EDGAR ALLAN

POE

MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ

Çeviri: Öznur Özkaya

REN

KAKTÜSÜN

EDGAR ALLAN POE

MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ

"İnsan çelişkiyi ancak kendi kalbine dönerek çözebilir."

Bugün dedektiflik hikâyelerinin öncü isimlerinden biri olarak anılan Edgar Allan Poe'nun değeri döneminde edebiyat çevrelerinde anlaşılmasa da o, sonrasında pek çok ismi etkilemeyi başarmıştır. *Morgue Sokağı Cinayetleri*'nde yarattığı C. Auguste Dupin karakteriyle de[illegible]ründe ölümsüzleşmeyi başarmıştır. Öy[illegible]akterle Arthur Conan Doyle'un yarattığ[illegible]ünlü dedektif Sherlock Holmes'a ilham olmuştur.

"Gizem" hikâyelerinin derlemesi olan elinizdeki kitapta, Morgue Sokağı Cinayetleri, Marie Rogêt'nin Gizemi, Çalınan Mektup, Altın Böcek gibi hikâyeler sizi bekliyor. Bütün hikâyeler serisinin bu kitabını okurken Edgar Allan Poe'nun yaratıcı kaleminin yılları aşan büyüsüne kapılacak, sözcükler arasındaki dehşeti benliğinizde hissedeceksiniz.

/renkitap.com

REN

9 786057 944603

EDGAR ALLAN

MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ

REN

BELONGS TO CHAOS TEAM

MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ

Edgar Allan Poe

Yayına Hazırlayan: Merve Kırman
Çeviri: Öznur Özkaya
Redaksiyon: Selcan Karabulut
Son Okuma: Nur Kabaçam
Kapak Tasarımı: Serdar Gökmen
Sayfa Tasarımı: Ren Kitap

Copyright©
Bu kitabın Türkçe yayın hakları Lades Kitap Yayın Dağ. San. Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinden izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Basım Yılı: Nisan 2020
ISBN: 978-605-7944-60-3
Yayınevi Sertifika No: 30492

Baskı:
Alfabe Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şt.
İkitelli OSGB Mah. Enkoop 1. Sok. No:1B /-1 Başakşehir / İST
Tel: 0212 485 21 25
Sertifika No: 46012

Ren Kitap, Lades Kitap Yay. Paz. Dağ. San. ve Tic. markasıdır.
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Yılanlı Ayazma Sok. No:8 Kat:2 D:8
Zeytinburnu/İstanbul - Tel: 0212 641 34 76
www.renkitap.com

EDGAR ALLAN

POE

MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ

REN

BELONGS TO KAOS TEAM

İÇİNDEKİLER

7- Morgue Sokağı Cinayetleri

40- Marie Rogêt'nin Gizemi

83- Çalınan Mektup

100- Altın Böcek

134- Dikdörtgen Sandık

144- Kalabalıkların Adamı

153- "İşte O Sensin!"

165- Von Kempelen ve Buluşu

172- Maelzel'in Satranç Oyuncusu

BELONGS TO KAOS TEAM

YAZAR HAKKINDA

Edgar Allan Poe (19 Ocak 1809 - 7 Ekim 1849) Amerikalı şair, yazar, editör ve edebiyat eleştirmeni. Özellikle gizem, *gotik* ve *makabre* (ölüm sembolleri ve detayları içeren) hikâyeleri ile tanınır. Amerikan edebiyatında Romantizm akımının temsilcilerindendir ve ilk kısa öykü yazarlarından biridir. Genellikle polisiyenin mucidi olarak kabul edilir ve *bilimkurgu* türüne de katkıda bulunduğu öne sürülür. Ekonomik güçlüklerden hiçbir zaman sıyrılamamış olsa da yaşamını kalemi ile sürdürmeye çalışan Poe, Amerika'nın ilk ünlü yazarları arasında sayılır.

Poe, üniversite eğitimini parasızlıktan bırakmak zorunda kaldı. Başka bir isim kullanarak 1827'de orduya katıldı. Bu dönemde "Bir Bostonlu" adıyla imzaladığı *Timurlenk ve Öteki Şiirler* yayımlandı.

Düzyazıyla ilgilenmeye başlayan Poe, bir süre edebiyat dergileri için çalıştı ve özgün eleştirileriyle tanınmaya başladı. 1836 yılında 13 yaşındaki kuzeni Virginia Clemm ile evlendi. 1845 Ocak ayında yayımladığı "Kuzgun" şiiri ile büyük bir başarı kazandı. Şiirin yayımlanmasından iki yıl sonra eşini kaybetti.

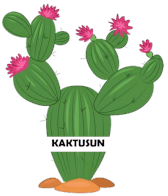
Poe, Baltimore'da 7 Ekim 1849'da 40 yaşında öldü. Ölüm sebebi bilinmemekle birlikte alkol, beyin kanaması, kolera, uyuşturucu, kalp rahatsızlığı, kuduz, intihar, verem ve başka sebeplerden öldüğü ileri sürüldü. Poe ve eserleri yalnızca ABD'de değil dünyada edebiyat üzerinde etkili olmuştur. Poe ve eserleri edebiyat, müzik, film, televizyon ve popüler kültürün tüm alanlarında sıkça bulunmaktadır. Yaşadığı evlerin bazıları müze haline dönüştürülmüştür.

ÇEVİRMEN HAKKINDA

Öznur Özkaya 1981 yılında doğdu. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli edebiyat dergilerinde/haber sitelerinde şiir ve öykü çevirileri ile eleştiri yazıları yayımlar, eğitimcidir. Çeviri kitapları arasında *Bingo'nun Koşusu* (Hitkitap), *Paris Mimarı* (Yabancı Yayınları), *Kırık Dökük* (Yabancı Yayınları), *Yıldız Gemisi Askerleri* (İthaki Yayınları), *Kusursuzlar* (Yabancı Yayınları), *7 Korku* (Dedalus Kitap) bulunmaktadır.

BELONGS TO KADIÖS TEAM

MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ

"Sörenlerin hangi şarkıları söylediği,
Achilles'in kadınlar arasında
hangi isimle gizlendiği şaşırtıcı sorulardır
ama öngörülemez değildirler."
Thomas Browne[1]

Analitik olduğu söylenen zihinsel beceriler aslında analiz edilemez. Bunları ancak etkileri üzerinden değerlendiririz. Bildiğimiz şeylerden biri de bu becerilere sahip olanların büyük haz duyduklarıdır. Fiziksel gücü yerinde olanların bu yetilerinden gurur, adale devinimlerinden de haz duymaları misali analiz ustaları da çetrefilli bir meseleyi çözümlerken gösterdikleri zihinsel gayretlerinden zevk alırlar. Becerilerini açığa vuracak en sıradan işlerden bile haz duyarlar. Gizemlere, ikilemlere, hiyerogliflere meraklıdırlar; çözümlemelerinde sıradan insanların algılayamayacağı üstün bir sağgörü sergilerler. Yöntemleri sayesinde ulaştıkları sonuçlar sezgiselmiş gibi görünür.

Çözümleme becerisi özellikle haksız yere geriye dönük uygulanıp analiz olarak tanımlanan en üstün matematiksel iş-

1 Thomas Browne (1605–1682): Tıp, dinler, bilim ve ezoterik konuları öncelikli olmak üzere birçok konu hakkında makaleler yazmış olan İngiliz yazar. Browne'un yazıları, Francis Bacon'un Bilim Devrimi'ne getirdiği sorgulayıcı bakışın etkisiyle doğal hayata karşı büyük bir merak taşır.

BELONGS TO KAKTÜS TEAM

lemlerle güçlendirilir. Elbette bir şey salt hesaplamayla analiz edilmiş olmaz. Satrançta analize gerek duyulmadan hesaplama yapılabilir. Ama bundan oyunun zekâ üzerindeki etkilerinin yanlış anlaşılmış olduğu sonucuna varılır. Şu anda bilimsel bir yazı yazmaya niyetlenmiyor, tuhaf bir hikâyeye giriş yapabilmek adına bireysel gözlemlerimi aktarıyorum; bunu fırsata dönüştürüp mütevazı dama oyununun titizlikle belirlenmiş saçmalıkları içeren satranca nazaran zekâyı açığa vurma bakımından çok daha uygun olduğunu söylemekten geri durmayacağım. Taşların tuhaf devinimleri ve değerleri satrançta derinlik olarak kabul edilir, halbuki bu karmaşadan başka bir şey değildir. Dikkat en büyük etkendir. Bir anlık dikkat dağınıklığı hataya, taş kaybına veya yenilgiye neden olur. Olası hamleler çeşitli ve karmaşık olduğu için hata yapma olasılığı artar; bu yüzden on oyunun dokuzunda galip gelen kişi zeki olan değil dikkatli davranandır. Halbuki tek tip hamleli, sade bir oyun olan damada dikkatsizlik nadir görülür; hatta dikkate gerek yoktur, oyunun sonunu belirleyen yalnızca zekâdır. Durumu somutlaştırmak adına dört taşı kalmış, dikkatsizliğe yer olmayan bir dama oyunu düşünelim. Burada oyuncular eşit durumda olduğundan galibiyet ancak zekâya dayalı özel bir hamleyle elde edilir. Sıklıkla tekrarladığı hamlelerden kaçınmak isteyen analist rakibiyle empati kurar ve onu hataya ya da yanlış hesaplamaya sevk edecek –kimi zaman komik ve basit olsalar da– yöntemler uygular.

Hesaplama becerisi ve zekâ seviyesi yüksek kişiler *whist*[2]

2 Briçin kökleri 16. yüzyıl başları İngiltere'sine kadar uzanır. Briçe değinen ilk kayıt, 1529 yılında Latimer isimli bir piskoposun yayımlanmış vaazıdır. Takip eden yüzyıllarda, whist'in prototipleri sayılan triumph, trump, ruff, slam, fuff and honours, whisk and swabbers, whisk ve nihayet son adıyla whist oynandı. Whist ismini, sessiz olunması için yapılan ikazdan ya da eli kazandıktan sonra kartların masadan süpürülürcesine toplanmasından alır. Bu prototipler 17. yüzyıl ortalarında modern whist'e kadar popüler oldular. Whist, yaygın bir eğlence aracı olarak popülerliğini korudu ve 1834 yılında Lord Henry Bentnick ilk apeli kullandı. İlk whist turnuvası sayılabilecek oyunun,

oyunundan anlaşılmaz biçimde zevk alırken, satrancın anlamsız olduğunu düşünürler. Analiz beceri *whist* oyununun olmazsa olmazıdır. Hıristiyan dünyasının en iyi satranç oyuncusu bu unvanı edinmekten öteye gidemeyebilir, ama *whist*'te edinilen başarı başka alanlarda da kişinin üstün zekâsına işaret eder. Başarıdan kastım, kişinin bütün kurallara uyup en uygun olasılığı seçerek oyunu kusursuzlaştırmasıdır. Olasılıklar hem çeşitli hem de sayıca fazladır ve genellikle zihnin derinliklerinde biçimlendiğinden ortalama zekâya sahip olanların bunları idrak etmesi imkânsızdır. Gözlem gücü belleği yetkinleştirir, yine de bu konuda otorite sayılan Hoyle'un (oyun mekaniği üzerine temellendirilmiş) kuralları oldukça basittir. Ona göre, belleği diri tutmak ve "kurallara uymak" iyi bir oyuncu olmak için yeterlidir. Fakat analistin becerisi kuralların dışında kalan durumlarda belirginleşir. Analist, gözlemlerinden belli sonuçlara ulaşır. Oyun arkadaşları da benzer eğilimde olabilir, fakat ulaşılan bilgiler arasındaki fark, elde edilen sonuçların meşruluğundan değil, niteliksel gözlemden doğar. Önemli olan gözlemlenecek şeyi doğru belirlemektir. Oyuncumuz sınırlarını daraltmaz, yalnızca amaca odaklanıp oyun dışı etkenleri görmezden gelmez. Ortağının surat ifadesini inceler ve rakipleriyle kıyaslar. Kâğıtları nasıl dizdiklerini rakiplerinin gözlerine bakarak sezer, en yüksek kozlarını teker teker sayar. Oyun süresince surat ifadelerindeki her değişimi belleğine kaydeder. Böylelikle kuşku duyma, şaşkınlık, memnuniyet ve sıkıntı gibi hislerin çetelesini tutar. Eli toplama tarzından oyuncunun diğer eli de toplayıp toplayamayacağını kestirir. Blöfü kartın masaya atılış şeklin-

1857 yılında Londra'da Cavendish'in gözetiminde oynandığı sanılmaktadır. Amerikan Whist Ligi'nin kırk yıl boyunca sürekli gelişmesine rağmen, gerilemesine ve çöküşüne sebep olacak oyun, yani briç, 1890'ların başında Amerika'da ve hemen hemen aynı zamanda İngiltere'de kendini göstermeye başladı.

BELONGS TO KAOS TEAM

den anlar. Dikkatsizce sarf edilen bir söz, düşürülen bir kartın alınışında belirginleşen telaş veya umursamazlık, sürekli sayılan, düzenlenen kozlar; sıkıntı, tereddüt, acelecilik ya da bıkkınlık oyuncumuzun oyuna hâkim olmasını sağlar. İki üç el oynandıktan sonra, rakiplerinin elini tahmin etmekte zorlanmaz; hatta diğerleri elleri açık oynuyorlarmış gibi oyunu rahatlıkla devam ettirir.

Analiz becerisini pratik zekâyla karıştırmamak gerekir, çünkü analist halihazırda zekidir ama pratik zekâsı olan kişi genelde analiz becerisine sahip değildir. Pratik zekâya sahip olanların dışa vurduğu ve kanımca hatalı olsa da frenologların ilkel bir yetenek olduğunu düşünüp farklı bir organla bağdaştırdıkları yapıcı ve birleştirici güç, ahmaklık sınırında zekâya sahip olanlarda da vardır ve bu durum psikolojiyle ilgilenenlerin gözünden kaçmamıştır. Pratik zekâyla analiz becerisi arasındaki fark, hayal ile hayal gücü arasındaki farktan büyüktür, ancak benzerlikler içerir. Yine de pratik zekâlıların romantik, analistlerin ise gerçek yaratıcılar olarak üstün imgelem gücüne sahip insanlar oldukları görülür.

Bu önermelere dayanılarak anlatılacak hikâye, okuru yeterince aydınlatacaktır.

18.. senesinin baharı ve yazının bir kısmında Paris'teydim ve orada Mösyö C. Auguste Dupin adında biriyle tanıştım. Ünlü ve köklü bir aileden gelen bu genç adam birtakım talihsizlikler sonucunda varını yoğunu yitirmiş, tüm enerjisini de kaybettiğinden dünyayla bağını koparıp yitirdiği servetine tekrar kavuşmaktan vazgeçmişti. Alacaklılarının iyi niyeti sayesinde elinde kalan ufak tefek mülklerin geliriyle hayatını devam ettiriyor, tutumlu davranarak hayati gereksinimleri dışında harcama yapmıyordu. Tek lüksü kitaplardı, ama Paris'te kitap edinmek de lüks değildir.

BELONGS TO KAOS TEAM

Onunla Montmartre Sokağı'nda az bilinen bir kütüphanede rastlaştık; tesadüfe bakın ki ikimiz de aynı kıymetli ve nadir kitabı arıyorduk. Bu vesileyle görüşmeye devam ettik. Fransızlara yakışır bir eda ve samimiyetle anlattığı aile öyküsü dikkate değerdi. Okuduğu kitaplar, ilgi alanları, bilgi birikimi beni hayrete düşürdü, dahası hayal gücünün coşkunluğu ve yabanıllığı ruhuma ateşler salıyordu. O zamanlar Paris'te aradıklarımı bulmaya çalışırken böyle bir dost edinmem benim için bulunmaz nimetti, bunu onunla da paylaştım. Böylelikle bu şehirde kaldığım süre içinde aynı evi paylaşmaya karar verdik; ekonomik açıdan onun kadar sıkıntı yaşamadığımdan Faubourg Saint Germain'in kasvetli ve tenha bölgesinde, bilmediğimiz batıl inançlar sebebiyle terk edilmiş, ıssız ve virane bir konağı kiralamamı, ikimizin de karakterine uyabilecek tarzda dayayıp döşememi kabul etti.

Kimseye zararımız olmasa da, günlük yaşantımızı öğrenselerdi insanlar bize deli derlerdi. Tamamen köşemize çekilmiştik. Misafir kabul etmiyorduk. Yaşadığımız yerin adresini hiçbir arkadaşıma vermemiştim; Dupin ise zaten kimseyle ahbaplık etmiyordu. Kendi halimizde yaşıyorduk.

Arkadaşımın geceye sadece gece olduğu için düşkün olmak gibi bir özelliği vardı, bu özelliği de diğer tüm acayiplikleri gibi bana sirayet etti, zamanla tuhaflıklarının hepsine boyun eğdim. İlahi karanlık her daim bizimle değildi, ama taklidini yapmayı başarabildik. Günün ilk ışıklarını görür görmez viranemizin bütün ağır jaluzilerini indirip zayıf ışıklı, bol rahiyalı birkaç mum yakıyorduk. Bu loş ortamda hayallere dalıyor, saat gün sonunu anımsatana dek okuyup yazıyor, tartışıyorduk. Karanlık çökünce hızla sokağa çıkıyor, sohbete devam ediyor ya da olabildiğince evden uzaklaşıp saatlerce

BELGESEL KAOS TEAM

ışık ve gölge kalabalığında sessiz bir gözlemin sunacağı ebedi ruhsal coşkunluğu arıyorduk.

Dupin'in tuhaf analiz becerisine tanık olduğum her an hayretler içerisinde kalıyordum, halbuki zengin hayal gücüne dayanarak bunu fark etmiş olmam gerekirdi. O da bunu sergilemek yerine uygulamaktan zevk alıyor gibi görünüyor, bunu açıkça dile getirmekten çekinmiyordu. İnsanların göğüslerinde ona dönük açık pencereler olduğunu söylerken kahkahalar atar, benimle ilgili oldukça özel ve kişisel bilgileri açıkça ifade edip beni şaşırtırdı. Böyle zamanlarda tavırlarına soğukluk ve belirsizlik egemen olurken gözlerine boş bir ifade yerleşir, aşırı tiz sesine –telaffuzundaki belirleyicilik olmasa– asabiyet sanılabilecek bir incelik çökerdi. Gelgitlerini gözlerken ruhun ikiye bölünmesiyle ilgili düşüncelere dalıp Dupin'in iki parçalı, yaratıcı ve çözümleyici hayaliyle eğleniyordum.

Anlattıklarımdan bir gizemi çözüme kavuşturduğumu veya bir romans yazdığımı sanmayın. Fransız'ın tavırları sadece coşkulu ve sıkıntılı bir zekânın kanıtıydı. Ama bahsettiğim dönemde sahip olduğu görüşlerin niteliğini bir örnekle açıklayabilirim.

Bir gece Palais Royal yakınlarındaki uzun, pis bir sokakta yürüyorduk. Kendi hayal âlemlerimize daldığımızdan son on beş dakika boyunca tek kelime etmemiştik. Birdenbire Dupin konuşmaya başladı:

"Minyon bir adam bu, *Théâtre des Variétés*'e daha çok yakışır."

Düşüncelerimi okuduğunu anlayamadan, "Bundan eminim," dedim. Ama sonra kendimi toparladım, çok şaşırmıştım.

Ciddiyetle konuşmayı sürdürdüm. "Dupin, anlayamıyorum. Hayretler içerisindeyim, inanamıyorum. O adamı düşündüğümü nasıl oldu da anlayabildin?" Bahsettiğim kişiyi bilip bilmediğinden emin olabilmek için duraksadım.

BELONGS TO KAOS TEAM

"Neden tereddüt ediyorsun? Chantilly'den söz ediyoruz elbette. Onun bu minyon haliyle tragedyaya yakışmadığını düşünüyordun," dedi.

Düşündüğüm şey tam da buydu. Chantilly, St. Denis Sokağı'nda ayakkabı tamiriyle uğraşırken sahneye sevdalanmış, sonra da Crébillon'un Xerxes karakterini oynamış ve alay konusu olmuştu.

"Ruhumu nasıl ustalıkla okuduğunu, nasıl bir yol izlediğini söyle bana," dedim. İtiraf edemesem de epey ürkmüştüm.

"Ayakkabı tamircisinin Xerxes ve benzeri rollere yakışmayacak kadar kısa boylu olduğunu düşünmeni sağlayan şey meyve satıcısıydı."

"Meyve satıcısı mı? Beni şaşırtmaya devam ediyorsun. Hangi meyve satıcısından bahsediyorsun?"

"On beş dakika kadar önce sokağa ilk girdiğimizde sana çarpan adamdan bahsediyorum."

Birden sokağa girdiğimizde başında elma küfesi taşıyan bir adamın bana çarptığını anımsadım; beni neredeyse düşürecekti ama bu olay ile Chantilly arasında bağlantı kuramamıştım.

Dupin şarlatan değildi. "Her şeyi açıkça anlayabilmen için konuştuğumuz andan meyve satıcısıyla çarpıştığın ana dek neler düşündüğünü sıralayalım. Düşünce zincirin şu şekilde ilerliyor: Chantilly, Orion Takımyıldızı, Dr. Nichols[3], Epicurus, Stereotomi denen taş oymacılığı, sokak taşları, meyve satıcısı," dedi.

Düşünce zincirini geriye doğru takip edip bundan keyif almamış insan pek azdır. Bu oldukça ilginç uğraşa ilk kez kalkışan kişi başlangıç ve bitiş noktası arasındaki mesafeyi ve tutarsızlığı gördüğünde şaşırıp kalır. Fransız'ın sözlerini

3 John Pringle Nichol (1804–1859): İskoç eğitimci, frenolojist, gökbilimci ve ekonomist. Nebula hipotezinin savunucusu.

BELGESEL KAOS TEAM

doğruladığımda ne denli şaşırmış olabileceğimi bir hayal edin. Dupin konuşmaya devam etti:

"Hafızam beni yanıltmıyorsa, C... Sokağı'nı terk etmeden önce atlar üzerine konuşuyorduk. Son konuştuğumuz şey buydu. Sokağa girerken başında kocaman bir elma küfesi taşıyan meyve satıcısı sana çarptığı an taşların istiflendiği bir köşeye doğru havalandın. Taşlardan birinin üstüne bastın, kaydın ve ayağını biraz incittin; öfkelenmiş gibiydin; kendi kendine söylenirken taş yığınına baktın, sonra da usul usul yola koyuldun. Hareketlerini özellikle incelemedim, ama son zamanlarda gözlem yapmadan duramıyorum.

Somurtkan bir ifade takınmıştın, yerdeki taşları, aralarındaki boşlukları inceliyordun –demek ki hâlâ taşları düşünüyordun– derken üst üste bitiştirilerek döşenen taşların bulunduğu dar Lamartine Sokağı'na vardık. Birden yüzün aydınlandı, dudakların kımıldadı ve 'Stereotomi' diye kendi kendine mırıldandın. Stereotomiden sonra atomu ve Epicurus'ün tezlerini düşünmemen mümkün değildi. Zira bunu kısa süre önce tartışmıştık ve sana bu soylu Yunan'ın tezlerinin modern nebular evrenbilimindeki karşılığını ama bunun pek de önemsenmediğini anlatmıştım. Başını kaldırıp Orion Takımyıldızı'na bakacağını tahmin etmiştim ki yanılmadım; bakışlarını göğe çevirdiğin an düşünce zincirini takip edebildiğimden kuşkum kalmamıştı. Ama dünkü *Musée* dergisinde yayımlanan bir hicivde yazar, ayakkabı tamircisinin tragedya oyunlarıyla beraber ismini değiştirmesiyle dalga geçerek senin de pek iyi bildiğin *Perdidit antiquum litera sonum*,[4] cümlesini alıntılıyordu.

Sana bu cümlenin eskiden Urion diye yazılan Orion'a yapılan bir atıf olduğundan söz etmiştim; bu açıklamamdan sonra yaşadığımız huzursuzluklar cümlenin belleğinde yer

4 (Lat.) "İlk sesi gürültü yok etti." Romalı yazar Ovid'den.

etmesini sağlamış olmalı. Bu yüzden Orion ve Chantilly'yi zihninde birleştirmen çok doğal. Gülümsemenden anladım zaten. Umutsuz ayakkabı tamircisinin heba edildiğini düşündün. O ana dek omuzların çökük biçimde yürüdün, ama sonra ansızın dimdik yürümeye başladın. O sırada Chantilly'nin minyonluğunu düşündüğün belliydi. Ben de düşüncelerini kesip minyon Chantilly'nin *Théâtre des Variétés*'e daha çok yakışacağını söyledim."

Bu olaydan kısa bir süre sonra *Gazette des Tribunaux*'ın akşam baskısına göz gezdirirken bir metin dikkatimizi çekti.

"GÖRÜLMEMİŞ CİNAYETLER Bu sabah saat üçe doğru St. Roche Bölgesi sakinleri, Madam L'Espanaye ve kızı Matmazel Camille L'Espanaye'nin birlikte yaşadıkları Morgue Sokağı'ndaki bir binanın dördüncü katından yükselen dehşetengiz çığlıklarla yataklarından zıpladılar. Gecikmeye yol açsa da önce kapıyı açmaya çalıştılar, sonra bu girişimleri işe yaramayınca iki jandarma eşliğinde kapıyı kırdılar. Çığlıklar kesilmişti ama birinci kata vardıklarında, üst katlarda tartışan birçok öfkeli insanın sesini işittiler. İkinci kata ulaştıklarında bu gürültü de kesildi ve binaya sükûnet hâkim oldu. Komşular odaları kontrol etmeye başladılar. Dördüncü katta arka sokağa bakan daireye geldiklerinde içeriden kilitlenmiş olan kapıyı kırdılar ve şahit oldukları manzara karşısında küçük dillerini yuttular.

Daire darmadağınıktı. Eşyalar parçalanmış, sağa sola dağılmıştı. İçerideki karyolanın yatağı ortalığa fırlatılmıştı. Sandalyenin üstünde kanlı bir ustura duruyordu. Şömine tabanında kana bulanmış, köklerinden koparıldığı anlaşılan grimsi, uzun, kalın lüleler vardı. Yerde ise dört Napolyon altını, bir çift yakut küpe, üç büyük gümüş kaşık, üç orta boy kalay kaşık ve içinde dört bin franklık altın bulunan iki tor-

ba göze çarpıyordu. Köşedeki şifonyerin çekmeceleri açıktı, içleri tamamen boşaltılmamışsa da orada bir şeyler arandığı ortadaydı. Karyolanın altında demirden, küçük bir kasa bulundu; anahtarı üzerindeydi ve kapağı açık bırakılmıştı. İçinde birkaç mektup ve sıradan evrak vardı.

Madam L'Espanaye resmen sır olmuştu; ama şöminede haddinden fazla kurum olduğu saptandığında baca kontrol edildi ve dile getirmek korkunç ama Matmazel Camille L'Espanaye'nin cesedinin tepetaklak vaziyette bacadan sarkıtıldığı görüldü. Ceset soğumamıştı. Bedeni sıyrıklarla doluydu, bacaya tıkıştırılırken ve bacadan çıkarılırken bedeni epey hasar almıştı. Yüzünde bereler, boğazında morluklar ve tırnak izleri vardı.

Evi didik didik aramalarına karşın başka bir şey bulamadılar, bu yüzden arka sokaktaki taş döşeli alana baktılar ve Madam L'Espanaye'nin cesedini buldular. Boğazı öyle derin kesilmişti ki cesedi yerden kaldırmaya çalıştıkları sırada kadıncağızın başı bedeninden ayrılıverdi. Bedeni de başı gibi parçalanmış, kadının insana benzeyen bir tarafı kalmamıştı.

Bu dehşet verici gizeme dair ipucu bulunduğunu sanmıyoruz."

Ertesi gün gazetede şunlar yazıyordu:

"MORGUE SOKAĞI'NDAKİ FELAKET - Bu görülmemiş ve dehşet verici vakayla ilgili pek çok kişi sorgulandı. (Fransa'da "vaka" kelimesi bizdeki gibi sıradan durumlarda kullanılmıyor.) Fakat ufacık bir ipucuna bile rastlanmadı. Sorgulanan kişilerin sözlerini sizlere aktarıyoruz.

Pauline Dubourg (çamaşırcı kadın), anne-kızı üç yıldır tanıdığını ve çamaşırlarını yıkadığını söylüyor. Yaşlı kadınla kızının anlaşabildiklerini, birbirlerini sevdiklerini düşünüyor. Çamaşır yıkama işi için verdikleri dolgun ücreti aksatmıyorlarmış. Hayatlarını nasıl kazandıklarından emin değil.

Madam L.'nin falcılık yaptığına inanıyor. Çamaşır için eve girip çıktığı zamanlarda yabancı birine rastlamamış. Hizmetkârlarının olmadığından ve dördüncü kat dışında hiçbir yerde eşyaları bulunmadığından emin.

Pierre Moreau (tütüncü), son dört yıldır Madam L.'ye az miktarda tütün ve enfiye sattığını söylüyor. Mahallenin yerlisi. Anne-kızın o evde altı senedir yaşadıklarını belirtiyor. Binada onlardan önce üst katları kiralayan bir kuyumcu yaşamış. Madam L. binanın sahibesiymiş. Kiracısının yaptıklarından huzursuz olunca evine taşınmaya karar vermiş ve diğer daireleri kiraya vermemiş. Yaşlı kadın çocuk gibiymiş. Tanık, kızı altı yıl içinde ancak beş altı defa görmüş. Anne-kız inzivaya çekilmişler. Çevrede varlıklı oldukları konuşulurmuş. Madam L.'nin falcılık yaptığı söylense de, o bu söylentiye hiç inanmamış. Eve bir defasında bir hamalın, sekiz on kez de bir doktorun girdiğini görmüş.

Pek çok insan ve komşu benzer ifadeler verdiler. Eve girip çıkan kimseden bahsetmediler. Anne-kızın akrabalarının sağ olup olmadıklarını bilen yok. Ön pencerelerin perdelerini nadiren açıyorlarmış, dördüncü kattaki büyük odanınki hariç arka pencereleri de her daim kapalı tutuyorlarmış. Ev gayet iyi durumdaydı, eski değildi.

Isidore Muset (jandarma), gece üçe doğru çağrıldığını, eve girmeye çalışan yirmi otuz kadar insan gördüğünü söylüyor. Kapıyı küsküyle değil, süngüyle açmış. Kapının iki kanatlı olması ve arkadan sürgülenmemiş olması işini kolaylaştırmış. Kapıya yüklendiklerinde çığlıklar duyulmuş, sonra birdenbire kesilmiş. Bunlar alelade çığlıklara değil, avazı çıktığı kadar bağıran insanların vaveylalarına benziyormuş. Tanık merdivenleri tırmanmaya başlamış, ilk kata ulaştıklarında tartışan, öfkeli iki kişinin sesini duymuş; birinin sesi

tizmiş, diğerininki ise derinden geliyor gibiymiş. Bir Fransız erkeğine ait olduğunu düşündüğü ilk sesin konuşmasından birkaç kelime seçebilmiş. Bunlar 'lanet olası' ve 'iblis'miş. Tiz sesin sahibinin bir yabancı olduğundan emin ama kişinin cinsiyetinden kuşkulu. Hiçbir şey anlamamış olsa da, İspanyolca konuştuğuna inanıyor. Odanın ve cesetlerin halini dün gazetemizde yayımladığımız biçimiyle aktarmış.

Henry Duval (gümüşçü/komşu), eve ilk girenlerden olduğunu söylüyor. Muset'nin ifadesini doğruluyor. Saat geç olsa da, kalabalığı dışarıda tutabilmek için içeri girdiklerinde kapıyı tekrar kapatmışlar. Tanık, tiz sesin sahibinin İtalyan olabileceğini, katiyen Fransız olamayacağını söylüyor. Kişinin cinsiyetinden kuşkulu. İtalyanca bilmiyor. Kelimeleri anladığından değil, aksandan yola çıkarak bu kanaate varıyor. Anne-kızı tanıyor. İkisiyle de sıklıkla görüşürmüş. Tiz sesin anne-kıza ait olmadığından emin.

...*Odenheimer* (lokantacı), ifadesini gönüllü verdi. Fransızca bilmediği için çevirmen aracılığıyla ifadesi alındı. Amsterdamlı. Çığlıklar yükseldiği an evin önünden geçiyormuş. Dakikalarca, büyük olasılıkla on dakika kadar, devam eden çığlıklar dehşet ve huzursuzluk vericiymiş. Binaya o da girmiş. Önceki ifadeyi bir nokta dışında doğruluyor. Tiz sesin bir Fransız erkeğine ait olduğundan kuşkusu yok. Söylenenleri anlayamamış. Yüksek tonda ve süratli bir konuşmaymış. Ses tiz değil, kulağı tırmalayan cinstenmiş. Sesi derinlerden geliyormuş gibi konuşan kişi '*lanet olası*', '*iblis*' ve '*Yüce Tanrım*' deyip duruyormuş.

Jules Mignaud (Deloraine Sokağı'ndaki Mignaud & Oğulları Bankası'nın sahibi, Mignaud'ların en büyüğü), Madam L.'nin bir miktar servetinin bulunduğunu ve senesinin baharında (sekiz sene evvel) bankalarında bir hesap açtırdı-

ğını söylüyor. Sık sık düşük meblağlar yatırmayı sürdürmüş. Yalnız cinayetten üç gün önce para çekmiş. Çekilen dört bin frankı iki torbaya koydurup kuryeyle göndertmiş.

Adolphe Le Bon (Mignaud & Oğulları Bankası'nın kuryesi), bahsi geçen gün öğle vaktinde iki torbaya doldurulan dört bin frankı taşıyarak Madam L.'ye evine dek eşlik ettiğini söylüyor. Kapıyı açan Matmazel L. torbalardan birini, Madam L. de diğerini almış. Sonra kurye saygıyla selamını vermiş ve hemen oradan ayrılmış. Dışarı çıktığında sokakta kimseye rastlamamış. Zaten burası oldukça tenha olan yan sokaklardan biri.

William Bird (terzi), eve girdiğini söylüyor. İngiliz asıllı. Son iki yıldır Paris'te yaşıyor. Üst kata ilk tırmananlardanmış. Tartışan insanların seslerini o da işitmiş. Sesi derinden geliyormuş gibi konuşan kişinin Fransız olduğunu, söylediklerini tam olarak anlayamadığını belirtiyor. 'İblis' ve 'Yüce Tanrım' kelimelerini işittiğinden emin. Birden fazla insanın karıştığı bir tartışma, itiş kakış yaşanıyor gibiymiş. Tiz ses, çok yüksek perdedenmiş. Sesin bir İngiliz'e ait olmadığından emin, bir Alman kadının sesine benzetmiş, fakat Almanca bilmiyor.

Adı geçen tanıklardan dördü, Matmazel L.'nin cesedinin bulunduğu daireye vardıklarında kapının arkadan kilitli olduğunu belirtmişlerdir. Daireye sükûnet hâkimmiş, hiçbir gürültü veya inilti işitmemişler. Kapıyı kırıp içeriye girdiklerinde dairenin boş olduğunu görmüşler. Dairedeki bütün pencerelerin kapalı olduğunu söylüyorlar. İki oda arasındaki kapı kapalı olmasına rağmen kilitli değilmiş. Ön taraftan koridora açılan kapı içeriden kilitliymiş. Koridor girişindeki odanın kapısı yarı açık durumdaymış. Bu odada eski yataklar ve kutular varmış. Bütün eşyalar incelenmiş, daire titizlikle aranmış. Bacaların içleri de dikkatle incelenmiş. Dört katlı

BELGESEL KAOS TEAM

binanın bir de tavan arası var. Tavan arasına açılan kapı sımsıkı kilitliymiş, belli ki senelerdir oraya giren yok. Sesleri duymalarıyla daireye girmeleri arasında ne kadar zaman geçtiği hususunda aynı beyanı veremiyorlar. Kimi üç, kimi de beş dakikalık bir aradan söz ediyor. Kapıyı güçbela açmışlar.

Alfonzo Garcio (cenaze levazımatçısı), Morgue Sokağı'nda oturduğunu söylüyor. İspanyol kökenli. O da binaya girmiş. Üst kata çıkmamış. Gergin bir tipmiş ve daha fazla gerilmekten çekinmiş. Tartışan insanların seslerini o da işitmiş. Sesi derinlerden geliyormuşçasına konuşan kişinin bir Fransız olduğunu düşünüyor. Söylediklerini anlamamış. Tiz sesin bir İngiliz'e ait olduğundan şüphe etmiyor. İngilizce bildiğinden değil, ses tonundan bu sonuca varmış.

Alberto Montani (şekerci), üst kata ilk çıkanlardan olduğunu söylüyor. O da sesleri işitmiş. Sesi derinlerden geliyormuşçasına konuşan kişinin bir Fransız olduğunu düşünüyor. Sitem edercesine konuşan bu şahsın sözlerini bir nebze de olsa anlamış. Tiz seslinin ne söylediğini bilmiyor. Süratli ve tereddütlü konuşuyormuş. Sesin bir Rus'a ait olduğunu düşünüyor. Tanıkların genel söylemlerine katılıyor. Kendisi İtalyan asıllı. Daha önce bir Rus'la hiç konuşmamış.

Tanıkların çoğu, sorgulama tekrarlandığında, dördüncü kattaki bacaya bir insan bedeninin sığamayacağını söyledi. Evde bulunan bu dar bacaları baca temizleyicilerinin kullandığı silindirik fırçalarla kontrol etmişler. Kalabalığın içeri girmesini fırsat bilecek birilerinin arka taraftan kaçabilecekleri bir merdiven bulunmamaktaymış. Bacanın içinde feci şekilde sıkışan Matmazel L.'yi dört beş kişi asılıp ancak dışarı çıkartabilmiş.

Paul Dumas (doktor), sabah erkenden cesetleri incelemek üzere çağrıldığını beyan ediyor. Cesetler Matmazel L.'nin bulunduğu odadaki karyolada yatmaktaymış. Matmazel'in

bedeni yara ve sıyrıklarla doluymuş. Bacanın içinde sıkışması bu durumu açıklamaya yetermiş. Boğazı fena haldeymiş, çürükler sebebiyle şiddetle sıkıldığı ortadaymış. Yüzü bembeyazmış, gözleri pörtlemiş, dili kısmen ısırılmış. Karın boşluğunda bir diz etkisiyle oluşan bere göze çarpıyormuş. Doktor, Matmazel'in boğularak öldürüldüğünü düşünüyor. Madam'ın cesedi de içler acısı durumdaymış. Sağ bacağı ve kolu, sol kavalkemiği ile kaburgası kırılmış. Vücudu nasıl açıldığı anlaşılamayan yaralarla doluymuş. Güçlü birinin kullandığı kalın bir sopa, demir çubuk, sandalye, ucu sivri olmayan bir silah böylesi bir sonucu ortaya çıkarabilirmiş. Bu kadın elinden çıkmışa benzemiyormuş. Cesedi ilk gördüğünde, Madam'ın başının bedeninden ayrı olduğunu belirtiyor. Boğazının ustura gibi keskin bir cisimle kesildiğini söylüyor.

Alexandre Etienne (cerrah), cesetleri incelemek üzere Mösyö Dumas'la birlikte gelmiş. Doktorun söylediklerini doğruluyor.

Başka insanların da ifadelerine başvuruldu ama tatmin edici bir bilgi edinilemedi. Paris'te bu kadar gizemli ve karışık bir cinayet görülmemiştir; dahası bunun cinayet olduğu bile kuşkulu. Polis ne yapacağını bilemez halde; bu tip bir vakaya daha önce hiç rastlamamışlar. Üstelik herhangi bir ipucu da bulunamadı."

Gazetenin akşam baskısı St. Roch Bölgesi'nde insanların hâlâ tedirgin olduğunu, binanın tekrar büyük bir titizlikle arandığını, tanıkların ifadesinin bir kez daha alındığını, hiçbir sonuca ulaşılamadığını, yeterli delil olmamasına rağmen Adolphe Le Bon'un tutuklandığını yazıyordu.

Dupin bu vakanın seyrini ilgiyle takip ediyor gibi görünüyordu; demem o ki konu üzerine hiç konuşmadığından ben dikkatini cinayete odakladığını düşünüyordum. Le Bon'un

tutuklanmasından sonra nihayet bana bu vaka üzerine ne düşündüğümü sordu.

Cinayetlerin gizemli olduğu hususunda Parislilerle aynı düşüncede olduğumu belirttim. Katile ulaşmanın bir yolu olduğunu sanmıyordum.

"Bu yetersiz ifadelere göre bir yol bulunamaz," dedi Dupin. "Pratik zekâsı olduğu söylenen Paris polisi yalnız kurnazlıktan anlar. Soruşturmayı ilerletecek yol bilmezler. Tedbir aldıklarını söyleyip böbürlenirler ama amaca hizmet etmeyen tedbirleri, insana Mösyö Jourdain'in daha iyi müzik dinlemek için sabahlığını istediği anı anımsatır. Kimi zaman başarıya ulaştıkları da oluyor tabii ama çalışkanlıkları onları başarıya sürüklüyor. Çabaları heba olduğunda ise apışıp kalıyorlar. Söz gelimi Vidocq[5] sağlam tahminlerde bulunan dirayetli bir adamdı. Fakat zihinsel yetisi kuvvetli olmadığından yoğun incelemeleri onu hataya sevk ediyordu. İncelediği şeyden uzaklaşmayı bilmediğinden aradığını göremiyordu. Birkaç noktayı fark edebilse de, vakayı bütün olarak ele almayı beceremiyordu. Vakaya derinlemesine yaklaşmaya çalışıyordu ama hakikat kuyunun dibinde gizli değildir, aksine en görünen yerdedir. Hakikati geniş vadilerde değil, doruklarda aramalıyız. Gökcisimleriyle ilgilenirken de benzer hataya düşeriz. Bir yıldıza çok daha duyarlı olan retinamızın kenarından gözümüzü kısarak baktığımızda onu çok daha belirgin ve parlak olarak görürüz; gözlerimizi

5 Eugène François Vidocq (1775–1857): Fransa'da "güvenlik polisi"nin (*police de sûreté*) kurulmasında önemli rol oynayan serüvenci ve dedektif. Çoğunlukla küçük suçlardan birkaç kez hapis yattıktan ve bir dizi işte başarısız olduktan sonra, 1809'da devlet memurluğuna girdi ve güvenlikle ilgili yeni bir polis birimi kurdu. 1827'de görevinden ayrılarak eski hükümlüleri çalıştırdığı bir kâğıt ve karton fabrikası kurdu. Girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca Louis-Philippe'in yönetimi sırasında yeniden dedektiflik örgütünün başına geçti. 1832'de bir hırsızlık olayını düzenlediği iddiasıyla işten atılınca, modern dedektif bürolarının ilk örneğini oluşturan özel bir büro kurdu. Ama kısa bir süre sonra, büronun çalışmaları yetkililerce durduruldu. Victor Hugo, Honoré de Balzac, Eugène Sue ve Alexandre Dumas gibi yazarların dostuydu. Balzac'ın, romanlarındaki canlı tiplerden biri olan Vautrin'i yaratırken Vidocq'tan esinlendiğine inanılır.

çevirdiğimizde daha solgun haliyle karşılaşırız. İkinci pozisyonda göze daha fazla ışık düştüğü için algılama yetisi azalır. Fazla ışık zihnimizi dağıtır; gözümüzü kırpmadan uzun süre bakarsak emin ol Venüs bile gökyüzünde kaybolur.

Cinayetlere dönecek olursak, kesin bir görüşe varmak için biz de vakayı irdeleyelim. Hem biraz keyfimiz yerine gelir. (Bu cümlesini garipsesem de karşılık vermedim.) Üstelik Le Bon, bir zamanlar bana yardım etmişti, bunu unutamam. Eve bir de biz bakalım. Paris bölgesi Emniyet Müdürü Bay G.'yi tanırım. Gereken izni bize verecektir."

İzni aldığımız gibi kendimizi Morgue Sokağı'nda bulduk. Bu sokak, Richelieu ile St. Roche Sokağı'nın birleşme noktasıydı. Bu viran bölge yaşadığımız semte epeyce uzak olduğundan eve ancak akşamüzeri vardık. Karşı taraftan merakla kapalı pencereleri seyreden insanları görünce evi bulduğumuzu anladık. Alelade bir binaydı, dış kapının yakınında güvenlik görevlisinin kulübesi vardı, penceresi sürgüyle açılıp kapanıyordu. Önce evin arka sokağına çıktık, bu esnada Dupin anlaşılmaz bir biçimde söz konusu binayı ve tüm çevreyi dikkatle gözlemledi.

Evin önüne döndüğümüzde izin belgelerimizi görevlilere gösterip içeri girdik. Matmazel L'Espanaye'nin cesedinin bulunduğu ve iki cesedin halen yattığı daireye çıktık. Odanın dağınıklığı pek tabii korunmuştu. *Gazette des Tribunaux*'de yazılanların dışında bir şey fark etmedim. Dupin cesetleri ve odadaki her şeyi titizlikle inceledi. Diğer odalara ve avluya giderken jandarma hep yanımızdaydı. Hava kararıncaya dek araştırmaya devam ettik, sonra da binayı terk ettik. Dönüş yolunda arkadaşım bir gazetenin ofisine uğradı.

Daha önce de bahsettiğim üzere arkadaşımın bazı tuhaflıkları vardı, *Je les ménagais*.[6] Bu sözün İngilizcede tam

6 (Fr.) "Şımarıklıklarına boyun eğiyordum."

olarak karşılığı bulunmuyor. Uzun süre cinayet üzerine tek kelime etmedi, ertesi gün öğleden sonra birdenbire olay mahallinde dikkatimi çeken sıra dışı bir şeyin olup olmadığını sordu.

"Sıra dışı" kelimesinin altını çizercesine konuştuğu için nedensiz bir korkuya kapıldım.

"Hayır, dikkatimi çeken sıra dışı bir şey olmadı, gazetede okuduklarımızdan farklı bir şey görmedim," dedim.

"*Gazette*, ne yazık ki bu cinayetin görülmemiş dehşetini es geçmiş," dedi Dupin. "Ama gazetenin işe yaramayan fikirleriyle uğraşmayalım. Kanımca gizemin çözümsüz gibi görünmesinin nedeni çözümün oldukça basit olmasından, yani sıra dışılığından ileri geliyor. Cinayet değil, cinayetin işleniş biçimi polisin zihnini bulandırıyor. Tartışma sesleri işitmelerine karşın üst katta Matmazel L'Espanaye'den başkasına rastlamamaları ve tanıklara görünmeden olası sanıkların daireden çıkamayacağı gerçeği insanları hayrete düşürüyor. Dairenin darmadağınık hali, tepetaklak bacaya sıkıştırılan ceset, Madam'ın parçalanmış bedeni, şu ana dek sözünü ettiğim ve etmeye henüz gerek duymadığım birtakım hususlarla birleşince hükümet memurlarının övündüğü pratik zekâları işe yaramadı. Sıra dışı olanla karmaşık olanı ayırt edemediler. Ama zihin ancak sıra dışılıkta kendine yol bulur. Bizimkine benzer araştırmalarda vakanın kendisi değil, vakayı diğerlerinden ayıran özelliği üzerinde durulmalıdır. İşin aslı bu vakanın çözümü polis için ne denli çetrefilli ise, benim için de o kadar kolaydı."

Şaşkınlıktan küçük dilimi yutmak üzereydim.

Kapıya doğru bakarken, "Bu vahşetten dolaylı olarak sorumlu birini bekliyorum," dedi. "Cinayetlerin barbarlık boyutunda payı yok. Umarım bu hususta yanılmıyorumdur;

çünkü düğümü buna dayanarak çözdüm. Bahsettiğim adam her an gelebilir. Gelmeme ihtimali de var, ama muhtemelen gelecektir. Gelirse onu burada tutmayı başarmalıyız. Tabancaları görüyorsun, gerekirse kullanırız."

Duyduklarıma inanamıyordum, bilinçsiz bir şekilde tabancayı elime aldım, arkadaşım da mırıldanıp duruyordu. Yine rüyalara dalmış gibiydi. Benimle konuşuyordu, ama sanki uzaklardaki bir adama sesleniyordu. Boş gözlerle duvara bakıyordu.

"Merdivenlerden tırmanan insanların işittikleri seslerin zavallı kadınların sesleri olmadığı ortada. Böylelikle Madam'ın, kızını öldürdükten sonra intihar ettiği düşüncesini olasılıklar arasından silebiliriz. Yöntemsel açıdan yaklaşıyorum, ama zaten Madam'ın kızını bacanın içine tıkıştıracak kadar gücü kuvveti yok, zaten kendi bedenindeki yaralar bu olasılığı hepten uzaklaştırıyor. Demem o ki cinayet üçüncü şahıs(lar) tarafından işlenmiş ve işitilen sesler de bu kişilere ait. Şimdi lütfen söz konusu seslere değil de bunların sıra dışılığına odaklan. Dikkatini çeken sıra dışı bir tarafı var mıydı?"

Tanıkların, derinden geliyormuş gibi çıkan sesin bir Fransız'a ait olduğunu belirttiğini, buna karşın tiz ya da tanıklardan birinin ifadesiyle kulakları tırmalayan sesin sahibi konusunda anlaşmazlığa düştüğünü söyledim.

"İşte kanıt da bu zaten," dedi Dupin. "Ama bunda sıra dışı bir durum yok. Farklılığı görememişsin. Ancak fark edilecek bir şey vardı. Tanıklar derinden gelen ses konusunda hemfikirler ama tiz ses hususunda sıra dışılık İngiliz, İtalyan, İspanyol, Hollanda, Fransız asıllı tanıkların bu sesi bir yabancıya atfetmesinden ileri geliyor. Tanıklar sesin kendi dillerine ait olmadığını, konuşmayı bilmedikleri bir dile ait olduğunu iddia ediyorlar. Fransız asıllı olan bir İspanyol'dan dem vuruyor, İs-

panyolca bilseymiş konuşulanı anlayabilirmiş. Hollandalı, sesin Fransız'a ait olduğundan emin, ama polis adamın ifadesini çevirmen yardımıyla alabiliyor. İngiliz tanık, Alman'a ait bir ses olduğunu düşünüyor, ama Almanca bilmiyor. İspanyol ise sesin bir İngiliz'e ait olduğunda ısrarcı, ama İngilizce bilmiyor, sadece vurgulamadan yola çıkıp bu sonuca ulaşıyor. İtalyan, sesin bir Rus'a ait olduğunu belirtiyor, ama daha önce bir Rus'la hiç konuşmamış. İkinci Fransız tanık sesin bir İtalyan'a ait olduğundan emin, ama İtalyanca bilmiyor, o da vurgulamadan yola çıkıp bu sonuca varmış. Şimdi bu kadar çeşitli ifade verilebilmesi için sesin gerçekten de hiç duyulmamış bir şey olması beklenir. Avrupa'nın beş büyük ülkesinin yurttaşları bu seste aşina oldukları hiçbir şey bulamıyorlar. Sesin Asyalı veya Afrikalı birine ait olduğunu ileri sürebilirsin. Paris'te pek fazla Asyalı ve Afrikalı bulunmaz, ama bu olasılığı da göz ardı etmeden dikkatini başka bir noktaya çekmek niyetindeyim. Tanıklardan biri sesi tiz değil de kulak tırmalayıcı olarak betimliyor. İki tanık da şahsın süratli ve tereddütlü konuştuğunu söylüyor. Hiçbiri net bir kelimeden söz etmiyor.

Şu ana dek anlattıklarımla vakanın çözümü hakkında seni ne kadar etkileyebildiğimi bilemiyorum, ama özellikle bu son kısmın –seslerle ilgili kısmın– zihinsel çıkarımlarımızda bize yol göstereceğini, ipucunu açığa çıkaracağını söylemekte tereddüt etmem. Zihinsel çıkarımlar sözüyle ne kastettiğim anlaşılmıyor olabilir. İşin aslı bunlardan başkasına ulaşmamız mümkün değil fakat eninde sonunda ipucunu bulacağız. Fakat ipucunun ne olduğunu henüz söyleyemiyorum. Yine de dairedeki incelemelerimde net bir yöntem, kesin bir biçimsellik izleyebildim.

Şimdi o dairede olduğumuzu hayal edelim. İlk olarak neyi araştırmalıyız? Katillerin nereden çıktıklarını. Metafizik söy-

lemlere inanacak değiliz. Madam ve Matmazel ruhlar tarafından öldürülmedi. Cinayetleri işleyenler cismaniydi ve normal yollardan çıkmayı başardılar. Ama nasıl? Neyse ki bu hususta tek bir mantıklı yol var, bu da bizi sonuca ulaştırmak zorunda. Olası çıkış yollarına bir bakalım. İnsanlar jandarma eşliğinde yukarı çıkarken katillerin Matmazel L'Espanaye'nin bulunduğu odada ya da hemen yanındaki odada olduğu su götürmez bir gerçek, bu yüzden çıkış yollarını bu odalara göre değerlendirmeliyiz. Polis zemini, tavanı ve duvarları inceledi. Buralarda gizlenmiş bir bölme olsa polis mutlaka fark ederdi. Bu iki odanın koridora açılan kapıları da arkadan kilitliydi. Bir de bacaları inceleyelim. Şömine tabanından üç metre kadar yüksekte başlayan bacalar normal görünse de bir kedinin bile sığamayacağı kadar dar. Dolayısıyla bacaları da eleyebiliriz, geriye sadece pencereler kalıyor. Aşağıdaki kalabalığa görünmeden ön taraftaki pencerelerden kaçmak mümkün değildi. Demem o ki katiller arka taraftaki pencerelerden kaçmış olmalılar. Şimdi bu zihinsel çıkarımda bulunduktan sonra imkânsız olduğunu düşünüp bu fikri bir kenara atamayız. Yapmamız gereken şey, imkânsız gibi görünmesine rağmen bunun hiç de imkânsız olmadığını kanıtlamaktır.

Bu odada iki pencere var. Birinin önü eşyalar tarafından kapatılmamış, diğerinin ise alt kısmını karyola gizliyor. İlk pencere içeriden sımsıkı biçimde kapatılmış. Açmak isteyenlerin güçleri yetmedi. Çerçevesinin sol tarafı büyük bir çiviyle sabitlenmiş. Bu yüzden polis kaçış yollarının buradan geçmediğini düşündü ve çiviyi yerinden oynatmayı gereksiz buldu.

Ben biraz daha ince eleyip sık dokudum; zira az evvel söylediğim gibi imkânsız gibi görünmesine rağmen ortada imkânsız bir şeyin olmadığını ispatlamam gerekiyordu.

BELONGS TO KAOS TEAM

Tümevarım yöntemini kullanmayı sürdürdüm. Katiller mutlaka bu pencerelerden birini kullanarak kaçtı. O halde pencereleri içeriden kilitlemiş olamazlardı. Bu sebeple polis bu doğrultuda düşünmeyi bıraktı. Ama pencereler kapalıydı, demek ki kendiliğinden kapanabiliyorlardı. Er geç bu çıkarımda bulunulacaktı. Önü açık olan pencereye yaklaştım, biraz uğraştıktan sonra çiviyi yerinden çıkardım ve tüm gücümle pencereyi yukarıya doğru ittim, ama biraz olsun kımıldatmayı beceremedim. Esnemesini sağlayacak bir yayı olmalıydı, bu şekilde temellendirmelerimin sağlamasını yapmış olacaktım, yine de çivilerin işlevini çözememiştim. Titiz bir incelemenin ardından gizlenen yayı bulmayı başardım. Yaya bastım ama keşfimin verdiği memnuniyetle pencereyi tekrar yukarı itmeye kalkışmadım.

Sonra çiviyi bırakıp dikkatle inceledim. Kişi pencereden çıkarken onu tekrar kapatabilirdi ve yay da yerine girer fakat çivi yerine oturmazdı. Sonuç netti ve bu yüzden araştırma alanım yine daraldı. Katiller diğer pencereyi kullanmış olmalıydılar. Yayların iki pencerede de aynı türden olduğu varsayımıyla yola çıktığımızda çivilerin yerleştirilme usulleri arasında bir farklılık olmalıydı. Karyolanın üstüne çıktım ve diğer pencereyi incelemeye başladım. Yay, karyola başlığının arka tarafına denk gelecek şekilde yerleştirilmişti. Üzerine bastırdığımda bunun da diğeri gibi olduğunu gördüm. Bu sebeple çiviyi incelemeye karar verdim. Bu da kalın bir çiviydi ve sonuna kadar deliğe itilmiş ve sabitlenmişti.

Aklımı yitirdiğimi düşüneceksin ama böyle düşünürsen tümevarım yöntemimi hesaba katmayıp ussal çıkarımlarımı anlamlandıramazsın. Futbol terimiyle ifade edersek hiç 'faul' yapmadım. Düşünce zincirim kusursuzdu. Gizem perdesini aralamak için epey yol kat etmiştim ve çivi zincirin son hal-

kasıydı. Bu çivi ilk penceredeki çivinin aynısıydı ama aynı gibi görünmesi ipucunun burada kesildiğini göstermezdi. Çivide mutlaka bir farklılık olduğuna kanaat getirdim. Çivinin başını tutup çektim ve altı yedi milimetrelik kısmı hemencecik yerinden çıkıverdi. Kalan kısmı ise deliğin içindeydi, demem o ki, çivi uzun zaman önce kırılmıştı. Paslı çivi muhtemelen bir çekiç darbesiyle kırılmıştı. Çivinin çektiğim kısmını özenle deliğe yerleştirdim, kırık olduğu anlaşılmıyordu. Yaya basıp pencereyi yukarı ittiğimde çivinin baş kısmı kanatlarla birlikte yukarı çıktı; pencereyi kapattığımda ise çivi eskisi kadar sağlam görünmeye devam etti.

Gizemin ilk kısmını çözmüştüm; katil karyola başlığının dibindeki pencereden çıkmıştı. Sonra pencere ya kendi ağırlığıyla aşağı düşmüştü ya da bilinçli olarak kapatıldığından yay sistemi çalışmıştı. Polis pencereyi çivinin kilitli tuttuğunu sandığından bu noktada araştırmayı sonlandırmıştı.

İkinci mesele aşağıya nasıl inildiğiydi. Birlikte arka sokağa çıktığımızda bu duruma da zihinsel bir yanıt bulmuştum. Sözünü ettiğim pencerenin bir metre kadar uzağında ufak bir paratoner var. Paratoneri kullanarak pencereden içeri dalmak mümkün değildir. Fakat dördüncü kattaki jaluzilerin –artık demode sayılsa da Lyons ve Bordeaux malikânelerinde halen görülen– demirden yapıldığını fark ettim. Bunlar tek kanatlıdırlar ve kapıya benzerler. Üst kısımları kafes örgüsü gibi görünen, bir metre genişliğindeki bu jaluziler tutunarak ilerlemeye elverişlidir. Arka sokağa çıktığımda bu jaluzilerin aralanmış olduğunu gördüm, yani duvarla doksan derecelik açı oluşturuyorlardı. Büyük olasılıkla polis de arka sokağı incelemiştir, ama demir jaluzilere profilden baktıkları için genişliklerini görmemiş, gördüyseler bile göz ardı etmişlerdir. İşin aslı pencerelerden kaçılamayacağı sonucuna vardıktan sonra bu hususu

BELONGS TO KAOS TEAM

zaten es geçmişlerdir. Karyola başlığının dibindeki jaluzinin duvara kadar açılmasıyla paratonere otuz kırk santimlik mesafe kalacağından emindim. Üstelik atak ve cesur biri paratonerden pencereye ulaşabilirdi. Jaluzinin tamamen açık olduğunu varsaydığımızda, yani aradaki mesafe seksen santime ulaştığında, insan kafesin üzerinde durmayı başarır. Hatta paratoneri bırakıp düzgün bir biçimde bedenini esnetirse hem jaluzinin kapanmasını sağlar hem de açık pencereden içeriye kolaylıkla dalar.

Bu denli meşakkatli bir eylemi gerçekleştirmek için atak ve cesur olmak gerektiğinden bahsetmiştim. Amacım zor da olsa bunun olabilirliğini ispatlamak ve bunun için sıra dışı, hatta insanüstü bir ataklık gerektiğini algılamanı sağlamaktı.

Hukuki terminolojiye uygun biçimde 'iddiamı ispatlamam' için sıra dışı ataklığı önemle belirtmek yerine onu daha olağan göstermem gerektiğini düşündüğünden eminim. Hukuki açıdan doğrudur, ama mantıksal açıdan yanlıştır. Sonuçta hakikate ulaşmak benim hedefim. Şu anki hedefim ise bahsettiğim sıra dışı ataklıkla dili veya cinsiyeti konusunda kimsenin uzlaşamadığı, tek bir kelimenin bile anlaşılamadığı o muazzam tizlikteki ya da kulak tırmalayıcı ve tereddütlü sesi bir araya getirmen."

Dupin'in ne kastettiğini anlar gibi oldum; tam anımsayacakken belleğin yetersiz kalması gibi ben de çözüme ulaşacakken öylece bakakalmıştım. Arkadaşım konuşmaya devam etti.

"Bak işte, dışarı nasıl çıkıldığına değil içeri nasıl girildiğine dikkat çektim. Amacım, iki eylemin de aynı biçimde yapıldığını göstermekti. Şimdi dairenin içine dönelim. Şifonyer çekmecelerinin dağıtıldığı ama içlerinde halen pek çok eşyanın durduğunu hatırlıyorsundur. Bunun çözümlemesi gerçekten çok saçma. Bu ahmakça bir tahminden öteye geçmiyor aslında. Çekmecelerde eşyaların tamamının gördüklerimizden ibaret

olduğu kesin mi? Madam L'Espanaye ve kızı oldukça sakin bir yaşam sürdürüyorlarmış; hiç kimseyle görüşmüyor, az dışarı çıkıyorlarmış, demem o ki fazla kıyafete ihtiyaçları yokmuş. Çekmecedekiler en kaliteli kadınsal eşyaların birer örneği. Hırsız neden bunları almamış ya da yarım yamalak çalmış? Peki ya dört bin frankı bırakıp çamaşır sepetini neden almış? Paraya dokunmamış bile. Bankacı, Mösyö Mignaud'un ifadesinde yer alan dört bin frank olduğu gibi duruyor. Demem o ki evin kapısında teslim edilen paranın cinayet sebebi olabileceği yönündeki saçma kuşkudan kurtulmaya bak. Paranın çekilmesinden üç gün sonra cinayete kurban gitmekten çok daha ilginç tesadüflerle her an karşılaşabiliriz. Tesadüfler, olasılıklar üzerine kafa yormayan bilgeler için büyük engeller oluşturur. Para alınmış olsaydı, üç gün önce çekilmiş olması tesadüfü fazlasıyla zorlardı. O vakit para pekâlâ cinayet sebebi olarak düşünülebilirdi. Ama şu durumda paranın cinayet sebebi olduğunu düşünürsek, katilin cinayete sebep olan şeyi bırakıp gidecek kadar budala bir adam olduğunu da kabullenmemiz gerekir.

Buraya kadar anlattıklarımı –tuhaf sesi, sıra dışı ataklığı, bu kanlı vahşette net bir sebebin olmamasını– unutmadan cinayetle ilgilenelim. Ortada boğazı sıkılarak öldürüldükten sonra daracık bir bacaya sıkıştırılan bir kadın var. Katiller genelde bu tip işler yapmazlar. Cesetten kurtulmak için böyle bir yol izlemezler. Cesedi bacaya sıkıştırmalarını, bunun fazlasıyla acayip olduğunu, katillerin sefil birer cani olduğunu kabul ettiğimiz takdirde bile cinayetin insan davranışlarıyla örtüşmediğini görürüz. Cesedi aşağı çekmek için birkaç adam güçlerini birleştirdiğine göre, bacanın içine tıkmak için de muazzam bir güç harcanmış olmalı!

Şimdi bu olağanüstü gücün diğer göstergelerine odaklan. Şöminede gri renkte, kökünden sökülmüş, bir tutam saç lü-

lesi vardı. Köklerinde kanlı deri parçaları olan bu lüleleri (ne kadar da korkunç görünüyordu) koparmak kolay değildir; tek çekişte yarım milyon kılı koparmak kolay olabilir mi hiç? Yaşlı kadının boğazını kesip başını bedeninden ayırmışlardı; üstelik bunu ustura yardımıyla başarmışlardı. Bu eylemlerdeki *hayvani* vahşete dikkatini çekmek isterim. Madam L'Espanaye'nin bedenindeki açıklanamayan yaralardan söz etmeye gerek görmüyorum. Mösyö Dumas ve Mösyö Etienne bu yaraların kesici aletler yardımıyla açılmadığını söylerlerken tamamen haklılar. Madam'ın karyolasının dibindeki pencereden düştüğü avluda benzerleri olan parke taşlarından biriyle kadına vurulduğu gayet net. Sana şu an basit gibi görünse de, jaluzilerin genişliğinin çiviler yüzünden polisin gözünden kaçması gibi bu durum da polisin dikkatinden kaçtı; çünkü pencerelerin açılmış olabileceğine inanmıyorlardı.

Şimdi anlattıklarıma odadaki keşmekeşi ekle. Sıra dışı ataklığı, insanüstü gücü, hayvani vahşeti, nedensiz caniliği, tanıkların asla anlamlandıramayacağı olağandışı dehşeti, farklı lisanlara benzetilen, ne olduğundan emin olunamayan, tuhaf birkaç kelimeyi bir araya getir. Sonuç ne peki? Zihninde nasıl bir şey canlandı?"

Dupin bu soruyu sorduğu an tüylerim diken diken oldu. "Bir deli, tımarhaneden kaçan bir deli yapmıştır bunu!" dedim.

"Çözüme yaklaştın ama delilerin sesleri kriz anlarında bile tanıkların işittiği o tuhaf sese benzemez. Deliler de bir ulusa aittir; saçma sapan konuşsalar da ne dedikleri çoğunlukla anlaşılır. Ayrıca delilerin saçları şu an elimde tuttuğum gibi bir şey değildir. Bunu Madam L'Espanaye'nin kenetlenmiş parmaklarının arasından aldım. Peki, buna ne diyorsun?"

Kendimi kaybetmişçesine yanıt verdim. "Dupin, bu tuhaf bir... saç... bu insana ait olamaz."

"Öyle olduğunu söylemedim zaten. Ama net bir karara varmadan önce şu çizimime bir bak. Bunlar bazı tanıkların Matmazel L'Espanaye'nin boğazında gördüğünü söylediği tırnak izleri, bazılarının da (doktorların) iddia ettiği sıkma sonucu oluşan çürüklerin bir kopyası."

Dupin kâğıdı masanın üzerine koydu ve konuşmasına devam etti. "İzler parmakların kadının boğazına sımsıkı yapıştığını gösteriyor. Parmakların konumu hiç değişmemiş. Madam ölünceye dek parmaklar aynı pozisyonda kalmış. Hadi, parmaklarını izlerin üzerine yerleştir."

Denedim, ama boşa çaba harcadım.

"Belki de doğru bir yol izlemiyoruz," dedi Dupin. Kâğıdı düz bir zemine koyduk ama insan boğazı silindir şeklindedir. "İşte insan boğazı gibi silindirik bir odun var şurada. Kâğıdı ona sar ve tekrar dene."

Denedim, ama boş yere uğraştığımızla kaldık.

"Bu insan eline ait bir iz değil," dedim.

"Şimdi Cuvier'in[7] şu paragrafını oku."

Paragraf, Doğu Hint Adaları'nda yaşayan, iri, kızıl tüylü orangutanların anatomik yapısını anlatan bir yazıydı. Bu memeliler irilikleri, eşsiz kuvvetleri, ataklıkları, barbarlıkları ve taklit yetenekleriyle ünlüdür. Birdenbire cinayeti bütünüyle anladım.

Paragrafı okumayı bitirmek üzereyken, "İzleri bu yazıda anlatılan orangutandan başkası bırakmış olamaz. Elindeki bir tutam kıl da yazarın tarif ettiği gibi. Fakat hâlâ anlayamadığım şeyler var. İki sesten bahsediliyordu ve tanıklar birinin bir Fransız'a ait olduğundan emindi."

7 Georges Cuvier (1769–1832): Fransız paleontolog, jeolog ve karşılaştırmalı anatomist. Omurgalı ve omurgasızların zoolojisi ve paleontolojisinde çok geniş çalışmalar yapmış ve bilim tarihini kaleme almıştı. Cuvier, aynı zamanda geçmişteki canlıların nesli in tükendiği gerçeğini kesin olarak ortaya koymuş ve buna ilişkin teoriyi Evrim Teorisi'ne ters düşecek şekilde açıklamıştı.

"Doğru ve çoğu bu sesin 'Yüce Tanrım!' diye haykırdığını söylemişti. Tanıklardan biri de (şekerci) bu sözün sitemkâr bir tonda sarf edildiğini söylerken haklıydı. Gizemi çözme hususunda bu söz esas dayanağım oldu. Bir Fransız, cinayeti gördü. Bu vahşetle ilgisi olmayabilir, büyük ihtimalle de yoktur. Orangutanı zapt edememiş olabilir. Onu bu eve kadar takip etmiş, yaşanan vahşetten sonra da yakalayamamış olabilir. Demem o ki orangutan halen ortalıkta dolaşıyor olabilir. Tahminlerimi abartılı bir boyuta taşımaya niyetli değilim, zira fikirlerime esas olan durumları başkalarına anlatmak oldukça güç. Bu sebeple bunları birer tahmin olarak değerlendirmeliyiz. Söz konusu Fransız'ın bu vahşette parmağı yoksa dün gece eve dönerken denizcilerin abonesi olduğu *Le Monde*'un ofisine bıraktığım ilan onu mutlaka bize getirecektir."

"YAKALANDI - günü sabahı (cinayet günü) Boulogne Ormanı'nda kızıl tüylü, Borneo cinsi, dev bir orangutan yakalandı. Malta bandıralı bir gemide çalıştığı öğrenilen sahibi hayvanı tam olarak tarif edebilme, yakalama ve bakım masraflarını ödeme koşuluyla geri alabilecektir. Adres: Sokağı. No: Kat: 4 Fabourg / St. Germain."

"İyi de adamın denizci olduğunu ve Malta bandıralı bir gemide çalıştığını nasıl öğrendin?"

"Bir şey öğrenmedim. Emin de değilim. Küçük bir kurdele parçası bulmuştum. Biçimi ve yağlı görünümü denizcilerin ince atkuyruklarını bağladıkları ve varlığıyla böbürlenip durdukları kurdelelere benziyor. Kurdeledeki bu düğüm de Maltalılara özgü. Bunu paratonerin yakınında buldum. İki kadına da ait olması mümkün değil. Aradığımız Fransız'ın Malta bandıralı bir gemide çalışmıyorsa bile kurdeleye bel bağlayıp ilana bunu yazmam sorun çıkarmaz. Yanlış bilgiyse, fazla zahmete girmediğimi düşünmekle yetinecektir. Ama

eğer yanılmıyorsam bize çok getirisi olacak. Taammüden cinayet işlemediyse bile, adam orangutanı ilana yanıt verme ve orangutanını isteme hususunda tereddüt edecek; yine de yoksulluğu ağır basacak ve kaygılarını bırakıp servet değerindeki hayvanına kavuşmak isteyecek. 'Nitekim hayvan bulunmuş. Vahşi bir hayvanın cinayet işlediğini kim düşünür? Polis zaten afallamış durumda, hiçbir ipucuna ulaşamadı. Hayvanın izine rastlasalar bile cinayetle benim aramda bir ilişki kuramazlar, kursalar da beni suçlayamazlar. Dahası zaten beni tanıyorlar, ilanı veren hayvanın sahibi olduğumu belirtmiş. Kim bilir daha neler biliyor? Madem sahibi olduğumu biliyorlar, bu denli kıymetli bir hayvanda hak iddia etmemem insanları daha çok kuşkulandırır. Hayvanla beraber odak noktası olmaktan kurtulmalıyım. İlana yanıt verip hayvanımı geri alır ve yaşananlar unutulana kadar orangutanı iyi bir yerde gizlerim,' diye düşünecektir."

O sırada merdivenlerden yükselen bir ayak sesi işittik.

"Tabancaları hazırla ama işaret vermeden sakın kullanmaya kalkışma," dedi Dupin.

Ön kapı açıktı, ziyaretçimiz zili çalmadı bile. Birkaç basamak çıktıktan sonra duraksadı ve geri döndü. Dupin kapıya doğru ilerliyordu ki adam basamakları tekrar tırmanmaya başladı. Bu kez kararlıydı, kısa süre sonra kapımızı çaldı.

"Girin!" dedi Dupin heyecanla.

Denizci olduğu her halinden belli olan bir adam içeri girdi. İtici görünmeyen, iriyarı, güçlü kuvvetli, oldukça korkusuz biriydi. Favorileri ve bıyığı esmer yüzünü kapatacak kadar gürdü. Elindeki büyük sopadan başka silahı yok gibi görünüyordu. Pek beceremese de reverans yaptı. Neufchatel yöresinin aksanını andırsa da doğru bir Fransızcayla bize, "İyi akşamlar!" dedi.

BELONGS TO KAOS TEAM

"Buyur, otur," dedi Dupin. "Orangutan için gelmiş olmalısın. İnan, böylesi güzel ve kıymetli bir hayvana sahip olduğun için seni çok kıskandım. Kaç yaşında?"

Denizci sırtındaki yükten kurtulmuşçasına derin bir nefes aldı ve vakarla, "Bilmiyorum. Ama dört beş yaşından fazla olamaz. Şu an burada mı?" dedi.

"Hayır, burada ona bakamazdık. Dubourg Sokağı'nda bir ahır kiraladık. Sana ait olduğundan emin olursak, sabah gidip onu alabilirsin."

"Elbette. Ne isterseniz sorun."

"Aslında ondan ayrılacağım için çok üzülüyorum."

"Zahmetinizi karşılıksız bırakmayı düşünmem. Düşünemem. Hayvanımı bulduğunuz için size makul bir ödül vermeye hazırım."

"Harika. Bu çok adil olur. Bir düşüneyim. Ne istesem ki? Ah, evet. Morgue Sokağı'ndaki cinayetlerle ilgili bildiklerini anlatırsan ödeşmiş oluruz."

Dupin bu sözleri sakince mırıldandı. Sonra aynı dinginlikle kapıya doğru ilerledi; kapıyı kilitledi ve anahtarı cebine koydu. Göğsünden çıkardığı tabancayı masanın üzerine bıraktı.

Denizci dehşete kapıldı, boğuluyor gibi görünüyordu. Yerinden fırlayıp sopasını kaptı ama çok geçmeden yüzü bembeyaz kesildi ve oturduğu yere yığıldı. Nutku tutulmuş gibiydi. Tam anlamıyla acınacak haldeydi.

"Dostum, emin ol boş yere korkuyorsun," dedi Dupin sakince. "Niyetim sana zarar vermek değil. Bir Fransız beyefendisi olarak yemin ederim. Morgue Sokağı'ndaki cinayetlerde suçun olmadığını biliyorum, ama cinayetle bağlantın olduğu ortada. Söylediklerimden bu hususta tahmin edemeyeceğin kadar çok bilgiye sahip olduğumu anlamışsındır. Seni suçlu durumuna düşürecek bir hata yapmadın. Gizleyecek bir şeyin

yok. Zaten buna gerek de yok. Dahası onurlu bir insan olarak bildiklerini anlatmalısın. Çünkü masum bir insan bu cinayetlerden ötürü tutuklandı ve onu ancak sen kurtarabilirsin."

Dupin konuşurken denizci kendini az da olsa toparlamıştı ama ilk haliyle uzaktan yakından benzerliği kalmamıştı.

Denizci bir süre tereddüt etse de, "Tanrı yardımcım olsun! Size her şeyi anlatacağım," dedi. "Yine de anlatacaklarıma inanacağınızı sanmıyorum, böyle düşünmem için budalanın teki olmam gerek. Ama sonum ölüm bile olsa her şeyi anlatacağım."

Kısaca şunları söyledi. Kısa zaman önce Hint Adaları'na giden bir sefere katılmış. Mürettebattan bir grupla Borneo Adası'nda karaya çıkmış ve ufak bir gezinti yapmış. Arkadaşlarından biriyle bir orangutan yakalamış. Arkadaşı ölünce orangutanın sahibi olmuş. Sefer dönüşünde esir ettiği hayvanın vahşiliği sebebiyle başı dertten kurtulmamış; yine de hayvanı Paris'teki evine getirmeyi başarabilmiş ve komşularından epeyce bir süre gizlemiş. Gemide ayağına bir nesne batan hayvanı iyileşir iyileşmez satmayı planlamış.

Bir gece, daha doğrusu cinayetlerin işlendiği gece, eğlenceden döndüğünde hayvanın kapatıldığı kafesi kırıp yatak odasına daldığını görmüş. Hayvan aynanın karşısına geçip elindeki usturayla köpüklü yüzünü tıraş etmeye başlamış. Adam, bu vahşi hayvanın usturayı kullanmasına anlam veremeyince dehşete kapılmış. Her zaman yaptığı gibi kırbacına davranıp hayvanı cezalandırmaya kalkışmış. Fakat kırbacı gören orangutan merdivenden süratle inip açık bir pencereden sokağa fırlamış.

Denizci mecburen hayvanın peşine düşmüş; hayvan elindeki usturayla kaçmış, sahibi yaklaştıkça hızını artırmış. Gecenin üçü olduğundan etrafta kimse yokmuş. Morgue Sokağı'nın arkasından geçerken Madam L'Espanaye'nin oturduğu evin dördüncü katındaki odasından parlayan bir şey hayvanın

ilgisini çekmiş. Hızla koşup paratonere tırmanmış, akıl almaz bir ataklıkla duvara yakın duran jaluziye tutunmuş ve bedenini esneterek karyola başlığına doğru atlamış. Her şey kısacık bir zaman diliminde gerçekleşmiş. Daha sonra orangutan tek bir darbeyle jaluziyi tamamen açmış.

Denizci bu sırada hem sevinmiş hem de afallamış. Hayvanın paratoner dışında bir yol kullanmadan dışarı çıkamayacağını düşündüğü için umutlanmış. Fakat içeride yaşanabilecekleri düşündükçe de kaygılanmış. Bu yüzden orangutanın peşi sıra sürüklenmiş. Paratonere tırmanmak zor değildir, hele hele bir denizci için. Ama pencerenin hizasına ulaştığında olduğu yerde durup içeri bakakalmış. İçerideki sahneyi gördüğünde aklı başından gitmiş. Morgue Sokağı sakinlerini yataklarından zıplatan çığlıklar işte o esnada yükselmiş. Üstlerinde gecelikleriyle odanın ortasında oturan Madam L'Espanaye ve kızı demir bir kasanın içindeki evrakları düzenliyorlarmış. Sırtlarını pencereye verdiklerinden bir müddet hayvanın içeri girdiğini fark etmemişler ve jaluzinin rüzgârdan açıldığını düşünmüşler.

Denizci içeri baktığı anda hayvanın, saçlarını taramak üzere çözen yaşlı kadının yüzünde usturayı gezdirdiğini, bir berber edasıyla hareket ettiğini görmüş. Zavallı kızcağız da bayılmış. Saçları kökünden yolunan yaşlı kadının feryadı orangutanı çileden çıkarmış. Güçlü kolunun tek darbesiyle kadıncağızın başını bedeninden neredeyse ayırmış. Kan görünce iyiden iyiye çıldırmış; dişlerini gıcırdatıp gözlerinden alevler saçarak kızcağızın üstüne atlamış ve boğazına sımsıkı yapışmış. Hayvanın vahşi gözleri korkudan donakalan sahibinin gözleriyle buluştuğunda ise koşullanmış olduğundan kırbacı anımsayarak dehşete kapılmış. Cezayı hak ettiğini anladığından olsa gerek, kanıtları yok etmek istercesine

panikle koşturmaya, eşyaları parçalamaya, odayı dağıtmaya başlamış. Sonunda da Matmazel'in cesedini bacaya tıkıştırmış, annesininkini de pencereden savurmuş.

Hayvan kafası kopmak üzere olan cesetle pencereye yaklaşırken iyice afallayan denizci paratoner sayesinde aşağı inip süratle evine gitmiş, gördüğü vahşet karşısında ne yapacağını bilemediğinden orangutanın peşine düşmemiş. Binaya giren kalabalığın duyduğu sesler Fransız'ın vaveylalarıyla orangutanın asabi homurtularıymış.

Bunlara ekleyeceğim herhangi bir şey yok. Kalabalık kapıyı kırmadan hemen önce orangutan hızla dışarı fırlamış, çıkarken de pencereyi kapatmış. Sonunda sahibi hayvanı yakaladı. Paris Hayvanat Bahçesi sayesinde hatırı sayılır bir meblağ karşılığında hayvandan kurtuldu. Dupin'in açıklamalarını da ekleyerek Emniyet Müdürü'ne olanı biteni anlattık; böylece Le Bon hapisten çıkarıldı. Polis, arkadaşıma karşı saygıda kusur etmedi ama huzursuzluğunu da gizlemedi; dahası herkesin kendi işiyle ilgilenmesi gerektiğini esprili bir dille söylemeyi de ihmal etmedi.

Adama karşılık vermeye tenezzül etmeyen Dupin, "Aman, konuşsun. Belki böyle rahatlar," dedi. "Onu kendi alanında mağlup ettim ya, daha ne isterim. Bu gizemi çözememesi çok normal, çünkü kendisi olaylara derinlemesine yaklaşamaz, yalnız kurnazlık taslar. Zekâsının dayanak noktası yok. Tanrıça Laverna'nın[8] gövdesiz başından ya da morina balığından farksız benim gözümde. Yine de iyi biri. Zekâ timsali gibi görünmesini sağlayan abartılı riyakârlığı, *de nier ce qui est, et d'expliquer ce qui n'est pas*,[9] hali onu sevmeme sebep oluyor."

8 Roma mitolojisinde hırsızların, şarlatanların koruyucusu; yasal olmayan yöntemlerle elde edilen paranın tanrıçası.

9 (Fr.) "Hakikati reddedip asılsızı öne sürme." *Yeni Héloise, Rousseau.* –Poe.

MARIE ROGÊT'NİN GİZEMİ[10]

Morgue Sokağı Cinayetleri'nin Devamı

"Gerçek olaylarla aynı doğrultuda ilerleyen
düşünce temelli olay dizileri de vardır.
Bunlar birbirleriyle nadiren kesişirler.
İnsanlar ve koşullar olayların düşünce temelli
akışını değiştirirler; böylelikle hem akış
hem de sonuçlar hep biraz hata içerir.
Reform'da da böyle oldu: Protestancılık yerine
Luthercilik baş gösterdi.
Novalis[11]

En ölçülü düşünürler bile kimi zaman belirgin olmasa da doğaüstü olaylara karşı inanç geliştirebilirler, çünkü bu inan-

10 Marie Rogêt'nin özgün basımında şimdi eklediğim dipnotlar gereksiz görülmüştü. Fakat trajedinin temellendirildiği hikâyenin üzerinden çok sular aktığından birkaç kelimeyle de olsa amaca uygun açıklamalarda bulunmak elzem oldu. Mary Cecilia Rogers adlı bir genç kız New York yakınlarında öldürülmüştü; ölümü yoğun ve uzun süren bir gerginliğe neden olsa da cinayetindeki gizem bu öykünün yayımlandığı tarihte (1842 Kasım'ında) henüz açığa çıkartılamamıştı. Burada yazar, olanları *Parisli işçi bir kızın* kisvesi altında anlatırken Mary Rogers cinayetinin özünü korumuş olsa da ayrıntılar noktasında yöndeşlikler kurmayı tercih etmişti. Bu nedenle kurgusal iddia gerçek olana da uygulanabilir, nitekim gerçeği araştırmak hedeflenmişti.
"Marie Rogêt'nin Gizemi" vahşetin yaşandığı yerden uzakta kurgulandı. Yazar, sadece dönemin gazetelerini inceledi; cinayet mahalline gidemediğinden pek çok noktayı kaçırdı. Hikâyenin yayımlanmasından epey zaman sonra, farklı tarihlerde iki itirafçının (ki biri hikâyedeki Madam Deluc idi) anlattıkları, kurgusal sonucun olduğu kadar bu sonuca bizi ulaştıran düşünce temelli noktaların da doğruluğunu ispatladı. –Poe.
11 Von Hardenberg'in müstear ismi. –Poe.

BELONGS TO KAOS TEAM

ca neden olan tesadüfler o kadar akıl almazdır ki akıl bunların yalnızca tesadüf olduğunu kabullenmekte zorlanır. Düşüncenin gücüne erişemeyen bu tip hisler tesadüf kuramına ya da teknik adıyla olasılık hesabına başvurulmadan bastırılamayabilir. Halbuki bu hesap gerçekte matematikseldir, demem o ki bilinen en somut ilmi en soyut ve muğlak olanına uygulayarak garip bir işe kalkışıyoruz.

Açıklamam istenen tuhaf ayrıntılar, birbirini takip eden akıl almaz tesadüflerin en önemli bölümünü oluşturmaktadır; bunların ikincil ve çıkarımsal unsurlarını okurlar yakın geçmişte New York civarında işlenen Mary Cecilia Rogers cinayetinde bulabilirler.

Bir yıl kadar önce "Morgue Sokağı Cinayetleri" başlığı altında yazdığım makalede dostum şövalye C. Auguste Dupin'in takdire şayan zihinsel becerilerini anlatmaya soyunduğumda, tekrar bu konuyu ele alacağımı söyleseler di inanmazdım. O dönem yegâne amacım dostumun zihinsel becerilerini açıklamaktı; birbirini izleyen tuhaf olayların arkadaşımın karakterini sergilemesine yol açmasıyla amacıma ulaşabilmiştim. Farklı örnekler de sunabilirdim, fakat daha fazla kanıta ihtiyacım yoktu. Yine de hayret edilesi bazı tuhaf olaylar zoraki ifadelere benzer ayrıntıları düşünmeme yol açtı. Son zamanlarda işittiğim şeylerden sonra, birkaç yıl önce işitip gördüğüm şeyler hakkında suskun kalmam beklenemezdi.

Madam L'Espanaye ile kızının cinayetlerini örten giz perdesini aralayan şövalye Dupin, yaşananları oracıkta bıraktı ve eski alışkanlıklarına kaldığı yerden devam edip hülyalara dalmaya devam etti. İnzivaya çekilmek benim için de kolay olduğundan, ona eşlik etmekte zorlanmadım; Faubourg Saint Germain'deki evimizde geleceği umursamadan rehavet için-

de miskin miskin oturup bizi kuşatan sıkıcı dünyayı düşlerle doldurmayı sürdürdük.

Yine de düşlerimiz kimi zaman kesintiye uğruyordu. Dupin'in Morgue Sokağı'ndaki rolü Paris polisinin dikkatini fazlasıyla çekmişti. Dupin mantıksal çıkarımlarından kimseye bahsetmediği için yaşananların mucize, çözümleme becerisi yüksek dostumun da önsezi sahibi bir kimse olduğunun düşünülmesi kaçınılmazdı. Aslında içtenlikle gerçeği anlatabilir, insanları aydınlatabilirdi, fakat konu artık ilgisini çekmediği için üzerine konuşmaya üşeniyordu. Bu sebeple polis, Dupin'in bu işlerin feriştahı olduğunda karar kıldı ve pek çok vakada destek talep etti. Bunların en ilginç olanlarından biri de Marie Rogêt adlı genç bir kızın öldürülmesiydi.

Bu olay Morgue Sokağı'ndaki vahşetten iki sene sonra kadar meydana geldi. Talihsiz puro satıcısı kızla ad ve soyadı benzerliği olan Marie, dul Estelle Rogêt'nin kızıydı. Babası o daha çocukken ölmüştü ve on sekiz ay önce cinayetin işlendiği tarihe kadar çocukluğunun geçtiği Pavée Saint Andrée Sokağı'ndaki[12] evde annesiyle birlikte yaşadı. Madam Rogêt bir pansiyon işletiyor, kızı da ona yardımcı oluyordu. Yirmi ikisine eriştiğinde, kızın sıra dışı güzelliği civardaki serüvencilerin uğrak noktası olan Palais Royal'in zemin katındaki parfümcünün dikkatini çekti. Mösyö Le Blanc[13] güzeller güzeli Marie'nin, parfümerisinde çalışmasının ona büyük katkı sağlayacağından emindi; cömert teklifini Madam tedirginlikle karşılasa da kızı hevesle kabul etti.

Mösyö Le Blanc'ın beklentileri gerçekleşti ve Parisli işçi kızın neşesi ve güzelliği sayesinde parfümerisi ünlendi. İşe girişinden bir sene sonra bir gün genç kız sır olup ortadan

12 Nassau Caddesi. –Poe.
13 Anderson. –Poe.

kaybolduğunda herkes çok üzüldü. Mösyö Le Blanc, kızın yokluğunu anlamlandıramıyor, Madam Rogêt de ne yapacağını bilemez bir halde kızı için kaygılanıyordu. Gazeteler hemen bu olayı araştırmaya soyundular; polis tam incelemelere başlamak üzereyken –kayboluşundan yaklaşık bir hafta sonra– genç kız parfümerideki işinin başına döndü. Kederli bir hali olsa da, sonuçta hayattaydı. Hususi olan dışında araştırma yapılmadı. Mösyö Le Blanc konu hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını söylüyor, Marie ise –annesiyle bir ağızdan– işe gelmediği hafta boyunca kırsaldaki akrabalarını ziyarete gittiğini dile getiriyordu. Olay zamanla unutuldu, kızcağız meraklıların sorularından kurtulmak amacıyla kısa süre içinde işini bıraktı ve tekrar Pavée Saint Andrée Sokağı'ndaki pansiyonu işletmesinde annesine yardımcı olmaya başladı.

Eve dönüşünün üzerinden beş ay geçmişti ki kız yine sırra kadem basıp ortalıktan kayboldu; bu kez herkes telaşlandı. Üç gün boyunca kızdan haber alınamadı. Dördüncü gün Saint Andree Sokağı'nın karşı kıyısında, Seine Nehri'nin[14] tenha Barrière du Roule[15] noktasında cesedinin yüzdüğü görüldü.

Dehşet cinayet; kurbanın gençliği, güzelliği ve şöhretinden dolayı Parisliler arasında büyük bir gerginlik yarattı. Bu denli yoğun ve yaygın gerginliğe yol açan başka bir olay anımsamıyorum. Haftalarca konuşulan bu konu ülkenin siyasi gündemini bile unutturdu. Emniyet Müdürü, katili bulmak için inanılmaz çaba harcarken, tüm polis teşkilatı da azami ölçüde bu olayı araştırdı.

Ceset ortaya çıktığında, katilin kısa süre içinde bulunulacağına inanılmıştı ama bir hafta sonra ilerleme kaydedilmeyince bin franklık bir ödül konulmasına karar verildi. Soruş-

14 Hudson Nehri. –Poe.
15 Weehawke. –Poe.

turma tüm hızıyla devam etti; pek çok insan sorgulandı ama netice alınamadı; yine de gizem perdesinin aralanmaması insanların merakını kamçılıyordu. Onuncu günün ardından ödül iki misline çıkarıldı, ancak on dördüncü günün sonunda hâlâ ilerleme kaydedilemeyince halkın halihazırda sahip olduğu polisle ilgili önyargıları isyana yol açtı. Bunun üzerine Emniyet Müdürü katil veya katillerin ifşa edilmesi karşılığında bizzat yirmi bin frank ödeyeceğini, yardım ve yataklık edenlerin de pişman olup teslim olması durumunda bağışlanacağını ilan etti. Ayrıca bir yurttaşlar heyeti de ortaya on bin franklık ödül koyunca, toplam ödül otuz bin franka yükseldi. Kızın sosyal statüsüyle kentlerde işlenen cinayetlerin niceliği göz önünde tutulduğunda ödülün epeyce yüksek olduğu su götürmez bir gerçekti.

Herkes cinayetin kısa süre içinde aydınlanacağına inanıyordu. Birkaç kişi tutuklanmış olsa da yetersiz kanıt sebebiyle salıverildiler. Cesedin ortaya çıkışından üç hafta sonra bile hâlâ tek bir kanıt bile bulunamaması şaşırtıcıydı. Paris halkını üç hafta boyunca meşgul eden cinayetten biz ancak bu aşamada haberdar olduk. Çalışmalarımıza gömüldüğümüzden yaklaşık bir ay boyunca sokağa çıkmamış, evde misafir ağırlamamış, günlük gazetelerin politik sayfaları dışında haber okumamıştık. Cinayetten Emniyet Müdürü G. sayesinde haberdar olduk. 13 Temmuz 18.. tarihinde öğleden sonra evimize geldi ve epeyce oturdu. Katil veya katilleri yakalamak için harcadığı emeğin heba olması onu çok üzmüştü. Parisli üslubunu takınıp şöhretinin, dahası haysiyetinin tehlikede olduğunu söyledi. Paris halkının ortak sohbet konusu haline gelmiş ve gizem perdesinin aralanması için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırmış. Mösyö G., garip konuşmasını Dupin'in zihinsel becerilerini överek

tamamlayıp ona net ve oldukça cömert bir teklifte bulundu; meblağı söylemem doğru olmaz, zaten konumuzla ilgisi yok.

Arkadaşım, Bay G.'nin iltifatına karşı koymaya çalıştı, ama teklifini kabul etti. Mösyö G. bihaber olduğumuz ifadelere öznel yorumlarını ekledi. Zekice sözler sarf etti, cesaretimi toplayıp saatin epeyce ilerlediğini söylediğimde Dupin'in oldukça sabit durduğunu fark ettim. Gözlüğünü bir an olsun çıkarmayan dostumun tüm bu zaman boyunca uyuduğunu anlayıverdim.

Sabah olunca Bay G.'den tanık ifadelerinin kayıtlarını, bayilerden de bu berbat olayın haberlerini içeren gazeteleri edindim. Hatalı olanları bir kenara ayırdığımda kalanlar şöyleydi:

Marie Rogêt annesiyle birlikte yaşadığı Pavée Saint Andrée Sokağı'ndaki evinden 22 Haziran 18.. tarihinde Pazar günü sabah saat dokuzda çıkmıştı. Çıkarken sadece Mösyö Jacques St. Eustache'ı[16] haberdar etmiş, Drômes Sokağı'nda oturan teyzesine gideceğini bildirmişti. Nehre yakın en kısa yol tercih edildiğinde Madam Rogêt'nin pansiyonuna iki mil kadar uzakta bulunan Drômes Sokağı kısa, dar ve hareketli bir sokaktır. Jacques St. Eustache, Marie'nin sözlüsüydü; yemeklerini kaldığı pansiyonda yiyordu. Akşam olmadan sevgilisini almak üzere Drômes Sokağı'na gidecek ve Marie'yle birlikte döneceklerdi. Fakat ikindi vakti bastıran yağmur nedeniyle, deneyimlerine dayanarak, Eustache sevgilisini teyzesinden almaya gitmedi, Marie'nin geceyi teyzesinde geçireceğini düşündü. O gece yetmiş yaşında ve bir ayağı çukurda olan Madam kızını tekrar görememekten dolayı endişeye kapılsa da onun sözlerini kimse önemsemedi.

16 Payne. –Poe.

Pazartesi günü kızın Drômes Sokağı'na hiç gitmediği ortaya çıktı; kıza ulaşılamayınca gecikmeli de olsa kentte araştırma başlatıldı. Fakat kayboluşunun dördüncü gününe kadar hiçbir ilerleme kaydedilemedi. 25 Haziran Çarşamba günü Saint Andree Sokağı'nın karşı kıyısında Seine Nehri'nin Barrière du Roule noktasında aramalara katılanlardan Mösyö Beauvais[17] balıkçıların bir cesedi kıyıya çektiklerini öğrendi. Önce tereddüt etse de mösyö cesedin parfümcü kıza ait olduğunu anladı. Mösyönün arkadaşı cesedi daha çabuk teşhis etmişti.

Yüzü kanlıydı, kanın bir kısmı ağzından akmıştı. Boğulanlarda görülen ağız köpürmelerinden eser yoktu. Hücre dokuları matlaşmamıştı. Boğazında morluklar ve parmak izleri vardı. Göğsü üstünde birleşen kolları kaskatıydı. Sol bileğinde ip izi vardı. Sağ bileği ve sırtı soyulmuştu. Bu izlerin sebebi balıkçıların cesedi kıyıya çekmek için kullandıkları ipe ait değildi. Boynu şişti. Kesiğe veya darbe izine rastlanmamıştı. Başta fark edilmese de sonradan boynunun etrafında bir ip olduğu görülmüştü; bu ip ete gömülmüş ve sol kulağın alt kısmında düğümlenmişti. Ölüm sebebi başlı başına bu olabilirdi. Raporda kızın iffetinin bozulmadığı yazılıydı. Vahşete kurban gitmiş olsa da, arkadaşları tarafından kızın cesedinin teşhis edilmesi zor olmamıştı.

Elbisesi yırtılmıştı. Eteğinin uç kısmından otuz santim genişliğinde bir parça yırtılmış, yırtılan bu kısım kızın beline üç kez sarılmış ve arkasından sımsıkı bağlanmıştı. Etek ucundan düzgünce koparılan kırk beş santim genişliğinde bir parça da gevşekçe boynuna bağlanıp düğümlenmişti. Bu kumaş parçalarının üzerine bir başlığın bağcıkları iliştirilmişti. Bu düğümler bir kadının değil denizcinin elinden çıkmış olmalıydı.

17 Cromellin. –Poe.

Gereksiz görüldüğü için ceset morga götürülmedi, derhal defnedildi. Beauvais'nin gayreti sebebiyle üstü örtülse de, halk günler sonra vakadan haberdar oldu. Haftalık bir gazete[18] konuyu ele alınca nihayet ceset mezarından çıkarıldı ve incelendi ama yeni bir bilgi edinilemedi. Elbisesi kızın annesine ve arkadaşlarına gösterildiğinde kıyafetin kızın dışarı çıktığı gün giydiği elbise olduğunda hemfikirdiler.

Gün geçtikçe halkın gerilimi arttı. Pek çok insan tutuklanıp salıverildi. Kızın kaybolduğu gün nerede olduğunu başta söylemediğinden Eustache'dan kuşkulanıldı. Fakat daha sonra G.'ye bu hususta tatmin edici bir ifade verdi. İlerleme kaydedilemeyince çelişkili söylentiler alıp başını yürüdü, hayalperest gazeteciler tuhaf iddialarda bulundular. Gerçekten en tuhafı Marie'nin yaşadığı, cesedin ise başkasına ait olduğunun söylenmesiydi. Sizlere gözde yayınlar arasında gösterilen *L'Etoile*'dan[19] bir çeviri aktarayım.

"Matmazel Rogêt, sözde amacına uygun bir biçimde teyzesini ya da akrabalarından birini ziyaret etmek üzere yirmi iki Haziran 18.. Pazar sabahı evden çıktı. Hiç kimse onu bir daha görmedi; ardında iz bırakmadığı gibi kimseye haber de vermedi. 22 Haziran Pazar günü saat dokuzdan sonra kızın hayatta olmadığına dair elimizde kanıt olmamasına karşın o saate kadar sağ olduğunu biliyoruz. Çarşamba günü öğlen vakti saat tam on ikide Barrière de Roule kıyılarında bir kadın cesedi bulundu. Evden çıkışının üzerinden üç saat geçmeden kızın suya atıldığını varsaydığımızda bile cesedin suda en fazla üç gün kaldığı anlaşılıyor. Katillerin gece yarısından önce cesedi suya atacak kadar erken bir saatte cinayeti işlemiş olduğunu –elbette cinayetse– düşünmek ahmaklıktır. Bu

18 *The New York Mercury.* –Poe.

19 H. Hastings Weld Esq'un yayın yönetmenliğini yaptığı *The New York Brother Jonathan.* –Poe.

gibi dehşetengiz suçlar ancak karanlıkta gerçekleşir... Ceset gerçekten Marie Rogêt'ye aitse suda en fazla üç gün kalmış olabilir. Eski vakalar, boğulan veya öldürüldükten sonra suya atılan cesedin su yüzüne ortalama altı ile on gün arasında çıkabileceğini gösterir. Topa tutulan bir ceset bile beş altı gün dipte kalmamışsa eğer su yüzeyine çıktıktan sonra tekrar derinliklere gömülür. O zaman bu vakada olağandışılık neredeydi? (...) Ceset salı akşamına dek kıyıda tutulmuş olsaydı, katillerin izine mutlaka rastlanırdı. Cinayetten iki gün sonra suya bırakıldığını farz etsek bile cesedin su yüzeyine bu denli erken çıkması şüpheli görünmektedir. Üstelik bu vahşeti gerçekleştirenlerin kızı ayağına ağırlık bağlayıp suya atmaları çok daha kolay olurdu."

Editör, daha sonra "cesedin üç gün değil de bunun beş katı zaman suda kaldığını" öne sürüyor çünkü Beauvais çürüyen cesedi tanımakta zorlanmıştı. Fakat bu iddianın aksi ispatlandı. Çeviriye devam ediyorum:

"Öyleyse Mösyö Beauvais cesedin Marie Rogêt'ye ait olduğundan nasıl emin olabildi? Giysisinin kolunu yırttığında cesedin kimliğini ele veren izler gördüğünü bildiriyor. Bahsi geçen izlerin yara izleri olduğu düşünüldü. Beauvais cesedin kolundaki tüylerden ötürü bu karara vardığını söylüyor lakin bu birini teşhis etmede yeterli değildir. Beauvais o gece eve dönmedi, çarşamba akşamı Madam Rogêt'ye kızıyla ilgili soruşturmanın devam ettiği haberini verdi. Madam'ın yaşı ve çektiği ıstırap cinayet mahalline gitmesine olanak tanımamış (pek çok insan bu konuda hemfikir). Ama cesedin kızına ait olduğundan şüphelenseydi soruşturmanın takibi için mutlaka birini gönderirdi. Kimseyi göndermedi. Pavée Saint Andrée Sokağı'nda bu hususta tek kelime bile konuşulmadı ve duyulmadı, dahası binanın tüm sakinleri konudan bihaberdi.

Madam Rogêt'nin pansiyonunda kalan Marie'nin sevgilisi ve müstakbel eşi Mösyö St. Eustache, ertesi gün Beauvais'nin odasına gelip sevgilisinin cesedinin bulunduğunu söylemesiyle durumu öğrenmiş. St. Eustache'ın böylesi mühim bir haberi soğukkanlılıkla karşılamış olması da hayret verici doğrusu."

Yazıda Marie'nin akrabalarının duruma pek de aldırış etmediklerini, cesedin Marie'ye ait olduğuna inandılarsa çok daha ilgili olmaları gerektiğini ima ediyordu. Gerçekte üstü kapalı da olsa şunu anlatmak istiyordu: Dostları, iffetine karşı yapılan bir saldırı sebebiyle Marie'nin evden uzaklaşmasına yardım etmişler ve Seine'de kıza benzer bir ceset bulunduğunda da olayı örtbas etmek için bunu fırsata çevirmişlerdi. Fakat *L'Etoile* peşin hüküm vermişti. Sanılanın aksine durumun önemsendiği, Madam'ın derbederliği ve kederi sebebiyle hiçbir şeyle ilgilenemediği ortadaydı. Zaten St. Eustache, olayı soğukkanlılıkla karşılamamıştı; Beauvais üzüntüden kahrolan adamcağızı bir akrabasının gözetiminde bırakıp cesedin mezardan çıkarılmasını bile ondan gizlemişti. *L'Etoile* iddiasına destekçi bulabilmek adına cesedin kent mezarlığına tekrar defnedildiğini, özel mezar hususunda yapılan teklifi akrabalarının reddettiğini, aile fertlerinin cenaze törenine katılmadığını yazıyor; ama hepsinin aksi ispatlandı. Sonraki sayılardan birinde de Beauvais'den kuşkulanıldığı söyleniyordu:

"İşler değişti. Bir keresinde Madam B., Madam Rogêt'nin evindeyken Mösyö Beauvais dışarıda bir jandarmanın beklediğini söyleyip kendisi eve dönene dek jandarmayla konuşulmamasını istemiş... Esas gizem Mösyö Beauvais. Onsuz adım atılmıyor, ne yana baksanız karşınıza o çıkıyor... Soruşturmaya hiçbir akrabanın dahil olmasına fırsat tanımadı,

BELONGS TO KAOS TEAM

hatta kızın erkek akrabalarını tamamen olayın dışında bıraktı. Demek ki cesedi hiçbirinin görmesini istemiyor."

Hemen akabinde Beauvais'den kuşkulanılmaya başlandı. Dahası kızın kayboluşundan birkaç gün evvel Beauvais'nin ofisini ziyaret eden biri anahtar deliğinde bir gül, duvardaki tahtaya yazılmış "Marie" ismini gördüğünü beyan etmişti.

Gazetelerin çoğuna göre Marie her şeyi göze almış saldırganlar tarafından nehre götürülmüş, işkenceye maruz bırakılmış ve öldürülmüştü. Fakat yüksek tirajlı gazetelerden *Le Commerciel*[20] bu genel algıyı reddediyordu. Bu gazeteden bir yazı alıntılıyorum:

"İncelemenin yalnız Barrière de Roule civarında yoğunlaşmasını doğru bulmuyoruz. Binlerce tanışı olan maktulün hiç kimseye rastlamadan üç blok bile ilerlemesi imkânsızdır; ilgi çeken biri olduğundan gören mutlaka anımsardı. Marie yoğunluğun arttığı bir saatte evden çıkmıştı... Gerçekten Barrière de Roule veya Drômes Sokağı'na gitmiş olsaydı, en az bir düzine insanla karşılaşırdı; ama kimse tarafından sokakta görülmediği gibi dışarı çıkma planından başka bilinen bir gerçek de bulunmuyordu. Giysisinden yırtılan ve bedenine bağlanan parçayla kızcağız bohça gibi taşınmıştı. Barrière de Roule cinayet mahalli olsaydı bunca zahmete gerek kalmazdı. Cesedin Barrière de Roule kıyısında bulunmuş olması kızın buradan nehre atıldığını kanıtlamaz... Biçarenin elbisesinin uç kısmından koparılan altmış santim boyunda ve otuz santim enindeki kumaş bağırmasını önlemek amacıyla kızın çenesinin altından sımsıkı bağlanmıştı. Belli ki bu işi yapanların bir mendili bile yoktu."

Fakat müfettişin bizi ziyaretinden birkaç gün önce polisin edindiği yeni bilgi Le Commerciel'ın ortaya attığı savın

20 *New York Journal of Commerce.* –Poe.

özünü çürütüyordu. Madam Deluc adlı bir kadının iki oğlu, Barrière de Roule civarında gezinirlerken tesadüfen girdikleri çalılıkta, oraya dizilen birkaç büyük taşın arkalıklı bir sandalyeye benzetildiğini görmüşlerdi. Taştan sandalyenin arkalığında beyaz bir uç etek, diğerinin üzerinde de ipekten bir eşarp vardı. Üstelik burada bir şemsiye, bir çift eldiven ve üzerine "Marie Rogêt yazısı işlenmiş bir de mendil bulunmuştu. Yakındaki çalılıklara da giysi parçaları takılıp kalmıştı. İyice ezilen toprak, kırılan çalılar ve diğer şeyler burada zorlu bir mücadele yaşandığını gösteriyordu. Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin yıkılması ve yerdeki izler ağır bir şeyin sürüklenerek taşındığına işaretti.

Bu keşif üzerine, haftalık gazetelerden *Le Soleil*,[21] Paris basının ortak algısını yansıtırcasına bir yazı yayımladı:

"En az üç haftadır orada bulundukları belli, yağmur eşyaların küflenip birbirine yapışmasına yol açmış. Bazılarının üzerinde otlar bitmiş. Şemsiyenin kumaşı sağlam kalmış ama telleri birbirine girmişti; katlanabilen üst kısmı küflenip çürüdüğü için açıldığında yırtılıverdi... Çalılara takılan giysi parçaları yedi santim eninde on beş santim boyundaydı. Biri etekliğin ucundan, diğeri bütününden koparılmıştı. Bu şerit halindeki kumaş parçaları yerden otuz santim yüksekteki dikenli çalıya takılıp kalmıştı... Cinayet mahallinin burası olduğu artık su götürmez bir gerçektir."

Bu keşifle birlikte ortaya yeni bir tanık çıkmış oldu: Madam Deluc. Barrière de Roule'un karşı kıyısında bir han işletiyordu. İfadesine göre, serserilerin cirit attığı bu tenha bölgede bulunan hana söz konusu pazar ikindi vakti saat üçe doğru genç bir kızla esmer bir adam gelmişti. Bir süre sohbet ettikten sonra çıkıp koruluk alanın yolunu tutmuşlardı. Mü-

21 Editörü C. I. Peterson Esq. olan *Philadelphia "Saturday Evening Post"*. –Poe.

teveffa bir akrabasının elbisesine benzediğinden, kızın giysisi, özellikle de eşarbı Madam'ın bir hayli dikkatini çekmişti. Daha sonra birkaç serseri hana girmiş, insanları rahatsız etmiş, yediklerinin parasını ödemeden toz olup gitmişlerdi. Çiftin gittiği koruluğa yönelen bu tipler akşamüzeri hana dönüp telaş içinde nehrin diğer yakasına geçmişlerdi.

Aynı akşam, hava kararır kararmaz Madam ve büyük oğlu hana yakın bir yerden çığlıklar işitmişlerdi. Bu yürek parçalayıcı çığlıklar kısa sürmüştü. Madam D. kızın eşarbını tanımakla kalmamış, elbisesini de hatırlamıştı. Ayrıca Valence[22] adında bir şoför de aynı pazar Marie'nin esmer bir gençle Seine Nehri'ni geçmek için feribota bindiğini söyledi. Valence, Marie'yi tanıyordu, yanılmış olamazdı. Zaten Marie'nin akrabaları da bulunan eşyaların kıza ait olduğunu belirtti.

Dupin'in telkiniyle gazetelerden edindiğim bilgi ve tanıklıklar önemli bir noktaya daha değiniyordu. Eşyaların bulunmasının akabinde Marie'nin sevgilisi St. Eustache, cinayet mahalli olarak kanıksanan yerin civarında üzerinde "afyon tentürü" yazan, boş bir şişeyle birlikte bulundu. Nefesinden bu zehri içtiği anlaşılıyordu. Konuşamadan öldü. Üstünden çıkan mektupta Marie'ye olan aşkı ve intihar kararı yazılıydı.

Notlarımı okuyup bitirdiğimde, Dupin, "Bu olayın Morgue Sokağı cinayetlerinden daha çetrefilli olduğunu söylemek yersiz olacak; önemli bir noktada da ondan ayrılıyor. Korkunç olsa da alelade bir cinayet bu. Öyle ahım şahım bir tarafı yok. Bu yüzden çözülmesi kolay gibi göründü, lakin aksine zor olduğu anlaşılmalıydı. Başta ortaya ödül konmamasının sebebi de tamamen bundan kaynaklanıyor. G.'nin itaatkâr erleri bu vahşetin nasıl ve neden işlendiğini çözebilir, bu hususta pek çok fikir ortaya atabilirlerdi; ne de olsa onlara

22 Adam. –Poe.

göre bu fikirlerden biri gerçeği gözler önüne sererdi. Fakat çok sayıda fikrin ortaya atılabilirliği ve hepsinin gerçeğe olan yakınlığı gizemin sadece zor olduğunu ispatlar. Daha önce de bahsettiğim üzere, gerçeğe ancak alelade düşünmekten vazgeçerek ulaşılabilir ve temel soru *'Ne oldu?'* değil *'Daha önce olmayan ne oldu?'* olmalıdır. Madam L'Espanaye'nin evinde yapılan incelemeler sırasında polis olayın sıra dışılığı karşısında bozguna uğramıştı, dahası cesaretini yitirmişti; halbuki aklıselim olan bunun zaferin işareti olduğunu anlar, polisin kolay iş diye baktığı parfümcü kız vakasının aleladeliği karşısında umudunu kaybederdi.

Madam L'Espanaye ve kızının cinayete kurban gittiği soruşturmanın başındayken belliydi, intihar üzerinde hiç durulmadı. Bu ikinci vakada da intihar üzerinde durmadık, çünkü Barrière de Roule civarında bulunan ceset bu ihtimali ortadan kaldırdı. Yine de cesedin katili veya katilleri için ödül konulan ve Bay G. ile yaptığımız anlaşmanın odak noktası olan cesedin Marie Rogêt'ye ait olmadığı iddia edildi. İkimiz de bu adamı yakından tanırız. Güvenilir biri değildir. Cesetten yola çıkıp katili veya katilleri bulduğumuzda cesedin Marie'ye ait olmadığını keşfetsek de, kızın hayatta olduğu varsayımından yola çıkıp kıza erişsek de çabalarımız heba olur, nitekim karşımızda Mösyö G. var. Bu sebeple adalet için olmasa da kendi menfaatlerimiz doğrultusunda başlangıç noktamızın cesedin gerçekten Marie Rogêt'ye ait olup olmadığını anlamak olmalı.

L'Etoile'ın varsayımı kamuoyunu hareketlendirdi. Bu gazetenin ortaya attığı fikirden ne denli emin olduğunu yazılarında yer alan tek cümleyle anlayabiliriz: "Bugünkü sabah gazeteleri pazar günü *L'Etoile*'da yayımlanan ve şüpheleri ortadan kaldıran yazıdan söz ediyor." Bana göre, bu ancak

BELONGS TO KAOS TEAM

yazıyı kaleme alanın coşkusunu ortaya serme hususunda şüpheleri ortadan kaldırıyor. Gazetelerin nihai hedefinin gerçeğe ulaşmak yerine sansasyon yaratmak olduğunu biliriz. Yalnızca sansasyon yaratma kapasitesinden ötürü gerçeğe ulaşmayı amaçlarlar. Sağlam temellere yaslanan basit fikirler kimsenin ilgisini çekmez. İnsanlar dokunaklı ikilemlere bayılırlar. Mantık ve edebiyat alanında da durum farklı değildir. İkisinde de en alt seviyedeki yeterlilik cazibe noktası haline gelir.

Demem o ki, *L'Etoile*'ın Marie Rogêt'nin hayatta olabileceği fikrini öne sürmesi ve bunun kamuoyunun ilgisini çekmesi haberin gerçekliğinden değil melodramlık niteliğinden kaynaklandı. Tutarsızlıklarından kaçınarak gazetenin öne sürdüğü savların esaslarını gözden geçirelim.

Yazarın öncelikli amacı, Marie'nin kaybolmasıyla nehirdeki cesedin bulunuşu arasındaki kısa süreye odaklanarak cesedin kıza ait olmadığını göstermek. Tabii olarak bu süreyi olası en kısa boyuta düşürmek uslamlayan kişinin öncelikli amacı haline geliyor. Bu amacı güttüğünden ilk aşamada bile varsayımlarla hareket ediyor. 'Katillerin gece yarısından önce cesedi suya atacak kadar erken bir saatte cinayeti işlemiş olduğunu –elbette cinayetse– düşünmek ahmaklıktır,' diyor. Biz de *nedenini* soruyoruz. Cinayetin kız evden ayrıldıktan sonraki beş dakikalık sürede işlendiğini düşünmek neden ahmaklık olsun? Cinayet her saatte işlenebilir. Cinayet pazar sabahı saat dokuz ile gece yarısına çeyrek kala arasında işlenmişse, 'cesedi gece yarısından önce' nehre atabilmek için yeterli vakit kalmış demektir. Demem o ki, bu varsayım cinayetin pazar günü işlenmemiş olduğuna dayanıyor. *L'Etoile*'ın bu varsayımını kabullenirsek her söylediğini onaylamak durumunda kalırız. Cinayetin işlenme saatiyle ilgili varsayımın ahmaklık olduğunu öne süren *L'Etoile*'daki

BELONGS TO KAOS TEAM

yazının, yazarın zihninde şöyle biçimlenmiş olması gerekir: 'Katillerin gece yarısından önce cesedi suya atacak kadar erken bir saatte cinayeti işlemiş olduğunu -elbette cinayetsedüşünmek ahmaklıktır; bize göre ise bunu onaylamak yani cesedin gece yarısından sonra nehre atıldığını varsaymak ahmaklıktır.' Oldukça tutarsız görünse de, yazıdaki kadar mantık dışı değil.

Amacım sadece *L'Etoile* yazarının varsayımını çürütmek olsaydı hiçbir tepki göstermeyebilirdim. Ama ben *L'Etoile*'la değil, gerçeklerle ilgileniyorum. O cümlenin tek anlamı var, ben de bunu açıkladım; fakat kelimelerin yetmediği durumlar vardır, bu yüzden kelimelerin ardını görmemiz gerekir. Yazarın amacı, cinayet pazar veya gündüz işlenmişse bile katillerin cesedi gece yarısından önce nehre atmaya cesaret edemeyeceklerini söylemekti. İşte ben bunu kabul etmiyorum. Cinayetin nehre taşınmış olması gerektiğinden bahsediliyor. Halbuki cinayet nehre yakın bir yerde işlenmiş olabilir, kolayca kurtulmak için ceset nehre atılmış olabilir, dolayısıyla burada zamanın pek önemi kalmıyor. Yine de bunun fikirlerimle uyuştuğunu iddia etmiyorum, anlattıklarımın hakikatle ilgisi yok. Niyetim, *L'Etoile*'ın yazısına dikkatini çekip varsayımlarının ne denli tek taraflı olduğunu açıklamaktı.

Yazar, peşin hükümlü fikirlerine uyan bir sınır çizdikten sonra, ceset Marie'ye ait olsaydı suda kısa süre kalmış olurdu, diyerek şöyle devam ediyor:

'Eski vakalar, boğulan veya öldürüldükten sonra suya atılan cesedin su yüzüne ortalama altı ile on günde çıkabileceğini gösterir. Topa tutulan bir ceset bile beş altı gün dipte kalmamışsa su yüzüne çıktıktan sonra tekrar derinliklere gömülür.'

BELONGS TO KAOS TEAM

Bu iddialar karşısında gazeteler suskun kaldı. Yalnız *Le Moniteur*[23], *L'Etoile*'ın belirttiği süreden daha kısa süre su altında kalan cesetlerin de yüzeye çıktığını örnekleyerek boğulan kişilere dair olan kısmı kabul etmedi. Fakat *L'Etoile*'ın varsayımını çürütmek adına, bu varsayımın aksi örneklemelerde bulunması mantıksızdı; iki üç gün sonra yüzeye çıkan cesetlerle ilgili elli örnek bile verilse istisnalar kaideyi bozmazdı. Buna inanıldığı sürece *L'Etoile*'ın varsayımı geçerli kalacaktır, çünkü cesedin üç günden önce yüzeye çıkmasının düşük bir olasılık olduğu belirtilmektedir. Demem o ki verilen çocuksu örnekler nicelik anlamında aksi bir kaide oluşturana dek *L'Etoile* bu olasılığı kendi yararına kullanacaktır.

O halde karşıt bir varsayım genel kaideye muhalefet edecek nitelikte olmalıdır; bu sebeple genel kaidenin mantığını irdelemeliyiz. Cesetler nehir sularından daha ağır veya hafif değildir, yani cesedin ağırlığı normal koşullar altında nehir suyunun ağırlığıyla aynıdır. Küçük kemikli, şişman insanlar veya kadınlar; zayıf, iri kemikli insanlardan veya erkeklerden daha hafiftir ve nehir suyunun ağırlığı denizle olan bağlantısından mutlaka etkilenir. Bu bağlantının etkisini göz ardı etsek bile tatlı suda dahi çok az kişinin kendiliğinden batacağını söyleyebiliriz. Suya düşen kişi ağırlığını suyunkiyle eşitleyebilirse, yani mümkün olduğu kadar derine inerse mutlaka su yüzeyine çıkar. Yüzme bilmiyorsa, dik pozisyonda başını geriye atıp ağzı ve burun delikleri açık kalacak biçimde durmalıdır. Bu pozisyon onun su yüzeyinde kalmasını sağlar. Yine de bedenin ağırlığıyla yerini aldığı suyun ağırlığı arasındaki dengenin çok hassas olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir. Örneğin kolun biri sudan çıkartıldığında ağırlık artar

23 Editörü Col. Stone olan *N. Y. Commercial Advertiser.* –Poe.

ve baş suya gömülür ya da suda yüzen bir tahta parçasına tutunmak başımızı dik tutabilmemizi sağlar. Yüzme bilmeyen biri kollarını yukarı uzatır ve başını dik tutmak için çabalar, su altında nefes almaya çalıştıkça ciğerlerine su gider. Dahası su karın kısmına da dolar, böylece beden iyice ağırlaşır. Fakat küçük kemikli ve şişman insanların bedeninin suya gömülmesi zordur. Bu tipteki insanlar boğulduktan sonra bile su yüzeyinde kalabilirler.

Suya gömülen ceset, ağırlığı suyun ağırlığının altına düşünceye dek dipte kalır. Buna organizmanın bozulması veya başka şeyler sebep olur. Organizmanın bozulmasıyla hücreler gazla dolar ve ceset şişer. Cesedin hacmi artar, ama *kütlesi* değişmez; cesedin ağırlığı yer değiştirdiği suyunkinden daha hafif olduğunda da ceset su yüzeyine çıkar. Fakat organizma bozukluğunu etkileyen pek çok durum vardır: Havanın sıcaklığı veya soğukluğu, suyun saflığı, mineral değeri, sığlığı ya da derinliği, akıntılı veya dingin oluşu, cesedin hayattayken sağlıklı veya hastalıklı olması bu durumun seyrini belirler. Bu yüzden cesedin ne vakit yüzeye çıkacağını kestirmek mümkün değildir. Kimi zaman bir saat içinde su yüzeyine çıkma görülürken kimi zaman da ceset yüzeye çıkmaz. Kimi kimyasalların, örneğin cıva biklorürün enjekte edilmesiyle hayvan bedenleri *ilelebet* bozulmayabiliyor. Ama organizma bozukluğunun dışında midede veya başka organlarda bitkisel unsurların mayalanmasıyla oluşan ve bedeni yüzeye çıkartabilecek denli şişkinliğe yol açan gazlar oluşur. Topa tutulan bir cesedin beş altı günde su yüzeyine çıkması da topun yarattığı titreşimden kaynaklanır; titreşim cesedi dipteki çamurdan kurtarır ve yüzeye çıkartır ya da hücre dokularındaki bozulmalardan faydalanarak boşlukları gazla doldurup cesedin şişmesine sebep olur.

BELONGS TO KAOS TEAM

Durumu yeterince irdelediğimiz için *L'Etoile*'ın varsayımlarını sınayabiliriz. Gazete, 'Eski vakalar, boğulan veya öldürüldükten sonra suya atılan cesedin su yüzüne ortalama altı ile on günde çıkabileceğini gösterir. Topa tutulan bir ceset bile beş altı gün dipte kalmamışsa su yüzeyine çıktıktan sonra tekrar derinliklere gömülür,' diyor.

Bu paragraf bütünüyle tutarsızlık ve zırvalıkla dolu. 'Boğulan veya öldürüldükten sonra suya atılan' cesedin su yüzüne ortalama altı ile on günde çıkabileceği mutlak bir doğru değildir. Eski vakalar ve bilim cesedin su yüzeyine çıkabilmesi için gereken sürenin net olarak bilinemeyeceğini belirtir. Ayrıca top atışı sebebiyle su yüzeyine çıkan ceset 'olduğu gibi bırakıldığında' şişkinliğe sebep olan gaz kayboluncaya kadar dibe batmaz. Yine de 'boğulmuş ve boğulduktan sonra suya atılmış cesetler' üzerine odaklanalım. Yazar iki durum arasındaki farkı görse de bunları aynı gruba dahil ediyor. Boğulmak üzere olan kişinin ağırlığının suyun ağırlığından fazla olduğunu, kollarını yukarı kaldırıp nefes almaya çabaladığı için ciğerlerine su kaçırıp battığını anlatmıştım. 'Boğulduktan sonra suya atılan' cesetler doğal olarak bu türden bir çabaya girişemez. Demem o ki, bu durumda ceset doğal olarak dibe batmaz. *L'Etoile* yazarı bunun farkında değil. Organizmanın bozulması had safhaya ulaştığında, yani et iskeletten ayrıştığında ceset derinliklere gömülür.

Peki, Marie'nin kaybolmasıyla söz konusu cesedin bulunması arasında üç gün geçmiş olması nedeniyle cesedin kızcağıza ait olamayacağı tezini nasıl açıklarız? Boğulmuşsa kadın olduğu için cesedin hiç dibe batmamış ya da battıktan bir gün sonra yüzeye çıkmış olması mümkündür. Fakat hiç kimse onun boğulduğunu düşünmüyor; nehre atılmadan önce öldürülmüşse dibe batmamış hep su yüzeyinde kalmıştır.

BELGESEL KAOS TEAM

'Ceset salı akşamına dek kıyıda tutulmuş olsaydı, katillerin izine mutlaka rastlanırdı,' diyen yazarın nasıl akıl yürüttüğünü anlamak güç doğrusu. Tezinin çürütülebileceğini, yani iki gün nehir kıyısında tutulan cesedin çok daha fazla bozulacağını söylememizden çekiniyor. Bu sebeple cesedin kıyıda bekletilmediğini ispat etmeye çalışıyor, 'Bekletilseydi katillerin izine mutlaka rastlanırdı,' diyor. Bu akla aykırı görüş karşısında gülümsüyorsun. Çünkü cesedin kıyıda bekletilmesinin katillerin izlerini nasıl artıracağını anlamıyorsun. Ben de anlamıyorum, inan.

'Üstelik bu vahşeti gerçekleştirenlerin kızı ayağına ağırlık bağlayıp suya atmaları çok daha kolay olurdu,' diye devam ediyor *L'Etoile*. Ne denli zırvaladığını görüyor musun? *L'Etoile* bile bulunan cesedin cinayet sebebiyle orada bulunduğundan emin. Cesetteki şiddet izleri oldukça belirgin. Yazarın tek amacı cesedin Marie'ye ait olmadığını, Marie'nin öldürülmediğini kanıtlamak; bulunan cesedin cinayete kurban gidip gitmediğiyle ilgilenmiyor. Varsayımları sadece ikinci görüşü ispatlıyor. Ayağına ağırlık bağlanmadan suya atılmış bir ceset var ortada. Kızı katilleri suya atmış olsaydı mutlaka ayağına ağırlık bağlarlardı. Demek ki suya atma işini katilleri yapmamış. İspatlanmış tek durum bu, tabii bu ispattan sayılırsa. Cesedin kimliğiyle kimse ilgilenmedi ve *L'Etoile* öne sürdüğü tezi reddetmeye yeltendi. 'Bulunan cesedin öldürülen bir kadına ait olduğundan' kuşku duymadıklarını belirtti.

Bu ikna için çabalayan yazarın kendi tezini çürüttüğü tek husus da değil. Amacı Marie'nin kayboluşuyla söz konusu cesedin bulunması arasındaki sürenin kısalığını vurgulamak. Ayrıca evden çıktıktan sonra kızı hiç kimsenin görmediğini iddia ediyor. "22 Haziran Pazar günü saat dokuzdan sonra kızın hayatta olmadığına dair elimizde kanıt olmamasına kar-

şın o saate kadar sağ olduğunu biliyoruz," diyor. Tezinin tek taraflı olduğu açık ama keşke bunu göz önünde bulundurmasaydı. Marie'yi pazartesi veya salı günü gören olsaydı bahsi geçen süre daha da kısalırdı ve yazarın çıkarsamalarına göre cesedin Fransız işçi kıza ait olma olasılığı hepten azalırdı. Her şeye rağmen *L'Etoile*'ın ortaya attığı tezi savunacağını düşünerek bu hususta ısrarcı olması oldukça eğlenceli.

Bu tezin cesedin Beauvais tarafından teşhis edilmesiyle ilgili kısmını irdeleyelim. *L'Etoile* koldaki tüyler hususunda riyakâr bir tavır sergiliyor. Mösyö Beauvais koldaki tüylere bakarak cesedi teşhis edecek kadar ahmak olamaz. Tüysüz kol olmaz. *L'Etoile* tanığın ifadesini çarpıtma yolunu seçiyor. Tanık bu tüylerin sıra dışı bir özelliğinden bahsetmiş olmalı; tüylerin renginde, niceliğinde, boyunda veya konumunda bir özgünlük bulunmalı.

Gazete cesedin ayağının küçük olduğunu söylüyor; binlerce insanın ayağı küçük. Jartiyer ve ayakkabılar paketle satıldığı için kanıt sayılmaz. Şapkasındaki çiçekler için de aynı şey geçerli. Ayrıca Mösyö Beauvais jartiyer kopçasının çekilip kısaltıldığında ısrarcı. Bu da kanıttan sayılmaz; çünkü kadınlar genelde kopça ayarını mağazada değil evlerinde yaparlar. İşte burada yazarın içtenliğinden kuşku duyarız. Mösyö Beauvais, Marie'yi ararken genel olarak kıza benzeyen bir cesetle karşılaşmışsa giysileri bir kenara koyduğunda bile aradığını bulduğunu sanması çok tabiidir. Genel görünüme ek olarak kolunda Marie'ninkiyle benzer özellikte tüyler de gördüyse bu kanısı güçlenmiştir. Marie'nin ve bulunan cesedin ayakları küçükse, cesedin Marie'ye ait olma olasılığı yalnızca matematiksel değil geometrik olarak da artar. Bunlara kaybolduğu gün giydiği ayakkabıları da eklediğimizde (aynı ayakkabıdan binlerce olsa bile) olasılık

kesinliğe yaklaşmış olur. Marie'nin şapkasındaki çiçeklere benzeyen çiçekler de cabası; üstelik bir değil üç beş tane birden. Bunların her biri kanıttır ve birbiriyle çarpılan, katlanan kanıtlardır. Cesedin üzerinde Marie'ninkilere benzer bir jartiyer de bulunmuşsa, dahası Marie'nin evden ayrılmadan önce yaptığı gibi jartiyerin kopçası ayarlıysa, daha fazla kanıt aramanın âlemi var mı? Kuşkulanmayı sürdürmek çılgınlık veya riyakârlık olur. Jartiyer durumunun pek yaygın olmadığını ileri süren *L'Etoile*'ın görüşü ancak onun hata yapma husussundaki ısrarını kanıtlıyor. Jartiyer kopçası esnek olduğundan kısaltılması gerçekten sıra dışıdır. Kolayca ayarlanabilen bir şeyin başkasının yardımıyla ayarlanmasına gerek yoktur. Marie'nin jartiyerini kısaltması tesadüfi bir durumdur, bu bile teşhis için yeterli olmalıydı. Fakat önemli olan cesedin üzerinde Marie'nin jartiyerinin, ayakkabısının, çiçekli şapkasının bulunması ya da ayakların ve kollardaki tüylerin benzer nitelikte olması değil, bütün bunların cesette toplanmasıydı. *L'Etoile* yazarı tezinde ısrarcıysa adamın deli olup olmadığından kuşkulanmaya başlamalıyız. Yazar, hukuk terimlerini kullanan avukatlara öykünmüş, ama mahkemede kanıt olarak gösterilemeyen çoğu şey aklı başında olan insanlar için kanıt sayılır; ne de olsa mahkemeler genellemeleri ve kitaplarda yazan ilkeleri benimserler. İkilemleri, istisnaları önemsememeleri ve ilkelere duydukları bağlılık süreç içinde gerçeğe ulaşmanın etkin bir yoludur. İzledikleri yol genel olarak doğru olsa da, muazzam derecede bireysel hatalara düşmelerine de sebep olabilir.[24]

24 "Nesnenin nitelikleriyle ilgili ortaya atılan tez, nesnenin amaçlarına göre açıklanmasını önler; olanları nedenlerine dayanarak ayrıştıran kişi bunları sonuçlarına göre değerlendiremez. Ülkelerin hukuk sistemlerinin de belirttiği üzere, hukuk sistematik bilime dönüştüğünde adalet ortadan kalkar. Ayrıştırma ilkelerine duyulan katı bağlılık genel hukuku hataya sevk eder; bunu yasa koyucunun eşitliği sağlamak için sıklıkla müdahalede bulunmak zorunda kalmasından anlayabiliriz." – Landor.

Beauvais'ye yöneltilen imaları da kolayca bertaraf edebiliriz. Bu adamın mizacını anlamışsındır. Fazlasıyla yardımsever, oldukça romantik ve pek de zeki olmayan bir adam. Bu mizaçtaki insanlar heyecan verici durumlarla karşılaştıklarında art niyetli kişilere göre kuşku uyandırıcı hareketler sergilerler. Notlarına bakacak olursak, Mösyö Beauvais *L'Etoile*'la birkaç kez görüşmüş ve yazarın tezine karşı gelerek cesedin Marie'ye ait olduğu hususunda ısrar etmiş. Gazete, 'Mösyö Beauvais cesedin Marie Rogêt'ye ait olduğundan gayet emin, ama inandırıcılığını artırmak için bahsettiğimiz kanıtların ötesine geçemiyor,' diyor. İnandırıcılığı artırmak için öne sürülen kanıtlardan daha etkin olanlarını ileri sürmenin mümkün olmadığını bir kenara koyalım; kişi kendinden emin olsa da karşısındakini inandırmak için kanıt gösteremeyebilir. Bir insanın kim olduğunu söylemek güçtür. Herkes komşusunu tanır, ama komşusunu tanıma nedenini söyleyebilecek pek kimse yoktur. *L'Etoile* yazarının akıl dışı bile olsa Mösyö Beauvais'nin inancına kızmaya hakkı yoktur.

Mösyö Beauvais'den kuşkulanılması hususunda benim yardımsever-romantik kişilik tespitim gazetenin üstü kapalı suçlamasından daha mantıklı. Bu açıdan olaya baktığımızda, anahtar deliğindeki gülü, duvardaki tahtaya yazılmış 'Marie' ismi, erkek akrabaların tamamen olayın dışında bırakılması, soruşturmaya hiçbir akrabanın dahil olmasına fırsat tanınmaması ve kendisi eve dönene dek jandarmayla konuşulmaması talebini anlayabiliriz. Bana kalırsa Beauvais, Marie'ye abayı yakmıştı. Marie'nin onunla cilveleştiğini, kızın güvenini kazandığını herkese kanıtlama derdindeydi. Bu konuda söyleyecek başka sözüm yok; kızın annesiyle akrabalarının duruma aldırış etmedikleri tezi de çürütüldüğüne göre cese-

din kimliği hususunda tatmin olmuşçasına vakayı irdelemeye devam edelim."

"Ya *Le Commerciel*'de yazanlar hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordum.

"*Le Commerciel*'in görüşleri diğerlerininkinden daha sağlam temellere dayanıyor. Önermelerden yapılan çıkarımlar akla yatkın ve güçlü, fakat önermelerden ikisinde eksiklik göze çarpıyor. *Le Commerciel*, Marie'nin evine yakın bir yerde serserilerin gazabına uğradığını ima ediyor. 'Binlerce tanışı olan maktulün hiç kimseye rastlamadan üç blok bile ilerlemesi imkânsızdır,' diyor. Bu görüş uzun süredir Paris'te yaşayan, günlük yaşamı kamu daireleriyle kısıtlı olan bir adama ait. Bu adam kendini baz aldığında ofisinden çıkar çıkmaz bir tanışına rastlayacağını biliyor. Kendi tanışlarıyla kızın tanışları arasındaki niceliksel farkı görmüyor, bu yüzden kızın da kimseye rastlamadan ilerleyemeyeceğini öne sürüyor. Kız günlük kısıtlı alanı içinde ilerliyor olsaydı adam haklı çıkardı. Yazar, mesleği gereği hep aynı güzergâhta ilerlerken Marie için bunu söylemek yersiz olur. Kaybolduğu gün de büyük olasılıkla farklı bir güzergâhta ilerliyordu. Yazarın düşüncesini biçimlendiren denklik, ikisi de kenti baştan sona gezecekse kabul edilebilir. Tanışlarının niceliksel anlamda denk olduğunu düşünürsek, aynı sayıda tanıdığa *rastlamaları* pek doğaldır. Marie'nin evinden çıkıp teyzesine doğru giderken kimseye rastlamaması olası bir durum. Bunu tam olarak algılayabilmek için Paris'in toplam nüfusuyla en ünlü Parislinin tanışları arasındaki niceliksel farkı akıldan çıkarmamalıyız.

Fakat *Le Commerciel*'in önermesi inandırıcı görünse de, kızın evden çıkış saatini göz önünde bulundurduğumuzda önermenin inandırıcılığı kalmaz. 'Marie yoğunluğun arttığı bir saatte evden çıkmıştı,' diyor gazete. Ama bu doğru değil.

BELONGS TO KAOS TEAM

Pazar günü dışında diğer günler sabah saat dokuzda sokaklar kalabalıktır, pazarları ise o saatte insanlar kiliseye gitme hazırlığı içindedirler. Pazar sabahları saat sekiz ile on arası beliren ıssızlık herkesin dikkatini çekmiştir. Pazarları ancak saat on ile on bir arasında sokaklarda yoğunluk artar.

Le Commerciel'in gözleminde kusurlu bir nokta daha bulunuyor. 'Biçarenin elbisesinin uç kısmından koparılan altmış santim boyunda ve otuz santim enindeki kumaş bağırmasını önlemek amacıyla kızın çenesinin altından sımsıkı bağlanmıştı. Belli ki bu işi yapanların bir mendili bile yoktu,' diyor gazete. Bu fikrin aslı astarı var mı göreceğiz, ama yazar 'mendili bile yoktu' derken kesinlikle alt tabakayı ima ediyor. Halbuki üstüne giyecek bir şeyi olmasa da bu insanların cebinde mendil bulunur. Serseri olmak için mendilsiz gezmemek gerektiğini sen de gözlemlemişsindir."

"Ya *Le Soleil*'de yazılanlara ne demeli?"

"O yazıyı kaleme alanın papağan olarak doğmaması ne acı, öyle doğsaydı emin ol türünün en yetkin ve meşhur örneği olurdu. Yaptığı tek şey daha önce yazılan yazıları kırpıp bir araya getirmek olmuş. 'En az üç haftadır orada bulundukları belli, yağmur eşyaların küflenip birbirine yapışmasına yol açmış... Cinayet mahallinin burası olduğu artık su götürmez bir gerçektir,' diyor. Yazıda öne sürülen kanıtlar beni tatmin etmiyor, bundan da bahsedeceğim birazdan.

Olayı diğer yönleriyle irdeleyelim. Cesedi baştan savma incelediklerini anlamışsındır. Ceset hemen teşhis edildi ya da edilmeliydi, ama dikkat edilmesi gereken başka noktalar da vardı. Ceset soyulmuş muydu? Kızın üzerinde mücevher var mıydı? Bulunan ziynet eşyası var mı? Bunların yanıtı hep ihmal edilmiş, aslında önemsenmeyen başka hususlar da var. St. Eustache'ın durumu tekrar gözden geçirilmeli.

Kuşku uyandırdığı için değil, sistemli davranabilmek adına buna ihtiyaç var. Pazar günü nerede olduğunu belirttiği yazılı ifadesinin sağlamasını yapmalıyız. Yazılı ifadeler çoğunlukla aldatıcıdır. İfadesini doğrularsak, bu adamı incelememize gerek kalmaz. İntiharı kuşku uyandırsa da, yazılı ifadesi doğruysa tamamen anlaşılır niteliktedir, böylelikle sıradan çözümlemelerle bu işi sonuca erdiririz.

Olayın dramatik yanını bir kenara bırakıp çevresel koşullar üzerine odaklanalım. Bu tip araştırmalarda sıklıkla araştırmayı vakanın kendisiyle sınırlamak gibi bir hataya düşülür. Mahkemeler yalnızca vakaya ilişkin ifadeleri ve olguları ele alırlar. Halbuki deneyimler ve mantık meselenin en ilgisiz görünen ayrıntılarla çözüme kavuştuğunu kanıtlar. Bilim bu kuramı bütünüyle benimsememiş olsa da, tahmin edilemeyeni hesaplama amacını güder. Belki de beni anlamıyorsun. Bilimsel tarih, önemli keşiflerin çoğunda ikincil veya tesadüfi durumların etkin, tahmin edilemeyen durumlar için de tesadüflerin elzem olduğunu kabul eder. Olguları halihazırda var olan görüşlere temellendirmek insanı hataya düşürür. Tesadüflerin olgunun bir kısmını oluşturduğu kabul edilmelidir. Tesadüfler kesin hesaplarımızın bir parçası haline geldi zaten; tahmin edilemeyen öğeleri matematiksel işlemlere dahil ettik.

Gerçeklerin çoğuna ikincil etkenler yardımıyla ulaşırız, bu yüzden bu ilke doğrultusunda olayın çözüme ulaştırmayan yanını bir kenara bırakıp olayı kuşatan etkenlere geçiyorum. Sen yeminli ifadelerin sağlamasını yaparken, ben de gazete yazılarını ayrıntılı inceleyeceğim. Şu ana dek sadece araştırma alanını irdeledik; gazete yazılarında araştırmamıza yeni bir yön verecek hususlara rastlamamız garip olur doğrusu."

BELONGS TO KAOS TEAM

Dupin'in önerisi uyarınca ifadeleri özenle inceledim ve St. Eustache'ın masum olduğuna kanaat getirdim. Dupin de gereksiz olduğuna inandığım titiz incelemesini sürdürdü. Bir hafta sonra bana şu bölümleri okudu:

"Üç buçuk yıl kadar önce Marie Rogêt, Mösyö Le Blanc'ın parfümerisinde çalıştığı dönemde bir gün sır olup ortadan kayboldu. Polis tam incelemelere başlamak üzereyken, kayboluşundan yaklaşık bir hafta sonra, genç kız parfümerideki işinin başına döndü. Kederli bir hali olsa da, sonuçta hayattaydı. Mösyö Le Blanc ile Madam Rogêt kızın işe gelmediği hafta boyunca kırsaldaki akrabalarını ziyarete gittiğini dile getiriyorlardı. Olay zamanla unutuldu. Bu kayboluşunun da benzer nitelikte olduğunu, bir hafta veya bir ay gibi bir zamanda kızın ortaya çıkacağını düşünüyoruz." - *Evening Paper*[25], 23 Haziran Pazartesi.

"Dün, akşam gazetelerinden biri Matmazel Rogêt'nin daha önce de kaybolduğunu yazdı. Le Blanc'ın parfümerisinde olmadığı bir hafta süresince ünlü, çapkın bir deniz subayıyla beraber olduğu biliniyor. Bir tartışma nedeniyle kız evine dönmüş. Şu an Paris'te olan ünlü çapkının ismini tahmin edeceğiniz sebeplerden ötürü söyleyemiyoruz." - *Le Mercury*[26], 24 Haziran Salı sabahı.

"Önceki gün kentimizde dehşet bir olay gerçekleşti. Eşi ve kızıyla gezen bir bey, Seine Nehri kıyısında avare avare dolanan altı genci kiralayarak nehrin diğer yakasına geçmek istedi. Karşı kıyıya vardıklarında üç kişi tekneden indi. Birlikte uzaklaşmaya başlamışlardı ki genç kız şemsiyesini unuttuğunu fark etti. Şemsiyesini almak için döndüğünde serseriler kızı yakalayıp ağzını tıkadılar, hunharca saldırdık-

25 New York "Express". –Poe.
26 New York Herald. –Poe.

ları kızı bir süre sonra ailesinin tekneye bindiği kıyıda bıraktılar. Hergeleler kaçmayı başardı, ama polis iz peşinde, er geç yakalanacaklar." - *Morning Paper*[27], 25 Haziran.

"İşlenen suçu Mennais'nin[28] üzerine atmak amacıyla yazılmış birkaç mektup ele geçirdik; ama bu şahsın ifadesi doğrulandığı ve elimizdeki mektuplarda öne sürülen tezler mantık dışı olduğundan yazımızda bunlara yer vermeyeceğiz." - *Morning Paper*[29], 28 Haziran.

"Marie Rogêt'nin pazar günleri kentimizde gezinen serserilerin kurbanı olduğuna dair pek çok yazılı mesaj aldık. Biz de bu hususta mesajları gönderenlerle hemfikiriz. Bunlardan bazılarını yayımlayacağız." - *Evening Paper*[30], 30 Haziran.

"Gümrükte çalışan bir mavnacı pazartesi günü Seine Nehri'nde aşağı doğru yüzen boş bir tekne gördü. Mavnacı, yelkenleri toplanmış olan tekneyi ofisine götürdü. Ertesi gün gizlice teknenin alındığı tespit edildi. Ofiste sadece teknenin dümeni kaldı." - *Le Diligence*[31], 26 Haziran Perşembe.

Bu bölümlerle kayıp kız vakası arasında bir ilişki kuramadım. Dupin'den açıklama yapmasını istedim.

"İlk ikisinin üzerinde durmaya gerek yok. Bunları polisin ihmalkârlığını ispatlamak için okudum; polis bahsi geçen deniz subayının kimliğiyle bile ilgilenmemiş. Halbuki Marie'nin kayboluşlarıyla öldürülmesi arasında ilişki kuramamak ahmaklıktır. İlk kaçışın aralarında geçen tartışma sonucu kızın eve dönmesiyle sonuçlandığını varsayalım. İkinci kez ortadan kaybolduğunda da –eğer yine kaçmışsa– yeni bir aşka yelken açmak için değil, eski aşkına yeniden kavuştu-

27 New York "Courier and Inquirer." –Poe.
28 Mennais ilk şüphelilerdendi ama kanıt yetersizliğinden salıverilmişti. –Poe.
29 New York "Courier and Inquirer." –Poe.
30 New York "Evening Post." –Poe.
31 New York "Standard." –Poe.

ğu için evden kaçmıştır. Daha önce kaçma teklif eden birinin bunu yineleme ihtimali böyle bir şeye yeltenmemiş olan kişinin teklif etme ihtimalinden on misli fazladır. Bu arada iki kaçış arasındaki sürecin savaş gemilerimizin seyir sürelerinden sadece birkaç ay fazlası olduğu da aklımızın bir köşesinde kalsın. Adamın ilk seferinde denize açılacak olması mı olayı geciktirdi yoksa döndüğünde yarım bıraktığı işi temizledi mi? Bunu bilemiyoruz.

Şimdi Marie'nin ikinci kayboluşunun bir kaçış olmadığını söyleyeceksin. Elbette. Ama adam onu kaçırmak istemiş olamaz mı? St. Eustache'ın dışında Marie'ye âşık bir adam tanımıyoruz. Bir başka isim hiç geçmiyor. O halde akrabalarının tanımadığı, Marie'nin pazar günü buluşup akşama dek Barrière du Roule civarında çekinmeden gezdiği bu adam kim? Ve Marie evden o sabah çıktığında annesi neden kızını tekrar göremeyeceğini düşündü?

Madam Rogêt'nin kaçıştan haberi olmasa da bundan şüphelendiğini farz edemez miyiz? Marie evden çıkarken Drômes Sokağı'nda oturan teyzesine gideceğini bildirmiş, sevgilisinden kendisini akşamüzeri almasını istemişti. Bu durum tezimin aksini gösteriyor, ama yine de düşünelim. Kızın bir arkadaşıyla buluştuğu, onunla nehrin karşı kıyısına geçtiği ve ikindi vakti saat üçe yaklaşırken Barrière du Roule civarında bulunduğu biliniyor. Marie bu şahısla buluşurken (annesinin bunu bilmesi veya bilmemesi mühim değil) sözlüsünün onu belli bir saatte Drômes Sokağı'ndan almaya geleceğini, geldiğinde kendisini bulamayacağını, dahası pansiyona döndüğünde de kızın gelmediğini görünce ne büyük dehşete kapılacağını düşünmüş olmalı. Bunları kesinlikle düşünmüştür: St. Eustache'ın üzüleceğini, tanışlarının durumdan kuşkulanacağını bildiğinden kendisine yöneltilecek olası soruları me-

tanetle karşılayamayacaktı. Fakat dönmeyi amaçlamamışsa bunca şeyin önemi kalmaz.

Belki şöyle düşünmüştür: Özel biriyle buluşup kaçacağım. Yakalanmamak için zaman kazanmam gerek; Drômes Sokağı'nda oturan teyzeme gideceğimi, gün boyu onda kalacağımı söyleyip St. Eustache'dan akşam beni almasını isterim; böylelikle kuşku uyandıracak bir durum yaratmadan evden uzaklaşmış olurum; ancak bu şekilde davranırsam yeterince zaman kazanabilirim. St. Eustache'dan akşama doğru gelmesini istersem kesinlikle bu isteğime karşı gelmez; fakat bunu söylemezsem zamanım olmaz ve ortalıkta olmayacağım için herkesi fazlasıyla kaygılandırmış olurum. Eve dönmeyi yahut buluşacağım kişiyle sadece gezinmeyi planlamış olsaydım, St. Eustache'dan beni almaya gelmesini istemezdim; aksi takdirde onu kandırdığımı, teyzemi ziyaret ettiğim yalanını uydurduğumu *hemen* anlardı. Fakat birkaç hafta ya da işleri yoluna koyana dek eve dönemeyeceğim için mutlaka zaman kazanmam gerek.

Notlarında da görüldüğü üzere, çoğunluk bu kızın serserilerce kaçırıldığı görüşüne inanıyor. Bazı durumlarda halkın genel algısı kesinlikle umursanmalı, çünkü bu algı kendiliğinden oluştuğunda sezgisel bir hale bürünür. Başkalarının iddiası buna yol açmıyorsa, yüzde doksan ihtimal bu algı doğru çıkar. Algı bütünüyle kendiliğinden ortaya çıkmalı, ama bunu diğerinden ayırmak oldukça güçtür. İnsanlarda bu algının oluşmasını okuduğum üçüncü yazı sağlamış gibi görünüyor. Paris halkı genç, güzel Marie'nin cesedinin bulunmasıyla hayrete düşüyor. Nehirde bulunan ceset şiddet izleri taşıyor. Ne tesadüf ki aynı zamanda bir grup serseri bir başka kıza hunharca saldırıyor. Bu saldırının Marie olayını etkilememiş olması mümkün mü? Marie nehirde bulunmuştu, aynı nehrin

yakınlarında şiddete maruz kalmıştı. İki olay arasındaki ilişki o kadar net ki bunu görmemeleri tuhaf olurdu. Fakat iki olay da aynı şekilde cereyan etmiş olamaz. Bir grup serseri bir suç işlerken, aynı yerde, aynı saat diliminde, benzer yöntemlerle bir başka serseri grubu da ikinci suçu işliyor olamaz. Demek ki mucizevi tesadüflere inanmamız bekleniyor!

Daha da ilerlemeden cinayetin işlendiği öne sürülen yeri –Barrière du Roule civarındaki koruluğu– inceleyelim. Burası sık ağaçlarla dolu bir yer olsa da yol kenarına oldukça yakındır. Sandalyeye benzetilen taşlar da buradaydı. Taştan sandalyenin arkalığında beyaz bir uç etek, diğerinin üzerinde de ipekten bir eşarp vardı. Üstelik burada bir şemsiye, bir çift eldiven ve üzerine 'Marie Rogêt' yazısı işlenmiş bir de mendil bulunmuştu. Yakındaki çalılıklara da giysi parçaları takılıp kalmıştı. İyice ezilen toprak, kırılan çalılar ve diğer şeyler burada zorlu bir mücadele yaşandığını gösteriyordu. Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin yıkılması ve yerdeki izler ağır bir şeyin sürüklenerek taşındığına işaretti.

Basın ve halk, çalılık alanın cinayet mahalli olduğu konusunda ortak görüşe sahip olsa da, bunun doğruluğundan kuşku duymamız için yeterince gerekçemiz var. Bu çalılığın cinayet mahalli olduğuna inanıp inanmamak da, bundan kuşkulanmak da benim elimde. *Le Commerciel*'in dediği gibi cinayet Pavée Saint Andrée Sokağı civarında işlenmiş olsaydı katiller insanların dikkatini dağıtamayacak, böylelikle dehşete kapılıp dikkatleri başka yöne çekmek için uğraşacaklardı. Barrière du Roule halihazırda kuşku uyandıran bir yer olduğu için oranın seçilmiş olması muhtemeldir. *Le Soleil*'in tezinin aksine eşyaların birkaç günden fazla korulukta olduğunu düşünmemize yol açacak bir kanıt bulunmamakta; eşyalar kızın kaybolduğu pazar gününden yirmi gün sonra bulunmuş, bu

süre içinde eşyaların kimsenin dikkatini çekmemesi çok ilginç. 'Yağmur eşyaların küflenip birbirine yapışmasına yol açmış. Bazılarının üzerinde otlar bitmiş. Şemsiyenin kumaşı sağlam kalmış ama telleri birbirine girmişti; katlanabilen üst kısmı küflenip çürüdüğü için açıldığında yırtılıverdi,' diyor gazete. Buna inanmamamızı sağlayacak tek şey iki çocuğun gözlemi ve söyledikleri, sonuçta eşyaları alıp eve götürmüşlerdi. Cinayetin işlendiği gündeki gibi sıcak ve rutubet yüklü hava otların bitmesine ya da var olanların birkaç santim büyümesine yol açar. Böyle bir havada seyrek otların bulunduğu yere bırakılan bir şemsiye bir hafta sonunda otların büyümesiyle gözden kaybolabilir. Yazarın ısrarlı bir biçimde küften bahsetmesi de tuhaf. Acaba küfün ne olduğunu, dahası küfün yirmi dört saat içinde oluşan bir tür mantar olduğunu biliyor mu?

Böylelikle eşyaların 'en az iki üç haftadır korulukta bulunduğu' tezini çürütmüş oluyoruz. Zaten eşyaların bir hafta boyunca aynı yerde kalmış olmasına inanmak epeyce güç. Paris'i bilenler varoşlardan uzaklaşmadıkça ıssız bir yer bulamayacaklarını da bilirler. Koruluk alanda keşfedilmemiş bir yer olduğunu varsaymak tamamen akıl dışıdır. Her şeye rağmen metropolün toz ve sıcağına dayanmak zorunda olan yalnız bir doğa âşığı hafta içinde bile serserilerin cirit attığı yerlerden kurtulup efsunlu bir gezinti yapamaz. Koruluğun daha sık ağaçlarla kaplı olan yerine ilerlese de çabası boşa gider, çünkü bu kuytu köşeler rezilliğin sürdüğü pis mabetlere dönüşmüştür. Doğa âşığımız sonunda sefil de olsa Paris'in hayhuyuna geri döner. Hafta içi burası bu kadar kalabalıksa, kim bilir hafta sonu ne haldedir? Pazar günü çalışmayan ve suç işleme alışkanlığı olan serseriler tabiat sevgilerini yatıştırmak için değil, tamamen toplumsal normlardan sıyrılmak

için kırsal yerlere akın ederler. Amaçları temiz hava solumak değil, gönüllerince özgür olabilmektir. Civardaki hanlarda, ağaçların altında arkadaşlarıyla beraber –kimsenin bakışlarına esir olmaksızın– içer, eğlenirler. Bu anlattıklarım doğrultusunda, bahsi geçen eşyaların Paris yakınındaki bir koruda bir haftadan fazla zamanda bulunamamasının normal olmayacağını anlıyorsundur.

Ama eşyaların o çalılığın arasına dikkatleri gerçek cinayet mahallinden uzaklaştırmak için konduğundan şüphelenebiliriz. Öncelikle eşyaların bulunduğu tarihe dikkat edelim. Paylaştığım beşinci alıntıyı hatırlayın. Gazete kendine gelen yazılı mesajları yayımladıktan hemen sonra eşyalar ortaya çıkmıştı. Mesajlar farklı kişilerce yazılmış gibi görünse de, hepsinin amacı ortaktı ve dikkatleri Barrière du Roule civarında gezinen serserilere çekmeye çalışıyorlardı. Elbette çocuklar bu haberin ardından dikkatler oraya çekildiği için eşyaları bulmadı, ama daha önce bulunmama sebebi de eşyaların oraya yakın bir tarihte yerleştirilmiş olmasıydı, belli ki eşyalar yazılı mesajları gazeteye gönderen kişiler tarafından çalılığa bırakılmıştı.

Bu koruluk alan alışılmadık derecede sık ağaçlar ve çalılıklardan oluşuyordu. Burada sandalye benzeri üç adet taş vardı. Çocukların kokulu defne kökü bulmak için gezinip durduğu bu fundalık Madam Deluc'ün evine oldukça yakındı. Bu oğlanların o kuşku uyandıran salondaki heybetli tahtta günlerini geçirmek için çabaladığını söylemem çok büyük bir iddia mı olur? Bu iddiadan vazgeçen kişi ya hiç çocuk olmamış ya da çocukluk günlerini unutmuştur. Eşyaların burada birkaç günden fazla bulunmadan kalması gerçekten mümkün değil, bu sebeple *Le Soleil*'in eşyaların bulunduğu yerde uzun süre kaldığına dair öne sürdüğü görüşten kuşku duymamız çok doğaldır.

BELONGS TO KAOS TEAM

Ama olayın bu şekilde gerçekleştiğine ilişkin sana anlatmadığım daha güçlü nedenler de var. Örneğin, eşyaların doğal bir şekilde bırakılmadığı görülüyor. 'Taştan sandalyenin arkalığında beyaz bir uç etek, diğerinin üzerinde de ipekten bir eşarp vardı. Üstelik burada bir şemsiye, bir çift eldiven ve üzerine 'Marie Rogêt' yazısı işlenmiş bir de mendil bulundu.' Pek de zeki olmayan biri eşyaları sağa sola dağıtarak bu düzenlemeyi yapar, nitekim hiç doğal görünmüyor. Eşyaların yerlerde ve ezilmiş olması gerekirdi. 'İyice ezilen toprak, kırılan çalılar ve diğer şeyler burada zorlu bir mücadele yaşandığını gösteriyordu,' deniyor, ama eşarp ve diğer eşyalar gayet düzgünce yerleştirilmiş. 'Biçarenin elbisesinin uç kısmından koparılan altmış santim boyunda ve otuz santim enindeki kumaş bağırmasını önlemek amacıyla kızın çenesinin altından sımsıkı bağlanmıştı,' deniyor. Gazete çalılara takılan giysi parçalarının yırtılmışa benzediğini söylüyordu, halbuki giysi kasten ve elle yırtılmıştı, ne de olsa giysinin çalılığa takılıp baştan sona yırtılması pek mümkün değildir. Dikene ya da çiviye takılan giysi yapısı gereği dikenin ya da çivinin durduğu yerden başlayarak doksan derecelik açı oluşturacak biçimde iki parçaya ayrılır, bir parçanın boylu boyunca yırtılmış olması imkânsızdır. Böyle bir şeyin olamayacağını ikimiz de biliyoruz, nitekim parçanın bu şekilde yırtılabilmesi için iki karşıt gücün aynı anda kumaşı çekmesi gerekir. Sadece mendil gibi ufak kumaşlarda tek taraflı güç uygulanarak bütünden parça koparılabilir. Etek ucundan bu şekilde bir parçanın koparılamayacağını da görmüş oluyoruz, ama ısrarla bizden bunun tek parça halinde koparıldığına inanmamız bekleniyor. 'Biri etekliğin ucundan, diğeri bütününden koparılmıştı. Bu şerit halindeki kumaş parçaları yerden otuz santim yüksekteki dikenli çalıya takılıp kalmıştı,'

deniyor; yani eteğin uç kısmı çalılara takılarak bütünüyle yırtılmış. Bunlar gözden kaçabilir, ne de olsa cesedi fundalıktan uzaklaştırmayı akıl eden katillerin eşyaları ortalıkta bırakıp gitmelerinden daha önemli değil. Yine de cinayet mahalli olarak bu fundalıktan vazgeçtiğimi düşünüyorsan, beni anlamış sayılmazsın. Burada, daha doğrusu Madam Deluc'ün hanında çirkin şeyler yaşanmış olabilir, ama bu pek de önemli değil. Amacımız cinayet mahallini değil katilleri bulmak. Bu denli ince eleyip sık dokuyarak varsayımlar oluşturma amacım *Le Soleil*'in net bir tavırla zırvaladığını göstermekten, cinayeti bir grup serserinin işleyip işlemediğini irdelemeni sağlamaktan ibaret.

Adli tıbbın insanı irkilten ayrıntılarını gözden geçirerek ilerleyelim. Serserilerin sayısına ilişkin hekimin söylediklerini Parisli ünlü anatomi bilginlerinin hatalı bulduğunu ve hekimle alay ettiklerini söylemeliyim. Hekimin iddialarının imkânsızlığından dem vurmuyorum, ama bu iddialar için ortada yeterli kanıt da bulunmamakta. Üstelik başka çıkarımlarda bulunmak için bunca delil varken bu iddialar insana gülünç geliyor.

Bir de şu mücadele izleri var. Bu izler bize neyi kanıtlar? Serseri grubunun varlığını mı? Esasen bu, durumu yalanlıyor. Düşünüldüğü gibi cinayeti serseriler işlemiş olsaydı, bu zayıf kızcağız her yerinde iz kalacak biçimde kıyasıya mücadeleye girişebilir miydi? Sanıldığı gibi ortada birkaç kişi olsa kızın kollarının tutulmasıyla mücadele en başta sona ererdi. Kızcağız savunmasız olduğundan teslim olurdu. Çalılığın cinayet mahalli olmadığı hususundaki varsayımların birden fazla kişi tarafından gerçekleştirilmiş bir vahşete karşı öne sürülen varsayımlar olduğunu unutmayasın. Kızın mücadele ettiği, cesetteki izlerden ötürü kesinlik kazandığından, katilin *bir kişi* olduğunu da anlarız.

BELONGS TO KAOS TEAM

Bulunan eşyaların çalılık alanda kalabilmiş olmasının mümkün olmadığını açıklamıştım. Bu kanıtların tesadüfen bırakıldığını düşünmek ahmaklık olur. Cesetten kurtulmayı düşünen neden bozulan cesetten daha mühim kanıt olan üstünde 'Marie' yazan mendilden kurtulmayı akıl edemiyor? Bunu birkaç kişi birden düşünmüş olamaz. O halde ortada tek katil var. Bu şahıs cesedin yanında korkuya kapıldı. Hiddeti geçince ürktü. Yalnız olduğu için özgüveni de elinden kayıp gitti. Cesetle baş başa kaldığında korkudan zangır zangır titremesine karşın cesetten kurtulması gerektiğini düşünebildi. Cesedi sürükleyerek nehir kıyısına taşıdı, kanıtları ardında bıraktı, çünkü her şeyi tek seferde taşımak kolay değildi, üstelik dönüp kanıtları toplayabilirdi. Fakat nehre doğru ilerlerken iyice dehşete kapıldı. İnsanların onu takip ettiğini sandı. Işıklar bile onun için korkutucuydu. Sıklıkla mola verse de sonunda nehre vardı ve cesetten –belki de bir tekne yardımıyla– kurtuldu. Peki, şimdi bu yapayalnız katilin aynı yorucu ve tehlikeli yolu aşarak çalılık alana dönmesini ne tür bir define ya da ceza sağlayabilirdi? Kesinlikle çalılığa dönmedi. Dönmesi gerektiğini düşünse de bunu beceremedi, çünkü tek istediği oradan sıvışmaktı. Çalılığa sırtını dönüp hışımla oradan uzaklaştı.

Cinayeti bir grup serseri işlemiş olsaydı gidişat değişirdi, birbirlerine cesaret veren serseriler zaten fazlasıyla coşkulu ve cesaretli kişilerdir. Kalabalık olmaları tek kişinin hissedeceği dehşeti ve yılgınlığı bertaraf ederdi. Birinin gözünden kaçanı diğeri mutlaka yakalardı. Sayıca çok olduklarından her şeyi tek seferde taşıyabilecekleri için geride kanıt bırakmazlardı. Dahası çalılığa tekrar dönmeleri de gerekmezdi.

Cesedin üstündeki giysinin ayrıntılarını irdeleyelim. 'Eteğinin uç kısmından otuz santim genişliğinde bir parça yırtılmış,

BELONGS TO KAOS TEAM

yırtılan bu kısım kızın beline üç kez sarılmış ve arkasından sımsıkı bağlanmıştı,' deniyor. Bunun cesedi taşımak için yapıldığı ortada. Birden fazla kişi olsaydı bunu yapmaya gerek kalmazdı. Birkaç kişi kol ve bacaklarından tutarak cesedi kolayca taşıyabilirdi, bunu ancak tek kişi yapmış olmalı. 'Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin yıkılması ve yerdeki izler ağır bir şeyin sürüklenerek taşındığına işaretti,' deniyor. Cinayete birden fazla kişi karışmış olsaydı, cesedi çitin üzerinden geçirebilecekken yerde sürükleyerek çitin yıkılmasına neden olurlar mıydı? Yerde iz bırakacaklarını bilerek cesedi sürüklerler miydi?

Şimdi *Le Commerciel*'in daha önce de yorumladığım bir gözlemine geri dönelim. 'Biçarenin elbisesinin uç kısmından koparılan altmış santim boyunda ve otuz santim enindeki kumaş bağırmasını önlemek amacıyla kızın çenesinin altından sımsıkı bağlanmıştı. Belli ki bu işi yapanların bir mendili bile yoktu,' diyor gazete.

Daha önce de belirttiğim üzere, gerçek bir serseri yanında mutlaka mendil taşır. Yine de bundan bahsetmeye niyetli değilim. Bu şeridin *Le Commerciel*'in düşündüğü gibi mendil yokluğuyla ilgisi yok, ne de olsa çalılıkta bırakılmış bir mendil var. Dahası katilin amacının kızın bağırmasını önlemek olmadığı da ortada, çünkü mendil yerine şerit kullanılmış. 'Etek ucundan düzgünce koparılan kırk beş santim genişliğinde bir parça da gevşekçe boynuna bağlanmış ve düğümlenmişti,' deniyor. Bu cümle net olmasa da, *Le Commerciel*'in iddiasından farklı. Kırk beş santim genişliğindeki kumaş boylamasına katlandığında oldukça sağlam bir şerit oluşturur. Zaten bu şekilde bulunmuştu. Demem o ki, katil kızın beline bağladığı şeridi çekerek cesedi taşıdıktan sonra –belki de yorulduğundan– yerde sürüklemesi gerektiğini düşündü, nitekim sürükleme izleri de var. Bu düşüncesini

BELONGS TO KAOS TEAM

uygulayabilmek için eteğin ucundan yırttığı bir başka kumaş parçasını kızın boynuna bağladı, böylelikle kızın başı kumaş parçasının boynundan çıkmasını engelledi. Kızın beline bağladığı şeridi kullanmamasının nedeni kumaşa sıkı bir düğüm atmasıydı. Etek ucundan yeni bir parça yırtmak çok daha kolaydı. Bu sebeple etek ucunu yırtıp elde ettiği kumaş parçasını boynuna geçirerek kurbanını yerde sürükledi. Epey emek harcayarak elde ettiği şeridi kullanmasının nedeni katilin çalılık alandan uzaklaşmış, mendili de orada bırakmış olmasından kaynaklanıyor.

Şimdi de Madam Deluc'ün cinayet saatinde çalılık alanda bir grup serseri gördüğünü ifade ettiğini söyleyeceksin. Evet, bu doğru olabilir. Bu olayın yaşandığı saatlerde ortalıkta bir düzine serseri grubu olması çok doğal. Madam Deluc'ün gecikmeli ve şüphe uyandıran ifadesinde dikkatleri üzerine toplayan şey, kadıncağızın hanında yiyip içip para ödemeden sıvışan serserilerin varlığıydı. *Et hinc illæ iræ*?[32]

Peki, Madam Deluc nasıl bir ifade vermişti? 'Birkaç serseri hana girmiş, insanları rahatsız etmiş, yediklerinin parasını ödemeden toz olup gitmişlerdi. Handan ayrılan çiftin gittiği koruluğa yönelen bu tipler akşamüzeri hana dönüp telaş içinde nehrin diğer yakasına geçmişlerdi.'

Akşamın çökmesi değil, adamların telaş içinde olması Madam Deluc'ün fazlasıyla ilgisini çekmişti, sonuçta yediklerinin parasını ödeyecekleri hususunda ufak da olsa umudu vardı. İşin aslı fırtına kopacak ve hava kararacaksa, dahası nehrin karşı yakasına geçmeleri zorunluysa serseriler bile telaşla hareket eder.

Hava kararacaksa diyorum, çünkü Madam Deluc gaddar hergelelerin telaşlı tavırlarına dikkat ettiği sırada hava henüz

32 (Lat.) "Acaba buna mı hiddetlenmişti?"

kararmamıştı. 'Aynı akşam, hava kararır kararmaz Madam ve büyük oğlu hana yakın bir yerden çığlıklar işitmişlerdi.' Peki ne zaman? 'Hava kararır kararmaz.' Ama 'hava kararır kararmaz' demek, karanlığın çökmesi, 'akşamüzeri' demek ise bir nebze de olsa aydınlıkta olunduğu anlamına gelir. Demem o ki, Madam Deluc çığlıkları duymadan önce serseriler Barrière de Roule'dan ayrılmıştı. Madam'ın bu çelişkili ifadesi maalesef ne basının ne de itaatkâr polis memurlarının dikkatini çekti.

Serserilerle ilgili son bir diyeceğim daha var. Cinayeti onlardan biri işlemiş olsaydı, ortaya konulan büyük ödül ve yardım edenin affedileceğine dair verilen söz, suçu ve suç ortaklarını ele verir, dolayısıyla bizi katile çoktan ulaştırmış olurdu. Bu tip adamlar ödülü ve bağışlanmayı bir kenara bırakıp sadakatsizlikten korkar, bu yüzden de ilk olarak kendi sadakat yeminlerini bozarlar. Sırrın açığa çıkmamış olması, onu gerçek bir sır yapar. Bu vahşetin gerçek yüzünü bir iki kişi, bir de Tanrı biliyor.

Şimdi bu uzun çözümlememizin somut çıkarımlarına göz atalım. Marie, ya Madam Deluc'ün hanında bir kazaya kurban gitti ya da Barrière de Roule'daki çalılık alanda gizli sevgilisi tarafından öldürüldü. Bu esrarengiz kişinin esmer olduğunu biliyoruz. Adamın esmerliği, kızın belindeki şeride ve şapkanın bağcıklarına atılan düğümler adamın bir denizci olduğuna işaret ediyor. Marie gibi hareketli ama vakur bir kızla olan birlikteliği aynı zamanda şahsın alelade bir denizci olmadığını da kanıtlıyor. Basına gönderilen yazılı mesajlar da bu durumun sağlamasını yapıyor. Sonuç olarak, *Le Mercury*'nin açıkladığı ilk kaçış öyküsündeki denizci âşıkla bu şahsın özellikleri birbiriyle uyuşuyor.

Şimdi de bu esmer adamın neden ortaya çıkmadığını düşünmeliyiz. Israrla esmerliğini vurguluyorum, çünkü Valence

ile Madam Deluc'ün *tek* dikkatini çeken şey adamın esmerliği. Peki, neden ortaya çıkmıyor bu adam? Serseriler onu da mı öldürdü? Eğer durum böyleyse o zaman onun ölümüne ilişkin kanıt neden bulunamadı? Öldürüldüyse cinayet mahalli aynı yer olmalı, o halde adamın cesedi nerede? Katiller cesetlerden aynı şekilde kurtulurlardı. Demek ki bu adam cinayetle suçlanacağını düşündüğü için ortaya çıkmıyor. Tanıklardan biri onun varlığını ifadesine yansıttığından olsa gerek açığa çıkma korkusu yaşıyor. Suçsuz olsaydı polise haber verir, cinayeti işleyenin teşhisine yardım ederdi. Bunu yapması beklenirdi, ne de olsa kızla birlikte tekne yolculuğu yapmıştı. Katilin kimliğini söylemesi kendisinden kuşkulanılmaması için en mantıklı yoldu. O meşum pazar gecesi bu adamın suçsuz ve cinayetten bihaber olduğunu düşünmemiz çok saçma olur. Şayet adam hayattaysa, katilin kim olduğunu söylememesinin tek nedeni olabilir.

Peki, hakikate ulaşmak için elimizde ne var? İlerledikçe elimizdeki delillerle olayın aydınlandığını göreceğiz. Marie'nin evden ilk kaçışını anımsayalım. Subayın geçmişini, şu anda ne durumda olduğunu ve cinayet saatinde nerede olduğunu öğrenelim. Önce akşam gazetesine gönderilen ve suçu serserilere yıkmayı amaçlayan yazılı mesajları, sabah gazetesine gönderilen ve suçu Mennais'ye mal eden mesajlarla, sonra da bütün bunları subayın elyazısıyla kıyaslayalım. Madam Deluc'ü, çocukları ve şoför Valence'i yeniden sorguya çekip esmer adam hakkında bildiklerini öğrenelim. Sorgulama doğru düzgün yapılırsa mutlaka bizi sonuca taşır. Ayrıca 23 Haziran Pazartesi sabahı bir mavnacı tarafından nehirde bulunan ve ceset ortaya çıkmadan önce memurların bilgileri dışında ortalıktan kaybolan 'dümensiz' tekneyi inceleyelim. Titiz davranırsak tekneyi kesinlikle buluruz, ne de olsa mav-

BELONGS TO KAOS TEAM

nacı tekneyi tanıyor ve üstelik dümen de bizde. Kalben ferah olan kişi dümensiz bir tekneyi alıp gitmez. Bu teknenin bulunduğuna dair bir haber çıkmadı. Tekne usulca gümrük ofisine götürülmüş ve gizlice oradan alınmıştı. O halde teknenin sahibi ortada hiçbir haber yokken salı sabahı erkenden gelip teknesini nasıl aldı? Sadece gümrükte tanıdığı, Deniz Kuvvetleri'yle bağlantısı olan biri bu işi kolayca halledebilir.

Katilin cesedi sürüklerken bir tekneden faydalanmış olabileceğini düşünmüştük. Demek ki Marie suya tekneden atılmış. Kesinlikle durum bu. Katil, cesedi sığ olan kıyıda değil, derinliklerde suya bırakmıştı. Kurbanın sırt ve omuzlarındaki izler de muhtemelen teknenin kaburgasından kaynaklanmıştı. Kıyıdan değil de derinde suya bırakıldığı için cesedin ayağına ağırlık bağlamaya gerek kalmadı ya da katil bunu akıl edemedi, hatasını fark etse de her şeye rağmen geriye dönemezdi. Cesetten kurtulduktan sonra katil telaşla şehir merkezine dönüp tekneyi iskeleye bağlamayı unuttu. Belki de bilerek delil bırakmak istemediği için kasten bağlamadı. Cinayetle ilgili hiçbir şey düşünmek istemediğinden iskeleden uzaklaşıp tekneyi kendi haline bıraktı. Ertesi sabah teknenin belki de her gün işi gereği gitmek zorunda olduğu yerde bulunduğunu öğrendiğinde telaşlandı ve dümeni soramadan tekneyi geri aldı. Peki, dümeni olmayan bu tekne şu an nerede? Önce onu bulmamız gerek. Tekneyi bulursak cinayeti çözdük demektir. Tekne bizi o meşum gece Marie'nin yanında olan adama ulaştıracaktır. Ve nihayetinde tüm delilleri ortaya koyduğumuzda katili teşhis etmiş olacağız."

[Açıkça belirtemeyeceğimiz ama sizlerin tahmin edebileceği nedenlerden ötürü, Dupin'in ipucunu bulduktan sonra yaşanan gelişmelerin detaylarını anlatan kısmı yazıdan çıkarıyoruz. Özetle beklenen sonuca varıldığını, polisin Dupin'le

yaptığı anlaşmaya gönülsüz de olsa riayet ettiğini söylemeyi yeterli buluyoruz. Bay Poe'nun yazısı şöyle devam ediyor.][33]

Tamamen tesadüflerden söz ediyorum. Bu hususta daha önceki sözlerim kâfi görülmeli. Tabiatın ötesinde bir şey bulunduğuna kalben inanmıyorum. Düşünebilen herkes Tanrı ile tabiatın birbirlerinden farklı olduğunu bilir. Tabiatı Tanrı'nın yarattığı ve onu gönlünce kontrol ettiği hakikattir. Gönlünce diyorum, çünkü mantıkla uğraşan çılgınların düşündüğü üzere bu bir iktidar meselesi değil. Tanrı kendi koyduğu yasaları isterse değiştirebilir, biz buna muhalefet etmeye kalkışırsak O'na saygısızlık etmiş oluruz. Bu yasalar gelecekteki ihtimallerin hesabı dahilinde konmuştur, bu sebeple sadece içinde bulunduğumuz zaman vardır.

Bunların tesadüften başka bir şey olmadığını yineliyorum. Dahası zavallı Mary Cecilia ile Marie Rogêt'nin kaderi arasında inanılmaz bir benzerlik vardır. Fakat Marie'nin bahtsızlığını onu kuşatan gizemin çözümüne dek anlatırken benzerliğin süregeldiğini veya Parisli işçi bir kızın katilinin bulunmasında benzer yöntemlerin kullanılıp benzer sonuçlara ulaşılacağını ima etmeye çalışmıyorum.

Çünkü iki vaka arasındaki en ufak farklılığın bile olayların seyrini değiştireceği, matematiksel bir işlemin başında yapılan basit bir hatanın katlanarak sonuçta artması gibi yanlış çıkarımlara yol açacağı bilinmelidir. Ayrıca sözünü ettiğim olasılık hesabına göre benzerliğin devam etme şansı zaten bulunmamaktadır, çünkü bu benzerlik uzun bir süre kusursuzca devam etmiştir. Matematikçi olmayanlara çekici, olanlara ise makul gelen tuhaf bir teoridir. Sözgelimi, sıradan birine zarla iki kez üst üste düşeş atan birinin üçüncü kez bunu yapamayacağını açıklamak güçtür. Mantık bu olasılığı

33 Yazının ilk kez yayımlandığı derginin editörlerine ait not. –Poe.

BELONGS TO KAOS TEAM

asla kabul etmez. Daha önce atılmış bir zarın bir sonrakinde ne derece etkili olabileceğini göremez. Zarın tekrar düşeş gelme olasılığı diğerleriyle aynıymış gibi görünür. Ama bu o kadar açıktır ki aksini dile getirdiğinizde karşınızdaki kişi sizi gülümseyerek küçümser. Bahsettiğim yanılgıyı burada açıklama şansım yok; felsefeciler de böyle bir açıklamaya gereksinim duymazlar. Kısaca bilinmeli ki, bu yanılgı, hakikati ayrıntılarda arama eğiliminin bitmeyen bir yanılgı zincirini oluşturmasından ileri gelir.

ÇALINAN MEKTUP

"Nil sapientiae odiosius acumine nimio."[34]
Seneca

18.. yılının güzünde, Paris'te, fırtınalı bir akşam hava kararıktan hemen sonra, dostum C. Auguste Dupin'in, Faubourg St. Germain, Duno Sokak, 33 numaradaki evinin üçüncü katındaki kütüphanesinde, daha doğrusu kitap hücresinde oturmuş, lületaşı pipolarımızı tüttürerek derin düşüncelere dalmanın hazzını yaşıyorduk. En az bir saattir konuşmamıştık; üçüncü bir kişi bizi görseydi eğer odaya yayılan dumanı izlemekten başka bir şey yapmadığımızı düşünürdü. Halbuki ben akşama doğru dostumla konuştuğumuz konu hakkında düşünüp duruyordum. Morgue Sokağı ve Marie Rogêt cinayetlerinden bahsediyorum. Bu yüzden ansızın açılan kapıdan Emniyet Müdürü Mösyö G. girdiğinde durumun pek manidar olduğunu düşündüm.

Ona karşı gayet içten davrandık; zira sevimsiz olduğu kadar şirin de sayılırdı, ayrıca yıllardır ona rastlamamıştık. Karanlıkta oturuyorduk; Dupin ışığı açmaya yeltendiyse de G., can sıkıcı bir meselede bize, daha doğrusu Dupin'e danışmak istediğini söyleyince arkadaşım tekrar yerine oturdu.

34 "Kurnazlık, meşum bir zekânın göstergesidir."

BELONGS TO KAKTUS TEAM

"Düşünmemiz gerekiyorsa, karanlıkta bu işi daha iyi beceririz," dedi Dupin.

Anlam veremediği her şeyi "tuhaf" olarak niteleyen G., "Bu da tuhaflıklarınızdan biri olmalı," dedi.

"Çok doğru," diye karşılık verdi Dupin. Konuğuna oturması için yer gösterip pipo ikram etti.

"Nedir mesele?" diye sordum. "Dilerim cinayet vakası değildir söz konusu olan."

"Ah, hayır. Cinayet vakası değil. İşin aslı alelade bir mesele. Biz de üstesinden gelebiliriz; ama öylesine tuhaf ki Dupin'in duymak isteyebileceğini düşündüm."

"Hem alelade hem de tuhaf, öyle mi?" diye sordu Dupin.

"Evet, ama tam olarak öyle de değil. Alelade olmasına rağmen elimizden bir şey gelmiyor; bu yüzden ne yapacağımızı şaşırdık."

"Belki de *alelade* olmasıdır sizi şaşırtan."

"Saçmalamayın!" diyerek bir kahkaha attı G.

"Belki de gizem *fazlasıyla* aleladedir."

"Yok daha neler!"

"Belki de her şey *apaçık* ortadır."

Keyfi iyice yerine gelen konuğumuz kahkahaya boğuldu. "Ha! Ha! Ha! Ha! Ha! Ha! Ho! Ho! Ho! Öleceğim gülmekten!"

"Peki, nedir mesele? Anlatın," dedim.

Emniyet Müdürü piposundan çıkan dumanı hülyalı hülyalı havaya savurarak koltuğuna iyice yerleşti. "Anlatayım. Yalnız bu mesele çok gizli. Başkaları duyarsa işimden olurum," dedi.

"Devam edin," dedim.

"Ya da etmeyin. Siz bilirsiniz," dedi Dupin.

"Tamam, anlatıyorum. Saraydan çok mühim bir belgenin çalındığına dair bir ihbar aldım. Belgeyi kimin çaldığını bi-

liyoruz, hatta bundan eminiz, zira hırsızlık anında görülmüş. Belgenin hâlâ onda olduğundan da şüphemiz yok."

"Nasıl emin olabiliyorsunuz?" diye sordu Dupin.

"Belgenin niteliği ortada kuşku bırakmıyor. Hırsız belgeyi elinden çıkarsaydı, ortaya başka sorunlar çıkardı," diye yanıt verdi G.

"Daha açık konuşur musunuz?" dedim.

"Demem o ki bu belgeyi elinde bulunduran kişinin son derece önemli bir kozu var demektir." G. siyasetçi üslubuyla konuşmaya bayılırdı.

"Tam olarak anlayamadım," dedi Dupin.

"Anlayamadınız mı? Bu belgenin –adını asla söyleyemem– üçüncü bir kişinin eline geçmesi demek, yüksek mevkiideki bir zatın haysiyetinin ayaklar altına alınması demek olur; bu durum belgeyi elinde bulunduran kişinin haysiyeti ve huzuru tehlikede olan zat üstünde hâkimiyet kurmasını sağlar."

"Ama bu hâkimiyet ancak hırsızın kimliğinin o zat tarafından bilinmesiyle kurulur," dedim.

"Hırsız, her şeye cesaret edebilecek tıynette olan Bakan D.'dir," dedi G. "Bu adam cesur olduğu kadar zeki bir hırsız. Söz konusu belge –mektup– bir hanımın saraydaki özel odasından çalındı. Kadın mektubu okurken içeriye diğer önemli zat girmiş. Mektubu adamın görmesini istemediğinden çekmeceye koymaya çalışmış, ama sonra vazgeçip ortalıkta bırakmış. Daha sonra odaya gelen ve mektubu gören Bakan D. adres kısmındaki elyazısını tanımış ve kadıncağızın utandığını fark etmiş. Olağan devlet meseleleri hakkında konuştuktan sonra cebinden bir başka mektup çıkarmış ve şöyle bir göz gezdirip diğer mektubun yanına bırakmış. Bir süre daha sohbet ettikten sonra kendisine ait olmayan mektubu alıp odadan çıkmış. Mektubun sahibi durumu fark etmiş, ama diğer zatın

BELGESEL KAOS TEAM

önünde konuşamamış. Bakan kendi önemsiz mektubunu bırakıp gitmiş."

"Hâkimiyet kurmak için gereken her şey yaşanmış işte. Hırsızın kimliği o zat tarafından biliniyor," dedi Dupin.

"Doğru," dedi G. "Son zamanlarda bu şekilde elde edilen güç politik amaçlar doğrultusunda fazlasıyla kullanıldı. Mektubu çaldıran kişi mektubun geri alınması gerektiğine inanıyor. Ama bu kolayca halledilemez. Zavallı kadın sonunda gelip benden yardım istedi."

"Zaten sizden daha zeki ve becerikli bir polis düşünülemez," dedi Dupin, kusursuz bir duman burgacının arasından seslenerek.

"İltifat ediyorsunuz. Ama belki de haklılık payı vardır sözlerinizde," diye karşılık verdi G.

"O halde mektup hâlâ bakanın elinde," dedim. "Gücünü bundan alıyor sonuçta. Mektubu kullandığı an hâkimiyeti sona erer."

"Doğru," dedi G. "Ben de buradan işe başladım. Bakanın otelini iğneden ipliğe kadar arattım. Bu işi ondan habersiz yapmak zorundaydım; kuşkulanması bile büyük tehlikeler doğurabilirdi."

"Ama siz bu konularda beceriklisinizdir. Paris polisi daha önce de bu gibi durumları aydınlattı," dedim.

"Evet, umutsuzluğa kapılmadım bu yüzden. Bakanın alışkanlıkları da işi zora sokmadı. Bakan, sık sık gece gezmelerine çıkıyor. Hizmetkâr sayısı az. Bakanın odasından epeyce uzak bir yerde kalıyorlar, dahası Napolili oldukları için kolayca sarhoş oluyorlar. Elimdeki anahtarlarla Paris'teki her kilidi açabilirim. Son üç aydır geceleri D.'nin otelini karış karış aradım. Bu olay artık benim haysiyetimi de bağlar. Üstelik ortada büyük bir ödül de var. Bıkıp usanmadan oteli ara-

dım ve hırsızın benden daha zeki olduğuna inandım. Bir kâğıt parçasının saklanabileceği her yere baktım."

"Mektup bakanın elindeyse bile –ki bundan şüphelenmek çok saçma olur– binanın dışında bir yere gizlemiş olamaz mı?" diye sordum.

"Bu mümkün değil," dedi Dupin. "D.'nin pek çok entrikada parmağının olduğu biliniyor. Görülen davalarda başı derde girecek olursa belge D.'nin elinin altında olmalı."

"Davada sunmak için mi?" diye sordum.

"Ya da belgeyi *imha etmek* için," diye yanıt verdi Dupin.

"Haklısın. O halde belge binada. Bakan, onu üstünde bile taşımıyordur," dedim.

"Evet," dedi G. "Eşkıya kılığına girip iki kez önünü kestik. Ama üstünden belge çıkmadı."

"Zahmet etmişsiniz," dedi Dupin. "Aranacağını düşünemeyecek kadar ahmak değildir herhalde."

"Elbette değil, fakat şair olduğuna göre bir parça da olsun ahmaklığı vardır," dedi G.

Dupin, lületaşı piposundan çektiği dumanı hülyalı bir edayla odaya savurduktan sonra, "Ben de edebi değeri olmayan şeyler karalayıp bu suçu işledim," dedi.

"Araştırmalarınızın ayrıntılarını anlatır mısınız?" diye sordum.

"Aceleci davranmadık. Titizlikle aradık. Bu konuda fazlasıyla deneyimliyim. Her odaya yedişer gece ayırdık. Önce mobilyaları kontrol ettik. Tüm çekmeceleri aradık; deneyimli polis için gizli çekmece diye bir terim yoktur, bilirsiniz. 'Gizli' olanı es geçmek budalalık olur. Zaten gizleneni bulmak çok daha kolaydır. Her dolabın belirli bir hacmi, kütlesi vardır. Net kurallarımız olduğu için en ufak bir ayrıntı bile gözümüzden kaçmaz. Sonra koltukları didik didik aradık.

Yastıkları, minderleri uzun, ince millerle yokladık. Masaların üst kısımlarını söktük."

"Neden?"

"Masanın ve benzer bir mobilyanın üstü sökülerek oyulan ayak kısmının içine bir şey gizlenebilir. Karyola payandaları veya yanları da bu amaçla kullanılabilir."

"Vurduğunuzda anlaşılmaz mı orada oyuk olup olmadığı?"

"Eğer pamukla birlikte saklanmışsa, anlaşılmıyor. Zaten gürültü çıkaramazdık."

"Söylediğiniz biçimde içerisine bir şey saklanabilecek her mobilyayı söküp parçalamış ve yeniden monte etmiş olamazsınız. Bir mektup bir mil gibi rulo haline getirilip sözgelimi bir sandalyenin ayağının içine sıkıştırılabilir. Bütün sandalyeleri parçaladınız mı yoksa?"

"Ah, parçalamadık tabii. Bütün sandalyelerin ve diğer mobilyaların ek yerlerini iyi bir mikroskopla inceledik. Yakın geçmişte bir değişiklik yapıldıysa hemen fark ederdik. Tek bir matkap tozu bile elma büyüklüğünde görünürdü. Parçaların birleştirilme şeklinde, eklentilerde bir tuhaflık görseydik hiç durmaz mobilyayı parçalardık."

"Aynaları, camları, perdeleri ve halıları da kontrol etmişsinizdir."

"Elbette. Eşyalardan sonra sıra binanın kendisine geldi. Yüzeyi bölümlere ayırıp numaralandırdık; her bölümü hatta bitişikteki iki binayı da mikroskop yardımıyla aradık."

"Bitişik binaları da mı? Aman Tanrım!"

"Başka çaremiz yoktu; ödül çok büyük."

"Bahçe zeminini de aradınız mı?"

"Bahçeler taş döşemeydi. Çok zor olmadı. Taşların arasındaki yosunları kontrol etmemiz yetti; taşlar sökülüp tekrar yerleştirilmemişti."

"D.'nin kütüphanesine ve kitaplarının arasına da bakmış olmalısınız."

"Elbette. Her koliyi açtık. Kitapları sayfa sayfa inceledik. Ciltli olanları özenle inceledik. Yeni ciltlenmiş kitapları da uzun iğneler sokarak kontrol ettik."

"Peki ya halıların altı?"

"Zemindeki tahtaları titizlikle inceledik."

"Duvar kâğıtlarını?"

"Elbette."

"Peki ya mahzenleri?"

"Oraları da aradık."

"O halde mektup düşündüğünüz üzere binada değil. Yanılıyorsunuz."

"Sanırım haklısınız," dedi G. "Dupin, ne yapmamı önerirsin?"

"Tekrar aramanızı."

"Çok gereksiz," dedi G. "Şu an soluk alıp vermem gibi bir hakikat, mektubun binada olmaması."

"Bundan başka bir şey öneremem. Mektuba dair anlatacağınız bir ayrıntı var mı?"

G. cebinden not defterini çıkardı; çalınan mektubun özelliklerini ve içeriğini ayrıntılı bir şekilde okudu; sonra da perişan bir vaziyette evi terk etti.

Mösyö G. bir ay sonra tekrar uğradı ve yine bizi pek yoğun buldu. Bir pipo alıp oturduktan sonra sohbete koyuldu.

Dayanamayıp, "Peki, çalınan mektuptan haber var mı?" diye sordum. "Yoksa boyunuzun ölçüsünü mü aldınız?"

"Kahretsin! Dupin'in önerisine uydum ve oteli baştan aradım. Hiçbir iz bulamadım, bulamayacağımı da biliyordum."

"Ödül ne kadardı?" diye sordu Dupin.

"Oldukça büyük bir meblağ. Miktarı söylemek istemiyorum; ama mektubu bana getirene elli bin frank veririm. Bu iş giderek önem kazanıyor; ödül iki misline çıkarıldı. Gerçi üç misline de çıkarılsa elimden ancak bu kadarı geliyor."

Dupin piposundan çıkan dumanı savurarak, "Bence bu işe fazla eğilmemişsiniz; daha iyisini yapabilirdiniz," dedi.

"Daha iyi ne yapabilirdim ki?"

"Bir uzmana –püf püf– danışabilirsiniz. Abernethy[35] –püf püf– hakkındaki hikâyeyi bilir misiniz?"

"Canı cehenneme!"

"Kesinlikle, hemfikiriz. Ama bir zamanlar pinti bir zengin, Abernethy'den tıbbi bir tavsiye almak istemiş. Doktorla oturup sohbet etmeye başladığında kendini hayali birinin yerine koyarak hastalığının emarelerini anlatıp akıl danışmış. 'Diyelim ki durum böyle, arkadaşıma ne tavsiye ederdiniz?' diye sormuş.

Abernethy de, 'Tıbbi tavsiye almasını elbette,' diye yanıt vermiş."

"Ben tavsiye almaya da bedelini ödemeye de razıyım, elli bin frankı gerçekten vereceğim," dedi Mösyö G.

Dupin çekmeceden çek defterini çıkarıp, "Bana elli bin franklık bir çek yazabilirsiniz, çeki imzaladığınız an mektup sizindir," dedi.

Küçük dilimi yutmuştum. Mösyö G.'nin de tepesine yıldırım düşmüş gibiydi. Dakikalarca gözlerini arkadaşıma dikip öylece baktı, sanki dilini yutmuştu. Kendini toparladığında eline bir kalem alıp –bir an tereddüt etse de– elli bin franklık bir çek imzalayarak Dupin'e uzattı. Dupin çeki inceledikten sonra cüzdanına koydu, masasının çekmecesinden çıkardı-

35 John Abernethy (1764–1831): İngiliz cerrah. Rees's *Cyclopædia* adlı eser ve icat edip kendi adını verdiği hazmettirici peksimetle tanınır.

ğı mektubu Mösyö G.'ye verdi. G. sevinçle aldığı mektuba çarçabuk göz atıp veda bile etmeden evden ayrıldı; Dupin'in imzalı çek istemesinden bu yana ağzını bıçak açmamıştı.

G. çıktıktan sonra dostum anlatmaya başladı.

"Paris polisi becerikli, zeki, gayretli ve işinin ehlidir. G., oteli nasıl aradıklarını anlattığında ellerinden geleni yaptıklarından kuşku duymadım."

"Ellerinden geleni derken?"

"Yani alabilecekleri tedbirler, uygulayabilecekleri yöntemler belliydi. Mektup aradıkları yerde olsaydı kesinlikle bulurlardı."

Gülümsedim, ama arkadaşım vakur tavrından ödün vermedi.

"Evet, gereken tedbirleri alıp bildikleri yöntemleri uyguladılar, ama bu vakaya ve söz konusu adama karşı zayıf kaldılar. Dâhice gibi görünen fikirlerini uygulamaya çalıştıklarında karşılarına bakanın Procrustes yatağı[36] çıkıyordu. Vaka üzerinde çalışırlarken fazla derin veya fazla yüzeysel düşündükleri için hep hata yaptılar; çocuklar bile onlardan daha öngörülüdür. 'Tek mi çift mi' oyununda herkesi kendine hayran bırakan bir çocuk anımsıyorum. Bu basit oyun meşeyle oynanır. Oyunculardan biri elinde tuttuğu meşelerin sayısının tek mi çift mi olduğunu sorar. Rakibi doğru tahminde bulunduysa bir meşe kazanır, yanlış tahminde ise bir meşe kaybeder. Bahsettiğim çocuk kimsenin elinde meşe bırakmamıştı. Oyunu rasgele oynamıyordu elbette; rakibinin kurnaz-

36 Yunan mitolojisinde, Poseidon'un oğlu olduğu, gerçek adının Damastes ya da Polyphemon (boyun eğdiren zorba) olduğu söylenir. Procrustes onun lakabıdır ve metale döverek şekil verenlere verilen isimdir. Attika'da Eleusis'ten Atina'ya giden yol üzerinde yaşayan zalim Procrustes yoldan geçenleri kandırarak evinde ağırlamak için çağırır, sonra onları kendi özel yatağına bağlayıp bedenlerinden taşan kısımları keser, kısa gelen kısımlarını ise mengene ile gerer ve her durumda yatağa yatırdığı kişiyi yatağın ölçülerine uygun duruma getirir. "*Procrustes'in Yatağı*" tarih boyunca tek tip insan toplumu üretme projelerinin ve dogmatizmin simgesi olmuştur.

lık derecesini ölçüyordu. Örneğin, avanaklığıyla meşhur biri elini uzatıp, 'Tek mi çift mi?' diye sorduğunda, bu çocuk, 'Tek!' deyip kaybediyor ama ikincisinde mutlaka kazanıyordu; çünkü rakibinin ilkinde olduğu gibi çift sayıda meşe tutacağını biliyor, böylelikle, 'Tek!' diyerek meşeyi kazanıyordu. Sonraki rakibi ilkinden biraz daha zekiyse, çocuğun önceki avanak gibi tek sayıda meşe tutacağını, sonra bunun kolay hamle olduğunu düşünüp elinde çift sayıda meşe bulunduracağını öngörüyor, tahminini 'çift'ten yana kullanıp kazanıyordu. Arkadaşlarının şanslı kerata dediği bu çocuğun akıl yürütme yöntemi aslında nedir?"

"Bu, akıl yürüten kişinin kendi aklıyla rakibinin aklını kıyaslamasından ibarettir," dedim.

"Doğru tespit," dedi Dupin. "Bu çocuğa doğru kıyaslamayı nasıl yaptığını sorduğumda şu cevabı vermişti: 'Rakibimin ne denli avanak ya da zeki, temiz ya da kötü kalpli olduğunu anlamak istediğimde karşımdakinin yüz ifadesine bürünürüm ve kalbimin ne tip bir hisle dolacağını gözlemlerim.' İşin aslı çocuğun yöntemi La Rochefoucault'a, La Bougive'e, Machiavelli'ye, Campenalla'ya atfedilen o düzmece derinliğin karşılığıdır."

"O halde akıl yürüten kişinin kendi zekâsını rakibininkiyle kıyaslaması rakibinin zekâ düzeyini ne kadar doğru ölçtüğüyle bağlantılıdır," dedim.

"Çünkü nesnel değeri buna bağlı," dedi Dupin. "Paris polisinin başarısızlığı bu kıyaslamanın eksikliğinden ve bakanın zekâsını ölçememelerinden kaynaklanıyor. Polis yalnızca kendi fikirlerini değerli buluyor ve aramalarında da hep kendi düşünceleri öncelikli geliyor. Aslında çoğunluktan farklı davranmıyorlar, ama suçlunun zekâsı onları atlatmaya yetiyor. Bilindik yöntemlerini asla terk etmiyorlar; sıra dışı bir

durumla karşılaştıklarında –mesela büyük bir ödül vaat edilmişse– yöntemlerini değiştirmezler, sadece uygulama süresini artırırlar ve her açıdan aşırıya kaçarlar. Sözgelimi, bu D. vakasında araştırma yöntemlerini değiştirme gereği duydular mı? Hayır. Araştırma sırasında orayı burayı deldiler, söküp parçaladılar, her yeri mikroskopla incelediler, her yüzeyi bölmelere ayırıp numaralandırdılar... Bütün bunlar Emniyet Müdürü G.'nin insan zekâsına ilişkin düşünce ve deneyimlerinin her açıdan aşırı boyuta ulaştırılmasından başka bir şey değildir. G. ve diğerleri çalınan bir şeyin oyulmuş sandalye ayaklarının içine olmasa bile mutlaka gizli bir köşeye saklanacağından eminler. Halbuki bu gibi acayip gizleme yerleri ancak düşük zekâya sahip insanların aklına gelir. Ve bu durum çok çabuk fark edilir, arayan kişinin de zeki değil sabırlı ve çalışkan olması yeterlidir; fakat vaka her zamankinden önemli olduğunda ya da büyük bir ödül vaat edildiğinde sabırlı ve çalışkan olmak yetmez. Çalınan mektup Mösyö G.'nin zekâsına ve yöntemlerine uygun olsaydı, mutlaka bulunurdu. Fakat G. fena halde yanıldı, ayrıca Bakan D.'nin şairlik yönünü de ahmaklığının bir parçası saydı. Bütün ahmakların şair, bütün şairlerin de ahmak olduğunu düşünerek büyük bir mantık hatasına düştü."

"Bakan gerçekten şair mi?" diye sordum. "Kardeşi de kendisi de adlarını duyurmuş insanlar. Ama bakan 'Diferansiyel Hesap' üzerine kitabı olan bir matematikçi, şair değil."

"Yanılıyorsun, dostum. İyi bir matematikçi olduğu gibi iyi bir şair de aynı zamanda. Sadece matematikçi olsa akıl yürütmeyi beceremezdi."

"Beni şaşırtıyorsun," dedim. "Asırlardır kabul gören fikirleri reddediyorsun. Matematiksel akıl yürütme her zaman türünün en iyisi olarak benimsendi."

BELONGS TO KAOS TEAM

Dupin, "*Il ya à parièr que toute idée publique, toute convention reçue est une sottise, car elle a convenue au plus grand nombre,*" diyerek Chamfort'a[37] gönderme yaptı. Doğru, matematikçiler bu yanlış kanıyı benimsetmeyi başardılar. 'Analiz' terimini matematiğe soktular. Bu bilimsel hatanın esas sorumluları Fransızlardır, ancak kelimeler kullanım alanlarına göre önem kazanıyorsa '*ambitus*' '*ambition*'la, '*religio*' '*religion*'la, '*homines honesti*' '*honarable men*'le ilişkilendirilebiliyorsa 'analiz' de matematikle ilişkilendirilebilir."

"Parisli matematikçilerle yakında bir münakaşa yaşayacağına bahse girerim."

"Soyut mantık dışındaki tüm akıl yürütme yöntemlerini ve bu yöntemlerle elde edilen çıkarımları kabul etmem. Özellikle de matematiksel yöntemleri. Matematik biçimsel ve sayısal bir bilimdir; matematiksel akıl yürütme de biçimsel ve sayısal gözlemlere uygulanan mantıktır. En büyük yanılgı *teorik* cebirin soyut ya da mutlak gerçek olduğunu düşünmektir. Böylesine büyük bir yanılgıyı insanların kabullenmesine şaşıyorum. Matematiksel önermeler mutlak geçerliliği olan önermeler değildir. Biçimsel ve sayısal açıdan doğru kabul edilen bir şey ahlakbilim açısından yanlıştır, çünkü bu bilimde parçaların toplamı bütüne eşit değildir. Kimyada da aynı durum söz konusudur. Örneğin, iki itici güce birer değer verdiğimizde ve bunları birleştirdiğimizde ortaya çıkan güç ayrı ayrı değerlerinin toplamına eşit olmayabilir. Pek çok matematiksel veri belirli ilişkiler ışığında gerçektir, ama matematikçiler ölçülebilir gerçeklerin evrensel ve her zaman uygulanabilir olduğunu savunur ve buna herkesi inan-

37 Hiciv ve aforizmalarıyla tanınan Fransız yazar Sebastien-Roch Nicolas Chamfort'dan (1741–1794) bir aforizma. "Yaygın bir kanının yanlış olduğuna dair bahse girebilirsiniz, çünkü bu sadece çoğunluğa uygundur."

BELONGS TO KAOS TEAM

dırırlar. Bryant[38] Mitoloji adlı eserinde benzer bir yanılgıya şu sözlerle değinir: 'Pagan öykülerine inanmasak da, onların gerçekdışı olduğunu unutur ve mantıklı sonuçlara ulaşmaya çalışırız.' Matematikçiler de pagandır ve öykülere inanırlar, karmaşık zihinlerinden çıkarımlar elde ederler. Demem o ki, x 2 + px'in q'ya eşit olduğuna inanmayan bir matematikçi yoktur. Bunlardan birine bu eşitliğin her zaman geçerli olmayabileceğinden söz etmeye kalkışırsan, ortalıktan toz ol, yoksa bir güzel sopa yersin."

Ben Dupin'in sözlerine gülerken o, "Demem o ki, bakan sadece matematikçi olsaydı Mösyö G. bana bu çeki vermek zorunda kalmazdı," dedi. "Bakanın hem şair hem matematikçi hem de saraydaki ünlü entrikacılardan biri olduğunu bilerek başladım araştırmama. Bu tip bir adam polisin zihniyetini çok kolay okur. Yolunun kesileceğini, otelinin aranacağını elbette öngörecekti. G.'nin bahsettiği gece dışarı çıkma alışkanlığı bile planının parçasıydı; sonuçta polis aramasının titizlikle ve çarçabuk yapılmasını, sonuç alınamamasını ve mektubun binada olmadığı kanısının benimsenmesini arzuladı. Bu tam anlamıyla kurnazlıktır. Az evvel sana anlattığım polisin yaygın tutumundan ve araştırma yöntemlerinden bakanın bihaber olması beklenemez. Dolayısıyla bakan, mektubu polis tarafından tahmin edilen bir yere saklamadı. Otelindeki en gizli, en ücra yer bile G.'nin aramalarından nasibini aldı. Bakan, mektubu sıradan bir şekilde gizledi. İlk görüşmemizde 'her şeyin apaçık ortada' olabileceğini söylediğimde G.'nin nasıl kahkahalara boğulduğunu hatırlıyor musun?"

"Evet, hatırlıyorum. Gevrek gevrek gülmüştü," dedim.

38 Jacob Bryant (1715–1804): İngiliz bilgin ve efsane derleyicisi. En önemli eserleri arasında *A New System or Analysis of Ancient Mythology* (1774), *Observations on the Plain of Troy* (1795) ve *Dissertation concerning the Wars of Troy* sayılabilir (1796).

"Tinsel ve fiziksel dünya arasında sayısız benzerlik vardır; kinayeler ve kıyaslamalar iddiaları güçlendirip tasvirleri süsleyebilir. Sözgelimi, ataletin gücü ilkesi fizikte ve metafizikte aynıdır. Fizikte büyük bir cismin küçük olana nazaran daha güç devinim kazandığı ve döngüsünün bu güçlükle orantılı olduğu ne denli doğruysa, metafizikte de daha zeki insanların daha güçlü ve azimli olmasına karşın güçlerini kullanmakta yavaş davrandıkları ve başlangıçta tereddütlü oldukları da o kadar doğrudur. Bak, ne soracağım. Dükkân tabelalarından hangileri daha fazla dikkat çeker?"

"Daha önce hiç düşünmemiştim."

Dupin, "Harita üzerinde oynanan bir bulmaca oyunu vardır," diye sürdürdü konuşmasını. "Oyunculardan biri karmakarışık yüzeyi göstererek bir nehrin, şehrin veya ülkenin adını söyleyerek bulunmasını ister. Acemi olan, rakibini zora sokmak amacıyla en ufak yazılı yerlerden seçimini yapar, oyunun ehli olan ise haritada kocaman yazılmış olanını sormayı tercih eder. Aşırı büyük harflerle yazılmış tabelalar insanların dikkatinden kaçar; G.'nin durumu aslında buna benziyor. G., bakanın mektubu dikkat çekmemek için ortalık yerde bırakabileceğini asla düşünmemiştir.

Ama D.'nin kıvrak zekâsını kullanıp cesurca davranacağından, mektubu gerektiğinde derhal ulaşabilmek için el atında bulundurmak isteyeceğinden emin oldukça bakanın saklama hususunda fazla bir zahmete girmeyeceğine olan inancım arttı.

Bu fikri benimsedikten sonra yeşil camlı bir gözlük edinip bir sabah bakanın kapısına dayandım. D. odasındaydı ve her zamanki gibi tembellik edip can sıkıntısından mustaripmiş gibi davranıyordu. Coşkulu biri olmasına karşın genel ruh halini etrafındakilere yansıtmaz.

BELONGS TO KAOS TEAM

Ben de ona eşlik etmek istercesine görme duyumun yetersizliğinden ve gözlük kullanma gereksinimimden sızlandım. Pürdikkat bakanı dinlerken bir yandan da yeşil camların ardından titizlikle etrafı inceledim.

Bakanın çalışma masasının üstünde istiflenen mektuplara, belgelere, müzik enstrümanlarına ve kitaplara göz gezdirdim, ama titiz davranmama karşın aradığımı bulamadım.

Nihayet odayı incelerken, şömine rafındaki küçük pirinçten bir topuza kirli, mavi bir bantla asılmış, mukavvadan bir kartvizit kutusu gözüme çarptı. Bu kutuda birkaç kartvizitle bir mektup duruyordu. Mektup epeyce kirli, buruşuk ve hafif yırtık görünüyordu. Sanki tamamen parçalanmaktan son anda vazgeçilmiş gibiydi. Üzerinde siyah bir mühür vardı; D.'nin adı okunuyordu, bir hanımın elyazısı olduğu da belliydi. Mektup kartvizit kutusunun bölmesine rasgele bırakılmıştı.

Onu gördüğüm an aradığım mektup olduğunu anladım. Mösyö G.'nin tarif ettiği gibi olmasa da siyah ve büyük mührü, D.'nin ve saray erkânı birinin adı vardı; diğerinde ise ufak ve kırmızı bir mühür, S. ailesinin arması ve bir kadının elinden çıktığı belli olan zarif bir elyazısı bulunuyordu. İki mektubun sadece biçimi aynıydı. Mektubun kirli, yırtık ve buruşuk oluşu D.'nin tabiatına aykırıydı; görenin yanılmasını, mektubun önemsiz bir belge olduğunu düşünmesini arzuladığı belliydi, dahası mektubun ortalık yerde bırakılmış olması da şüphelerimi artırdı.

D.'nin odasında elimden geldiğince uzun kaldım. Bakan'ın ilgilendiği bir konuda sohbet başlattım. Bu arada mektubun görünüşünü ve kutuya yerleştirilişini incelerken önemli bir keşifte bulundum. Kâğıdın kenarlarının epeyce aşınmış olduğunu fark ettim. Katlanıp bastırılmış, sonra da ters çevri-

lerek tekrar katlanmış olduğu belliydi. İşte bunu görmek bana yetti. Mektubun tersyüz edildiği ve tekrar katlanıp damgalandığı su götürmez bir gerçekti. Bakana iyi günler diledim ve masasına altın bir enfiye kutusu bırakıp odayı terk ettim.

Ertesi gün enfiye kutusunu almak için otele tekrar gittim ve bir gün önceki sohbetimize kaldığımız yerden devam ettik. Bu arada sokaktan bir patlama sesi geldi, akabinde de korkunç çığlıklar yükseldi. D. hemen pencereyi açıp dışarıyı izlemeye başladı. Bu esnada ben de bir gün öncesinden gözüme kestirdiğim mektubu çarçabuk cebime atıp evde hazırladığım ve mührünü ekmek içiyle yaptığım bir benzerini kutuya bıraktım.

Sokaktaki patlama bir adamın tüfeğinin marifetiydi. Adam; çocuk, kadın demeden kalabalığa ateş açmıştı. Fakat gerçek mermi kullanmadığı fark edildiğinde adamın sarhoş veya kaçık olduğu düşünülmüştü. Adamın gitmesine izin verilince, D. pencere kenarından ayrıldı, ben mektup değişimini hallettikten sonra zaten yanına gitmiştim. Kısa süre sonra da bakanla vedalaşıp otelden ayrıldım."

"Ama mektubun benzerini yapmakla neden uğraştın ki? İlk gidişinde mektubu alıp çıksaydın ya," dedim.

"D. fazla cüretkâr bir adamdır," dedi Dupin. "Eminim, otelinde de ona sadakatle bağlı pek çok adam vardır. Dediğin şeyi yapsaydım muhtemelen oradan ölüm çıkardı, Parisliler de beni unutur giderdi. Bir nedenim daha vardı. Siyasi görüşümü bilirsin. Söz konusu hanımın yandaşıyım. On sekiz ay boyunca bakan kadıncağızın üzerinde hâkimiyet kurmayı başarmıştı, ama şimdi her şey tersine döndü. Bakan mektubu kaybettiğini bilmeden eski ketum ve cüretkâr tavrını sürdürecek, bu da onun düşüşünü hızlandıracak. Üstelik çarçabuk

ve gülünç bir şekilde olacak bu. *Facilis descensus Averni*[39] hakkında konuşmak kolaydır, ama Catalini'nin[40] şarkı söyleme hususunda söylediği gibi yükselmek düşmekten kolaydır. Burada düşene karşı ne şefkat ne de merhamet duyuyorum. D. gerçekten korkunç bir canavardır, ilkesiz bir dâhidir. Ayrıca kartvizit kutusuna bıraktığım mektubu okuduğunda neler hissedeceğini çok merak etmekteyim."

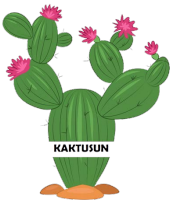
"Zarfın içinde bir mektup mu var?"

"Zarfı boş koymak pek yakışık almazdı. Bir zamanlar Viyana'dayken bana büyük bir zararı dokunmuştu, yaptığının yanına kâr kalmayacağını söylemiştim. Kendisini rezil eden kişinin kimliğini merak edeceğini bildiğimden, ona bir ipucu bırakmamın hakkı olduğunu düşündüm. Elyazımı tanır; sayfanın ortasına şunu yazdım:

Un dessein si funeste,
S'il n'est digne d'Atrée, est digne de Thyeste.[41]
Crebillon'un 'Atrée'sinden.[42]

39 (Lat.) "Cehenneme düşmek kolaydır."
40 Angelica Catalani (1780–1849): İtalyan opera sanatçısı.
41 (Fr.) "Böylesine menfur bir plan Atrée'ye değil, Thyeste'ye yakışır."
42 Düğün gününde kardeşi ve karısı tarafından aldatıldığı için intikam almaya yemin eden tiran Atrée, intikamını alması için oğlu Phlisthéne'i gönderir, ama Phlisthéne öldürmek için gittiği adamın kızına âşık olur ve bir seçim yapmak zorunda kalır. Phlisthéne'in intikam, sadakat, aşk ve cinayet arzusu içinde kıvranışını anlatırken dönemin siyasi kutuplaşmasını ve monarşinin kanlı yüzünü gözler önüne seren *Atrée ve Thyeste Trajedisi*, Prospor Jolyot de Crébillon'un (1674–1762) şaheseridir.

ALTIN BÖCEK

"Eyvah! Eyvah! Delirmiş gibi dans ediyor herif!
Tarantula ısırmış meğer."
All in the Wrong[43]

Çok seneler önce, William Legrand adlı biriyle sıkı bir dostluk kurmuştum. Gün görmüş Huguenot soyundandı; refah bir yaşam sürerken bir yığın şanssızlık nedeniyle birdenbire muhtaç duruma düşmüştü. Yaşadığı talihsizliklerden sonra, kimsenin diline düşmemek için memleketi New Orleans'ı terk edip Güney Kaliforniya'daki Sullivan Adası'na taşınmıştı.

Burası hayli garip bir adadır. Üç mil uzunluğundaki ada neredeyse sadece kumdan ibaret gibidir. En geniş bölümü çeyrek mil kadardır. Anakaradan adayı ayıran küçük dere, su tavuklarının gözde mekânı olan sazlıkların ve balçığın arasından sızar. Bitki örtüsü öngöreceğiniz üzere seyrek ve bodurumsudur. Ulu ağaçlara rastlamak mümkün değildir. Adanın batısında yükselen Moultrie Kalesi ile yazları Charleston'un tozundan ve sıcağından kaçanların yaşadığı sefil barakaların civarında palmiyelere rastlamak mümkün olsa da, beyaz kıyı

43 Charles Ranger müstear ismiyle de bilinen Arhur Murphy'nin (1727–1805) 1761 tarihli komedi oyunu.

BELONGS TO KAOTIS TEAM

şeridi dışında tüm ada İngiliz bahçıvanlarının el üstünde tuttuğu güzel kokulu mersinlerle doludur. Sık bir koru oluşturan ve rahiyasıyla baş döndüren mersin ağaçları dört beş metre uzunluğundadır.

Legrand; korunun iç kesimlerinde, adanın doğusunda küçük bir kulübede yaşıyordu. Onunla şans eseri burada tanıştık. Kısa süre içinde samimiyetimiz arttı, arkadaşlığımız pekişti; çünkü keşiş hayatı süren bu adam ilgimi ve hürmetimi biteviye harekete geçirmişti. Eğitimli ve zekiydi, ama insanlardan uzak duruyor, kederi ve sevinci iç içe yaşıyordu. Sayısız kitabı olsa da pek okuduğunu görmedim. Avlanmak, balık tutmak, sahil ve koru boyu gezinerek böcek ve deniz kabuğu örnekleri toplamak onu eğlendiriyordu. Böcek koleksiyonunu görse Swammerdamm[44] bile kıskançlıktan ölebilirdi. Yaşadığı talihsizliklerden önce azat ettiği, çekip gitmesi için gerek tatlı dille gerekse tehditle ikna edemediği siyahi kölesi onun hep yanındaydı; Jüpiter adlı bu ihtiyarın, genç *sahibini* adım adım izlemekten başka gayesi yoktu. Kim bilir belki de akrabaları Legrand'ın akıl sağlığından emin olamayınca, sahibini koruyup kollaması için Jüpiter'i özellikle görevlendirmişlerdi.

Sullivan Adası'nın bulunduğu enlemde kışlar nadiren şiddetini gösterir, sonbaharda ise ateş yakmaya bile gerek duyulmaz. Fakat 18.. yılı Ekim'inin ortalarında bir gün hava aniden soğudu. Akşamüzeri, daima yeşil kalan ağaçların arasından yürüyüp haftalardır görmediğim arkadaşımın kulübesine gittim; o vakitler Charleston'da yaşıyordum ve oturduğum yer adaya dokuz mil uzaktı, üstelik ulaşım imkânları da günümüze göre oldukça sınırlıydı. Kulübeye vardığımda

44 Jan Swammerdamm (1637–1680): Böceklerin yumurta, larva, pupa ve yetişkin halini inceleyen Hollandalı biyolog. Kas sıkışması üzerine deneyler yaptı. Mikroskobu ilk kullananlardan. Kan hücrelerini keşfetti.

her zamanki gibi kapıyı çaldım; yanıt gelmeyince anahtarı gizli yerinden alıp kapıyı kendim açtım. Şöminedeki ateş çıtırdıyordu. Şaşırdım, ama bir o kadar da sevindim. Paltomu çıkardım, şöminenin karşısına çektiğim koltuğa kuruldum ve ev sahiplerinin gelmesini beklemeye başladım.

Karanlık çökünce geldiler, beni memnuniyetle karşıladılar. Çok mutlu görünen Jüpiter akşam yemeği için su tavuğu pişirmeye niyetlendi. Legrand coşku ataklarından –başka türlü açıklanamaz– birini yaşıyordu. Yeni bir çift kabuklu yumuşakça keşfinde bulunmuş, Jüpiter'in de yardımıyla daha önce keşfedilmediğine inandığı bir tür *scarabæus*[45] ele geçirmişti ve ertesi gün bu konuda benim de görüşümü almak istiyordu.

"Neden bu gece göremiyorum ki?" diye sordum, ellerimi ateşin üstünde ısıtmaya çalışır ve içimden kınkanatlıların hepsine lanetler yağdırırken.

"Keşke geleceğini düşünebilseydim! Fakat görüşmeyeli epey zaman geçti, bu gece beni ziyaret edeceğin aklıma gelmedi. Dönüş yolunda kaleden Teğmen G. ile karşılaştık, böceği ona bıraktım, ancak sabah görebilirsin. Ah, aptal kafam! Bu gece misafirim ol, şafak vakti Jüp'ü böceği alması için yollarım. Bu kadar güzel bir şeyi daha önce görmüş olman imkânsız!"

"Neyi? Şafağı mı?"

"Yok canım! Böceği tabii ki. İri bir ceviz büyüklüğünde ve altın gibi parıldıyor. Sırtının bir tarafında iki, diğer tarafında ise bir kara benek var. *Antenleri...*

"Tel falan yok içinde, efendim," diye araya girdi Jüpiter. "Böcek saf altından; içi, dışı, kanatları hep altın; hiç bu kadar ağırını görmedim."

45 Çoğunluğu "çöpçü" olan; dışkı, leş ve çürüyen bitkilerle beslenen, geri dönüştürücü işlevleri nedeniyle tabiatta önem arz eden kınkanatlılar.

"Öyle olsun, Jüp," dedi Legrand bana fazla ciddi gelen bir edayla, "Ama bu durum su tavuklarını yakmana sebep olmalı mı?" Sonra bana dönüp, "Böceğin rengi Jüpiter'i haklı kılıyor, pulları metalik bir biçimde parıldıyor, yine de yarın kendin karar ver. Sana böceğin şeklini tarif edeyim." Küçük bir masaya oturdu, masada kalem ve mürekkep vardı ama kâğıt yoktu, çekmeceleri karıştırdıysa da kâğıt bulamadı.

"Mühim değil," dedi nihayet. "Bu yeterli." Yeleğinin cebinden sararmış, büyükçe bir kâğıt çıkardı ve üstüne bir şeyler çizmeye başladı. Çok üşüdüğüm için ateşin başında oturmaya devam ederek onu izledim. Çizim işi bitince kâğıdı bana uzattı. Kâğıda uzandığım sırada bir hırıltının ardından tırmalama sesi işittim. Jüpiter kapıyı açtığında, Legrand'ın Newfoundland cinsi köpeği odaya daldı ve –önceki ziyaretlerimde epey ilgilendiğimden olsa gerek– üstüme zıplayıp yüzümü yalamaya başladı. Köpeğin oyunculuğu sona erdiğinde, kâğıda baktım ve dürüst olmam gerekirse dostumun çizdiği resim karşısında şaşırıp kaldım.

Resme bir süre yakından baktıktan sonra, "Oldukça tuhaf bir *scarabæus* bu! Kurukafaya ya da tam olarak bir kafatasına benziyor!"

"Kurukafa mı?" diye yineledi Legrand. "Evet, kurukafaya benziyor. Üst kısımdaki siyah benekler göze, alt kısımdaki uzun benek ağza benziyor ve oval biçimde."

"Belki de," dedim. "Dostum, üzgünüm ama bence senin resmin berbat. Böceğin neye benzediğini anlayabilmek için yarını beklemekten başka şansım yok."

"Bilemiyorum," dedi alıngan bir tavırla. "Çizimim iyidir aslında. Daha doğrusu iyi çiziyor olmam gerek, çünkü öğretmenlerim çok iyiydi ve ben de budala sayılmam."

"Dostum, o zaman şaka yapıyorsun. Bu çizdiğin bir kurukafa, hatta fizyolojiyi göz önünde tutarsak çok da iyi çizmişsin kurukafayı; senin *scarabæus* gerçekten böyleyse olağanüstü bir şey olmalı. Bu benzerlik insana tuhaf batıl inançlar bile kazandırabilir, tabiat bilgisinde bu türün pek çok adına rastlanır. Bu arada antenleri nerede?"

Konuya epeyce duygusal açıdan yaklaştığı belli olan Legrand, "Antenleri epeyce belirgin çizdim. Görmemiş olamazsın," dedi.

Daha fazla sinirlenmesini istemediğimden, "Pekâlâ, ama ben antenleri göremiyorum," diyerek kâğıdı uzattım. Arkadaşımın aksi mizacı beni şaşırtmıştı, üstelik resimde anten görünmüyordu, çizdiği şey sadece bir kurukafaydı.

Legrand fevri bir tavırla kâğıdı elimden kaptı, ateşe atmaya yeltendiği an resme dikkatle bakmaya başladı. Derken yüzü önce kıpkırmızı, sonra da bembeyaz kesildi. Oturduğu yerde resmi bir süre inceledi. Sonra ayağa kalktı, masadan bir mum aldı ve odanın uzak köşesinde duran gemici sandığının üstüne oturdu. Kâğıdı tekrar incelemeye başladı. Hiç konuşmaması beni şaşırtsa da onu sinirlendirmemek için ağzımı açmadım. Ceketinin cebinden çıkardığı cüzdana kâğıdı özenle yerleştirdikten sonra cüzdanı çekmeceye koyup kilitledi. Sinirleri yatışmış gibiydi, baştaki coşkusu da tamamen kaybolmuştu. Asabi değil dalgın görünüyordu. Zaman geçtikçe dalgınlığı da arttı; sohbetim ilgisini çekmiyordu. Geceyi daha önce de defalarca kaldığım kulübesinde geçirmek niyetindeydim ama arkadaşımın ruh hali gitmemin daha uygun olacağını söylüyor gibiydi. Gitmek için müsaade istediğimde kalmam için diretmedi ama ayrılırken elimi samimiyetle sıktı.

Bu geceden yaklaşık bir ay sonra (bu süre içinde arkadaşımı görmediğim gibi ondan haber de almamıştım) Legrand'ın

hizmetkârı Jüpiter, Charleston'da beni ziyaret etti. Bu iyi kalpli ihtiyarı hiç bu denli kederli görmemiştim, arkadaşımın büyük bir felakete uğradığını düşünüp kaygılandım.

"Neyin var Jüp? Efendin nasıl?"

"Pek iyi değil!"

"İyi değil mi? Çok üzüldüm. Sorun ne?"

"Bilmiyorum. Konuşmuyor, ama çok hasta."

"Demek çok hasta! Jüpiter, neden hemen söylemedin ki? Yorgan döşek yatıyor mu yoksa?"

"Hayır, hayır. Yatmıyor. Ama onun için çok endişeleniyorum."

"Jüpiter, seni anlayamıyorum! Efendin hasta. Ama sen nesi var bilmiyor musun?"

"Lütfen, sinirlenmeyin. Efendim, derdini söylemiyor. Hayalet gibi ortalıkta dolaşıp duruyor, sürekli yanında taşıdığı tahtaya bir şeyler karalıyor."

"Ne karalıyor?"

"Ne bileyim işte. Tuhaf tuhaf şeyler yazıyor. Çok korkuyorum. Efendimi göz hapsinde tutmaya çalışıyorum. Geçenlerde kurnazca benden kaçtı ve ortalıktan kayboldu. Aklını başına getirmek için bir sopa bulup onu biraz tartaklamaya niyetlendim ama öyle perişan görünüyordu ki elimi kaldıramadım."

"Ne diyorsun? Sakın ha dostuma sert davranma! Dövmeye kalkışma, dayanamaz! Bu hastalığın ya da tavırlarındaki değişimin nedeni ne sence? Son görüşmemizden bu yana nahoş bir şey yaşadı mı?"

"Hayır, efendim, ondan sonra kötü bir şey olmadı; daha önce oldu, siz görmediniz."

"Ne diyorsun? Anlayamıyorum."

"Böcekten söz ediyorum, efendim, böcekten."

"Neyden söz ediyorsun?"

"Böcekten, efendim. O altın böcek efendimi başından ısırdı."

"Yok canım."

"Kıskaçları, ağzı fenaydı, efendim. Yaklaşanı anında yakalıyor, ısırıyordu. Efendim epeyce uğraştıktan sonra böceği yakalamayı başardı ama hemen bıraktı. Kesin ısırmıştı. Böceğin ağzı beni korkutmuştu, bu yüzden ona dokunmadan bir kâğıda sardım, bir parça kâğıdı da böceğin ağzına tıktım. İşte böyle ele geçirebildik onu."

"Böceğin efendini ısırdığını ve hastalandırdığını mı düşünüyorsun?"

"Düşünmüyorum. Bundan eminim. Isırıldığı için geceleri rüyasında hep altın görüyor. Altın böcekleri daha önce de duymuştum."

"Rüyasında altın gördüğünü de nereden çıkarıyorsun?"

"Uykusunda konuşuyor da oradan biliyorum."

"Belki de haklısındır, Jüp. Peki, bugün beni görmek için neden geldin?"

"Anlayamadım, efendim?"

"Bay Legrand bana bir not mu iletmeni istedi?"

"Hayır, efendim. Size bir mektup gönderdi."

"SEVGİLİ...

Neden seni uzun zamandır göremiyorum? Umarım bana darılmamışsın, yaptığım kabalığa aldırmamışsındır. Hayır, bu imkânsız.

Son görüşmemizden bu yana oldukça tedirginim. Anlatmam gereken bir şey var. Ama nasıl anlatacağımdan, dahası anlatmamın uygun olup olmadığından emin değilim.

Son zamanlarda kendimi iyi hissetmiyorum; ihtiyar Jüpiter de fazlaca üstüme düşüp beni bunaltıyor. İnanır mısın?

Geçenlerde ondan kaçıp tek başıma tepelerde gezintiye çıktığım için beni az kalsın dövecekti. Sanırım temiz bir sopa yemekten sağlıksız görüntüm sebebiyle kurtuldum.

Buluşmamızdan bu yana çekmeceye eklenen yeni bir şey yok.

Mümkünse Jüpiter'le birlikte gel. Muhakkak gel! Seni bu gece önemli bir iş için görmem gerek. Hayati önemi olduğundan kuşkun olmasın.

Daima dostun,

WILLIAM LEGRAND"

Nottaki genel hava endişelenmeme yol açmıştı. Legrand'ın aşina olduğum üslubundan eser yoktu. Nelerin hayaliyle yaşıyordu? Kolayca coşan zihni nelere gebeydi yine? Bu "hayati önem taşıyan iş" de neydi? Jüpiter'in anlattıkları da hoş değildi. Başına gelen talihsizliklerden sonra dostum şimdi de aklını mı yitiriyordu? Bunları düşünürken bir yandan da yol hazırlığına koyuldum.

İskeleye ulaşınca, bineceğimiz kayıkta hiç kullanılmamış bir tırpanla üç kürek gördüm.

"Bunlar da ne böyle, Jüp?"

"Efendimin tırpanıyla kürekleri."

"Görüyorum, ama burada ne geziyorlar?"

"Efendim bunları şehirden almamı istedi; hayli pahalıya mal oldu."

"Efendim, bu aletlerle gizemli işler peşine mi düşecek?"

"Bilmiyorum ki. Onun da bildiği yok bence. O böcek bunların sebebi."

Böceğe kafayı takmış olan Jüpiter'in dediklerinden bir şey çıkartamayacağımı anlayınca kayığa bindim ve yola koyulduk. Kuvvetle esen rüzgâr sayesinde kısa süre içinde

Moultrie Kalesi'nin kuzeyindeki koya ulaştık, iki mil kadar yürüdükten sonra kulübeye vardık. Saat öğleden sonra üçü gösteriyordu. Legrand'ın bizi heyecanla beklediği açıkça görülüyordu. Öylesine coşkuyla tokalaştı ki, korkum ve kaygım ikiye katlandı. Yüzü kireç gibiydi, küçülen gözleri tuhaf bir ışıltı saçıyordu. Sağlığıyla ilgili birkaç soru sorduktan sonra, ne konuşacağımı bilemediğimden, *scarabœus*'u Teğmen G.'den alıp almadığını sordum.

"Elbette," dedi kızarıp bozararak. "Ertesi sabah geri aldım. Bu *scarabœus*'tan asla ayrılamam. Jüpiter böcek konusunda haklı çıktı."

"Hangi açıdan?" diye sordum durumu tahmin etsem de.

"Böcek, saf altından. Jüp, haklıymış." Bunu öylesine vakur bir edayla söyledi ki resmen küçük dilimi yuttum.

"O böcek sayesinde ailemin servetine yeniden kavuşacağım," dedi zafer kazanmışçasına. "Bunda şaşılacak bir şey yok. Kader bu böceği karşıma çıkardıysa tek yapmam gereken şey ipucunu kullanıp altınların yerini bulmak. Jüp, o *scarabœus*'u getir hemen."

"Neyi? Böceği mi, efendim? Hiç kusura bakmayın, o böcek için yerimden kımıldamam, kendiniz alın." Bunun üzerine Legrand ciddi ve vakur bir edayla yerinden kalktı, böceği cam kutusundan çıkarıp bana getirdi. Doğa tarihçilerinin henüz keşfetmediği ve elbette çok değerli bir *scarabœus*'tu. Sırtının bir tarafında iki, diğer tarafında ise bir kara benek vardı. Sert pulları parlatılmış altın görünümündeydi ve oldukça ağırdı; bütün bunları düşününce Jüpiter'in böceği altın sanması çok normaldi, ama Legrand'ın da aynı şeyi düşünmesi tuhaftı.

Böceği incelemem sona erince, Legrand, "Seni çağırdım, çünkü kader ve böcekle ilgili ne düşündüğünü öğrenmeyi ve elbette bana yardım etmeni istiyorum."

"Sevgili Legrand," diye sözünü kestim. "İyi olduğundan şüpheliyim, kendine iyi bakman gerek. Hemen yatağına gir ve birkaç gün dinlen. Başında bekleyeceğim. Üstelik ateşin de var...

"Nabzıma bak," dedi.

Nabzını kontrol ettim, ateşi de yoktu.

"Her hastalıkta ateş çıkmaz. Bu kez kuralları ben koyayım, lütfen. Öncelikle hemen yatağa giriyorsun, sonra..."

"Yanılıyorsun," diye sözümü kesti. "Heyecandan mustarip olsam da oldukça iyiyim. Bana yardım etmek istiyorsan, lütfen heyecanımı yatıştır."

"Nasıl yapacağım bunu?"

"Çok basit. Jüpiter ile ben tepelerde keşfe çıkacağız ve bu yolculukta güvenebileceğimiz bir dosta ihtiyacımız var. Sen, güvenebileceğim tek insansın. Başarsak da başaramasak da sonuçta bendeki bu heyecan yatışacaktır."

"Elimden ne gelirse yapmaya hazırım, ama şu lanet böcekle bu keşif turunun bir bağlantısı var mı?"

"Evet, var."

"O zaman bu gülünç işin içinde olmak istemiyorum."

"Ah, çok üzücü. Çok. Sen olmadan gideceğiz demek."

"Ben olmadan mı? Delirdin mi sen? Dur bir dakika! Yolculuk ne kadar sürecek?"

"Büyük olasılıkla tüm gece. Bir an evvel yola koyulursak gün doğmadan dönebiliriz."

"Peki, bu böcek meselesi sona erdiğinde (ah, yüce Tanrım!) eve dönüp benim kurallarıma göre hareket edeceğine dair şerefin üzerine yemin eder misin?"

"Evet, ederim. Haydi, yola koyulalım! Zaman kaybetmeyelim!"

İstemeye istemeye arkadaşıma eşlik ettim. Legrand, Jüpiter, köpek ve ben, dörde doğru yola çıktık. Jüpiter tırpanla

BELONGS TO KAOS TEAM

kürekleri taşımakta diretmişti, kanımca bunu çalışkanlığından ya da uysallığından değil korkusundan yapıyor, aletlerin efendisinin yakınında durmasını istemiyor gibiydi. Oldukça dik kafalıydı, yol boyunca ağzından "lanet böcek" sözlerinden başka bir şey çıkmadı. Benim elimde bir çift fener, Legrand'ınkindeyse sadece *scarabæus* vardı; deriden bir sicimin ucuna bağladığı böceği sihirbaz gibi öne arkaya sallayıp duruyordu. Arkadaşımın bu hareketiyle akıl sağlığının hepten bozulduğunu düşününce gözyaşlarıma hâkim olmak için çok çabaladım. Fakat şimdilik, en azından tedbir alıncaya kadar, ona ayak uydurmamın daha doğru bir yöntem olacağına karar verdim. Elbette gezimizin amacı hakkında bilgi edinmeye çalıştım ama Legrand'ın ağzını bıçak açmadı. Geziye dahil olmamdan sonra belki de sorularımı gereksiz görüyor, "Göreceğiz, bakacağız," diyerek beni geçiştiriyordu.

Adanın üst kısmındaki dereyi bir filikayla geçtikten sonra tepelere tırmandık ve ıssız, vahşi görünümlü bölgeden kuzeybatıya doğru yürümeye başladık. Legrand oldukça azimle bize kılavuzluk ediyor, ara sıra duraksayıp daha önceki gelişlerinde bıraktığı izleri kontrol ediyordu.

Bu şekilde iki saate yakın yürüdük; güneş batmak üzereyken gerçekten tüyler ürperten bir bölgeye adım attık. Burası çıkılması imkânsız görünen zirve noktasının öncesinde beliren son ovaydı, sayısız gür ağacın arasında üstünkörü duran kayalar vardı; bu kayalar ağaçlara bitişik durduğu için aşağıdaki vadiye yuvarlanıp düşmüyordu. Farklı güzergâhlardaki derin yarıklar manzarayı daha da korkunçlaştırıyordu.

Ulaştığımız bu tabii düzlük dikenli çalılıklarla kaplı olduğundan tırpanla önümüzü açarak yolumuza devam edebildik. Jüpiter arkadaşımın yönergelerine harfiyen uydu; sayesinde sekiz on meşe ağacının arasında yükselen; biçimi, güzelliği,

genişliği açısından meşe ağaçlarının görkemini bin kez geçen devasa bir lale ağacına ulaştık. Legrand, Jüpiter'e, "Ağaca tırmanabilir misin?" diye sordu. İhtiyar hayretler içinde kalsa da, kısa bir süre sonra çevresinde dolanıp incelediği dev ağaca bakarak, "Evet, efendim, Jüp'ün tırmanamayacağı ağaç yoktur," dedi.

"Öyleyse elini çabuk tut, çünkü birazdan hava kararacak ve aradığımız şeyi görmemize engel olacak."

"Peki, nereye kadar tırmanayım?"

"Sen ağacın gövdesine çık, ben sana hangi yöne gideceğini söylerim. Bekle bir dakika! Böceği de yanına al!"

"Böceği mi alayım, efendim? Altın böceği mi?" diyerek çığlığı bastı Jüp. "Böceği ağaca niye çıkartacağım ki? Mümkün değil çıkartmam."

"Senin gibi güçlü kuvvetli bir adam küçük, zararsız, ölü bir böcekten mi korkuyor? Hiç değilse sicimden tut. Bunu da beceremezsen sonunda küreği kafana geçireceğim."

"Niye bu kadar kızıyorsunuz, efendim?" dedi Jüp. Utandığı her halinden belliydi. "İhtiyar hizmetkârınızı hep paylarsınız siz, şaka yaptım sadece. Böcekten de korkacak değilim. Asla korkmam." Sicimi eline aldı ve böceğe dokunmaktan çekinerek tırmanışa hazırlandı.

Amerika'daki ormanların en ihtişamlı ağacı olan lale ağacı, yani Liriodendron Tulipiferum[46] gençken şaşılacak derecede pürüzsüz bir gövdeye sahiptir; dallanıp budaklanmadan epeyce boy atar; ama olgunlaştığında kabuğu pürüzsüzlüğünü yitirir ve gövdesi inişli çıkışlı budaklanır. Bu yüzden ağaca tırmanmak göründüğü kadar zor değildi. Jüpiter kalın, silindirik gövdeye kolları ve dizleriyle elinden geldiğince sıkı sarılarak,

46 Kanada'nın ve ABD'nin bazı bölgelerinde doğal olarak yetişir. Boyu altmış metreye kadar çıkabilir. Kışın yapraklarını döker. Derin ve serin toprakları çok sever. Çok çabuk büyüyen bir ağaçtır. Amerikan lale ağacı, sarı kavak adlarıyla bili ir.

bazı budaklara elleriyle tutunup bazılarına ise çıplak ayaklarını basarak birkaç kez düşmekten kıl payı kurtuldu ve nihayet ilk büyük çatala ulaştı, yerden yirmi metre kadar yukarıdaydı.

"Şimdi ne yöne gideyim, efendim?" diye sordu Jüpiter.

"Şuraya! En büyük dala çık!" dedi Legrand. Jüp efendisinin emrini yerine getirdi, pek de zorlanmadan iyice yukarı tırmandı ve bedeni sık yapraklar arasında kayboldu. Birden seslendi:

"Daha ne kadar tırmanacağım?"

"Ne kadar yüksektesin?" diye sordu Legrand.

"Çok yüksekteyim. Buradan gökyüzünü görebiliyorum."

"Boş ver gökyüzünü. Beni iyi dinle. Aşağıya bak! Kendi tarafında kaç dal geçmişsin? Haydi, say!"

"Bir, iki, üç, dört, beş. Beş dal geçmişim, efendim."

"O halde bir dal daha çık."

Kısa bir süre sonra Jüp yedinci dala ulaştığını bildirdi.

Legrand coşkuyla, "Jüp! Dalın üstünde ilerleyebildiğin kadar ilerle ve sıra dışı bir şeye rastlarsan hemen haber ver!" diye bağırdı.

Bu sözüyle dostumun büsbütün delirdiğinden kuşkum kalmamıştı. Keçileri kaçırdığına hükmedip onu bir an evvel eve götürmemin en doğru şey olacağını düşündüm. Nasıl bir yol izlemem gerektiğini düşünürken Jüpiter'in sesini işittim.

"Daha fazla ilerlemek istemiyorum, bu dal kurumuş!"

"*Kurumuş* mu, Jüp?"

"Evet, efendim. Tamamen kurumuş."

"Tanrım, ne yapacağım şimdi?" diye söylendi Legrand endişeli bir tavırla.

Bu boşluk anında konuşma fırsatını kaçıramazdım. "Ne mi yapacaksın? Derhal evine dönüp yatağına gireceksin. Haydi. Zaten çok geç oldu. Bana verdiğin sözü hatırla!" dedim.

Sözlerimi önemsemeden "Jüpiter! Beni duyuyor musun?" diye seslendi.

"Evet, efendim. Duyuyorum."

"Dalı bıçağınla yokla. Çok mu *çürük*?"

"Çürük efendim. Ama yalnız olmadığım için emin olamıyorum."

"Yalnız mı? Anlayamadım."

"Böcek olmasa... Böcek çok *ağır*. Onu bırakırsam bu dal beni kolaylıkla taşır."

"Seni hain iblis!" diye haykırdı oldukça rahatlamış görünen Legrand. "Saçmalamayı bırak! O böceği elinden bırakırsan boynunu kırarım. Jüpiter! Beni duyuyor musun?"

"Evet, efendim. Zavallı hizmetkârınıza bu şekilde bağırmanıza gerek yok."

"Dinle! Böceği bırakmadan dalın üzerinde güvenli olduğunu düşündüğün son noktaya kadar ilerlersen aşağıya indiğinde bir gümüş dolar kazanırsın."

"İlerliyorum, efendim. Ucuna yaklaştım bile!" diye bağırdı Jüpiter.

"Ucuna mı? Ucuna mı geldin!" diye haykırdı Legrand.

"Çok yaklaştım, efendim. Aman Tanrım! Bu da ne böyle?"

İyice keyiflenen Legrand, "Neymiş o?" diye sordu.

"Bir kurukafa! Biri buraya bir kafa asmış, kargalar da bize kemiğini bırakmış."

"Kurukafa mı? Harika! Peki, onu ne tutuyor?"

"Bakıyorum, efendim. Olur şey değil! Çok garip. Biri bunu dala çivilemiş."

"Pekâlâ, Jüpiter. Emirlerimi harfiyen yerine getireceksin, tamam mı?"

"Tamam, efendim."

BELONGS TO KAOS TEAM

"Dikkatini topla! Kurukafanın sol gözünü bul."

"Efendim, göz falan yok ki burada!"

"Budala! Sağını, solunu biliyor musun sen?"

"Evet, biliyorum. Sağımı, solumu ayırt edebiliyorum. Sol elimle odun keserim ben."

"Solaktın sen, değil mi? Sol elinle sol gözün aynı tarafta. Kurukafanın sol gözünü, daha doğrusu sol göz oyuğunu bulabilirsin. Buldun mu?"

Sessizlik uzun sürdü. Sonunda Jüp, "Kafatasının sol gözü de sol elinin tarafında mı? Yani bunun eli yok ya? Neyse... Buldum sol gözünü. Şimdi ne olacak?"

"Böceği oyuktan sicimin yettiği kadar sarkıt, ucunu da sakın bırakma!"

"Tamam, yaptım. Efendim, çok kolaymış, sarkıyor işte. Gördünüz mü?"

Bu konuşma boyunca Jüpiter hiç görünmemişti; ama aşağı sarkıttığı sicimin ucundaki böcek görünüyor, dahası üzerinde durduğumuz tepeyi soluk da olsa aydınlatan güneşin son ışınları arasında ışıl ışıl parlıyordu. *Scarabæus* dallara değmeden aşağı doğru sarkıyordu, bırakılsa tam önümüze düşüverecekti. Legrand böceğin tam altındaki yeri tırpanla kazmaya başladı ve üç dört metre çapında bir çember açtı, işini bitirince Jüpiter'e sicimi usulca bırakmasını ve ağaçtan inmesini söyledi.

Legrand böceğin düştüğü noktaya bir kazık çakıp cebinden çıkardığı şerit metrenin bir ucunu ağacın kazığa en yakın noktasına dayadıktan sonra metreyi kazığa varana kadar serbest bıraktı ve Jüpiter'in tırpanla temizlediği bu güzergâhta on beş metre ilerledi. Buraya bir kazık daha çaktı ve bu kazığı merkez alarak kabaca bir çember daha çizdi. Eline bir kürek aldı, birer tane de bana ve Jüpiter'e verdi ve hızla kazmamızı istedi.

Dürüst olmak gerekirse, bu tip işleri pek sevmezdim, zaten hava kararıyordu ve fazlasıyla yorulmuştum; ama kaçacak yerim olmadığını bildiğimden ve elbette dostumu üzmek istemediğimden işe koyuldum. Gerçi Jüpiter'in yardım edeceğinden emin olabilseydim, kaçık dostumu tereddüt etmeden eve götürürdüm, ama Jüp'ü iyi tanırdım, ne olursa olsun efendisinin sözünden çıkmazdı. Legrand'ın güneyde dilden dile dolaşan sayısız define hikâyesinden birine kendini kaptırdığı; dahası *scarabæus*'un bulunması ve Jüpiter'in böceğin "saf altından" olduğunu diretmesiyle bu hikâyenin arkadaşımın gözünde inanılırlığını artırdığı su götürmez bir gerçekti. Deliliğe yatkın olan insanlar bu tip fikirleri kolayca benimseyebilir –özellikle kişinin var olan fikirleriyle de uyuşuyorsa– sonra birden zavallı dostumun böceği "yitirdiği servetine" giden yol olarak gördüğü aklıma geliverdi. Olan bitenlerden fazlasıyla sıkılmış, şaşırmıştım; yine de kaderime boyun eğip süratle toprağı kazmaya ve sonunda hayalperest dostuma fikirlerinin gülünçlüğünü kabul ettirmeye karar verdim.

Fenerleri yakınca daha makul çalışmaya başladık; ışık altında oldukça tuhaf göründüğümüzü ve tesadüfen oradan geçecek birinin bizden ne denli şüpheleneceğini düşünmeden edemiyordum.

İki saat boyunca hiç durmadan kazdık. Az konuşuyorduk, en büyük sıkıntımız kazma eylemimize fazla ilgi duyan köpeğin kesintisiz havlamasıydı. Bir an öylesine gürültülü bir biçimde havlamaya başladı ki civardan geçen birinin dikkatini çekmekten korktuk –işin aslı bundan fazlasıyla kaygılanan sadece Legrand'dı– ben bu hayalperesti eve dönmeye ikna edecek her şeye razıydım. Sonunda Jüpiter kazdığımız çukurdan çıktı ve köpeğin ağzını pantolon askılarından biriyle bağlayıp ağzı kulaklarında işine geri döndü.

BELONGS TO KAOS TEAM

İki saatin sonunda bir buçuk metre derinliğe inmiştik ama ortada define falan yoktu. Durduk, bu saçmalığın nihayet biteceğini umdum. Legrand duruma çok bozulmuştu ama dalgın dalgın alnındaki teri silip tekrar kazmaya başladı. Çapı bir buçuk metre olan çemberin tamamını kazmıştık, çapı biraz daha büyütüp yarım metre kadar daha inmemize rağmen hiçbir şey bulamadık. Define avcısı dostum düşünceli bir tavırla çukurdan çıktı; onun için çok üzülüyordum, toprağı kazmaya başlamadan önce çıkardığı paltosunu usulca giydi. Hiç konuşmadım. Jüpiter, efendisinin bir işaretiyle aletleri topladı, köpeğin ağzını açtı ve sessizce dönüş yolunu tuttuk.

Daha on on iki adım yürümüştük ki, Legrand küfrü basıp Jüpiter'in yakasına yapıştı. Afallayan ihtiyar hizmetkâr elindeki kürekleri düşürdü ve dizlerinin üstüne çöktü.

"Alçak!" dedi Legrand kenetlenmiş dişleri arasından konuşarak. "Seni budala kara hain! Söyle! Söyle çabuk! Sakın yalan söyleyeyim deme! Sol gözün hangisi?"

"İşte, sol gözüm bu!" dedi Jüpiter korkuyla, sağ gözünü tutarak. Efendisinin gözünü oymasından korkuyormuşçasına elini sağ gözünün üstünden çekmiyordu.

Legrand, "Biliyordum! Yanılmamışım! Yaşasın!" diye çığlığı basınca, Jüpiter şaşkınlıkla bir bana, bir efendisine baktı.

"Geri dönüyoruz!" dedi Legrand. "Oyun yeni başlıyor!" Lale ağacının yolunu tuttuk.

"Jüpiter, kurukafa ağacın dalına mı yoksa dış tarafa mı bakıyordu?" diye sordu Legrand.

"Dış tarafa, efendim. Bu yüzden kargalar kolayca oymuş gözlerini."

"Peki, böceği bundan mı yoksa şundan mı sarkıttın?" diye sordu Legrand, Jüpiter'in gözlerine sırayla dokunarak.

"Bundan, efendim, sol gözden," dedi Jüp sağ gözüne dokunarak.

"Anladım. Bir daha deneyelim."

Aklını kaçırdığını düşündüğüm ya da sandığım dostum belirgin bir yöntem izliyor gibiydi, böceğin düştüğü yeri gösteren kazığı söktü ve olduğu yerden batıya doğru beş altı santim kaydırdı; şerit metreyi kazığa kadar açıp on beş metre boyunca düz bir hat çizdi ve ilk kazdığımız yerden birkaç metre uzaklıktaki bir noktayı işaretledi.

Yeni işaretin çevresine öncekinden daha büyük çember çizdi ve kürekleri elimize tutuşturdu. Çok yorgun olmama rağmen düşüncelerim birdenbire nedensizce değiştiğinden mecbur bırakıldığım bu kazma kürek işinde artık gönülsüz davranmıyordum. Tarifsiz bir ilgi, hatta heyecan sarmıştı beni. Kim bilir belki de dostumun davranışlarının abartılı ama nihayetinde kararlı olduğuna hükmetmiştim. İstekle kazıyor, kimi zaman bahtsız arkadaşımın aklını kaçırmasına yol açan defineyi bulmayı ümit ediyordum. Aradan bir buçuk saat geçmişti ki, köpek yine havlamaya, daha doğrusu ulumaya başladı. Köpeğin şımarıklıktan değil de huzursuzluktan bağırdığını hissedince işi bıraktık. Jüpiter'in ağzını bağlamasına izin vermedi ve çukura inip toprağı eşelemeye girişti. Kısa süre içinde iki iskelet oluşturacak kadar kemik yığını buldu; bir yığın çürük düğme ve kumaş parçası da kemik yığınına karışmıştı. Birkaç kürek vuruşuyla bir İspanyol bıçağıyla üç dört altın ve gümüş sikke ortaya çıktı.

Bu manzarayı gören Jüpiter sevinçten deliye dönmüştü ama Legrand somurtmaya başladı. İşimize devam etmemizi istedi; sözü ağzından henüz çıkmıştı ki sendeleyip düştüm; zira çizmemin burnu toprağın üstünde beliren demirden bir halkaya takılmıştı.

BELGESEL KAOS TEAM

Daha da şevkle kazmaya başladık, ömrümün en heyecanlı on dakikası içinde topraktan ahşap, dikdörtgen bir sandık çıkardık; sağlamlığı ve sertliği kimyasal bir işlemden geçtiğine işaretti, belki de cıva biklorür kullanılmıştı. Boyu bir metre, eni doksan santim, derinliği ise yetmiş santim olan bu sandık dövme demirden yapılma şeritlerle birleştirilmiş bir kafesin içindeydi. Sandığın her iki tarafında tutmaç görevini üstlenen üçer tane demir halka bulunuyordu. Sandığı üç kişi kaldırmaya çalıştık ama yerinden oynatamadık. Bu ağırlıkta bir şeyi taşımanın mümkün olmadığını anladık. Zaten kapak sadece iki sürgüyle tutturulmuştu. Heyecanla, nefes nefese sürgüyü çektik. Kapağı açar açmaz önümüze serilen altın ve mücevherler fenerin ışığıyla birleşip gözlerimizi kamaştırdı.

Gördüğüm manzara karşısında hissettiklerimi anlatmam mümkün değil. Elbette hayretler içerisindeydim. Legrand heyecanına yenilmişti ve bitkin görünüyordu. Jüpiter'in beti benzi attı, tabii bir siyahininki ne kadar atarsa. Şaşkınlıktan küçük dilini yutmuş gibiydi. Sonra çukurun içinde dizlerinin üstüne çöktü ve kollarını dirseklerine kadar altının içine daldırarak banyo yapıyormuşçasına keyif çattı.

Sonunda, "Bunları altın böcek getirdi. Ah, o güzel altın böcek! O güzel böceğe nasıl da hakaretler savurmuştun! Hiç utanman yok mu, seni kara mendebur?" diye kendi kendine mırıldandı.

Definenin taşınması hususunda Jüp'ü ve Legrand'ı harekete geçirmem gerekti. Gün doğmadan eve varmalıydık. Ne yapmamız gerektiği üzerine uzun uzun tartıştık, çünkü hepimizin kafası karmakarışıktı. Sonunda içindekilerin üçte ikisini çıkartınca hafifleyen sandığı güçbela çukurdan çıkarabildik. Çıkardığımız parçaları çalıların arasına gizleyip köpeği başına bekçi diktik, Jüpiter köpeğe havlamamasını ve yerin-

den ayrılmamasını tembihledi. Sandıkla beraber evin yolunu tuttuk ve gece bire doğru yorgun argın kulübeye vardık. İkiye kadar dinlenip yemek yedik, tesadüfen bulduğumuz üç çuvalı yanımıza alıp tepeye tırmanmaya başladık. Dörde doğru çukura ulaştığımızda definenin kalan kısmını eşit bir biçimde çuvallara doldurup çukuru geri örtmeden tekrar evin yolunu tuttuk; gün doğmaya hazırlanırken biz altınları eve istiflemeyi başarmıştık.

Takatimiz kalmamıştı ama heyecanımız bizi uyanık tutuyordu. Üç dört saat süren sıkıntılı bir uykudan sonra önceden kararlaştırmışız gibi uyanıverdik.

Sandık tepeleme doluydu, bütün günü ve ertesi gecenin çoğunu içindekileri incelemekle geçirdik. Her şey düzensiz bir biçimde, karman çorman yığılmıştı. Defineyi sınıflandırırken tahminimizin de ötesinde bir servete kavuştuğumuzu anladık. Dönemin çizelgelerine göre elimizden geldiğince doğru hesaplama yaptık, sikkeler dört yüz elli bin dolardan fazla tutuyordu. Gümüş yoktu. Her şey altındı; Fransız, İspanyol, Alman, İngiliz ve başka milletlere ait, o güne dek hiç göremediğimiz altın paralar vardı. Birkaç tane büyük ve ağır sikke vardı, ama silik yazıları okuyamadığımızdan hangi ülkeye ait olduğunu anlayamadık. Hiç Amerikan parası yoktu. Mücevherlerin değerini tam olarak hesaplayamadık. Bazıları epeyce büyük olan yüz on elmas, görkemli on sekiz yakut, baş döndürücü on zümrüt, yirmi bir safir, bir de opal taş vardı. Bu taşlar yuvalarından sökülmüş, takılar da dövülüp ezilmişti. Ayrıca saf altından iki yüze yakın küpe ve yüzük, otuz zincir, seksen üç büyük haç, beş tütsülük, asma yaprağı ve Bacchus şenliği işlemeli punç kâsesi, zarif kabartmaları olan iki kılıç kabzası ve daha pek çok irili ufaklı mücevherat. Bunların ağırlığı yüz altmış kilo kadardı, üstelik tanesi en az

BELONGS TO KAOS TEAM

beş yüz dolar değerinde yüz doksan yedi adet kıymetli saati de bu ağırlık hesabına eklemedim. Epeyce eski ve paslılardı, zamanı ölçme özelliklerini kaybetmişlerdi ama üstlerindeki mücevherler görkemliydi. Definenin bir buçuk milyon değerinde olduğunu hesapladık, fakat daha sonra özel kullanım için bazı süs eşyaları ile mücevherleri çıkartınca eksik hesap çıkardığımızı anladık.

Sonunda incelememiz ve hesabımız bitip heyecanımız dinince, bu şaşılası bilmecenin çözümünü merak ettiğimi fark eden Legrand bana ayrıntılı bir açıklama yaptı.

"*Scarabæus*'un resmini çizdiğim geceyi hatırlıyorsun, değil mi? Resmin kurukafaya benzediğini söylediğinde çok sinirlenmiştim. Önce şaka yaptığını sandım ama sonra böceğin üstündeki beneklerden dolayı sana hak verdim. Yine de çizim kabiliyetimi küçümsemen canımı fazlasıyla sıkmıştı, zira iyi resim çizerim, bu yüzden bana geri verdiğin parşömeni kızgınlıkla ateşe atmaya niyetlenmiştim."

"Kâğıt parçasını mı kastediyorsun?"

"Hayır, kâğıt değildi o. Önce ben de öyle olduğunu sanmıştım ama çizim yaparken ince bir parşömen parçası olduğunu anladım. Biraz da sararmış olduğunu anımsarsın. Onu buruşturup atmak üzereyken gözüm çizimime takıldı ve böcek çizimimin yerinde bir kurukafa olduğunu fark edince hayretler içinde kaldım. O kadar çok şaşırmıştım ki doğru dürüst düşünemedim, çünkü genel hatları benzese de benim çizimim farklıydı. Elime bir mum alıp odanın bir köşesine oturdum ve parşömeni incelemeye başladım. Kâğıdı çevirdiğimde kendi çizimimi gördüm, yani parşömenin bir yüzünde benim resmim, diğer yüzünde de bir kurukafa resmi vardı ve bu resim benim böcek resmimle hem boyut hem de hatları açısından benzerlik taşıyordu. Rastlantının

böylesi olur muydu? Ah, rastlantılar insanları derinden etkiler. Zihin hep bir bağlantı kurmaya çalışır, lakin bunu beceremezse geçici bir felç yaşar. Kafamı toparladığımda beni bu rastlantının değil daha sarsıcı bir fikrin esir aldığını anladım. Böceğin resmini çizerken parşömende bir başka çizim olmadığını net bir biçimde hatırladım. Temiz yüzünü bulmak için parşömenin iki tarafını da kontrol ettiğimden adım gibi emindim. Kurukafa orada olsaydı onu mutlaka fark ederdim. Bu bana esrarengiz bir olay gibi görünse de, daha ilk anda bile, dün geceki serüveni görkemli bir biçimde taçlandıran gerçek, zihnimin derinliklerinde ışıldadı. Hemen ayağa kalkıp parşömeni çekmeceye kilitledim ve tek başıma kalıncaya dek bu konu üzerinde düşünmemeye karar verdim.

Sen gittikten ve Jüpiter de uyuduktan sonra meseleye biraz daha özenle eğildim. Önce parşömenin nasıl elime geçtiğini hatırlamaya çalıştım. *Scarabæus*'u kıyıda, adanın bir mil doğusunda, suyun yükseldiği yerin biraz yukarısında bulmuştum. Elimi ısırdığı için böceği bırakmıştım. Jüpiter tedbiri elden bırakmadan böceği tutmak için yaprak gibi bir şey aramıştı. Tam o sırada gözlerimiz parşömene takıldı. Bir tarafı kuma gömülü olan bu şeyi sıradan bir kâğıt sanmıştım. Parşömeni bulduğumuz yerin yakınlarında bir gemi enkazı vardı. Enkaz belli ki epeydir oradaydı, eski halinin silik bir gölgesi gibi görünüyordu.

Jüpiter parşömene sardığı böceği bana verdi. Sonra evin yolunu tuttuk ve Teğmen G.'yle karşılaştık. Böceği kaleye götürmek için çok ısrar etti. İsteğini kabul edince böceği parşömenden çıkarıp yeleğinin cebine attı; o böcekle ilgilenirken parşömen bende kalmıştı. Kim bilir belki de kararımdan vazgeçeceğimden çekindiğinden böceği hemen cebine atı-

vermişti. Tabiata ne denli düşkün olduğunu bilirsin. O esnada bilinçsizce parşömeni cebime koymuş olmalıyım.

Böceğin resmini çizmek için masaya gittiğimde her zamanki yerinde kâğıt bulamayıp çekmeceye baktığımı ve orada da bulamadığımı hatırlıyorsundur. Eski bir mektup bulmayı ümit ederek ceplerimi karıştırdığımda o parşömeni buldum. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar anlatıyorum, çünkü ayrıntıların tamamı beni derinden etkilemişti.

Hayal gücümün zenginliğinden dem vuracağını biliyorum ama *bağlantıyı* kurmayı çoktan başarmıştım. Gördüğüm gemi enkazı ve yakınlarında bulduğum üstüne kurukafa çizilmiş parşömen birbiriyle bağlantılıydı. Hâlâ bağlantıyı anlayamadın mı? Kurukafa korsanların simgesidir, kurukafalı bayraklar her çatışmada direğe çekilir.

Bulduğumuz şey kâğıt değil parşömendi. Parşömen dayanıklıdır, kâğıt gibi yırtılmaz, parçalanmaz. Yazı yazmak veya resim çizmek için uygun olmadığından sıklıkla kullanılmaz. Bu yüzden kurukafanın başka bir işareti olduğunu düşünmemi sağladı. Parşömenin *biçimine* de dikkat etmiştim. Köşelerinden biri yırtılmıştı ama ilk hali dikdörtgen olmalıydı. Uzun süre bellekte kalması ve özenle saklanması için tercih edildiği belliydi."

"Ama böceğin resmini çizerken kurukafanın parşömende bulunmadığını söylemiştin," diyerek sözünü kestim. "Anlattıklarına göre kurukafa sen resmi çizdikten sonra ortaya çıktı (kimin, nasıl çizdiğini ancak Tanrı bilir), öyleyse gemi enkazıyla kurukafa arasında nasıl bağlantı kurabilirsin ki?"

"İşte işin gizemli tarafı burada yatıyor; inan bunu çözmek için çok uğraştım. Attığım adımlardan emindim ve varacağım sonuç belliydi. Şöyle bir çıkarsamada bulundum: *Scarabæus*'u çizdiğimde parşömende kurukafa yoktu. Çizimim

bitince parşömeni sana verdim ve hiçbir hareketini kaçırmamak için dikkatle seni izledim. Demem o ki resmi sen çizmemiştin; ortalıkta bunu yapacak bir başkası da yoktu. Demek ki bu insan işi değildi. Ama resim vardı işte.

Bu aşamada yaşanan her şeyi ayrıntılarıyla hatırlamaya çalıştım, hatırladım da. Hava çok soğuktu (ne büyük şans!), bu yüzden şömineyi yakmıştım. Ben sürekli odada volta attığımdan masaya yakın oturmuştum, sen de ısınabilmek için sandalyeni şöminenin karşısına çekmiştin. Parşömeni tam sana uzatacağım sırada köpeğim içeri dalıp üstüne atladı. Sol elinle köpeği okşayıp yatıştırmaya çalışırken parşömeni tutan sağ elin şömineye doğru sarktı. Parşömenin tutuşabileceğini düşünürken seni uyarmama gerek kalmadan elini kaldırdın ve resmi incelemeye başladın. Tüm bu ayrıntılar gösteriyor ki ısı parşömenin üstündeki kurukafanın belirmesine yol açtı. Kadim zamanlardan bu yana insanlar kâğıt veya tirşe üzerine yazdıkları yazıları kimyasal maddeler kullanarak yalnız ısı sayesinde görünür kılmayı başardılar. Altın suyunda eritilmiş ve kendi kütlesinin dört misli kadar suyla seyreltilmiş kobalt oksit kullanılır ama rengi yeşile dönüşür. Potasyum nitratta çözünen yarı arıtılmış kobalt kalıntısı kırmızıya döner. Bunlarla yazı yazmaya kalkıştığında bir süre sonra renkler kaybolur, ancak üzerine yazılan malzeme ısıtılınca tekrar görünür.

Kurukafayı dikkatle inceledim; dış hatları iç kısımlara nazaran çok daha belirgindi. Yani ısı parşömeni tamamen etkilememişti. Hemen bir ateş yaktım ve parşömeni bütünüyle ateşe doğru tuttum. Önce kurukafanın zayıf hatları belirginleşti, sonra ısıtma işlemini sürdürdükçe keçiye benzettiğim bir şekil ortaya çıktı. Çok daha dikkatli inceleyince bunun bir oğlak olabileceğini düşündüm."

BELONGS TO KAOS TEAM

"Ha, ha, ha!" diye kahkahayı bastım. "Gülmem sana tuhaf gelebilir –ne de olsa bir buçuk milyon gibi bir meblağ söz konusu olan– ama keçiyle korsan arasında bir bağlantı kurmaya kalkışmayacaksın, değil mi? Keçilerle korsanlar değil, çiftçiler ilgilenir."

"İyi de keçi resmi olmadığını az önce söyledim sana."

"İyi, oğlak diyelim. Aynı şey değil mi?"

"Tabii ki benzerler ama aynı değiller," dedi Legrand. "Kaptan Kidd[47] ismini mutlaka duymuşsundur. Bu oğlak resmi bir tür imza yahut bilmece olarak kullanılmıştı. Parşömenin üstündeki yeri bunun imza olabileceğini akla getiriyor. Köşedeki kurukafa da bir tür mühür işlevi görüyor olmalıydı. Fakat bunların dışında bir yazı, bir not bulmayı ümit etmediğimi söyleyemem."

"Mühürden başka bir not bulmayı umdun demek!"

"Onun gibi bir şey. İşin aslı nedensiz de olsa kısa sürede büyük bir defineye sahip olacağımı anlamıştım. Kim bilir inançtan öte bir arzuydu bu. Jüpiter'in böceğin saf altından olduğunu iddia etmesi hayal gücümü oldukça tetiklemişti. Sonra tesadüfler dizisi umursanmayacak gibi değildi. Her şey yılın tek soğuk gününde meydana geldi; şömineyi yakmamış olsaydım, köpek zıplayıp üstüne çıkmasaydı kurukafadan haberim olmayacaktı ve haliyle define peşine de düşmeyecektim."

47 William Captain Kidd (1645–1701): İskoç denizci. Hint Okyanusu'na yaptığı bir deniz seferinin ardından korsanlık suçlamasıyla yargılanmış ve idam edilmiştir. Bazı modern tarihçiler Kidd'in yalnızca hükümet adına çalışan bir korsan olmasını sebep göstererek korsanlıkta sahip olduğu ününün haksız olduğunu düşünmektedirler. Kidd'in asıl ünü İngiliz Parlamentosu'nun kendisini sorgulamasından ve sonrasında çıkarıldığı duruşmadan önce meydana gelen sansasyonel olayların ardından yayılmıştır. Kidd'in engin denizlerdeki yağmaları korsanlık adına olsun ya da olmasın kendi zamanındaki hükümet adına çalışan veya diğer korsanlara nazaran hem daha az zararlı hem de daha az yararlı olmuştur. Kidd'in geride gizli bir hazine bıraktığı inancı efsanesinin büyümesine oldukça katkı sağladı. Bu inanç Washington Irving'in *The Devil and Tom Walker*'ı, Robert Louis Stevenson'ın *Define Adası*, Nelsn DeMille'nin *Plum Island*'ı gibi pek çok edebi eserin yazılmasına da katkıda bulundu. "Kid" aynı zamanda "oğlak" anlamına gelir.

"Devam et, lütfen. Sabredemiyorum."

"Peki. Kidd ve ahbaplarının Atlantik kıyılarında bir yere gömdükleri defineyle ilgili binlerce hikâye anlatılır. Bu hikâyelerde bir gerçeklik payı mutlaka olmalıydı. Bu define hâlâ gömülü olmasa hikâyeler son bulurdu. Kidd ganimetini geri almış olsa bu hikâyeler mutlaka değişikliğe uğrardı. Üstelik hikâyeler hep defineyi arayanlara dair, bulanlara değil. Korsan defineyi gömdüğü yerden almış olsaydı anlatacak hikâye kalmazdı. Belki de bir kaza, ne bileyim define haritasının kaybolması Kidd'in defineyi geri alma şansını ortadan kaldırmıştı; arkadaşlarının da bu kazadan haberdar olması ve haritasız bu uğurda boş yere çabalaması eskiden beri anlatılan hikâyelerin dilden dile dolaşmasına sebep oldu. Bu kıyı şeridinde büyük bir definenin bulunduğunu hiç duydun mu?"

"Hayır."

"Ama Kidd'in büyük bir ganimet topladığını herkes bilir. Bu yüzden ganimetin hâlâ gömülü olduğunu, tuhaf bir biçimde ele geçirdiğim parşömenin de definenin yerini gösteren harita olduğunu düşünüyordum."

"Peki, sonra neler oldu?"

"Isıyı artırıp parşömeni tekrar şömineye doğru tuttum ama hiçbir şey göremedim. Lekeli olmasını başarısızlığımın nedeni sandığımdan parşömeni suyla özenerek temizlemeye çalıştım, baş aşağı gelecek şekilde kurukafayı teneke bir kaba yerleştirdim ve kabı ateşin üzerine tuttum. Birkaç dakika içinde ısınan kabı ateşten çektiğimde parşömenin üzerinde bir dizi rakamın belirdiğini görünce çok sevindim. Parşömeni kaba koyup bir süre daha ateşte bekletince üzerinde şu gördüğün rakamlar ortaya çıktı:

53‡‡†305))6*;4826)4‡)4‡;806*;48‡8¶60))85;1-(;:*8†83(88)5*† ;46(;88*96*?;8)*‡(;485);5*†2:*‡(;4956*2(

5*- 4)8¶8*;40692 85);)6†8)4;1(‡9;48081;8:8‡1;48†85;4)48 5†528806*81(‡9;48; (88;4(‡?34;48)4‡;161;:188;‡?;"

"Ah, hiçbir şey anlamadım. Ödül olarak Golconda'nın[48] tüm mücevheratını verseler bile bu bilmeceyi çözemem," dedim parşömeni geri verirken.

"Yine de çözüm sandığın kadar zor değil," dedi Legrand. "Bu karakterler tahmin edeceğin üzere bir şifre oluşturuyor, demem o ki bir anlamı var; ama söylentiler Kidd'in pek de zor bir şifre oluşturabilecek yetenekte olmadığını gösteriyor. Zekâ yoksunu korsanlar için anahtarsız çözülmesi mümkün olmasa da, ben bunun basit bir şifre olduğunu gördüm."

"Şifreyi çözebildin yani?"

"Ah, çok kolay oldu, daha zorlarını görmüştüm. Bu tip bilmecelere meraklıyımdır; kanımca insan dehasının ürettiği her bilmece insan dehası tarafından er geç çözülür. İşin aslı öncelikle şekilleri belirlemeyi başarınca arkası çorap söküğü gibi geldi.

Bu tip durumlarda başat mesele yazının dilidir; çünkü çözüm ilkeleri, özellikle de basit şifrelerde, dilin yapısına bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu yüzden insanın hâkim olduğu tüm dilleri olasılıklar dahilinde denemekten başka çaresi yoktur. Fakat parşömendeki mühür bu güçlüğü ortadan kaldırıvermişti. Kidd kelimesiyle yapılan söz oyunu ancak İngilizcede bu denli belirgindir. Bu söz oyunu belirgin olmasaydı, Karayipler'de gezinen bir korsanın şifreleme sisteminde İspanyolca veya Fransızca kullandığını düşünmem gerekirdi. Ama durum apaçık biçimde İngilizceyi işaret ediyordu.

Kelimelerin arasına boşluk konmaması çözümü biraz daha zorlaştırdı. Konsaydı, kısa kelimeleri karşılaştırarak işe başlardım; örneğin 'bir' veya 'ben' gibi bir kelimeye rastla-

48 Güney Hindistan'da bir şehir. 16. yüzyılın başlarında Krişna Vadisi'nde zengin elmas madenlerinin bulunmasıyla Golkonda, bir dönem dünya elmas ticaretinin en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.

saydım şifreyi çözmek kolaylaşırdı. Fakat kelimeler arasına boşluk konmadığından ilk olarak en çok ve en az kullanılan kelimeleri tespit ettim.

33 tane 8 karakteri
26 tane ; karakteri
19 tane 4 karakteri
16'şar tane ‡ ve) karakteri
13 tane * karakteri
12 tane 5 karakteri
11 tane 6 karakteri
8'er tane † ve 1 karakteri
6 tane 0 karakteri
5'er tane 9 ve 2 karakteri
4'er tane ve 3 karakteri
2 tane ¶ karakteri
1'er adet - ve karakteri

İngilizcede en çok kullanılan harf, e'dir. Sonra şöyle bir sıralama gerçekleşir: *a, o, i, d, h, n, r, s, t, u, y, c, f, g, l, m, w, b, k, p, q, x, z.* E harfi o kadar çok kullanılır ki, nadiren kelimelerde yer almaz.

Demek ki daha işin başındayken bile tahminden öte bilgiye sahibiz. Bu çizelgenin nasıl kullanılacağı açık olsa da şifrenin çözümü için çizelgeye pek ihtiyaç duymayacağız. En sık kullanılan karakter 8 olduğuna göre bunun e harfini işaret ettiğini varsayacağız. Bu varsayımın sağlamasını yapabilmek için 8'in sıklıkla çift aralık yazılıp yazılmadığını kontrol edelim, nitekim e harfi İngilizce bir kelimede genelde yan yana kullanılır: Örneğin, *meet, fleet, seen, been, agree,* vb. Şifre uzun olmasa da çift 8 beş defa tekrarlanmış.

O halde 8'in *e* harfini işaret ettiğini doğrulayalım. İngilizcede "*the*" kelimesine sıklıkla rastlandığından, şimdi de

sonu 8'le biten ve aynı sırayla yinelenen üç karakter olup olmadığını kontrol edelim. Bu dizimde bir harf tekrarı büyük olasılıkla "*the*"yı oluşturur. Karakterler 7 defa 48 şeklinde dizilmiş. Demek ki ; karakteri *t* harfini, 4 karakteri *h* harfini, 8 karakteri de *e* harfini işaret ediyor. Böylelikle işi oldukça kolaylaştırdık.

Bir kelimeyi belirlerken öteki kelimelerin de başını veya sonunu bulmuş olduk. Örneğin, şifrenin ortasında yer alan sondan bir önceki ;*48* bölümüne bakalım. ; karakterinin kelimenin başlangıcı olduğunu ve *the*'dan sonra gelen altı harften beşini bildiğimizden, bu karakterlerin işaret ettiği harfleri yerleştirip bilmediğimiz karakter için boşluk bıraktığımızda "*t eethe*" ortaya çıkar. Boş alana alfabedeki tüm harfleri yerleştirdiğimizde, *the*'yı da içeren bir kelime bulamıyoruz; bu yüzden *th*'yi şimdilik boş verebiliriz. Geriye kalan "*t ee*" için tüm harfleri denediğimizde olası tek kelimenin "*tree*" [ağaç] olduğunu görüyoruz. Bu sayede (karakterinin işaret ettiği *r*'yi bulmuş oluyoruz, haliyle dizili kelimeler de "*the tree*" halini alıyor.

Bu kelimelerin biraz ötesine baktığımızda ise, yine ;*48* karakterlerini görüyoruz ve onu kendisinden önce gelen kelimenin bitimi olarak düşünüyoruz. Yani şöyle bir dizime ulaşıyoruz: t*he tree ;4*(‡?34 *the* (ya da harfleri yerleştirdiğimizde) *the tree thr‡?3h the.* bilmediğimiz karakterler için boşluk bıraktığımızda da ortaya şu dizim çıkıyor: *the tree thr...h the.* Dolayısıyla bize "*through*" [arasında] kelimesini veriyor. Böylelikle üç yeni harf keşfetmiş olduk: *o, u* ve *g.*

Çözdüğümüz karakterlerin bulunduğu bölümlere baktığımızda, başlangıca yakın bir noktada şöyle bir dizi göze çarpıyor: 83(88, *or egree.* Açıkça görülen "*degree*" [derece] kelimesi bize bir harf daha kazandırıyor: *d.* "*degree*"nin dört karakter ötesinde ise ;*46(;88.* görülüyor. Yine bildiğimiz

BELONGS TO KAOS TEAM

harfleri yerleştirip bilmediklerimiz için boşluk bırakınca, ortaya şu çıkıyor: *th.rtee.* Bu da "*thirteen*" [on üç] kelimesini çağrıştırıyor ve bize iki yeni harf daha sunuyor: *i* ve *n*. Şifrenin başına döndüğümüzde şöyle bir kombinasyon görüyoruz: *53‡‡†* Aynı yöntemle ilerlediğimizde, *good* ortaya çıkıyor ve ilk harfin a, ilk iki kelimenin de "*a good*" [iyi bir] olduğu görüşü kuvvetleniyor.

Karışıklığı önlemek için keşfettiklerimizi bir çizelge haline getirmekte fayda var.

5, a'yı,
†, d'yi,
8, e'yi,
3, g'yi,
4, h'yi,
6, i'yi,
*, n'yi,
‡, o'yu,
(, r'yi,
t'yi,
?, u'yu işaret ediyor.

Böylelikle en önemli on harfi elde ettik; çözümün diğer ayrıntılarını dinleyip sıkılmanı istemem. Sanırım bu tip şifrelerin kolayca çözülebildiğini, başladığında arkasının çorap söküğü gibi geleceğini ve elbette nasıl *yorumlanacağını* artık anladın. Yine de bu şifreli yazının en kolaylarından biri olduğunu söyleyebilirim. Şimdi yapmamız gereken tek şey parşömendeki yazıyı okumak:

"Bishop Hanı'ndaki şeytanın koltuğunda iyi bir cam kırk bir derece on üç dakika kuzeydoğu kuzey ana kol doğu yönünde yedinci dal kurukafanın sol gözünden sarkıt ağaçtan o noktaya düz bir hat çek on beş metre ilerle.

BELONGS TO KAOS TEAM

Fakat yine de 'Bishop Hanı', 'şeytanın koltuğu' ve 'kurukafa'nın anlamı ne?" diye sordum.

Bu durumda sorunun hâlâ devam ettiğini saklayamayacağım. Ama yazıyı, yazanın hedeflediği ölçüde bölümlere ayırınca durum değişti."

"Noktalama işaretlerini mi kastediyorsun?"

"Öyle sayılır."

"Nasıl başardınız bunu?"

"Anlaşılan şifreyi yazan, çözümü zorlaştırmak amacıyla kelime aralarına boşluk koymamıştı, zaten zekâ yoksunu bir korsan ancak bu kadarını düşünebilir. Noktalama işareti veya boşluk koymak yerine karakterleri birbiri ardına dizmişti. Elyazısına bakarsan karakterlerin yoğunlaştığı yerleri fark edersin. Böylece yazı şu şekilde daha rahat okunur:

'Bishop Hanı'ndaki şeytanın koltuğunda iyi bir cam – kırk bir derece on üç dakika – kuzeydoğu kuzey - ana kol doğu yönünde yedinci dal - kurukafanın sol gözünden sarkıt - ağaçtan o noktaya düz bir hat çek - on beş metre ilerle.

"Ben hâlâ anlam veremiyorum," dedim.

"Ben de ilk birkaç gün anlamlandıramamıştım," dedi Legrand. "Bu arada Sullivan Adası yakınlarında 'Bishop Oteli' diye bir yer olup olmadığını araştırdım, çünkü hanlar artık eski zamanlarda kaldı. Somut bir bilgiye ulaşamadım ama daha ayrıntılı bir araştırma yapmam gerektiğini düşündüğüm bir gün adanın dört mil kuzeyinde konakları olan köklü Bessop ailesi aklıma geliverdi. Konağa gidip ihtiyar hizmetkârlara birkaç soru sordum. Sonunda kadın hizmetkârlardan biri Bessop Kalesi diye bir yer ismi duyduğunu ve beni oraya götürebileceğini söyledi ama orası han veya otel değil, kayalık bir bölgeydi.

Yardımını karşılıksız bırakmayacağımı söyleyince beni oraya götürmeye karar verdi. Hiç güçlük çekmeden kaya-

lık bölgeye vardık, kadına yardımının karşılığını ödedikten sonra etrafı incelemeye koyuldum. Kale, irili ufaklı kayalardan oluşan bir araziden ibaretti. Kayalardan biri yüksekliği, uzaklığı ve yapay duruşu sebebiyle hemen göze çarpıyordu. Bu kayaya tırmanıp ne yapacağımı bilemeden öylece etrafa baktım.

Düşünceli düşünceli çevreye göz gezdirirken bulunduğum yerin bir metre altında düz bir çıkıntı olduğunu fark ettim. Bu çıkıntının temas ettiği kaya yüzeyi hafif oyuktu ve atalarımızın kullandığı arkası oyuk sandalyelere benziyordu. Bu şey kesinlikle 'şeytanın koltuğu'ydu, yani bilmeceyi çözmeyi başarmıştım.

'Cam' dediği şey dürbünden başkası değildi, çünkü 'cam' denizciler için dürbün anlamına gelir. Demek ki buradan *sabit bir derece* gözeterek dürbünle bakmam gerekiyordu. 'Kırk bir derece on üç dakika' ve 'kuzeydoğu kuzey' kelimeleri dürbünün hangi yöne çevrilmesi gerektiğini gösteriyordu. Coşkuyla eve döndüm ve dürbünü kaptığım gibi kayalık bölgeye geri geldim.

Kayadaki çıkıntıya indim ve aksi mümkün olmadığından belirgin bir pozisyonda oturdum. Tahminlerimde yanılmamıştım. 'Kırk bir derece on üç dakika' denilen şey ufkun ilerisindeki yükseklikti, 'kuzeydoğu kuzey' ise elbette yönü belirtiyordu. Pusulamla yönü eksiksiz bir biçimde saptadıktan sonra dürbünü elime aldım; derken yüksek, kalın bir ağacın dalları arasındaki boşluk dikkatimi çekti. Bu boşluğun ortasında ne olduğunu anlayamadığım bir beyazlık vardı. Dürbünün ayarlarını kuvvetlendirip tekrar baktığımda bunun bir kurukafa olduğunu gördüm.

Bu keşifle birlikte her sorunu aştığımı düşünüp sevinçten havalara uçtum. 'Ana kol doğuda yedinci dal' sözleriyle

BELGESEL KAOS TEAM

kastedilen yer kurukafanın asılı olduğu yerden başkası olamazdı. 'Kurukafanın sol gözünden sarkıt' sözleri de belli ki definenin yerini işaret ediyordu. Kurukafanın sol gözünden sarkıtılacak bir nesnenin düştüğü noktadan çizilecek on beş metrelik düz hatla defineye ulaşacağımdan kuşkum kalmamıştı."

"Tüm bunlar kolay anlaşılıyor," dedim. "Maharetle çözmüşsün. Peki, Bishop Kalesi'nden ayrıldıktan sonra neler oldu?"

"Ağacın yerini tam olarak belirledikten sonra eve döndüm. Fakat 'şeytanın koltuğu'ndan kalkar kalkmaz oyuk gözden kayboluverdi. Sonra ne denli çabalarsam çabalayayım onu bir daha bulamadım. Bence bu işin en akıl almaz tarafı, sayısız denemelerde bulunmuş olsam da, ağacın dalları arasındaki boşluğun yalnız o düz çıkıntı üstünden görünmesiydi.

Bishop Kalesi'ne giderken Jüpiter de yanımdaydı; bendeki değişikliklerin ve huzursuzluğun farkında olan hizmetkârım üstüme titriyordu. Ama ertesi gün ağacı aramak için sabah erkenden kalkıp tepeye gittim. Gece geç vakit döndüğümde Jüp beni dövmeye niyetlendi ama sonra perişan halimi görüp bundan vazgeçti. Devamını zaten biliyorsun."

"Jüpiter'in sağını solunu karıştırması yüzünden yanlış noktayı kazdık, değil mi?" diye sordum.

"Elbette. Bu yanılgı böceğin sekiz santim kadar ileri düşmesine neden oldu. Define düz hattın tam altına isabet ediyor olsaydı bunun önemi olmazdı; fakat bu noktayla ağaç gövdesinin arasına çizilecek hat yönü belirleyen ilk noktaydı ve hat boyunca ilerledikçe yanılgı da orantılı bir biçimde artıyordu. Definenin o ağacın civarında gömülü olduğuna inanmasam, emeklerimiz heba olacaktı."

"Kibirli sözlerinden ve tuhaf bir edayla böceği sallayıp durmandan aklını yitirmeye başladığını sanmıştım. Kurukafadan neden özellikle o böceği sarkıtmak için direttin?" dedim.

"Ah, bu hislerini fark etmiş ve buna oldukça içerlemiştim, bu yüzden işi biraz olsun gizemli bir havaya bürüyerek sana ufak bir ders vermek istedim. Böceği bu sebeple sallayıp durdum ve kurukafanın gözünden sarkıtmak konusunda direttim. Böceğin çok ağır olduğunu söyleyen sendin."

"Tamam, pekâlâ. Son bir soru daha. Kazdığımız yerdeki iskeletler neyin nesi?"

"Bu soruya verilecek pek fazla yanıt yok. Tek bir dehşet verici bir yanıt var. Kidd, bu defineyi mutlaka arkadaşlarıyla birlikte sakladı. Kazma ve defineyi yerleştirme işi bitince geriye şahit bırakmamak için arkadaşlarını birkaç kürek darbesiyle katledip buraya gömdü. Kim bilir, belki de bu adamların ölümüne düzinelerce kürek darbesi sebep olmuştur."

DİKDÖRTGEN SANDIK

Birkaç yıl önce, Kaptan Hardy'nin *Independence* adlı kargo gemisiyle Charleston/Güney Carolina'dan New York'a seyahat ettim. Uygun hava koşulları dahilinde o ayın (Haziran'ın) on beşinde yola koyulacaktık, bir gün önce şahsıma ayrılan kamarada düzenlemeler yapmak amacıyla gemiye gittim.

Yolcu sayısının, özellikle kadınların fazla olduğunu öğrendim. Listede pek çok tanıdığım isim vardı, ama hayranlık duyduğum genç sanatçı dostum Bay Cornelius Wyatt'ın ismini listede görünce çok sevindim. C. Üniversitesi'nde beraberdik, o vakitler çok yakındık. Çekingen, duyarlı ve coşkulu bir dâhiydi. Dahası tanıdığım en cana yakın, en güvenilir insandı.

Üç kamara ayırttığını ve seyahate iki kız kardeşi ve eşiyle birlikte çıkacağını öğrendim. Kamaralar epeyce genişti ve her birinde bir çift ranza vardı. Ranzaların yatakları tek kişilikti, ama dört kişi için üç kamara ayırtılmış olmasını garipsedim doğrusu. O dönem sıkıntıdan meraklı tazenin teki olmuştum, bu yüzden kamara sayısının fazlalığıyla ilgili olur olmaz yakıştırmalarda ve mantıksız tahminlerde bulunduğumu utanarak itiraf ediyorum. Beni ilgilendiren bir durum yoktu tabii, ama bu gizemi çözebilmek için didindim durdum. Sonunda öyle basit bir sonuca ulaştım ki bunu daha önce düşünme-

BELONGS TO KAOS TEAM

meme şaştım kaldım. "Kesin bir hizmetkârları var," diye düşündüm. "Bunu daha önce düşünemediğim için ahmağın teki olmalıyım." Gidip yolcu listesini tekrar kontrol ettim ve yanlarında bir hizmetkâr getirmeyeceklerini öğrendim. İşin aslı "hizmetkâr" kelimesi önce yazılmış, sonra kelimenin üstü çizilmişti. "Demek ki fazla eşyaları var," diye düşündüm bu kez de. "Yanından ayırmak istemediği özel bir şey, mesela bir tablo, tabii ya İtalyan Yahudi Nicolina'yla pazarlığa tutuştuğu tablodur bu," diye kendimden emin bir halde gülümsedim. Gayet mantıklı bir sonuca vardığıma inandığımdan içim rahatlamıştı.

Wyatt'ın yakından tanıdığım kız kardeşleri oldukça cana yakın ve aklı başında kızlardı, ama yeni evlendiği ve henüz tanışma fırsatı bulamadığım için eşi hakkında fikrim yoktu. Gerçi eşinden epeyce söz etmiş, coşkulu bir edayla onun güzel ve yetenekli biri olduğunu durmadan yinelemişti. Bu yüzden eşiyle tanışmayı çok istiyordum.

Gemiye gittiğim gün kaptan, Wyatt ailesinin de gemiyi ziyaret edeceğini söylediği için taze eşle tanışabilmek umuduyla fazladan bir saat daha oyalandım. Fakat Bayan W.'nin hasta olduğunu ve gemiye ertesi gün gelebileceğini bildiren bir özür mesajı iletildi.

Ertesi gün otelden çıktım, iskeleye doğru ilerlerken Kaptan Hardy'yle karşılaştım. Bana "mücbir sebeplerden ötürü" (saçma ama kullanışlı bir bahane) *Independence*'ın yola çıkabilmesi için birkaç gün daha beklemesi gerektiğini, hazırlıklar tamamlandığında haber göndereceğini söyledi. Bu durumu çok garipsedim, çünkü esen güney rüzgârı yolculuk için uygundu. Kaptanın "mücbir sebeplerini" öğrenebilmek için dil döktüysem de işe yaramadı; ben de mecburen otele dönüp beklemeye başladım.

BELONGS TO KAOS TEAM

Yaklaşık bir hafta sonra gelen haber üzerine gemiye koştum. Gemi hıncahınç doluydu ve herkes telaş içindeydi. İki kız kardeş, sanatçı dostum Wyatt ve eşi benden on dakika kadar sonra gemiye ayak bastılar. Wyatt her zamanki gibi çekingen bir tavır sergiliyordu, ama ben zaten onun bu hallerine alışıktım. Beni eşiyle tanıştırma gereği bile duymadı, neyse ki cana yakın ve zeki kız kardeşi Marian bu nezaketi gösterdi ve gayretli bir edayla bizi tanıştırıverdi.

Bayan Wyatt'ın yüzünde peçe vardı, önünde reverans yapınca peçesini açtı ve gördüğüm manzara karşısında gerçekten afalladım. Kadınsal güzellik hususunda dostumun heyecan ve mübalağa dolu sözlerini bilmeseydim, daha fazla afallardım. Nitekim konu güzellik oldu mu dostumun gözü ideal olandan başkasını görmezdi.

Yine de Bayan Wyatt'ın sıradan olduğunu düşünmüştüm. Çirkin denemezdi belki ama güzel de değildi. Giyimi kuşamı oldukça zevkliydi, arkadaşımı muhtemelen zekâsının ve ruhunun güzelliğiyle etkilemişti. Fazla konuşmadan kocasıyla kamarasına çekildi.

Merakıma yenik düştüm ve yine Wyatt'ları düşünmeye başladım. Kesinlikle yanlarında hizmetkârları yoktu. Demek ki büyük eşyaları vardı. Derken iskeleye yanaşan bir yük arabasından çamdan yapılma, uzun, dikdörtgen bir sandık indirildi. Sandık gemiye taşınır taşınmaz güvenli bir biçimde yola koyulduk.

Boyu yaklaşık yüz seksen beş, eni de yetmiş beş santim olan bu uzun, dikdörtgen sandığı titizlikle inceledim, zira hatalı bilgi vermekten hoşlanmam. Doğruyu söylemek gerekirse acayip bir sandıktı, yine de önceki tahminimin doğru olduğunu düşünmeye devam ettim. Fazladan eşya olarak yanında bir tablo olacağına epeyce inanmıştım, çünkü arkadaşım

BELONGS TO KAOS TEAM

haftalarca Nicolino'yla görüşüp pazarlık etmişti ve ortada böylesine büyük bir sandık vardı. Sandığın boyutu tablonun Leonardo'nun *Son Yemek* adlı eseri olduğunu düşündürtüyordu, zaten bu eserin Rubin imzalı kopyasını Nicolino'nun edindiği duymuştum. Gizemi çözmüş olduğuma inandım. Sezgilerimin ne denli güçlü olduğunu düşünüp kendimle gurur duydum. Wyatt ilk kez sanatsal bir konuda benden gizli iş çeviriyor, beni ayakta uyutabileceğini sanıyordu. Ona bir oyun oynamaya karar verdim.

Fakat ortada tuhaf bir durum daha vardı. Sandık fazladan ayırtılan odaya değil, Wyatt'ın şahsi kamarasına götürülmüştü; epeyce yer kaplayan sandığın karıkocayı rahatsız etmesi kaçınılmazdı. Dahası sandığın üzerindeki *"Bayan Adelaide Curtis, Albany, New York. Bay Cornelius Wyatt sorumluluğunda. Baş kısmı burası. Dikkat kırılır!"* yazısında kullanılan boya da kuşkusuz rahatsız edici bir koku salardı.

Sanatçı dostumun kayınvalidesi Adelaide Curtis'in Albany'de yaşadığını biliyordum, bu yüzden adresin beni yanıltmak için özellikle yazıldığına inandım. Çekingen dostumun, sandığı New York Chambers Street'teki stüdyosundan daha uzağa taşımayacağından emindim.

Seyahatimizin ilk birkaç gününde hava oldukça açıktı, ama kuzeye doğru ilerledikçe kuvvetli rüzgâr etkisini göstermeye başladı. Yine de yolcular hallerinden memnundu; herkes hoşsohbet halindeydi. Fakat Wyatt ve kardeşleri mesafeli ve nezaketten uzak bir tavır sergiliyorlardı. Gerçi Wyatt'ın tavrını sorun etmiyordum, tuhaflıklarına karşı kendimi hazırlamıştım; nitekim suratı fazla asık da olsa her zamanki gibi çekingen davranıyordu. Kız kardeşleri de kamaralarından çıkmıyorlar, hiç kimseyle konuşmuyorlardı; işte bunu hiç anlamıyordum.

BELONGS TO KAOS TEAM

Halbuki Bayan Wyatt fazlasıyla girişkendi, herkesle sohbet halindeydi. Deniz yolculuklarında konuşabilmek önemli bir yetidir. Kadınların çoğuyla, hatta şaşırtıcı bir biçimde erkeklerle de ahbap oldu. Hepimizi oyaladı. "Oyaladı" derken ne kastettiğimi anlatmaya çalışayım. İşin aslı insanlar gülüyorlardı, ama kadıncağızın şakalarına değil, kendisine gülüyorlardı. Erkekler Bayan Wyatt hakkında fazla konuşmasalar da, kadınlar epeyce dedikodu yapıyorlar, karşılarında "cana yakın, bayağı ve cahil bir tip" gördüklerini söylüyorlardı. Wyatt bu kadınla neden evlenmişti ki? İnsanlar evlilik sebebinin kadının sahip olduğu servetten ileri geldiğini söyleseler de bu doğru bir tespit değildi, çünkü arkadaşım eşinin zengin olmadığını, miras beklentisinin de bulunmadığını dile getirmişti. Eşiyle severek evlenmişti ve kadın bu sevgiyi fazlasıyla hak ediyordu. Bunları anımsayınca kafam biraz karıştı. Acaba mantıklı düşünemiyor muydu? Böylesine zarif, zeki, kılı kırk yaran, çirkini ve güzeli ayırt edebilen bir insan nasıl oldu da bu hataya düşmüştü? Gerçi kadıncağız –sürekli vurguladığı gibi– kocasına düşkün görünüyor, Bay Wyatt'ın sözlerini yineleyip durarak gülünç duruma düşüyordu. Bayan Wyatt geminin salonunda eğlenirken, Bay Wyatt da kamarasına kapanıp karısından uzak duruyordu.

Görüp duyduklarıma dayanarak, sanatçının akıl almaz bir ihtirasa kapılıp kendisiyle aynı seviyede olmayan biriyle evlenmek zorunda kaldığını, doğal olarak da kısa sürede ondan sıkıldığını düşündüm. Dostum için gerçekten çok üzülmüştüm, ama *Son Yemek* hususundaki esrarengizliği için onu affedecek değildim; bunun acısını çıkarmaya kararlıydım.

Güverteye çıktığı günlerden birinde koluna girdim ve birlikte volta atmaya başladık. Doğal olarak kederliydi. Az, güçlükle ve karamsar bir edayla konuşuyordu. Yaptığım birkaç

BELONGS TO KAOS TEAM

şakaya gülümseyerek karşılık vermeye çabaladı. Biçare dostum! Eşini düşündükçe keyfi yerindeymiş gibi davranabilmesine şaşırmıştım doğrusu. Sonunda konuyu sandığa getirdim. Beni budala yerine koymaması gerektiğini söyleyerek sandıkla ilgili imalarda bulundum. Gizli saklı iş çevirerek beni alt edemeyecekti. "Sandığın garip biçiminden" yola çıkarak bıyık altından gülümsedim ve parmağımla kaburgalarını dürttüm.

Wyatt'ın bu alelade şakama karşılık verdiği tepki onun kesinlikle delirdiğini düşünmeme yol açtı. Önce şakamı anlamamış gibi bön bön yüzüme baktı, sonra kendini usul usul toparlayıp heyecana kapıldı. Derken kızarıp bozardı, ardından yüzü bembeyaz kesildi ve birden kahkahalara boğuldu. On dakika boyunca güldükten sonra bir ölü katılığında yere serilip kaldı.

Çevremdekilerden yardım istedim, güç de olsa Wyatt'ı kendine getirmeye başardık. Yine de aklı başında değilmişçesine zırvaladı. Sonra kolundan kan alıp onu kamarasına bıraktık. Ertesi sabah fiziksel anlamda sağlıklı görünüyordu, ama psikolojik açıdan durumunu kestirmek zordu. Arkadaşımın aklını yitirdiği hususunda benimle hemfikir olan kaptan, bu konu hakkında düşünmememi ve kimseye bir şey söylememi tembihlediği için seyahatin kalan kısmında Wyatt'la konuşmamayı tercih ettim.

Wyatt'ın geçirdiği bu atak sonrasında yaşananlar merakımı iyice kamçılamaya başladı. Sinirlerim bozulduğu için haddinden fazla yeşil çay içmiş ve uyuyamamıştım; üstelik son iki gece de düzgün uyuyamamıştım. Kamaram her bekâr kamarası gibi yemek salonunun karşısındaydı. Wyatt ailesine ait kamaralar da kilitlenmeyen bir sürme kapıyla arka salona bakıyordu. Şiddeti kesilmeyen rüzgâra karşı ilerlediğimizden gemi rüzgâr yönüne doğru yatıyor, aradaki sürmeli kapı açı-

lıyor ve kapının açık kalması kimse tarafından umursanmıyordu. Sıcaktan dolayı hep kapımı açık tutmam ve sürgülü kapının kapatılamaması nedeniyle Wyatt'ların kamaralarının bulunduğu yeri rahatça görebiliyordum. İşte uyuyamadığım o iki gece Bayan W.'nin saat on bire yaklaşırken fazladan tutulan kamaraya girdiğini ve tan ağarırken kocası tarafından çağrılana dek orada kaldığını gördüm. Belli ki odalarını ayırmışlardı. Demek ki boşanmaya karar vermişlerdi, böylelikle fazladan tutulan kamaranın gizemi de çözülmüş oldu.

Aslında ilginç bir durum daha vardı. Bahsettiğim o iki gece boyunca –Bayan W. kamarasını değiştirdikten sonra– arkadaşımın tek kaldığı kamaradan tuhaf seslerin geldiğini duydum. İyice kulak kabarttığımda ne olduğunu anladım. Wyatt, gürültüyü hafifletmek için yünlü veya pamuklu kumaşa sardığı keski ve çekiçle sandığın kapağını açıyordu.

İyice dikkat kesildiğimde arkadaşımın sandığın kapağını ne vakit açtığını ne vakit kaldırıp ranzanın üstüne yerleştirdiğini anlayabilmiştim, yerde duramayacağı için kapağı yatağın üstüne koymaya çalışırken mutlaka kenarlarını çarpıyor ve hafif tıkırtılar yükseliyordu. Sonra sükûnet geceye hâkim oluyor, sabaha dek sadece belli belirsiz hıçkırıklar işitiliyordu. Ah, belki de bu sesleri duyduğumu sandım. Hıçkırığa, iç geçirmeye benzeyen bu sesler gerçek olamazdı, belki de yalnızca kulaklarım çınlamıştı. Bay Wyatt sanatçı ruhu yüzünden sandığı açıp duruyor, her gece tablosunu seyre dalıyordu. Bunda hıçkırıklara boğulacak bir şey yoktu ki. Muhtemelen Kaptan Hardy'nin yeşil çayının sayesinde hayaller görmeye başlamıştım. Uykusuz geçirdiğim o iki gecenin sabahında, Bayan Wyatt kamaraya dönmeden hemen önce arkadaşımın sandığın kapağını tekrar kapattığını, çivilediğini ve sandığı yerine kaldırdığını duydum.

Yedinci gün, Hatteras Burnu civarında güneybatıdan şiddetli bir fırtına koptu. Fırtınanın gelişini önceden sezdiğimizden hazırlık yapmıştık. Her şeyi sıkıca bağladık, yelkenleri sağlama aldık, rüzgâr şiddetlendiğinde de uçlarını ikişer kez düğümlediğimiz randa ve pruva yelkenlerini küçülttük.

Kırk sekiz saat boyunca güvenli bir biçimde ilerledik; gemi pek çok açıdan kusursuzdu, nitekim su almadı. Fakat ikinci günün ardından fırtına kasırgaya dönüştüğünde geminin kıç tarafındaki yelkenler parçalandı ve devasa bir dalga nedeniyle gemi su almaya başladı. Bu yüzden mutfağı, üç tayfayı ve iskele küpeştesinin tamamına yakınını kaybettik. Ardından pruva gabya yelkeni de parçalanınca velena yelkenini çektik; böylelikle birkaç saat sakin bir biçimde ilerleyebildik.

Fakat kasırga gittikçe şiddetleniyordu. Gemi aslında bu yolculuk için elverişli değildi; fırtınanın üçüncü gününde akşam beşe doğru mizana direği devriliverdi. Gemi fazlasıyla sarsıldığından toparlanmamız zaman aldı. Derken marangoz gelip geminin epeyce su aldığını ve pompaların çalışmadığını bildirdi.

Ümitlerimizi yitirmeye başlamıştık, güverte tam bir keşmekeş içindeydi. Derhal fazlalıkları ve kalan iki direği denize attık ama pompaların işlevsizliği geminin su almasını engelleyemedi.

Akşama doğru kasırga dinmeye, dalgalar da hiddetini azaltmaya başladı. Bu yüzden sandallarla açılıp kurtulabileceğimizi düşünmeye başladık. Saat sekiz gibi bulutların dağılması ve dolunayın açığa çıkması umudumuzu pekiştirdi.

İnsanüstü bir çaba sarf ederek iki direkli sübye yelkenli yedek tekneyi denize indirdik. Tayfaların ve yolcuların çoğu buna bindi ve üç gün sonra Ocracoke Koyu'na ulaştılar.

Kalan on dört yolcu ile Kaptan Hardy kıç tarafındaki filikayı kullanmaya karar verdi. Kolayca denize indirdiğimiz filikanın batmaması bizi sevindirdi. Kaptan ve karısı, Wyatt

BELONGS TO KAOS TEAM

ailesi, Meksikalı bir subay, karısı ve dört çocuğu, ben ve siyahi hizmetkârım filikaya bindik.

Yerimiz olmadığı için zaruri eşyalarımız dışındaki her şeyi gemide bıraktık, zaten farklı düşünecek halimiz de yoktu. Yol almaya henüz başlamıştık ki, Bay Wyatt ayağa kalktı ve geri dönüp sandığı almamız gerektiğini söyledi. Ona ne diyeceğimizi bilemedik.

"Lütfen oturun, Bay Wyatt," dedi kaptan sertçe. "Hareket edip durursanız batarız. Küpeşte neredeyse suyun içinde."

"Sandık!" diye bağırdı Bay Wyatt. "Sandık, diyorum size; beni reddedemezsiniz! İnanın ağır değil. Tanrı aşkına, kurtuluşumuz için kaptan... Yalvarırım, dönüp sandığı alalım."

Kaptan bir an sanatçının yakarışından etkilenmiş gibi göründü, ama ciddiyetini bozmadı.

"Aklınızı yitirmiş olmalısınız, Bay Wyatt. Asla kabul edemem. Oturmazsanız filika batacak. Durun! Tutun şu adamı! Atlayacak! Eyvah! Atladı işte!"

Bay Wyatt gerçekten de denize atladı ve olağanüstü bir çaba sergileyerek pruvadan sarkan halatı tutmayı başardı. Kısa süre içinde güverteye çıktı ve kamarasına yöneldi.

Bu sırada dalgalar bizi iyice ileri atmıştı. Geri dönmeyi denedik, ama filikamız deniz karşısında tüyden farksızdı. Ne yazık ki Bay Wyatt'ın sonu yakındı.

Biz gemiden hızla uzaklaşırken çılgın adam güçbela sandığı taşıyordu. Önce sandığı, sonra kendisini halatla sımsıkı bağlayıp denize atladı. Su yüzeyine çıkamadılar.

Bir süre kürekleri bırakıp kederle ona baktık. Sonra kendimizi toparlayıp kürek çekmeye başladık. Bir saat boyunca hiçbirimiz konuşmadık. Sonunda cesaretimi toplayıp, "Çok çabuk batmadılar mı? Sizce de garip değil mi? Denize atlarken kurtulacağına dair umudum vardı," dedim.

"Batmaması mümkün değildi, "dedi kaptan. "Ama elbet su üstüne çıkacaklar. Tuz tamamen eridiğinde."

"Tuz mu?" diye bağırdım.

"Bağırmayın, lütfen!" dedi kaptan, Wyatt'ın ailesini işaret ederek. "Daha doğru bir zamanda konuşuruz."

Bu çetin yolculuğu atlattık ve kurtulduk. Tehlike dolu dört günün sonunda, berbat bir halde Roanoke Adası'nın karşı kıyısına ulaştık. Bir hafta sonra da New York'a vardık.

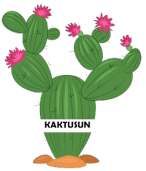
Yaklaşık bir ay sonra, Broadway'de kaptana rastladım. Sohbet ettik biraz, elbette Wyatt ve feci sonu hakkında da konuştuk. Ve kaptan bana gerçekleri anlattı.

Sanatçı; kendisi, eşi, kız kardeşleri ve hizmetkârı için yer ayırtmıştı. Eşi aslında söylediği gibi güzeller güzeli ve yetenekli bir kadınmış. Haziran'ın 14'ünde hastalanmış ve aniden ölmüş. Wyatt kahrından ölmek üzere olsa da yolculuğu iptal edememiş. Sadakatle bağlandığı eşinin naaşını annesine götürmesi gerektiğinden ve bunu ulu orta yapamayacağından (hiç kimse bir cesetle yolculuk etmek istemez), Kaptan Hardy bir çözüm yolu göstermiş.

Kaptan, Wyatt'a bozulmaması için cesedi birtakım kimyevi işlemlerden geçirip tuzladıktan sonra büyükçe bir sandığa koymasını, eşinin öldüğünü kimseye söylememesini, hizmetkârını eşi olarak tanıştırmasını önermiş. Hizmetkâr için tutulan kamara iade edilmemişti, çünkü çakma eş geceleri bu kamarada uyuyor, gündüzleri ise Bayan Wyatt rolünü oynuyordu.

Dikkatsiz, düşüncesiz meraklı bir taze gibi davranarak yanılmıştım. Uzun süredir deliksiz bir uyku çekemiyorum. Nereye baksam bir yüz görüyor, ilelebet kulaklarımda çınlayacak isterik bir kahkaha işitiyorum.

KALABALIKLARIN ADAMI

"Ce grand malheur, de ne pouvoir être seul.
La Bruyère.[49]

Almanca yazılan bir kitap için "*er lasst sich nicht lesen*", yani "*anlaşılmazlık*" denmiştir. Bazı sırları da anlamak olanaksızdır. Gece vakti hayalet gibi görünen vaizlerin ellerine sarılıp *anlatamadıkları* sırlar nedeniyle yeis ve kahır içinde ölen insanlar vardır. Bazen insanın vicdanı öyle büyük bir yükün altında ezilir ki kişi bu yükten ancak mezarda kurtulabilir. Bu sebeple suçun özü her zaman gizlenir.

Geçenlerde, bir sonbahar ikindisinde Londra'daki D. Kafe'sinin asma balkonunda oturuyordum. Birkaç aydır sağlığım biraz bozuktu, ama artık iyileşmekteydim; gücümü toparlamaya başlayınca ruhumu saran can sıkıntısının yerini tuhaf bir coşkunluk hali almıştı; hani zihnin görüşünü engel-

49 (Fr.) "Yalnız kalamamak, ne büyük bahtsızlık!"
Jean de La Bruyère (1645–1696): Fransız yazar ve ahlak felsefecisi. Eski Yunan yazarlarından Theophrastos'un "Karakterler" adındaki eserini çevirirken ek olarak "Bu Yüzyılın Karakterleri" adıyla kendi yazılarını da ekledi. Bunlar o kadar büyük bir ilgiyle karşılandı ki sonradan ayrı olarak basıldı. La Bruyère'in çeşitli karakterleri anlatan bu eseri Fransız klasik edebiyatının temel taşlarından biri sayılır. Yazar bu eserinde türlü çeşit insan tipini çok kuvvetli incelemelerle çizmiş ve arada vecizelerle bezemiştir. Eserinde dönemin gerçek kişilerine yaptığı anıştırmalar sebebiyle uzun süre Fransız Akademisi'ne seçilememiş, ancak ölümünden üç yıl önce Akademi'ye kabul edilmiştir.

BELONGS TO KAKTUS TEAM

leyen bulanıklık –*the αχλυζ η πριν επηεν*– ortadan kalkınca insanın ruhunu tutkular ve heyecanlar sarar ya, ben de Leibnitz'in tutarlı ama hassas uslamlamasını ve Gorgias'ın nezaket içeren konuşmalarını anımsatan coşkunluğa kapıldım. Nefes almaktan, hatta meşru acı kaynaklarından bile haz duyuyordum. Sakin görünsem de her şeye karşı meraklıydım. İkindi vaktinin neredeyse tamamını ağzımda puroyla elimdeki gazetede yer alan ilanlara göz gezdirerek, içerideki kalabalığı inceleyerek ya da balkondan dışarıyı izleyerek geçirdim.

Bu sokak kentin en yoğun bölgelerinden biriydi. Karanlık çökerken kalabalık daha da arttı, kentin ışıkları yandığında insanlar sağlı sollu koşuşturmaya başladı. Normalde akşamları böyle bir manzaraya rastlanmaz, insan kafalarının yüzdüğü bu dalgalı deniz içime taptaze bir duygu saldı. Bu yüzden içeridekileri boş verip ilgimi dışarıya yönelttim.

Başta gözlemlerim belirsizlikler ve genellemelerle doluydu. Öylesine kalabalığa bakıyor ve genel değerlendirmelerde bulunuyordum. Bir süre sonra ayrıntıları, yani insanların fiziki yapılarını, giysilerini, edalarını, yürüyüş tarzlarını ve yüz ifadelerini incelemeye başladım.

Geçip gidenlerin çoğu emin adımlarla yürüyen işadamları havasındaydı, tek hedefleri kalabalığın arasından kendileri için yol bulmaktı. Çatık kaşlı bu adamlar çevreyi dikkatli gözlerle tarıyor, yanlarından geçen biri kendilerine çarptığında sabırsızlanmıyor, üstlerine başlarına çekidüzen verdikten sonra ilerlemeye devam ediyorlardı. Bazıları da huzursuz bir havayla ve heyecandan kızaran suratlarıyla kalabalığın içindeki yalnızlıklarına odaklanıp el ve kollarını kullanarak kendi kendilerine konuşuyorlardı. Önlerine biri çıktığında fısıltıları kesilse de el kol hareketleri artıyor, yolları açılana kadar dudaklarına sahte bir gülümseme yapışıyordu. İtildik-

BELONGS TO KAOS TEAM

lerinde, şaşkın bir ifadeye bürünüp kendilerini itenlere reverans yapıyorlardı. Bu iki sınıfta da bahsettiklerimin ötesinde bir nitelik bulunmuyordu. Kılık kıyafetleri gayet düzgündü. Büyük olasılıkla bunlar soylular, esnaflar, avukatlar, ticaret erbapları, borsa tellalları, Atina tarzı aristokratlar, sıradan işlerle uğraşanlar, boş vakti bol olanlar, kendi işlerini kovalayanlar veya yönetici koltuğunda oturanlardı. Pek de ilgimi çekmediler.

Beyaz yakalılar hemen kendilerini ele veriyorlardı; yine de içlerinde iki farklı kesim bulunuyordu. İlki dar ceketli, parlak çizmeli, saçları briyantinli, mağrur gülüşleri olan genç kesimdi. Ofis zarafeti denilebilecek davranışları bir yana bırakıldığında, tavırları yaklaşık bir sene önceki nezaketin doruğu sayılan inceliği hatırlatıyordu. Üst tabakanın çoktan reddettiği nezaketi benimsemişlerdi; bu sınıf bence en iyi böyle açıklanır.

Öteden beri süregelen bir geleneğe sahip firmaların çalışanları, yani "şaşmaz ihtiyar"ları da bir çırpıda seçilebiliyordu. İçinde rahat edecekleri siyah veya kahverengi takımları, beyaz kravat ve yelekleri, dayanıklı ayakkabıları, kalın çorapları ve tozluklarıyla kalabalıktan ayrılıyorlardı. Saçları biraz dökülmüş, sağ kulakları yıllar boyu kalem dayanağı olmaktan eğilip bükülmüştü. Şapkalarını iki ellerini kullanarak çıkartıyor, demode köstekli saatler kullanıyorlardı. Saygın görünmeye çalışıyorlardı, ama başkasına özenerek saygınlık kazanılmazdı ki!

Kalabalığa karışmış kibar giyimli yankesiciler de vardı; şehri kısa sürede saran bu tipleri ayırt etmekte zorlanmadım. Bunları dikkatle izledim ve beyefendiler tarafından fark edilmemelerine şaştım doğrusu. Manşetlerinin katları ve aşırıya kaçan samimiyetleri onları ele vermeliydi.

BELONGS TO KAOS TEAM

Sayısız kumarbazı tanımak çok daha kolaydı. Kadife yelekli, süslü kaşkollu, parlak zincirli, filigran düğmeli azgın zorbaların kılığından, kuşkuları üstüne çeken sade vaiz kılığına kadar her kılığa girmişlerdi. Yine de donuk esmerlikleri, zarla kaplıymış gibi görünen belirsiz gözleri, soluk ve kısık dudakları kendilerini ele vermeye yetiyordu. İki önemli özellikleri daha vardı: Alçak tonda konuşuyor, başparmaklarını diğerlerine dik açı oluşturacak biçimde tutuyorlardı. Bu üçkâğıtçıların arasında farklılıkları olanlar da bulunuyordu. Bunlar kurnazlıklarıyla tanınan beylerdi. Halkı sömüren bu tipler züppeler ve askerlerdir. Züppeler buklelerini savurarak gülümser, askerler de kaşlarını çatarak kılıç askılarını düzeltirler.

Bu kibarlık budalalarını geçtikten sonra daha karanlık ve derin öznelere rastladım. Vakur tavırları ve keskin bakışlarıyla dikkat çeken Yahudi tüccarları; yeis içindeki biçare dilencileri hor gören işinin ehli dilencileri; kalabalıkta sendeleyen, bir nebze merhamet uğruna insanlara yakaran zavallıları; geç saatlere dek çalışmaktan ve serserilerin küstah sözlerine maruz kalmaktan yılmış genç kızları izledim. Her yaştan kadınları, insana Lukianos'un[50] dışı Paros mermerini, içi çöplüğü andıran heykelini anımsatan kadınları, kadınlığını en uç noktasında yaşayan benzersiz dilberleri, kılıksız cüzamlıları, genç görünmek adına boyanıp süslenen kokoşları, henüz bir çocuk bedenine sahip olmalarına karşın sokağa düştükleri için arsızca cilveleşmekte ustalaşanları ve daha önce bu yola düşenlerle aşık atmaya çalışan genç kızları izledim. Tarif edilemeyecek türden küfelik herifleri, çarpık suratlı do-

50 Samsatlı Lukianos (125–180): Süryani retorikçi, hiciv yazarı. Nüktesi ve alaycı doğası ile tanınır. Ona ait olduğu düşünülen günümüze kadar gelmiş seksen kadar eser bulunur. Aya yapılan bir yolculuğu anlattığı *Gerçek Bir Hikâye* adlı eseri, dünyadaki ilk bilimkurgu kitabı kabul edilir.

nuk bakışlı, dişleri dökük düşkünleri, yalpalayarak yürüyen kılıksız tipleri, pislik içinde kalmış koca suratlı, kırmızı yanaklı evsizleri, eskimiş ama kaliteli kumaşlardan giysileriyle ortalıkta salınanları, adımlarıyla yeri göğü inletirken titrek parmaklarıyla ellerindekini düşürmemeye çalışanları, beti benzi atmış, gözleri kızarmış adamları izledim. Börekçiler, hamallar, kömürcüler, çöp toplayıcıları, laternacılar, maymun teşhircileri, balad şarkıcıları ile yandaşları, pespaye ustalar, perperişan görünen emekçiler manzarayı tamamlıyordu. Kalabalık, kulakları ve gözleri rahatsız ederek belirgin bir heyula yaratıyordu.

Saatler ilerledikçe ilgim daha da arttı, çünkü kalabalığın niteliği değişmeye başlamış, düzgün görünüşlü insanların yerini karanlıktan faydalanarak saklandıkları köşelerden çıkan kaba saba tipler almıştı. Geceyi ihtişamlı bir biçimde aydınlatan kentin ışıkları Tertullianos'un[51] abanozu gibi kusursuzluk saçıyordu.

Işığın etkisiyle insanların yüzlerini incelemeye başladım, ışık bu hızlı devinime uzun süre bakmamı engellese de kısacık bir bakışla bile yılların yüzlerde yarattığı izleri görebiliyordum.

Balkonun camına alnımı dayayıp kalabalığı izlerken altmış beş yaşlarında bir adamın yüzü birden dikkatimi çekti, son derece özgün bir ifadesi vardı. Benzerini daha önce hiç görmemiştim. Onu gördüğüm ilk anda, Retszch[52] görsey-

51 Tertullianus (160–220): Vaftiz üzerine yazılmış ilk Hıristiyanlık kitabı *De baptismo*'nun yazarıdır. Latince yazmış ilk büyük Hıristiyan düşünürü olan Tertullianus, Tanrı'nın İsa'dan, İsa'nın da Kutsal Ruh'tan ayrı olarak bilinemeyeceğini öne sürdüğü için, içindeki kutlu ses tarafından yönlendirilen Sokrates'in bilgeliğinin bile bir işe yaramayacağını belirtmiştir. Yunan felsefesiyle Hıristiyan bilgeliği arasında kurduğu bu karşıtlığa rağmen, Tertullianus, Yunan felsefesinden, özellikle de Stoalılardan etkilenmiş ve kendisi de birtakım felsefi konu ve açıklamalar ortaya koymuştur.

52 Friedrich August Moritz Retzsch (1779–1857): Alman sanatçı, teknik ressam, oymacı. Goethe, Schiller gibi yazarların eserlerine çizimleriyle katkıda bulunmuştur.

di bu adamı, resmettiği şeytani imgelere tercih ederdi diye düşündüm. O kısacık bakışın içimde uyandırdığı hisleri anlamlandırmaya çabalarken, zihnim parlak zekâ, temkinlilik, cimrilik, para hırsı, ilgisizlik, hainlik, kana susamışlık, zafer, neşe, korku, yeis gibi birbirinden bağlantısız olgularla bulandı. Adamın yüz ifadesi beni aşırı heyecanlandırmış, dahası başımı döndürmüştü. "Ne garip bir tarih yazılıdır bu adamın bağrında!"dedim kendi kendime. Sonra onu daha fazla tanımak istediğimden paltomu, şapkamı ve bastonumu kapıp sokağa fırladım. Kalabalığın içine karışıp güçlükle onu yakaladım; beni fark etmemesi için dikkatli davranarak onu takip etmeye başladım.

Artık onu rahatça inceleyebiliyordum. Kısa boylu ve çelimsiz biriydi. Kıyafeti eski ve kirli olsa da kaliteli kumaşı ışığın altında hemen kendini belli ediyordu; düğmeleri iliklenmiş, dar, uzun, ikinci el paltosunun altında bir cam elmasıyla hançer gördüğümü sanıyorum. Bu yüzden daha da meraklandım ve onu gideceği yere kadar izlemeye karar verdim.

Karanlık tamamen çökmüş, havanın nemi artmıştı. Çok geçmeden yağmur yağmaya başladı. Yağmur kalabalığı hareketlendirdi, sanki şemsiyeler yürüyordu. Dalgalanma, itişip kakışma katbekat arttı. Hastalığımdan geriye kalan ateş sebebiyle yağmurdan hayıflanmadım, benim için tehlikeli ama huzurlu bir durumdu. Ağzıma bir mendil kapayıp ilerlemeye devam ettim. Yaşlı adam yarım saat boyunca bu yoğun sokakta ilerlemek için çaba sarf etti, ben de peşi sıra yürüdüm. Ardına bir kez olsun bakmadığından beni fark etmedi. Daha az insanın yürüdüğü bir sokağa saptığında dinginleşti, kimi zaman duraksadı. Amaçsız yürüdüğünden ve kalabalığın içinde yol bulmakta zorlandığımdan dibinden ayrılmadım. Adam bu dar ve uzun sokakta bir saate yakın yürüdü, derken kalabalık

BELONGS TO KAOS TEAM

azaldı ama yine de Londra'nın bu işlek caddesini kullanan insan sayısı öğlen vakti sıklıkla Broadway Parkı'na gidenlerin sayısıyla eşitti. Sonra sokaktan tekrar sapıp aydınlık bir alana çıktık. Yaşlı adam yine önceki tavrına büründü. Kaşlarını çatarak insanları izledi ve inatla, kalabalığı yara yara yürüdü. Alanda bir tur atıp ters istikamette yürümeye başlayınca çok şaşırdım, ani dönüş yaptığı için neredeyse beni fark ediyordu.

Bir saat daha geçti, kalabalık yine azalmıştı. İnsanlar yağmurdan ve soğuk havadan ötürü evlerine kaçıyorlardı. Adam el kol hareketleri yapıp daha az insanın yürüdüğü başka bir sokağa saptı. Bu yaşta bir insandan beklenmeyecek bir çeviklikle yokuş aşağı indi, onu takip ederken epeyce zorlandım. Kısa süre sonra kalabalık bir çarşıya girdik. Adamın burayı iyi bildiği her halinden belliydi; satıcılar ve müşteriler arasında ilerlerken eski ruh haline tekrar kavuştu.

Burada geçirdiğimiz bir buçuk saat boyunca beni fark etmemesi için çok çaba sarf ettim. Neyse ki ayağımda kauçuk ayakkabılar olduğu için sessizce ilerleyebiliyordum. Bakışlarımı hiç yakalayamadı. Alışveriş yapmadan çarşıda dolaşıp duruyor, hiç kimseyle konuşmuyor, insanların yüzlerine öylesine bakıp geçiyordu. Bu tutumu merakımı daha da kamçılayınca peşini bırakmamaya niyetlendim.

Saat on biri vurduğunda çarşı dağılmaya başladı. Esnafın biri dükkânının kepengini indirirken ihtiyara çarpınca adamcağız tir tir titredi. Koşar adımlarla oradan uzaklaşıp kaygılı bir tavır sergileyerek ara sokaklardan süratle ilerledi; sonunda onu ilk gördüğüm noktaya, yani D. Oteli'nin bulunduğu yere vardık. Fakat sokak bıraktığımız gibi değildi. Işık sokağı aydınlatmaya devam etse de yağmur hızlandığından ortalıkta pek az insan kalmıştı. Yaşlı adamın yüzü kireç gibi oldu. Yoğunluğundan eser kalmamış sokakta ağır adımlarla bir süre

BELONGS TO KAOS TEAM

yürüdükten sonra nehir yönünde ilerledi ve tiyatro binasının önünde beklemeye başladı. Oyun sona ermişti, seyirciler dışarı çıkıyordu. Kalabalığın içine daldığı an ihtiyar adam derin derin nefes alıp verirken yüzündeki acı ifade usulca silindi. Kendisini ilk gördüğüm andaki gibi yürümeye başladı. Seyircilerin çoğunun gittiği istikamette ilerledi, artık ne yapmaya çalıştığını anlayamaz bir haldeydim.

Kalabalık seyrekleştikçe yaşlı adam yine duraksadı. On on iki kişilik gürültücü bir grubun peşine takıldı, ama bu grup da yavaş yavaş dağıldı, nihayetinde yolda üç kişi kaldı. Adam önce kararsız kaldı. Sonra, süratle bir yola saptı ve bir süre sonra kendimizi kenar semtlerden birinde bulduk. Londra'nın suç ve yoksullukla örülü batakhanesine gelmiştik. Karşımıza ender çıkan sokak lambalarının puslu aydınlığında eski, dökük, virane yapıların arasında yola benzer bir şey göremedim. Pıtrak gibi çoğalan gürbüz otlar kaldırım taşlarını bile yerinden etmişti. Lağımlardan pis kokular yükseliyordu. Burası, ıssız bir yer gibi görünüyordu, fakat yürüdükçe sesler işitmeye başladık. Nihayet Londra'nın en sefil, en pespaye adamlarının bölgesine ulaştık. Sönmek üzere olan bir lambanın tekrar alev alması gibi yaşlı adam da yeniden canlanıverdi. Biraz daha ilerleyip köşeyi döndüğümüzde aydınlığa kavuştuk; sarhoşların kenar mahallelerdeki yüce mabetlerinden, "cin" adlı melunun sarayına vardık.

Tan ağarmak üzereydi, ama sefiller o melun kapıdan girip çıkmayı sürdürüyordu. İhtiyar, bir sevinç nidası atıp içeriye daldı ve ayyaşların arasında amaçsızca gezindi. Kısa süre sonra adamlar dağılmaya başladı, çünkü meyhane kapanıyordu. İşte o an saatlerdir izlediğim ihtiyarın yüzünde umutsuzluktan da beter bir ifade belirdi. Adam yine de pes etmedi, daha da coşarak görkemli Londra'nın merkezine yöneldi. O

BELONGS TO KAOS TEAM

koşar adımlarla ilerlerken ben de sabırla sürdürdüğüm takibimi sonuçlandırabilmek için şevklendim. Güneş doğduğunda, D. Oteli'nin bulunduğu noktaya döndük; sokak bir gün önceki gibi yoğundu. Yoğunluk arttıkça yaşlı adam sağa sola yürümeye, kalabalığa karışmaya devam etti. İkinci günün akşamı öyle çok yorulmuştum ki adamın karşısında durup yüzüne dik dik baktım, ama o beni fark etmeyip gezintisine devam etti, bu yüzden ben de onu takip etmeyi bıraktım. "Bu ihtiyar ciddi suçların dehası," dedim kendi kendime. "Yalnızlıktan kaçıyor. O, *kalabalıkların adamı*. Onu takip etmem sonuç vermez, hakkında bir şey öğrenmem mümkün değil. Yeryüzündeki en kötü kalp Hortulus Animæ'den[53] çok daha berbat bir kitaptır ve belki de *er lasst sich nicht lesen* Tanrı'nın inceliklerinden biridir.

53 Grünninger'in *Hortulus Animæ cum Oratiunculis Aliquibus Superadditis* adlı eseri. –Poe.

"İŞTE O SENSİN!"

Rattleborough hakkındaki gizemi çözerken Oedipus rolüne soyunacağım. Rattleborouh'lular arasındaki ihaneti sonlandıran ve inançsız olmaya cüret eden tüm cismani fikir sahiplerini büyükannelerin şaşmaz inançları ve sadakatiyle buluşturan –benimsenmiş, tartışılmayan, hakiki– mucizeyi, bu durumu oluşturan mahirane ve sanatkârane düzenlemenin mahremini anlatacağım size; zira bunu ancak ben yapabilirim.

Bu olay –alaycı tavrım için kusura bakmayın– 18.. yazında yaşandı. Kasabanın en varlıklı ve seçkin insanlarından biri olan Bay Barnabas Shuttleworthy bir gün ortalıktan kayboldu; günlerce kendisinden haber alınamayınca cinayete kurban gittiğinden kuşkulanılmaya başlandı. Bay Shuttleworthy, on beş mil uzaklıktaki kentine günübirlik bir gezinti yapmak için cumartesi sabahı erken saatte atıyla yola çıktı. Fakat yola çıkışından iki saat kadar sonra atı yaralanmış ve çamura batmış bir halde, üzerinde binicisi olmadan geri döndü. Pek tabii Bay Shuttleworthy'nin dostları korkuya kapıldı, dahası pazar günü de kendisinden ses seda çıkmayınca kasaba halkı adamcağızın cesedini bulmak amacıyla arama çalışmaları başlattı.

Araştırmayı şiddetle ve hırsla başlatan kişi Bay Shuttleworthy'nin yakın dostu Bay Charles Goodfellow ya da

BELONGS TO KAOS TEAM

herkesin hitap ettiği gibi Charley Goodfellow yahut İhtiyar Charley Goodfellow idi. Tesadüfen veya ismin mizaç üstündeki akıl almaz etkisine istinaden –hangisinin doğru olduğunu hâlâ bilmem– Charles ismini taşıyanların mert, dürüst, samimi ve iyi niyetli olduğunu; bu kişilerin insana haz ve mutluluk veren bir sesle, "Ben vicdanı temiz, korkusuz ve kötülük yaparak kendini küçük düşürmeyecek türden bir insanım," der gibi karşısındakinin gözlerinin içine baktığını düşünürüm. Belki de bu yüzden temsillerdeki her babacan ve yiğit adamın adı Charles'tır.

İhtiyar Charley Goodfellow, Rattleborough'ya altı ay önce taşınmış ve kimseye önceki yaşamını anlatmamış, ancak kasabanın tüm seçkin zatlarıyla tanışıp onlarla ahbaplık etmeyi başarmıştı. Arkadaşları ona sevgi, saygı ve güven duyardı; kadınlar da ellerinden gelen yardımı yaparlardı. Bunun sebebi belki de Charles ismine ve samimi bir yüz ifadesine sahip olmasıydı.

Az evvel söylediğim gibi, Bay Shuttleworthy kasabanın en varlıklı ve seçkin insanlarındandı ve İhtiyar Charley Goodfellow ile can ciğer kuzu sarmasıydı. Bu denli yakın arkadaş ve kapı komşusu olmalarına karşın Bay Shuttleworthy İhtiyar Charley Goodfellow'un evine pek sık gitmez ve yemeğe katılmazdı ancak bu durum onların dostluklarına gölge düşürmezdi. Zaten İhtiyar Charley Goodfellow dostunun evine hemen her gün uğrar, mümkün mertebe akşam yemeğine kalırdı. İki arkadaş beraberken mutlaka şarap içerlerdi. İhtiyar Charley Goodfellow ağzının tadını bilir, Château-Margaux içerdi. Kendisi gibi dostunun da bu şaraba bayıldığını gören Bay Shuttleworthy çakırkeyif olduğu bir akşam, "Ah, dostum! İçmeyi bu denli seven arkadaşıma bir kasa Château-Margaux hediye etmezsem ne olayım, Tanrı cezamı kessin!" dedi. Bay

Shuttleworthy, "Tanrı cezamı kessin!", "Ah, Tanrım!"dan öte kötü söz konuşmazdı. "Senin için harikulade iki kasa şarap sipariş etmezsem Tanrı cezamı kessin; gerçekten, sözüm söz, beklemediğin bir anda eline ulaşacak," diye ekledi. Bunu Bay Shuttleworthy'nin cömertliğini, iki dostun arasından su sızmadığını kanıtlamak için anlatıyorum.

İşte o pazar sabahı arkadaşının başına fena bir iş geldiği anlaşıldığında, İhtiyar Charley Goodfellow kedere boğuldu. Kurşunun delip geçtiği at kan revan içinde, binicisi olmadan eve döndüğünde de kardeşi veya babası ölmüşçesine üzülmüş, rengi solmuş ve zangır zangır titremişti.

Başta üzüntüden ne yapacağını bilemez haldeydi; bu yüzden dostunun birkaç hafta veya birkaç ay sonra dönebileceğine kasabalıları inandırmaya çabaladı. Derin ıstıraplar içine gömülen insanlar yapılması gereken işleri zamana yaymayı veya ertelemeyi tercih ederler. Bu insanların zihinsel yetileri bir süreliğine sekteye uğrar. Eyleme geçmek onları korkutur; sessizce yataklarına uzanmayı ve kocakarıların dediği gibi "acılarını beslemeyi" yani dertleri üzerine düşünüp hülyalara dalmayı yeterli görürler.

Rattleborouh'lular, zekâsına ve sağduyusuna güvendikleri İhtiyar Charley'nin fikrini benimsediler ve "ortaya bir şey çıkana dek" eylem planı yapmamaya karar verdiler. Bay Shuttleworthy'nin kötü alışkanlıklara sahip, sefahat düşkünü yeğeni müdahalede bulunmasaydı eğer sessizlik devam edecekti. Pennifeather adlı bu genç, "durup beklemeyi" uygun görmüyor, "cinayete kurban giden adamcağız"ın aranması için geç kalınmaması gerektiğini söylüyordu. Genç, tamı tamına bu sözleri sarf etti, ama Bay Goodfellow yeğenden başka kimsenin durumu "bu biçimde ifade etmediğini" apaçık belirtti. Dolayısıyla kasabalılar genç adamın, amcasının

BELONGS TO KAOS TEAM

ölümünden nasıl bu kadar emin olabildiğini, neden bu şekilde konuştuğunu öğrenmek istediler. Bu sebeple kasabalılar, genç adam ve Bay Goodfellow arasında ufak tartışmalar yaşandı. Genç adamla ihtiyarın arası son birkaç aydır bozuk olduğu için tartışmaları doğal karşılandı. Bay Pennifeather birlikte oturduğu amcasının evine Bay Goodfellow'un sık sık gelmesinden hoşlanmıyordu. Hatta bir gün sinirlenip ihtiyara bir yumruk geçirmişti. Söylentilere göre, Bay Goodfellow bir Hıristiyan'a yakışacağı üzere şefkatli ve babacan bir edayla genç adama karşılık vermemiş, "mutlaka intikamını alacağını" söylemekle yetinmişti. Bu sözler yaşlı bir adamın öfkesini dışa vurmasından başka bir şey değildi; zaman içinde bu yaşananlar unutulup gitti.

Bu konuları (zaten meseleyle hiçbir ilgisi yok) anlatmamın gereği yok; Rattleborouh'lular Bay Pennyfeather'in yoğun ısrarlarına dayanamayıp kasaba civarını aramaya karar verdiler. Gruplar halinde farklı istikametler belirlediler. Nasıl bir mantık yürüttüğünü hatırlayamıyordum, ancak Bay Goodwell bunun saçma bir fikir olduğuna kasabalıları inandırdı. Bay Pennifeather tersini savunsa da, bizim ihtiyar herkesi birlikte hareket etmeye davet ederek arama ekibinin başına geçti.

Gözleri bir vaşağınki kadar keskin olan ihtiyarın liderliğini herkes kabul etti. İhtiyar Charley kasabalıları ıssız, bilinmedik patikalardan geçirdi, durup dinlenmeden gece gündüz civarı arattı, fakat Bay Shuttleworthy'nin izine rastlanmadı. Aslında tam olarak doğru değil söylediğim, zira birkaç iz bulundu. Adamcağızın atının kendine özgü nal izleri kasabanın üç mil kadar doğusundaki bir alana kadar takip edilebildi. Nal izleri takip edilerek varlığı önceden bilinmeyen, etrafı çalılıklarla örülü, pis bir su birikintisine varıldı. Suyun di-

ğer yakasında hiçbir ize rastlanmasa da, gelinen tarafta bir mücadelenin yaşandığı, epeyce ağır bir şeyin suya doğru sürüklendiği belliydi. Kasabalılar çabalarının işe yaramadığını düşünürlerken, İhtiyar Charley birikintideki suyu boşaltmayı teklif etti. İnsanlar neşelenip ümitlendiler ve İhtiyar Charley'ye övgüler düzdüler. Toprak kazmak için lazım olacağını düşünüp yanlarında getirdikleri küreklerle kısa sürede suyu boşaltmayı başardılar. Suyu tamamen boşalttıklarında dipteki çamurun içinde siyah kadife bir yelek buldular. Yırtılmış ve kana bulanmış olmasına karşın bulunan yeleğin Bay Shuttleworthy'nin kayıplara karıştığı cumartesi günü yola çıkarken üstünde olduğunu anımsayanlar oldu. Kimisi Bay P.'nin yeleği hiç giymediğine, kimisi de amcasının kayboluşunun ardından yeleğin Bay P.'nin sırtında görüldüğüne dair tanıklık ediyordu.

Bay Pennifeather odak noktası haline geldi; yüzünün kireç gibi olması ve konu hakkında ne düşündüğü sorulduğunda ağzını bıçak açmaması kasabalıların kuşkularını perçinledi. Böylelikle sefahat düşkünü arkadaşları da ona yüz vermedi; dahası Bay P.'nin tutuklanması için ellerinden geleni yaptılar. Fakat Bay Goodfellow bu insanların aksine Bay P.'yi savundu. "Bay Shuttleworthy'nin kıymetli vârisi" olan bu genç adamla daha evvel yaşadığı gerginliği çoktan unuttuğunu dile getirdi. Onu tüm kalbiyle bağışladığını, amcası hususunda asla ondan kuşkulanmadığını ve sonuna dek genci savunacağını belirtti.

Bay Goodfellow yarım saat boyunca Bay P.'nin zekâsına ve yüce gönlüne övgüler düzerek ufak bir kusur işledi; kadirşinas insanlar başkasına yardım etmeye çalışırken kimi zaman yanlışlıklar ve patavatsızlıklar yaparlar. Bu yüzden de iyi niyetle başladıkları işi sonunda mutlaka batırırlar.

BELONGS TO KAOS TEAM

Bay Goodfellow'un konuşması da kasabalıların gözünde benzer bir izlenim uyandırdı. İhtiyarın, Bay P.'yi övüp savunması genç adamın yücelmesine ve aklanmasına değil, kasabalıların kuşkularının artmasına ve iyice hiddetlenmesine yol açtı.

İhtiyarın en büyük patavatsızlığı şüphesiz Bay P.'nin "Bay Shuttleworthy'nin kıymetli vârisi" olduğunu söylemesiydi. İnsanlar bunu daha önce önemsememişlerdi. Ama şimdi kayıp, zengin amcanın iki sene önce kızıp yeğenini mirasından yoksun bırakacağını söylediğini hepsi hatırlıyordu. Bay Goodfellow'un sayesinde Rattleborouh'lular çoktan çözüldüğünü düşündükleri meseleyi tekrar anımsadılar ve tehdidin işlevselliği üzerine kafa yordular. Bu yüzden hemen *cui bono* sorusunu yönelttiler. Yeleğin bulunmasından bile daha fena köşeye sıkıştıracak bir soruydu bu. Bu arada yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için çoğunlukla hatalı kullanılan bu Latince terim üzerinde durayım. Bulwer'in, Dickens'ın, Turnapenny'nin, Ainsworth'un romanlarında; *Cecil*'in yazarı Bayan Gore'un, bir hanımın Keldaniceden Chickasaw diline kadar pek çok dilden alıntı yaptığı ve sistemli bir biçimde Bay Beckford'un yardımcı olması gibi bu terim daha çok "hangi amaçla" veya "neyin yararına" anlamında kullanılmıştır, fakat gerçek anlamı "kimin yararına"dır. *Cui*, kime; *bono* ise fayda anlamındadır. Bu hukuk terimi daha çok bir işi yapan kişinin o işten büyük ölçüde kârlı çıkacağını anlatmak için kullanılır. İşte bu terim o anda Bay P.'yi işaret ediyordu. Amcası yeğenini mirasından yoksun bırakacağını söylemişti ama bu sözler tehdit boyutunda kalmıştı; amcanın sözleri tehdit olmaktan çıksaydı eğer yeğenin yararına olan vasiyeti geçerli olmazdı. Eğer vasiyet değiştirilmiş olsaydı Bay P. intikam duygusuyla hareket edebilirdi. Vasiyet değiştirilmedi-

ğine göre tek olası neden Bay P.'nin amcasının kararından vazgeçmesinden çekinmesiydi.

Bunun üzerine Bay Pennifeather derhal tutuklandı ve ekip araştırmayı sonlandırıp kasabaya döndü. Yolda Bay P.'nin suçlu olduğuna inançları daha da perçinlendi. Şevkle ekibe liderlik eden Bay Goodfellow'un otların arasından ufak bir nesne aldığı, kimseye belli etmeden cebine koymaya çalıştığı fark edildi. İnsanlar ihtiyarın bulduğu nesnenin Bay P.'ye ait bir İspanyol bıçağı olduğunu gördüler. Kana bulanmış bıçağın üstünde gencin isminin ilk harfleri kazılıydı.

Yeğenin suçluluğu konusunda herkes hemfikirdi; kasabaya varıldığında Bay P. derhal mahkemeye çıkarıldı.

Durum daha da kötüleşti. Bay P., Bay Shuttleworthy'nin ortalıktan kaybolduğu günün sabahı kana bulanmış yeleğinin bulunduğu su birikintisinin yakınlarında tüfekle geyik avına çıktığını söyledi.

Bu itiraftan sonra Bay Goodfellow gözyaşlarına boğularak sorgulanmak istediğini söyledi. Tanrı'ya ve insanlığa karşı hissettiği sorumluluk ve sadakat daha fazla sessiz kalmamasını gerektiriyordu. Şimdiye dek genç adamı (her ne kadar karşılığını alamasa da) her zaman hoş görmüş, koruyup kollamıştı. Bay P.'nin aleyhinde görünen her durumda kuşkuları bertaraf etmeye çalışmıştı, ama artık her şey apaçık ortadaydı; üzülerek de olsa gerçeği anlatacaktı. Bay Shuttleworthy'nin yola çıkmasından bir gün önce amcası yeğenine yüklü bir miktar para yatırmak için şehirdeki Farmers & Mechanic Bank'a gideceğini, vasiyetini değiştireceğini ve yeğenini mirasından yoksun bırakacağını söylemişti. Bay Goodfellow, tanığa bütün bunların doğru olup olmadığının sorulmasını istedi. Yargıç anlatılanların doğru olup olmadığını sorduğunda da Bay P. her şeyi kabul etti.

BELONGS TO KAOS TEAM

Bunun üzerine yargıç birkaç polis göndererek sanığın amcasının evindeki odasını arattı. Kısa süre sonra polisler Bay Shuttleworthy'nin yıllardır kullandığı, çelik kenarlıklı, kızılımsı kahverengi deri cüzdanıyla döndüler. Yargıç, boş cüzdanın içinde olması gerekenlerin nerede olduğunu sorarken Bay P. konu hakkında bilgisi olmadığında ısrarcıydı. Ayrıca polisler Bay P.'nin yatağıyla çarşafı arasında isminin ilk harfleri işlenmiş ve kana bulanmış bir gömlekle kravat buldular.

O sırada Bay Shuttleworthy'nin yaralı atının ölüm haberi geldi. Bay Goodfellow kurşunun bulunabilmesi için hayvana otopsi yapılması gerektiğini söyledi. Bay Goodfellow sanığın suçlu olduğunu kanıtlamak istercesine titizlikle bu işle ilgilendi ve sonunda hayvancağızın göğüskafesinden Bay P.'nin tüfeğinden başkasınınkine uymayacak kadar büyük bir mermi çıkardı. Ayrıca kurşunda belirgin bir çizik vardı, Bay P.'nin kişisel av malzemeleri arasındaki kurşunlarda da benzer çizikler olduğu saptandı. Bunun üzerine yargıç daha fazla tanık dinlemek istemedi ve kefalet teklifini reddederek sanığı yetkili mahkemeye sevk etti. Bay Goodfellow ısrarla meblağ büyük bile olsa kefaleti ödemek istediğini söyledi. İhtiyar Charley'nin bu cömert tavrı kasabaya taşındığı andan itibaren insanlarda uyandırdığı içtenlik ve yardımseverlik barındıran mizacıyla örtüşüyordu. Öyle ki genç adam için meblağı önemsemezken meteliksiz olduğunu unutuyordu.

Gelişmeleri öngörmek zor değil. Bay Pennifeather kasabalıların lanetli sözleri arasında duruşmaya çıktı; (Bay Goodfellow'un vicdanının mahkemeden gizlenmesine el vermediği) deliller öylesine kesin ve şaşmaz bulundu ki, jüri bir an bile tereddüt etmeden Bay P.'nin cinayetten birinci derecede suçlu olduğuna oybirliğiyle karar verdi. Bunun üzerine yar-

gıç sanığı idam cezasına çarptırdı ve cezasını beklemesi için şehir hapishanesine yolladı.

Bu arada İhtiyar Charley Goodfellow soylu tutumu sayesinde kasabalıların gözünde iyice değer kazandı. Eskisinden on kat daha fazla sevildiği ve sayıldığı için yoksulluğun zorunlu kıldığı alışkanlıklarını terk etmek durumunda kaldı. Yasını tuttuğu dostunun yeğenini bekleyen meşum son kalpleri burksa da evinde verdiği şen davetlerde kasabalılarla iyice yakınlaştı.

Bir gün bu muhterem zat bir mektup aldı ve çok şaşırdı.

H.F.B. & Co.'dan Bay Charles Goodfellow'a,
Rattleborough Chat. Mar. A --- No. 1.
---- 6 düzine şişe (72 adet)

"Sayın Charles Goodfellow,

Kıymetli müşterimiz Bay Barnabas Shuttleworthy'nin iki ay önce sipariş ettiği antilop marka, mor mühürlü bir sandık Château-Margaux şarabını adresinize gönderiyoruz. Sandıklar numaralandırılıp işaretlenmiştir.

Saygılarımızla,
HOGGS, FROGS, BOGS & HİSSEDARLARI
Şehri, 21 Haziran 18..

Not: Sandık tarafınıza bu mektubu aldıktan bir gün sonra, yük arabasıyla ulaştırılacaktır. Bay Shuttleworthy'ye saygılarımızla...
H., F., B. & Hissedarları"

İşin aslı Bay Goodfellow arkadaşının ölümünden sonra şarapları almaktan umudu kesmişti, haliyle bu mektup Tan-

rı'nın lütfu gibiydi. Keyfi yerine gelmişti; cömertliğini ve samimiyetini kanıtlamak istercesine pek çok arkadaşını ertesi gün için evine davet etti. Ne şarapların markasından ne de merhum arkadaşının armağanı olduğundan kimseye bahsetmedi; sadece birkaç ay önce sipariş ettiği şarapları içerken arkadaşlarının da kendisine eşlik etmesini gönülden istediğini söyledi. İhtiyarın, şarapları arkadaşının hediye ettiğini neden söylemediğini çok merak ettim, ancak muhterem beyin elbette bir nedeni vardı.

Sonunda ertesi gün güzide bir kalabalık Bay Goodfellow'un evinde toplandı. Kasabanın yarısı oradaydı, tabii ben de vardım. İhtiyar Charley'nin verdiği şahane yemek sona erip övgülere mazhar olduğunda şaraplar henüz gelmemişti. Bu gecikme ev sahibini sinirlendirmişti. Sonunda sandık eve ulaştı; herkes çakırkeyif olduğundan mutlak surette karar verip şişeleri almak için sandığı masanın üzerine çıkardılar.

Sandığın masaya konulmasına ben de yardım ettim. Kırılan birkaç şişe ve kadehin arasına sandığı yerleştirdik. Kafayı bulan Bay Goodfellow yapmacık bir ciddiyet takınıp sürahiyle masaya vurarak konuklarından sessiz olmalarını istedi.

Gürültü bir süre daha sürdü. Sonra herkes sustu ve ortamı sükûnet kapladı. Sandığın kapağını açmam istendiğinde hemen kabul ettim. Kapağın altına bir keski koyup çekiçle vurdum; kapak birden açıldı ve işte tam o anda merhum Bay Shuttleworthy'nin yara, bere, kan revan içindeki çürümeye yüz tutmuş cesedi ihtiyarın gözlerine bakacak şekilde doğruldu. Feri gitmiş gözlerini Bay Goodfellow'un gözlerine dikerek kederli bir edayla baktı. Ardından sakin ama anlaşılır bir biçimde, "İşte o sensin!" deyip masanın üzerine sere serpe uzandı.

Sonrasını anlatmak inanın çok zor. Herkes korkuya kapılıp kaçtı, en dirayetli görünenler düşüp bayıldı. Ama o ilk

BELONGS TO KAOS TEAM

korku ve vaveyla geçince herkes Bay Goodfellow'a döndü. Şaraptan kıpkırmızı olan suratı kireç gibi olmuştu. Dakikalarca boş gözlerle etrafı, belki de kendi rezil ruhunu izledi. Sonra birden gerçek dünyaya dönüp oturduğu yerden kalktı; Bay P.'nin idamla cezalandırılmasına sebep olan sefil suçunu itiraf etti.

Kısaca şunları söyledi: Kurbanını su birikintisine kadar izlemiş, adamcağızın atını vurup tüfeğin dipçiğiyle arkadaşını öldürmüş ve cüzdanını almıştı; öldüğünü sandığından bin bir zahmetle atı çalılıkların gerisine dek sürüklemiş, cesedi de gizli bir yere gömmüştü.

Yeleği, bıçağı, cüzdanı ve kurşunu Bay P.'den intikam almak amacıyla kendisi yerleştirmişti. Kana bulanmış kravat ve gömlek de onun işiydi.

Bu korkunç itirafta bulunduktan sonra Bay Goodfellow'un sesi boğuklaştı. Ayağa kalktı, geriye doğru birkaç adım attıktan sonra düşüp öldü.

Tam vaktinde yapılan bu itirafı elde etmek için basit bir yöntem kullanmıştım. Bay Goodfellow'un aşırı içtenliği bende tiksinti uyandırmıştı. Bay P.'den yumruk yediği gün yanlarındaydım ve yüzünde beliren o iğrenç ifadeyi unutamadım. İhtiyarın er ya da geç intikamını alacağını biliyordum. Bu yüzden Bay Charley'nin tavırlarını kasabalılar gibi olağan karşılamadım. Bay P.'nin aleyhinde olan delillerin hepsini Bay Goodfellow ortaya çıkarmıştı, ancak beni harekete geçiren şey ölen attaki kurşun oldu. Kurşun girdiği gibi hayvanın bedeninden çıktığına göre sonradan bir başkası tarafından geri konulmuştu. Kanlı gömlek ve kravat ise kana değil kırmızı şaraba bulanmıştı. Bunlar ve Bay Goodfellow'un son zamanlardaki har vurup harman savuruşu kuşkularımı artırdı ama düşüncelerimi kimseyle paylaşmadım.

BELONGS TO KAOS TEAM

Bu arada boş durmayıp Bay Shuttleworthy'nin cesedini aramaya giriştim. Haklı nedenlerle Bay Goodfellow'un araştırma bölgesinin dışına çıktım. Derken bir gün üstü çalı çırpıyla kapatılmış eski bir kuyunun dibinde cesede ulaştım.

İki arkadaş arasında geçen, Bay Goodfellow'un dostunu bir sandık Château-Margaux ısmarlaması için kandırdığını bir şekilde öğrendim. Buradan yola çıkıp müstesna bir plan yaptım. Sert bir balina kemiğini cesedin boğazından soktum ve cesedi sandığa yerleştirdim. Kapağı sıkıca çiviledim. Çiviler çıkarıldığında kapak fırlayacak, ceset de doğrulacaktı elbette.

Sonra sandığı numaralandırıp işaretledim. Üzerine adresi yazıp şarap şirketinin ağzından bir mektup yazdıktan sonra hizmetkârlarıma işaret verdiğim an sandığı Bay Goodfellow'un evine getirmelerini emrettim. Cesedi konuşturan elbette bendim; vantrilokluk yeteneğime ve katilin vicdanına güvendim.

Anlatacak bir şey kalmadı. Bay Pennifeather serbest bırakıldı, amcasının mirasını aldı, bu olaydan aldığı ders sayesinde yepyeni bir hayata adım attı ve ömrü boyunca huzur içinde yaşadı.

VON KEMPELEN VE BULUŞU

Teğmen Maury'nin[54] *Silliman's Journal*'da[55] yayımlanan ayrıntılı yazısını ve Arago'nun[56] titiz incelemesini okuyanlar Von Kempelen'in buluşu üzerine anlatacaklarımın bilimsel bir niteliğinin olmadığını görecektir. Niyetim seneler evvel tanıştığım ve şu an son derece popüler olan Von Kempelen'i[57] tanıtıp buluşunun sonuçlarını değerlendirmekten ibaret.

54 Matthew Fontaine Maury (1806–1873): Hidrografi alanında yaptığı çalışmalarla ve ABD Deniz Kuvvetleri'ndeki yetkin teğmenliğiyle tanınır. Oşinografinin kurucularındandır. 1848'de yerküre üzerinde yer alan rüzgâr alanlarına ilişkin ilk haritaları sunmuştur. 1885'te ilk çağdaş oşinografi kitabı olan *Denizin Fiziksel Coğrafyası* adlı eserini yayımlamıştır.

55 Benjamin Silliman (1779–1864): Jeoloji üzerine de çalışmaları olan Amerikalı kimyager ve eğitmen. Yale Üniversitesi'nin ilk profesörlerindendir. Pek çok mineral ile balık fosilinin keşfinde payı vardır. *American Journal of Science* adlı bilim dergisinin kurucusudur.

56 François Arago (1786–1853): Fransız bilim ve siyaset adamı. Işık ve manyetizma alanında çalışmalar yapmış, Fransa'da 1848 Şubat Devrimi'nden sonra kurulan geçici hükümette görev almıştır. 1840'ta Güneş kromosferini inceledi. İlk kez Güneş'in fotoğraflarını çekti, ışık sapıncını önleyerek gezegenlerin çapını ölçme yöntemini geliştirdi ve manyetik fırtınalarla kutup ışıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koydu. 1830–1850 arasındaki yoğun siyaset yaşamında bile ara vermeksizin sürdürdüğü bilimsel çalışmaları, fiziğin birçok dalında yeni gelişmelere temel olacak niteliktedir. Özellikle polarma konusundaki araştırmaları dalga kuramına, mıknatıslar üzerindeki çalışmaları da elektromanyetizmaya yeni boyutlar kazandırmıştır.

57 Wolfgang von Kempelen (1734–1804): Viyana'da İmparatoriçe Maria Theresa için satranç otomatı yapan mekanikçi. İmparatoriçe için yapılan bu otomat, 120 santim uzunluğunda, 105 santim genişliğinde ve 60 santim yüksekliğindeydi. Akçaağaçtan ve üzerine satranç tahtası çizilmiş tekerlekli bir kabinet önünde oturan bıyıklı, sarıklı ve pelerinli bir Türk figüründen oluşuyordu. Öndeki kapak açılıp dolabın ve Türk'ün içine bakıldığında irili ufaklı pek çok kaldıraç, makara ve başka karmaşık mekanik sistemler görülebilmekteydi. Uzun süreler nasıl çalıştığı üzerinde fikirler yürütülen otomatın içinde satrançta oldukça tecrübeli biri vardı. Kempelen'in ustalığı da seyredenlerin düşündüğü gibi bir makineye satranç oynatmasında değil, kutunun içinde hiçbir şekilde görebilme olanağı olmayan birine satranç oynatabilmesidir. Kempelen, satranç oynayan Türk'ün içinde bir insan saklaması ve toplulukları kandırması nedeniyle birçok mekanikçi ve bilimadamı tarafından şarlatanlıkla suçlanmıştır.

BELONGS TO KAOS TEAM

Yüzeysel açıklamalarıma geçmeden önce gazetelerin neden olduğu yaygın görüşü reddediyorum; Kempelen'in buluşu şaşırtıcı olsa da beklenmedik değildi.

Sör Humphrey Davy'nin[58] *Güncesi*'nin (Cottle & Munroe, London, s.150) 53. ve 82. sayfalarında görüldüğü üzere, Von Kempelen'in zaferle taçlandırdığı çözümlemesinde fikir babası olan bu ünlü kimyagerden ve güncesinden faydalandığı doğrudur, bunu size ispatlayabilirim. Biraz teknik olsa da Sör Humphrey'den iki paragraf ile bir eşitliği alıntılıyorum. (Cebirsel karakterlere sahip olmadığımız ve günceye ulaşamadığımız için Bay Poe'nun yazısının bir kısmını atlıyoruz. Editörün notu.)

Courier & Enquirer'da yayımlanan ve buluşun Brunswick, Maine'li Bay Kissam'a ait olduğunu iddia eden makalenin olanaksız olmasa da asparagas olduğunu düşünüyorum. Ayrıntılardan söz etmeyeceğim. Makale hakkındaki fikrim tamamen üsluba dayanıyor. Hakikati anlatıyormuş gibi görünmüyor. Hakikati anlatan kişiler gün, tarih ve yer hakkında Bay Kissam gibi kesin ifadeler kullanmaktan çekinirler. Ayrıca Bay Kissam dediği gibi sekiz yıl önce bu buluşa imza attıysa neden buluşun getireceği yüksek kazancı elinin tersiyle iterek budalalık etmiş? Sıradan zekâ sahibi insanlar bile böylesi bir tutumu ancak bir budalaya atfedeceğinden, Kissam'ın sözlerini inandırıcı bulmuyorum. Bu arada Bay Kissam da kim? Belki de bu makale tamamen asparagas olamaz mı? Bana kalırsa bu makaleye güvenilmemeli; bilimadamla-

58 Humphry Davy (1778–1829): İngiliz kimyager, fizikçi ve mucit. Bileşikleri elektrik enerjisiyle ayrıştırmış ve elementleri saf olarak elde etmiştir. 1807'de sırayla; erimiş külden elektrik akımı geçirdi ve bu yolla önce potasyum adını verdiği elementi, sonra da sodadan sodyum elementini ayırmayı başardı, ertesi yıl da baryum, stronsiyum ve kalsiyumu buldu. Maden ocaklarında grizu patlamalarına karşı kullanılan tel kafesli emniyet lambasını yaptı. *Consolations in Travel or the Last Days of a Philosopher* (Gezinin Verdiği Avunma veya Bir Filozofun Son Günleri) adlı bir eseri bulunmaktadır.

rının kendi ihtisas alanlarında bile sıklıkla yanıldığını bizzat tecrübe etmiş biri olarak Profesör Draper[59] gibi tanınmış bir kimyagerin Bay Kissam'ın buluşuna dair bu kadar ciddiyetle yaklaşmasından şüpheleniyorum.

Sör Humphrey'nin *Güncesi*'ne dönelim. Yazar bu güncesi başkaları okusun diye yazmamıştı, azıcık edebiyat zevki olan bir insan bile bunu hemen anlar. Sözgelimi, on üçüncü sayfada yer alan azot protoksit hususunda şöyle yazıyor: "Yarım dakikadan daha az bir sürede solunum devam etse de yavaşlayıp kas üzerinde basınç bıraktılar." Solunumun yavaşlamadığı hem anlamdan hem de çoğul eki kullanımından anlaşılıyor ama oldukça bozuk bir cümle. Kuşkusuz şunu kastediyor: "Solunum devam ederken yarım dakikadan az bir sürede duyular yavaşladı ve kaslar üzerinde beliren bir tür baskı yarattı." Bu ve benzeri yüzlerce örnek yazarın bunları kendisi için karaladığını ispatlar niteliktedir. Dikkatle incelendiğinde aklıselim her insan benimle hemfikir olacaktır. İşin aslı Sör Humphrey Davy bilimsel makaleler yazacak biri değildi. Maskaralıktan korktuğu kadar deneyci olarak itham edilmekten de çekinirdi; bu sebeple yaptığı işe inancı tam olsa da kanıtlama şansı bulamazsa asla açıklamada bulunmazdı. Ölümünden sonra güncesinin imha edilmeyeceğinden şüphelenseydi son zamanlarında kesinlikle ıstırap içinde kıvranırdı. Nitekim imha edileceklerin arasında bıraktığı ama yine de sağlam kalan defterinin şans mı yoksa şanssızlık mı doğuracağını zaman içinde göreceğiz. Sözünü ettiğim ve

59 John William Draper (1811–1882): Amerikalı bilim insanı. Aynı zamanda filozof, hekim, tarihçi, kimyager ve fotoğrafçı olan Draper, New York Üniversitesi'nin kurucularındandır. 1876-1877 yılları arasında Amerikan Kimya Topluluğu'nun ilk başkanı olarak görev almıştır. 1840 yılında ayın çeşitli özelliklerini gösteren ilk ay fotoğrafını çekmiştir. 1858 yılında oldukça değerli ve yaygın olarak kullanılan *İnsan Fizyolojisi (Human Physiology)* kitabı üzerine bir tez yayımladı. Draper'in edebiyat alanında da eserleri mevcuttur: *Avrupa Entelektüel Gelişmesinin Tarihi, Amerikan İç Savaşı Tarihi ve Din-Bilim Çatışmasının Tarihi* bunlardan bazılarıdır.

benzeri yazılar Von Kempelen'e aradığı ipucunu sunmuştu. Zaman, buluşun insanlığa yararlı mı yoksa zararlı mı olduğunu gösterecektir. Fakat Von Kempelen ve ahbaplarının bu işin kaymağını yiyeceği gün gibi ortada. Dilerim sahip olacakları parayla ev, arsa, mülk satın almayı düşünemeyecek kadar budala değillerdir.

Von Kempelen, *Home Journal*'da yayımlandı ve pek çok yayında bu kısa açıklamanın bahsi geçti; ancak görülüyor ki *Pressburg Schnellpost*'tan yanlış çeviri yapılmış. "*Viele*" doğru anlaşılmamış ve "*leiden*" kelimesi de "ıstırap" yerine "eziyet" olarak çevrilmiş ve anlam bütünüyle değişmiş; tabii bu benim fikrim.

Aslını bilemem ama Von Kempelen görünüş itibarıyla merdümgiriz birine benzemiyor. Onunla tesadüfen tanıştım, haliyle kendisini yakından tanımıyorum, ama kısa süre içinde meşhur bir adama dönüşecek biriyle tanıştığım için kendimi şanslı sayıyorum.

The Literary World, onun Pressburglu olduğunu iddia etse de kısacık tanışıklığımıza dayanarak söyleyebilirim ki ailesi Uttica, New York kökenlidir. Aile, satranç otomatını yapan Maelzel'le tanışıyordu. (Otomatı icat eden kişinin adı da Kempelen ya da Von Kempelen idi. Editörün notu.) Tıknaz, mavi gözlü, koca ağızlı bir adam olan Von Kempelen'in bembeyaz dişleri, saman sarısı saçları ve Romalı bir burnu vardı. Bir ayağı aksıyordu. Samimi bir konuşma tarzına, mülayim tavırlara sahipti. Demem o ki tavırları ve konuşması merdümgiriz biri olmadığını ispatlıyordu. Altı sene önce Providence, Rhode Island'daki Earl Hotel'de karşılaştığımızda onunla birkaç saat sohbet etme imkânı buldum. Günlük havadisler üzerine konuştuk ve sözleri bilimsel yanını hiç dışa vurmadı. New York'a ve akabinde Bremen'e gitmek amacıyla benden

önce otelden ayrıldı ve ilk kez Bremen'de buluşundan söz edildi. Adını tarihe yazdıran Von Kempelen'e dair bilgim bunlarla sınırlı ama bu ayrıntılar bile ilginizi çekecektir.

Bu hususta ki efsanelerin hepsi kuşkusuz Alaeddin'in Sihirli Lambası misali düzmecedir, ama Kaliforniya'daki keşiflerde görüldüğü üzere kimi zaman hakikat kurgudan daha tuhaftır. En azından aşağıdaki anekdotun doğruluğu ispatlanmıştır.

Von Kempelen, Bremen'de yaşadığı süre boyunca hep yoksulluk çekmiş, üç beş kuruşun hesabını yaparak günlerini geçirmiştir. Gutshmuth[60] & Co. ile ilgili sahtekârlıklar bir bir ortaya döküldüğünde, Von Kempelen'in Gasperitch Lane'de mülk zengini olması ve bu kadar parayı nasıl edindiğini söylememesi insanların kuşkulanmasına yol açtı. Kempelen tutuklandı. Ama aleyhinde kanıt bulunamadığından salıverildi. Polisin gizlice takip etmesine rağmen, Kempelen labirenti andıran yollardan kolaylıkla sıyrılıp izini kaybettirdi. Sonunda polis çabasının mükafatını aldı. Flatzplatz Sokağı'ndaki yedi katlı bir binanın çatı katında kalpazan Kempelen'i suçüstü yakaladı. Kempelen paniğe kapıldığı için polis suçsuz olabileceğini bir an bile düşünmedi. Onu hemen kelepçeleyip tüm katı aradılar.

Çatı katının girişinde içinde tuhaf, ne işe yaradığı anlaşılamayan kimyasal aygıtların bulunduğu üçe iki buçuk metrelik bir dolap buldular. Dolabın bir köşesinde ufak bir fırın, fırının üzerinde birbirine eklenmiş iki eritme potası bulunuyordu. Potalardan biri eriyik kurşunla doluydu, ancak kurşun bağlantı noktasına kadar ulaşmıyordu. Diğer potada göz açıp kapayıncaya kadar buharlaşan sıvı bir madde vardı.

60 Johann Christoph Friedrich Gutsmuths (1759–1839): Alman jimnastiğinin kurucusu olarak bilinir. Beden eğitimi dersini okulların müfredatına koydurtmuş ve artistik jimnastiğin temellerini atmıştır.

Kempelen eritme potalarının içindekileri yere döktüğü için kelepçelendi. Katı aramaya başlamadan önce adamın üstünü arayıp ceketinin cebinde antimon[61] ve tuhaf bir madde buldular. Tuhaf maddenin ne olduğunu halen çözemediler, ama elbet çözeceklerdir.

Polis suçluyla birlikte hole, oradan da yatak odasına geçti. Çekmeceleri ve kutuları aradılar ama işe yarar bir kanıt bulamadılar. Sonunda yatağın altına baktıklarında kapağı açık, menteşesi ve kilit yeri olmayan deriden yapılmış devasa bir sandık gördüler. Sandığı çekmeye çalıştılar ama yerinden bir santim bile kıpırdatamadılar. Görevlilerden biri yatağın altına girip baktığında sandığın eski pirinç parçalarla dolu olduğunu söyledi.

Ayaklarını duvara dayayıp sandığı iterken diğerleri de kendilerine doğru çekmeye başladı. Güçlükle çıkardıkları sandıkta pirinç parçaları denilen şeylerin en küçüğü bezelye tanesi en büyüğü de bir dolar boyutunda olan pürüzsüz ve yassı eriyik kurşundan ibaretmiş. Görevliler bu metalin pirinç olduğunda hemfikirdi, altın olabileceğini hiç düşünmediler. Ertesi gün umursamadan karakola götürdükleri parçaların pirinçten değil de saf, hakiki altından olduğunu öğrendiklerinde hayrete düştüler.

Von Kempelen'in itiraflarıyla salıveriliş öyküsünü anlatmayacağım, herkes bunları okudu. Kempelen'in Felsefe Taşı[62] hayalini gerçekleştirdiği su götürmez bir gerçektir.

61 Antimon, kimyasal özellikleri sebebiyle farklı ürünlerde kullanılabilen bir elementtir. Tarihi eskilere dayanan antimon, kullanışlı ancak zehirlidir. Antimon, antimuan veya tarihi adıyla stibium... MÖ 3000'li yıllara dayanan bir geçmişe sahip yarı metal element. Mozart'ı öldüren madde olduğu iddia edilir. Kibritlerden mermilere, oyuncaklardan akülere kadar birçok üründe kullanılan çok önemli bir elementtir. Tarihte kadınlar gözlerine sürme çekmek için antimon minerali i kullanırlarmış. Günümüzde ise bazı ilaçlarda özelliklerinden faydalanılan bir metaloittir.

62 Simya ilmine bağlı olan görüşe göre, temas haline girdiği her nesneyi altın alaşımlı bir maddeye dönüştürebileceğine inanılan taş.

Arago'nun görüşleri önemli olsa da hata payı içerir; ayrıca bizmutla ilgili Akademi'ye sunduğu rapora kuşkuyla yaklaşılmalıdır. Yapılan tüm analizler başarısızlıkla sonuçlandığı için Von Kempelen bizimle paylaşana dek sırrını çözemeyeceğiz. Ancak şundan eminiz: *"Saf altın, türü ve miktarı bilinmeyen maddelere kurşun karıştırılarak elde edilebilir."*

Bu buluşun gelecekte yol açacağı sonuçlar üzerine sayısız yorum yapılıyor; Kaliforniya'daki gelişmelere istinaden insanların altına olan ilgisi arttı ve Kempelen'in *zamansız* buluşu da altına olan ilgiyle oldukça bağlantılı. Altının değerinin düşmemesi için Kaliforniya'daki altın rezervleri serüvencilere kapatılmış ve madenciler cesaretlerini yitirmişlerdi. Şimdi belki de Kempelen'in buluşu sayesinde madenciler istediklerinden daha fazlasına kavuşabilecekler. Nitekim Kempelen sırrını ilelebet saklayamayacak, altının değeri düşecek, belki gümüşten bile kıymetsiz hale gelecek. Bu buluşun geleceği nasıl biçimlendireceğini öngörmek kolay değil, ama altı ay kadar önce bulunmuş olsaydı kuşkusuz Kaliforniya'nın nüfusu azalırdı.

Buluş, Avrupa'yı hemen etkiledi; kurşun yüzde iki yüz, gümüş de yüzde yirmi beş oranında değer kazandı.

MAELZEN'İN SATRANÇ OYUNCUSU

Maelzel'in Satranç Oyuncusu, belki de bu türde en rağbet gören gösteri olmuştur. Gösterildiği her yerde büyük merak uyandırmıştır. Ama işleyiş şekli henüz anlaşılamamıştır. Bu konudaki tartışmalara son noktayı koyacak bir yazı da kaleme alınmadı. Bu sebeple yetkin pek çok mekanikçi otomatın hareketlerinin insana özgü olmadığını ve hiçbir insan icadıyla kıyaslanamayan sıra dışı bir icat –*mutlak bir makine*– olduğunu söylüyorlar. Söylemleri akla yatkın olsaydı, karşıt duruşa geçilmezdi. Sözlerini kabul etseydik, Satranç Oyuncusu'nu herhangi bir icatla kıyaslayamazdık. İşin aslı önceden de tuhaf otomatlar yapılmıştı. Brewster'in *Doğal Büyü Üzerine Mektuplar*'ında dikkate değer tüm otomatların listesi verilmiştir. Varlığı tartışılmayanlardan biri, Camus'nün çocukluğunda XIV. Louis'yi eğlendirmek amacıyla icat ettiği arabadır. Bu arabayı sergilemek için çevresi yaklaşık beş metre olan kare bir masa kullanılmış, masanın üzerine iki tahta at tarafından çekilen on beş santim uzunluğunda ahşap bir araba oturtulmuştu. Arabanın açık olan arka penceresinden bir kadın figürü görülüyordu. Sürücü atın dizginlerini tutarken, iki hizmetkâr da geride oturuyordu. Camus zembereğe dokununca sürücü kırbacını şaklatıyor, atlar da arabayı çekiyordu. Masanın kenarı boyunca ilerleyen araba prensin karşısına gelince duruyor, hizmetkârlardan biri arabanın kapısını açıyor,

aşağı inen kadın prensi selamladıktan sonra arabaya tekrar biniyor, hizmetkâr kapıyı kapatıp yerine geçiyordu. Sürücünün kırbacıyla ilerleyen atlar başlangıç noktasına dönüyordu.

Maillardet'nin[63] büyücüsü de dikkate şayan bir icattır. Dr. B.'nin bahsi geçen "Mektuplar"ında *Edinburgh Encyclopaedia*'dan derlediği şöyle bir bölüm vardır:

"En gözde otomatlardan biri, Maillardet tarafından yapılan ve bazı sorulara yanıt vermeyi başaran Büyücü'dür. Büyücü kılıklı bir adam duvar dibinde oturmaktadır. Bir eliyle değnek, diğeriyle de kitap tutmaktadır. Oval madalyonların üzerlerinde pek çok soru yazılıdır. Seyirci bu sorulardan birini seçer ve çekmecelerden birine yerleştirir. Bir yay yardımıyla kapanan çekmece yanıt gelene dek kapalı durur. Derken büyücü kalkıp seyircilere selam verir. Değneğiyle havada daireler çizdikten sonra kitabı kendine yaklaştırıp derin düşüncelere dalmış gibi incelemeye koyulur. Seçilen soru hakkında kafa yormuşçasına değneğiyle başının üstündeki duvara vurur, portatif kapılar açılır ve sorunun yanıtı seyircilerin karşısında belirir. Derken kapılar tekrar kapanır, büyücü yerine geçer ve çekmece madalyonu geri çıkarır. En yerinde ve çarpıcı yanıtların karşılığı olan sorular yirmi adet pirinçten, elips biçimli madalyonun üzerine yazılıdır. Madalyonun her iki tarafında da soru bulunuyorsa büyücü iki soruyu da yanıtlamak durumundadır. Madalyon yerleştirilmeden çekmece kapanırsa büyücü kalkıp kitabına göz atar. Olumsuz anlamda başını sallar ve oturduğu yere döner; böylelikle kapılar açılmaz ve çekmece yeniden açılır. Çekmeceye iki madalyon yerleştirildiğinde yalnız alttakinde yazan soru yanıtlanır. Otomat, zembereği kurulduktan sonra bir saat kadar

63 Henry Maillardet (1745–1830): İsveçli saat yapımcısı ve mekanikçi. 1805'te yaptığı bir otomat resim çizebiliyor, İngilizce ve Fransızca dizeler yazabiliyordu.

BELGESEL KAOS TEAM

çalışıp yaklaşık elli soruyu yanıtlayabilir. Otomatı icat eden kişi üzerlerinde farklı soruların yer aldığı madalyonların mekanizmayı kolaylıkla harekete geçirdiğini belirtmiştir."

Vaucanson'un[64] ördeği ise çok daha kayda değerdi. Canlı ördeğe kusursuz benzerliği nedeniyle görenlerde şaşkınlık yaratıyordu. Brewster, bunun gerçek bir ördeğin tüm hareketlerini sergilediğini, bolca yiyip içtiğini, türüne has biçimde başını ve boynunu kımıldattığını, içtiği suyu gagasıyla bulandırdığını ve tam bir ördek sesi çıkardığını söyler. Anatomik bakımdan tam bir ustalık eseriydi. Gerçek ördekte bulunan kemiklerin ve kanatların tıpatıp aynısı otomatta da bulunuyordu. Her ayrıntısı incelikle düşünülmüştü. Dahası önüne atılan darıyı topluyor, yutuyor ve sindiriyordu.[65]

Peki bunların deha ürünü olduğunu kabul ediyorsak, Bay Babbage'in[66] hesap makinesine ne diyelim? Ahşaptan ve metalden yapılmış bir makinenin gökbilim ve gemicilik cetvellerindeki hesapları yapmasını, dahası olası hataları da düzeltip mutlak doğruya ulaşmasını ve hatta işlemler sonucunda elde ettiği değerleri insan eli değmeden basılı hale getirmesini nasıl açıklayacağız? Böylesi bir makinenin Maelzel'in Satranç Oyuncusu'ndan üstün olduğu söylenebilir fakat bu doğru değildir; mutlak bir makine olduğunu ve insan eli değmeden çalıştığını akla aykırı bir biçimde kabullenirsek Satranç Oyuncusu bahsi geçen hesap makinesinden katbekat üstündür. Matematiksel hesaplamalar nitelikleri

64 Jacques de Vaucanson (1709–1782): Fransız mucit ve sanatçı. Etkileyici ve yenilikçi otomatlar ve makineler üretmiştir. Tamamen otomatikleştirilmiş ilk dokuma tezgâhı da Vaucanson'un ürettiği makineler arasında yer almaktadır.

65 *Edinburgh Encyclopaedia'da, Androidler* maddesinde tüm zamanların otomatları listelenmiştir. –Poe.

66 Charles Babbage (1791–1871): İngiliz matematikçi, analitikçi, mühendis ve programlanabilir bilgisayar fikrini ortaya atan mucit. Mekanik olarak çalışabildiği sonradan kanıtlanmış bir hesap makinesi geliştirmiştir. Yaptığı hesap makinesinin günümüz bilgisayarların geliştirilmesinde önemli katkıları vardır.

gereği mutlak sonuçlar verir. Belirli veriler belirli sonuçları doğurur. Bu sonuçlar başta edinilen veriler dışında hiçbir şeye bağımlı değildir ve hiçbir şeyden etkilenmezler. Yanıta ulaşmak için atılan adımlar da belirgindir. Dolayısıyla verilerden yola çıkarak sonuca ulaşana dek düzenli ve temkinli adımlarla ilerleyen bir otomat elbette yapılabilir. Neticede karmaşık görünen bu hareketler mutlak sonuca ulaşır. Ancak Satranç Oyuncusu'nun durumu farklıdır. Satrançta önceden belirlenmiş hamleler yoktur. Rakibimizin bir sonraki hamlesini öncekinden yola çıkarak kestiremeyiz. Satrançtaki ilk hamleyle matematiksel bir problemin verilerini karşılaştırdığımızda farkı görürüz. Matematiksel problemlerde verilere bağlı olan ikinci adımın sonuçları zaten bellidir. Mutlak bir sonuç vardır, aksi düşünülemez. Halbuki satrançta hamlelerin sırası kesin değildir. Matematiksel problemlerde sonuca ulaşma yolunda belirsizliğe yer yoktur. İkinci adım verilere, üçüncü adım ikinci adıma, dördüncüsü üçüncüye, beşincisi dördüncüye bağımlıdır. Satrançta ise birkaç hamleden sonra yahut oyun ilerledikçe belirsizlik artar. İzleyiciler çeşitli önerilerde bulunur, oyuncu kendi tercihini yapmakta serbesttir. Satranç otomatının hamlelerinin önceden belirlendiğini düşünsek bile (ki bu çok saçma) rakibinin öngörülemeyen hamleleri belirlenmiş hamleleri engelleyecektir. Demem o ki Satranç Oyuncusu ile Bay Babbage'ın hesap makinesini aynı kefede tartamayız. Satranç Oyuncusu'na mutlak makine diyeceksek, onun karşılaştırma kabul etmeyen, tüm zamanların en sıra dışı icadı olduğunu teslim etmek durumundayız. Mucidi Baron Kempelen, otomatın "yetkin tasarımı ve göz yanılsamasına neden olan etkilerine" rağmen sıradan bir mekanizmaya sahip olduğunu belirtmiştir. Fakat bu hususta fazlaca kafa yormaya gerek yok. Otomatın hareketlerinin yalnız

BELONGS TO KAOS TEAM

akılla belirlendiği aşikâr, zaten bu durum önsel bir yöntemle de ispatlanabilir. Peki insansı tutum bu otomata nasıl ulanmıştır? Bu konuya değinmeden önce Maelzel'in gösterisine tanıklık etmeyenler için Satranç Oyuncusu'nu tasvir etmem yerinde olacaktır.

Satranç Oyuncusu Otomatı, 1769'da Pressburg sakini bir Macar asilzadesi olan Baron Kempelen tarafından icat edildi. Daha sonra tüm gizemiyle birlikte şimdiki sahibinin eline geçti.[67] Otomat Pressburg, Paris, Viyana ve diğer Avrupa kentlerinde sergilendi. 1783 ve 1784'te Londra'ya götürüldü. Son dönemde Birleşik Devletler'in büyük kentlerinde de sergilendi. Sergilendiği her yerde insanlarda merak uyandırdı. Her sınıftan sayısız insan otomatın gizeminin peşine düştü. Yukarıdaki resim birkaç hafta önce Richmond'luların izlediği otomata benzemektedir. Gerçekte sağ kol daha önde olmalı, bir satranç tahtası bulunmalı, boru dursa da minder olmama-

67 Satranç Oyuncusu Otomatı, Kempelen'in 1804'teki ölümünün ardından elden ele dolaştı ve Johann Maelzel'e ulaştı. Avrupa'da ve ABD'de başarılı bir turne gerçekleştiren Maelzel, otomatı Küba'ya götürdü. Küba'da, sekreteri ve sırdaşı (ve büyük ihtimalle Mekanik Türk'ün içindeki adam olan) satranç ustası William Schlumberger öldü. Güney Amerika'da iflas eden Maelzel, ABD'ye dönüşte kamarasında ölü bulundu ve cesedi denize atıldı. Mezata çıkarılan otomatın yeni sahibi Doktor John Mitchell oldu. Bir kulüp kuran Mitchell, burada kulüp üyelerine ücret karşılığı otomatın sırlarını göstermeye başladı. Önceleri ufak bir şöhrete kavuşsa da, Maelzel kadar başarılı bir şov adamı olmadığı için otomatı 1854 yılında Philadelphia'daki bir müzeye bağışladı. Yapımından seksen beş yıl sonra otomat "Büyük Philadelphia Yangını"nda kül olup tarihe karıştı.

BELONGS TO KAKTÜS TEAM

lıydı. Maelzel, oyuncunun kıyafetini birazcık değiştirmiştir. Sözgelimi, başındaki tüylü sorguç önceden yoktu.

Gösteri başlayacağı zaman bir perde ya da portatif kapılar açılır ve otomat seyircilerin yaklaşık dört metre yakınına getirilir. Akçaağaçtan yapılmışa benzeyen ve masa niyetine kullanılan büyükçe bir kabinetin başında Türk tipli birinin bağdaş kurup oturduğu görülür. Sunucusu otomatı kimi zaman daha merkezi konuma getirerek sabitler kimi zaman da alanda sürekli gezdirir. Kabinetin zemini tekerleklerle yükseltildiğinden seyirciler otomatın altını kolaylıkla görebilir. Türk figürünün oturduğu sandalye kabinetin ardına, satranç tahtası da üzerine sabitlenmiştir. Satranç Oyuncusu sağ kolunu gövdesiyle doksan derecelik bir açı oluşturacak biçimde satranç tahtasının kenarına uzatmıştır. Avuç içi masaya dönüktür. Satranç tahtasının kenar uzunluğu kırk beş santimdir. Figürün sol kolu dirsekten büküktür ve sol eliyle bir boru tutmaktadır. Yeşil bir kumaş Türk'ün sırtından ve omuzlarından aşağıya doğru dökülmektedir. Kabinet, beş kısımdan oluşmaktadır. Bunlar eş ebatlarda üç adet bölme ve bölmelerin altında bulunan iki çekmecedir. Seyircilerin karşısına çıkarıldığı ilk an bunlar dikkat çeker.

Maelzel, seyircilere otomatın mekanizmasını göstereceğini söyler. Cebinden bir deste anahtar çıkarır ve seçtiği bir anahtarla resimde 1 rakamıyla belirtilen kapağın kilidini ve herkes görebilsin diye kapağın kendisini açar. Bölmenin içi dişli ve çarklarla, sayısız parçalarla tıka basa doludur. Maelzel, kapağı açık bırakır ve kabinetin ardına geçer. Figürün omzundaki kumaşı kaldırıp açık kapağa karşılık gelen bir başka kapağı açar. İçeriye tuttuğu mumla bölmenin içini aydınlattığında yine makine parçalarından başka bir şey görülmez. Böylelikle seyirciler hile yapılmadığına inanır.

Maelzel, arka kapağı kilitledikten sonra kumaşı indirip ön tarafa geçer. Derken bölmelerin altında yer alan çekmecelerden birini çeker; iki kulp ve iki düğme görünse de gerçekte tek bölme vardır. Çekmeceyi açtığında küçük bir minder yardımıyla dik yerleştirilmiş satranç taşları görülür. Maelzel, çekmeceyi ve 1 numaralı kapağı açık bırakıp aynı bölmenin devamı niteliğindeki 2 ve 3 numaralı kapakları açar. Bu bölmenin (aynı zamanda seyircilerin) sağında içi makine parçalarıyla dolu, eni on beş santim olan ufak bir bölme daha bulunur. Ana bölme (2 ve 3 numaralı kapakların açılmasıyla ortaya çıkan yer) siyah bir kumaşla kaplıdır. Burada üst arka köşelere yerleştirilmiş çeyrek daire biçiminde iki çelik parçasından başka bir şey görünmemektedir. Bölmenin tabanında, seyircilerin solunda siyah kumaşla kaplı, çevresi seksen santim olan kare bir yükselti görülür. Sunucu, 1, 2 ve 3 numaralı kapakları ve çekmeceyi açık bırakıp ana bölmenin arkasına geçer; arkada bulunan bir başka kapağı açıp içeriyi mumla aydınlatır. Bütün ayrıntıları seyircilere gösterildikten sonra otomat kendi çevresinde döndürülür ve Türk'ün sırtındaki kumaş kaldırılır. Yirmi beş metrekarelik bir kapak figürün beline, daha küçük boyutta olanı da uyluğuna doğru açılmaktadır. Buralardan da figürün içinin mekanik parçalarla dolu olduğu görülür. Otomat tüm ayrıntılarıyla seyircilere gösterilmiştir; bir an için gösteri anında otomatın içine birinin gizlendiği düşünülse de makinenin apaçık sergilenmesiyle bu düşünce yerle yeksan olur.

Maelzel, başlangıçtaki yerine sürüklediği otomatın isteyenle satranç oynayabileceğini ilan eder. Bu meydan okuma seyircilerden biri tarafından kabul gördüğünde, rakip için ufak bir masa hazırlanır ve halatın yakınına seyircilerin görüş açısını bozmadan yerleştirilir. Üzerine satranç kareleri

çizilmiş bu masanın çekmecesinden satranç taşları çıkartılarak Maelzel tarafından dizilir. Rakip, yerine geçince, sunucu kabinetin çekmecesinden çıkardığı minderi otomatın sol kolunun altına koyar, satranç taşlarını da figürün önündeki satranç tahtasına dizer. Sonra kapakları kapatıp kilitler ve anahtar destesini 1 numaralı kilitte bırakır. Çekmeceyi de kapattıktan sonra bir deliğe bir anahtar sokup zembereği kurar. Oyun başlar. İlk hamleyi otomat yapar. Oyun süresi yarım saattir, ama bu süre aşılır ve rakip dişli çıkarsa Maelzel oyunun devam etmesine aldırış etmez. Süre sınırlamasının yegâne sebebi seyircileri sıkmama düşüncesidir. Rakip kendi masasında hamle yaptığında rakibin temsilcisi olan Maelzel aynı hareketi otomatın masasında yineler. Türk karşı hamleyi yaptığında, Maelzel bu kez otomatın hamlesini rakibin masasında yineler. Yani iki masa arasında gider gelir. Maelzel, Türk'ün soldaki kutuda biriktirdiği taşları almak için sıklıkla figürün ardına gider. Otomat hamlesinden emin değilse Maelzel sağa yanaşıp elini kabinetin üstüne koyar. Ayaklarını sürüyerek yürüdüğü için zeki değil de kurnaz olan kişiler otomatta bir hile olduğundan kuşkulanır. Fakat bu hareketler Maelzel'in sahte tavrını ortaya koymaktan başka bir şeye yaramaz ya da sunucumuz bu tavırları bilinçli olarak sergiliyorsa otomatın içinde mekanik parçalardan başka hiçbir şey olmadığını kanıtlama derdindedir.

Türk, solaktır. Kol hareketleri hep doksan derecelik açıyla gerçekleşir. Böylelikle eldivenli ve dirsekten bükük olan el oynanacak taşın üzerine geldiğinde aşağı doğru iner ve taşı tutar. Taş tam yerinde değilse elbette tutmakta zorlanır. Tekrar harekete geçmek yerine belirlediği yönde ilerler ve taşın konacağı kareyi işaret eder. Bunun üzerine Maelzel otomatın belirlediği hamleyi yapar. Figürün her hamlesinde mekanik

BELGESEL KAOS TEAM

parçaların sesleri işitilir. Oyun boyunca figür satranç tahtasını inceliyormuşçasına gözlerini devirir, başını çevirir, *echec* (Şah!) der.[68] Rakibi yanlış hamle yaptığında, Türk sağ elinin parmaklarıyla bir ritim tutturur, öfkeyle başını sallar ve yanlış hamleyi geri alıp yeni hamleyi kendi yapar. Oyunu kazandığında başını muzaffer bir edayla sallar, etrafa kibir dolu bakışlar attıktan sonra sol kolunu iyice geriye çeker ve parmaklarını minderin üzerinde bırakır. Birkaç kez mağlup olduysa da genelde galip olan hep Türk'tür. Oyun bittiğinde istenirse kabinetin içi seyircilere tekrar gösterilir. Sonra otomat uzaklaştırılır ve seyirciyle otomat arasına perde iner.

Otomatın gizemini çözmek için çok kişi kafa patlattı. Bu hususlaki genel kanı, icatta insana bağımlı bir durumun olmamasına, yani Türk'ün gerçek bir makine olduğuna inanılmasıdır. Yine de kimileri kabinetin tabanında bulunan parçalar vasıtasıyla sunucunun oyunu yönlendirdiğini, kimileri de mıknatıs kullanıldığını öne sürmüştür. Bunlardan ilki hakkında şimdilik daha fazlasını dile getiremeyiz. İkincisi hakkında da önceden belirttiğimiz gibi otomatın tekerlekler üzerinde hareket ettirildiğini ve oyun esnasında bile mekânda sürekli gezdirildiğini hatırlatacağız. Mıknatıs fikri ise asla savunulamaz, çünkü seyircinin cebindeki olası mıknatıs da tüm mekanizmayı bozar. Dahası sunucu en güçlü mıknatısların kabinetin üstünde durmasında sakınca görmemiştir.

Otomatın gizemini çözmek için kaleme alınan ve haberdar olduğumuz ilk yazı 1785'de Paris'te basılan bir kitapçıkta görüldü. Yazarın varsayımı kısaca şöyleydi: Otomatı bir cüce hareket ettiriyordu. Kabinet açıkken cücenin ayakları 1 numaralı bölmede bulunduğunu iddia ettiği içi boş iki silindirik

68 Türk'ün şah demesi Maelzel sayesinde gerçekleşmiştir. Kempelen zamanında, otomata şah çektirmek için sağ eliyle kabinete vuruyordu. –Poe.

alanın (ki böyle bir şey gerçekte yoktu) içine sokup gövdesini siyah kumaşın altında gizliyordu. Kapaklar kapatıldığında cüce bir şekilde kabinetin içine giriyor, mevcut mekanik gürültü cücenin içeriye kolaylıkla girmesini ve kapağı kapatmasını sağlıyordu. Otomatın içi daha sonra gösterildiğinden seyirci içeride kimsenin olabileceğine inanmıyordu. Bu varsayım bütünüyle zırvalıktan ibaret olduğu için üzerinde kafa yormaya, hakkında yorum yapmaya veya çürütme çabalarına girişmeye gerek yok; üstelik kimsenin ilgisini de çekmemişti.

1789'da Dresden'de M. I. F. Freyhere tarafından yayımlanan bir kitapta otomatın gizem perdesi aralanmaya çalışılmıştır. Epey hacimli olan bu kitapta renkli resimler de bulunuyordu. Yazar, "Yaşça büyük, zeki, uzun boylu ama zayıf" bir çocuğun oyunu oynadığı, otomatı hareket ettirdiği fikrini benimsemişti. Bu fikir Parisli yazarınkine nazaran daha saçma da olsa çarçabuk kabul gördü ve otomatın mucidi kabinetin üst kapağının yakından incelenmesine izin verene dek gizemin çözüldüğüne inanıldı.

Bu tuhaf açıklamayı başkaları da izledi. Son yıllarda kimliği bilinmeyen bir yazar mantıktan uzak bazı fikirler sonucunda mutlak doğru olarak kabul edemeyeceğimiz makul bir yordama ulaşır gibi oldu. Makale ilk kez haftalık bir *Baltimore* dergisinde "Bay Maelzel'in Otomatik Satranç Oyuncusu'nu Analiz Teşebbüsü" başlığıyla yayımlandı. Bu makalenin Sör David Brewster'ın *Doğal Büyü Üzerine Mektuplar*'ında bahsettiği ve son derece tatmin edici olduğunu iddia ettiği kitapçığın taslağı olduğu düşünülmektedir. Analizin sonuçlarının mantığa aykırı olmasa da, tatmin edici nitelikte olduğunun iddia edilmesi bize Brewster tarafından yüzeysel bir okuma yapıldığını düşündürüyor. Makalenin, *Doğal Büyü Üzerine Mektuplar*'ında yer alan özeti, referansların yeter-

sizliği nedeniyle analize tam anlamıyla güvenmek mümkün değil. Aynı durum "Analiz Teşebbüsü"nü okuduğumuz metinde de geçerlidir. Analiz; kabinetin içine gizlenmiş birinin otomatın sergilenmesi esnasında izleyicilere fark ettirmeden bir bölmeden diğerine geçtiğini anlatan (bunu sayısız resimle destekleyen) ve ayrıntıları vurgulayan bir açıklamadır. Az önce de vurguladığım üzere bu analizin sonucu ilkesel anlamda doğrudur. Otomatın sergilendiği esnada kabinetin içine biri gizlenmiştir. Fakat gizlenen kişi hareket halindeyken bölmelerin yerinin nasıl değiştirildiğine dair yazılan açıklama hiç de akla yatkın değil. Önsel olarak kabullenildiğini ve sonradan uyarlanıldığını gördüğümüz için bunu reddediyoruz. Bu sonuca tümevarım yöntemiyle ulaşılamaz. Bölmelerin yer değiştirme aşamalarını izleyicilerin görmesi mümkün değildir. Belirli hareketlerin belirli bir şekilde ortaya çıktığını göstermek onların kesinlikle o şekilde ortaya çıktığını kanıtlamaz. Nitekim sayısız farklı yöntemle aynı sonuca ulaşılabilir. Demem o ki doğru olduğu düşünülen açıklamanın doğru olma olasılığı sonsuzda birdir. İşin aslı bölmelerin hareketli olması önemli değil. Az da olsa düşünebilen bir insan yedi sekiz sayfalık bir açıklamaya gereksinim duymaz. Dâhi Baron Kempelen elbette izleyicilere hissettirmeden kabinetin kapağını açıp kapatmak gibi eylemleri kolaylaştıracak bir düzenek hazırlamayı becermiştir.

Otomatik Satranç Oyuncusu'nu açıklamak için önce hareketlerin nasıl gerçekleştirildiğinden, sonra da bu sonuca varmamızı sağlayan gözlemlerin özelliklerinden bahsedeceğiz.

Konuyu aydınlatabilmek için, sunucunun kabinetin içini nasıl gösterdiğini (ki her gösteride aynı yolu izliyordu) anımsatalım. Önce 1 numaralı kapağı açar, bu açıkken kabinetin ardına geçer ve 1 numaralı kapağın arkasına düşen kapağı

BELONGS TO KAOS TEAM

açar. Burayı mum ışığıyla aydınlatır. Sonra arka kapağı kapatıp kilitler ve ön tarafa gelip çekmeceyi çeker. Ardından 2 ve 3 numaralı kapakları, yani portatif kapakları açıp ana bölmenin içini gösterir. Ana bölmeyi, çekmeceyi, 1 numaralı kapağı açık bırakıp ana bölmenin ardına düşen kapağı açar. Önce portatif kapakları kapatmak dışında izlediği belirgin bir sıra yoktur.

Şimdi, otomat seyircilerin huzuruna getirildiğinde varsayalım ki içinde biri var. Bedeni 1 numaralı kapağın ardındaki makine parçalarının arkasındadır (bu parçaların arka kısmı gerektiği zaman ana bölmeden 1 numaralı kapağın ardına *toptan* geçebilecek biçimde tasarlanmıştır), ayakları ise ana bölmede uzatılmış bir halde durmaktadır. Maelzel, 1 numaralı kapağı açtığında içerideki kişinin görülme olasılığı yoktur, ne de olsa en sağlam göz bile birkaç santimden ötesini göremez. 1 numaralı kapağın ardı açıldığında durum değişir. İçerisi aydınlatılmıştır; içeride biri olsa kesinlikle görülür. Fakat adam orada değildir. Arka kapaktaki kilidin oynamasıyla adam bedenini ana bölmeye doğru olanca gücüyle iter. Bu, çok acı veren bir pozisyon olduğundan uzun süre korunamaz. Bu sebeple Maelzel arka kapağı kapatır. Sonra adam bedenini eski konumuna getirir, nasıl olsa içerisi eski karanlık haline döner. Daha sonra çekmece çekilir ve adam bacaklarını aşağıya doğru sallar.[69] Sonuçta adamın hiçbir uzvu ana bölmede değildir; bedeni 1 numaralı kapağın ardındaki mekanik parçaların gerisinde, bacakları da çekmecelerin eski yerindedir. Böylelikle sunucu ana bölmeyi rahatlıkla sergiler. Ana bölmenin ön ve arka kapaklarını açıp kabinetin içini seyircile-

69 Sör David Brewster, bu çekmecenin ardında büyük bir boşluk bulunduğunu, yani çekmecenin gerçek olmadığını ve geriye doğru uzanmadığını öne sürer. Fakat bu fikir çok saçmadır. Böylesi basmakalıp bir sahtekârlık –özellikle çekmecenin sonuna dek açılması ve derinliğinin kabinetin derinliğiyle kıyaslanabilmesi sebebiyle– mutlaka ortaya çıkardı. –Poe.

BELONGS TO KAOS TEAM

re gösterir. Herkes kabineti aynı anda bütünüyle gördüğünü sanır, ama durum böyle değildir. Çekmecenin arkasını ve 1 numaralı kapağın ardını göremezler, sunucu arka kapağı kapatırken ön kapağı da kapatmış olur. Maelzel, Türk'ün sırtındaki kumaşı kaldırıp arka kısımdaki makine parçalarını da gösterdikten sonra her şeyi eski haline getirip kapakları kapatır. Böylelikle içerideki adam hareket özgürlüğüne kavuşur. Gözleri satranç tahtasının hizasına gelecek şekilde yerleşir. Büyük olasılıkla kapaklar açıkken ana bölmenin bir köşesinden görülen kare biçimli çıkıntının üstüne oturur. Böylelikle Türk'ün tel örgüden yapılma göğsünden satranç tahtasını kolaylıkla görür. Sağ kolunu göğüs hizasına getirip sol kolunu kolaylıkla harekete geçirebilir. Sol omzunun hemen altında olan mekanizmayı sağ kolunun yardımıyla çalıştırır. Figürün baş, göz ve sağ kol hareketleri ile "Şah!" sesini bir başka mekanizma sağlar, bunlar içerideki adamın inisiyatifindedir. Bu mekanizma muhtemelen ana bölmenin sağındaki (seyircilerin solundaki) (on beş santimlik) alanda yer alır.

Otomatın manevralarını incelerken bölmelerin nasıl yer değiştirdiğini anlatmaktan kasten kaçındık; bu konunun önem arz etmediği, alelade bir marangozun bile kolayca yapabileceği bir mekanizmayla sonsuz sayıda yöntemle ve seyircilere fark ettirmeden gerçekleştirilebileceğini kanıtladığımıza göre durum tamamen kanıksanmış olmalıdır. Sonuçlarımız, Maelzel'in gösterilerinde yaptığımız gözlemlere dayanmaktadır.[70]

1- Türk, hamlelerini düzenli aralıklarla değil, rakibinin hamlelerine göre yapmaktadır. Halbuki mekanik düzeneklerde önem arz eden bu sorun hamle süresinin kısıtlanmasıyla

70 Bu gözlemlerden bazıları otomatın manevralarını bir aklın idare ettiğini kanıtlama amacını gütmektedir; yine de kabul edilmiş bir görüşün ardından yeni iddialar ortaya atmak saçma bulunabilir. Amacımız, önsel kanıtlar sunmaktan ziyade bu çarpıcı mantıksal silsileden etkilenenleri ikna etmektir. –Poe.

çözülebilirdi. Sözgelimi, rakibin hamle süresi üç dakikayla sınırlandırılsaydı, otomatın hamlesi üç dakikayı aşan bir sürede gerçekleşebilirdi. Düzenli aralıklarla hamle yapmak gerçekte bu denli kolayken, hamlelerin düzensiz olması düzenin otomatın hamleleri açısından önem arz etmediğini, yani otomatın *mutlak makine* olmadığını ispatlar.

2- Otomat hamle yapacağı zaman sol omzunun altında, kumaşı hafifçe oynatan bir hareketlilik göze çarpar. Bu hareketlilik kolun kımıldayışından iki saniye önce meydana gelir ve kol hareketinin habercisidir. Şimdi rakibin hamle yaptığını ve Maelzel'in de hamleyi otomatın satranç tahtası üstünde yinelediğini, sonra da rakibin otomatı omuz hareketini fark edene dek gözetlediğini farz edelim. Rakip bu hareketi gördüğü anda hata yaptığını anlayıp taşını geri çektiğinde, omzun kıpırtısından hemen sonra harekete geçmeye alışan kolun duraksadığını görürüz. Halbuki Maelzel henüz rakibin taşı geri çekişini diğer satranç tahtası üzerinde tekrarlamamıştır. Otomatın hareket etmek üzere olduğu ortadayken birden duraksaması rakibin taşını geri çekmesinden kaynaklanmıştır.

Bu gerçek şunları ispatlar: 1- Maelzel'in otomatın satranç tahtasında hamleleri yinelemesi Türk'ün hamle yapması için elzem bir davranış değildir. 2- Otomatın hamleleri rakibin satranç tahtasını gören bir akıl tarafından yönetilmektedir. 3- Rakip, taşını geri çekerken Maelzel'in sırtı ona dönük olduğuna göre otomat sunucunun aklıyla idare edilmemektedir.

3- Otomat her oyunu kazanmaz. Mutlak bir makine olsaydı, her defasında kazanmaya programlanırdı. Makinenin satranç oynamasını sağlayan ilke tamamen geliştirilebilir ve onun her seferinde oyunu kazanması da sağlanabilirdi. Nitekim her defasında galip gelecek bir makineyi yapma zorluğu bir oyunu alacak makineyi yapma zorluğundan daha fazla

BELGESEL KAOS TEAM

olamaz. Satranç Oyuncusu bir makine ise, mucidi elbette onu geliştirmenin yollarını aramıştır (ihtimal dahilinde olmasa da). Üstelik makineyi eksik bırakmak istediğini varsaymak otomatın kusursuzluğuna gölge düşürür.

4- Çetin bir hamle karşısında veya zor durumlarda Türk başını sallamaz. Bu hareketi ancak bir sonraki hamle belirginleştiğinde veya düşünmesine gerek kalmadığında sergiler. Bu hareketler derin düşüncelere dalmış insanlara özgüdür. Otomat mutlak makine olsaydı Kempelen bunları karmaşık ve çetin anlara da uyarlardı. Fakat durum tam aksidir; bu sebeple otomatın içinde bir kişinin olduğu fikri güçleniyor. Bu kişi derin düşüncelere daldığında diğer hareketleri sergileyecek vakit bulamıyor. Rakibi dişli değilse etrafına bakınmak için vakti olduğundan arada bir başını sallayıp gözlerini deviriyor.

5- Otomat, seyircilere Türk'ün sırtını gösterebilmek amacıyla kendi çevresinde döndürüldüğünde ve kumaş kaldırılıp bedenindeki kapaklar açıldığında sayısız makine parçasıyla karşılaşırız. Otomatın hareketli olduğu esnada, yani makine tekerlekleri üzerinde gezdirilirken bazı parçaların konumlarında perspektif yasasıyla açıklanamayan değişimler gözlendi. Sonradan bu değişimleri içeride bulunan aynalara bağladık. Makine parçalarının arasına manevraları etkilemek amacıyla ayna konulması mantığa tamamen aykırıdır. Aynalar sadece seyircileri etkileyebilir. Aynaların makine parçalarını daha fazla göstermek amacıyla konulduğunu düşündük. Bu da gösterir ki otomat, mutlak bir makine değildir. Mutlak bir makine olsaydı, mucidi makineyi karmaşık göstermek için sahtekârlığa başvurmaz, aksine kolay yoldan zafere ulaşılabileceğini seyircilerine ispatlamak isterdi.

6- Türk'ün dış görünüşü ve hareketleri taklitten ibaretse, bunun gerçekten kötü bir taklit olduğunu söylememiz gerek.

BELONGS TO KAOS TEAM

Yüzü insan yüzüne benzememektedir. En basit balmumu heykellerin yüzü bile çok daha gerçekçidir. Gözleri yapay bir biçimde dönüp dururken kaşları ve gözkapakları kıpırdamaz. Kolu durağandır. Doksan derecelik bir açı oluşturarak kaba saba bir biçimde hareket eder. Elbette bunlar Maetzel'in beceriksizliğinin veya gevşekliğinin kanıtı olabilir. Yine de mucit yetkin bir mekanikçi olduğuna göre bu gevşeklik ancak kasti bir umursamazlığa karşılık gelecektir. Otomatın insana benzememesi tamamen Maelzel'in kusuru olamaz, çünkü mucidin geliştirdiği diğer makineler insan hareketlerini ve niteliklerini taklit etmedeki yetisini ispatlayacak ölçüde tasarlanmıştır. Mesela ip cambazları fevkaladedir. Palyaço güldüğünde dudakları, gözleri, kaşları, gözkapakları doğal ve birbiriyle uyumlu bir görünüş sergiler. Palyaço ve dostlarının hareketleri o kadar gerçekçidir ki çok ufak olmasalar ve gösteri öncesinde seyirciler tarafından yakından incelenmeseler canlı oldukları düşünülebilirdi. Bu sebeple Bay Maelzel'in beceriksiz olduğunu iddia edemeyiz, Satranç Oyuncusu'nun Kempelen'in (muhtemelen bilerek) ilk yaptığı haliyle, yani doğallıktan uzak haliyle kalmasını kasten istediğine inanabiliriz. Güttüğü amacı anlamak oldukça kolay. Otomat gerçek bir insana bütünüyle benzeseydi, seyirci makinenin içinde bir insan olduğu fikrinden asla uzaklaşmazdı. Fakat Türk'ün beceriksiz hareketleri onun mutlak mekanizmayla çalıştığı düşüncesini doğurdu.

7- Oyun başlamadan hemen önce sunucu otomatı kurduğunda, zemberek sesine aşina olan bir kulak Satranç Oyuncusu'nun zembereğini harekete geçiren herhangi bir yay veya çark bulunmadığını hemen anlar. Bir önceki gözlemimizin sonucuyla buradan çıkartılacak sonuç benzerdir. Otomatın kurulmasının hiçbir anlamı yoktur, zemberek sa-

dece seyirciye orada bir mekanizma olduğunu vurgulamak için kurulur.

8- Otomatın "mutlak bir makine olup olmadığı" sorulduğunda Maelzel hep aynı yanıtı vermiştir: "Bu hususta konuşmayacağım." Halbuki insanlar otomatı mutlak bir makine olarak gördüğü için Satranç Oyuncusu şöhrete kavuşmuş ve ilgiyle karşılanmıştır. O halde onu mutlak bir makine olarak tanımlamak mucidin de ününe ün katardı. Bunu kesin bir dille ilan etseydi şüphesiz seyirciler buna inanırdı. Ama Maelzel bu hususta susarak otomatın mutlak bir makine olduğu inancını zayıflatmıştır. Nitekim insanlar mucit tarafından açıklama yapılamadığını, Maelzel'in sözleriyle değil de eylemleriyle, yani dolaylı olarak bunu ifade etmeye çalıştığını görüyor. uskunluğunun nedenini otomatın gerçek bir makine olmamasına bağlıyor, otomatı sergilemek yerine konuşursa saygınlığını yitireceğine inanıyor.

9- Maelzel kabinetin içini göstermek için 1 numaralı kapakla ardına düşen kapağı açtığında, arka kapaktan içeriye bir mum tutar ve 1 numaralı bölmenin salt makine parçalarıyla dolu olduğunu kanıtlamak amacıyla otomatı sağlı sollu hareket ettirir. Bu sırada 1 numaralı kapağa yakın makine parçaları net bir şekilde görünürken uzaktakilerin hafifçe titreştiği uyanık seyircinin dikkatinden kaçmayacaktır. Önce uzaktaki parçaların yerlerinin toptan değiştirilebildiğini düşündük. Daha önce de belirttiğimiz üzere otomatın içine gizlenen kişi arka kapak kapatıldığında aynen bunu yapar.

10- Sör David Brewster, Türk'ün normal bir boyutta tasarlandığını söyler, ama işin aslı Türk kaba saba bir şeydir. Bu konuda yanılmak gayet olağandır. Otomatın hemen yanında gerçek bir insan bedeni olmadığından Türk'ün doğal boyutlarda olduğunu varsayarız. Fakat sunucu otomatın ya-

BELONGS TO KAOS TEAM

nına gittiğinde aksi kolayca fark edilir. Maelzel uzun boylu biri değil, ama otomata yaklaştığında oturur pozisyondaki Türk'le arasında elli santime yakın fark olduğu görülür.

11- Otomatın önündeki kabinet bir metre uzunluğunda, yetmiş bir santim derinliğinde, yetmiş altı santim yüksekliğindedir. Bu boyutta herhangi bir şeyin içine, dahası otomatın ana bölmesine –bahsettiğimiz pozisyon dahilinde– uzun boylu biri sığabilir. Durum apaçık ortadayken bu hususta daha fazla konuşmaya gerek yok. Zaten kabinetin üst tahtası yaklaşık sekiz santim görünse de, ana bölme açıldığında bu kısmın o kadar kalın olmadığı fark edilir. Dikkat edilmezse çekmecenin yüksekliği de yanılgıya sebep olabilir. Çekmecenin üstüyle kabinetin tabanı arasında görülenden sekiz santim daha fazla boşluk vardır. Mucit, kabinetin içindeki boşluğu daha küçük göstermek ve dolayısıyla otomatın içine bir insanın sığamayacağını vurgulamak amacıyla bu hileye başvurur.

12- Ana bölmenin içi kumaşla kaplıdır. Bu kumaş iki amaç doğrultusunda kullanılıyor olabilir. Kumaşın bir kısmı gerildiğinde, ana bölme ile 1 numaralı bölmenin ardındaki duvar ile ana bölmeyle çekmecenin ardında oluşan boşluk arasındaki duvar göze çarpar. Böylelikle duvarların yerini değiştirme işi kolaylaşır. Kumaş aynı zamanda içerideki insanın gürültüsünü kamufle eder.

13- Rakip oyuncu (daha önce de belirttiğimiz üzere) otomatın satranç tahtasını kullanmaz ve oldukça uzak bir noktaya yerleştirilir. Otomatın karşısına oturtulsaydı, muhtemelen seyircilerin görüş alanı engellenmiş olurdu. Fakat seyirci koltukları yükseltilerek ya da kabinet seyircilere doğru çevrilerek bu sorun çözülebilirdi. Bu koşulun nedeni belki de başkadır. Rakip kabinete yakın oturtulduğunda şayet kulakları

BELONGS TO KAOS TEAM

sağlamsa gizlenen kişinin nefes alıp verişini işitebilir ve hileyi açığa çıkartabilirdi.

14- Maelzel, anlattığım rutin sergileme tarzından bazen sapsa da, kesinlikle bulduğumuz çözümle çatışacak kadar sapmaz. Sözgelimi, çekmeceyi her defasında açmıştır ama 1 numaralı bölmenin arka kapağını kapatmadan ana bölmeyi açtığı, ana bölme açıkken 1 numaralı bölmenin arka kapağını açtığı ve makine tümüyle kapatılmadan oyunu başlattığı görülmemiştir. Maelzel çözümümüzü destekleyen hareket tarzından hiçbir zaman ödün vermemiş olsaydı, bu elimizdeki en büyük kanıt olurdu. Onun bu rutinden kimi zaman sapması ama çözümümüzü yalanlayacak kadar sapmaması çözümümüz için çok daha büyük bir kanıt oluşturur.

15- Sergileme esnasında otomatın tahtasında altı mum bulunur. Peki ama neden? İyi aydınlatılmış bir salonda insan neden birkaç mumla idare edebilecekken altı tane muma ihtiyaç duyar? Dahası rakip oyuncunun tahtasına sadece bir mum koyarken mutlak bir makine olduğunu düşündüğümüz otomatın altı tane muma neden ihtiyacı var? Hatta ışığa neden ihtiyacı var? Bu denli yoğun ışık Türk'ün tel örgülü göğsünün ardından tahtayı görmeye çalışan birinin varlığına işaret eder. Fakat mumların sıralanış biçimi insana başka bir şey daha düşündürüyor. Seyircilere en uzak olan mumlar en uzun mumlardır, ortadakiler onlardan beş santim kısa, seyircilere en yakın olanlar ise ortadakilerden beş santim kısadır. Bir taraftaki mumlar diğer taraftakilere oranla beş santimden daha fazla kısadır; yani bir taraftaki en uzun mum diğer taraftaki en uzun mumdan yedi santim kısa ve sonrakiler de diğer taraftakilerden yedişer santim kısadır. Farklı boylarda olan mumların farklı yerlere yerleştirilmesi, ışığın farklı açılardan gelmesine ve böylelikle

figürün göğsünün yapımında kullanılan malzemenin anlaşılamamasına neden olur.

16- Satranç Oyuncusu, Kempelen'in elindeyken satranç turnuvalarında mucidin sağ kolu olan bir İtalyan'ın sahnede görülmediği, İtalyan hastalandığında ise turnuvaların iptal edildiği dikkatlerden kaçmamıştır. Kempelen'in adamları satranç konusunda ahkâm keserken, İtalyan bu hususta hiçbir bilgisinin olmadığını söylemiştir. Otomat Maelzel'in eline geçtiğinde de benzer şeyler yaşanmıştır. Maelzel'e turnelerde eşlik eden ve otomatın açılıp kapanmasına yardımı dokunan *Schlumberger* adında bir adam vardır. Bu adam orta boylu ve düşük omuzludur. Satranç oynamayı bilip bilmediğinden emin değiliz. Ama oyun öncesi ve sonrasında sahnede olmasına rağmen oyun sırasında ortalıktan kaybolur. Birkaç sene önce Maelzel otomatı Richmond'daki Bossieux'nun Dans Akademisi'nde sergilemişti. *Schlumberger* orada hastalandığı için turnuvalar iptal edilmişti. Şehrimizin sakinleri bu gerçeklerin farkındadır. *Schlumberger*'in hastalığı turnuvaların iptal edilme gerekçesi olarak sunulmamıştır. Takdir sizin.

17- Türk, sol koluyla taşları hareket ettirir. Bu durum tesadüf olamaz. Brewster pek önemsemez ama durumun tuhaflığına dikkat çeker. Otomat üzerine yazan yazarlar bunu fark etmemiş ve önemsememişlerdir. Brewster'in sözünü ettiği kitapçığın yazarı ise bu tuhaflığı fark eder ama açıklayamaz. Halbuki gerçeğe ulaşmamızı sağlayacak şey kesinlikle bu tip önemli tezatlıklardır.

Otomatın sol eliyle oynamasının makinenin (mutlak bir makine olduğunu varsayarsak) işleyişiyle bir ilgisi olamaz. Figürün sol kolunu harekete geçiren itki elbette sağ kolunu da harekete geçirebilir. Fakat sağ ve sol kolların yapısı gerçek insanlarda değişiklik gösterir. Otomatta görülen tuhaflığı

BELONGS TO KAOS TEAM

doğal olarak insanın bu özelliğine bağlarız. O halde Türk'ün oyun tarzında bir tezatlık olduğunu kabul etmeliyiz. Sadece bu durum bile otomatın içine birinin gizlendiğini düşünmemize olanak tanır. Fazladan atacağımız birkaç adımla gerçeğe ulaşırız. Otomat sol koluyla oynar, çünkü gizlenen kişi pozisyonu gereği sağ kolunu oynatamamaktadır. Otomatın sağ koluyla satranç oynadığını varsayalım. Gizlenen kişi, kolu hareket ete geçiren ve omzun hemen altında bulunan mekanizmaya ulaşmak için son derece acı veren bir konumda kalmalı ya da sol kolunu kullanmalıdır. Bu durumlarda gizlenen kişinin rahat hareket edebilmesi mümkün değildir, ama sol koluyla oynaması bu tip güçlüklerin üstesinden gelmesini sağlar. Gizlenen kişi göğüs hizasındaki sağ kolunu uzatıp parmaklarıyla omzun altındaki mekanizmayı harekete geçirebilir.

Otomatik Satranç Oyuncusu'na ilişkin geliştirdiğimiz bu çözüme aklıselim insanların itiraz edeceğini düşünmüyoruz.

